

Commissie onderzoek
interlandelijke adoptie

Bijlagen

Commissie onderzoek interlandelijke adoptie

februari 2021

Inhoudsopgave

Bijlage A Onderzoeksverantwoording	3
Bijlage B Instellingsbesluit	25
Bijlage C Juridisch kader interlandelijke adoptie	33
Bijlage D Overzichtstabellen adoptieproces en wetgeving	67
Bijlage E Inzichten uit de wetenschap en praktijk	71
Bijlage F Politieke analyse interlandelijke adoptie	89
Bijlage G Casuïstiek andere landen	101
Bijlage H CBS-onderzoek Interlandelijke adoptie in Nederland	115
Bijlage I CBS-onderzoeksdocumentatie	225

Bijlage A

Onderzoeksverantwoording

A.1 Onderzoeksoopdracht

Op 18 april 2019 stelt de minister voor Rechtsbescherming een externe commissie in. Dat gebeurt naar aanleiding van maatschappelijke onrust over vermeende misstanden met betrekking tot interlandelijke adoptie van kinderen in het verleden. Met name het gegeven dat de Nederlandse overheid mogelijk bekend was met en betrokken was bij de misstanden heeft geleid tot de keuze voor een *externe* commissie om de bevindingen onafhankelijk te duiden. De commissie moet de feitelijke gang van zaken van destijds onderzoeken en hierbij nagaan wat de rol van de Nederlandse overheid was.

De opdracht van de commissie is vastgelegd in het Instellingsbesluit.¹

De commissie zou volgens het Instellingsbesluit op 1 oktober 2020 worden opgeheven. Door de coronapandemie heeft het onderzoek echter vertraging opgelopen. Zo waren bijvoorbeeld archieven lange tijd niet toegankelijk en buitenlandse reizen vrijwel onmogelijk. De minister heeft daarom besloten de termijn te verlengen tot 1 april 2021.

A.2 De commissie

Aanstelling en samenstelling

De minister voor Rechtsbescherming heeft de heer mr. Tjibbe Joustra aangesteld als voorzitter van de commissie. De voorzitter heeft vervolgens mevrouw prof. dr. Beatrice de Graaf en de heer mr. Bert-Jan Houtzagers gevraagd zitting te nemen in de commissie.

- Mr. T.H.J. (Tjibbe) Joustra (1951) was tot 1 mei 2019 voorzitter van de Onderzoeksraad voor Veiligheid. Daarvoor was hij onder meer Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding, voorzitter van de Raad van Bestuur van het UWV en secretaris-generaal van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.
- Mr. G.J.H. (Bert-Jan) Houtzagers (1958) is sinds 1 januari 2019 staatsraad in de Afdeling advisering van de Raad van State. Daarvoor was hij advocaat en partner bij advocatenkantoor Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn in Den Haag en Landsadvocaat vanaf 1 april 1999.
- Prof. dr. B.A. (Beatrice) de Graaf (1976) bekleedt de leerstoel History of International Relations & Global Governance aan de Universiteit Utrecht (sinds februari 2014). In december 2019 is ze benoemd tot faculteitshoogleraar aan de Universiteit Utrecht.

Bij de samenstelling van de commissie is expliciet gekozen voor leden die geen enkele betrokkenheid hebben bij adoptie, dit om de onafhankelijkheid te waarborgen. De leden van de commissie zijn, naast hun vakinhoudelijke kennis, gevraagd vanwege hun ervaring met onderzoek en vermogen tot een onafhankelijk oordeel te komen. Zij hebben zitting in de commissie op persoonlijke titel en oefenen hun functie uit zonder last en ruggespraak. Geen van de commissieleden is op enigerlei betrokken (geweest) bij het onderwerp interlandelijke adoptie.

¹ Zie bijlage B Instellingsbesluit.

Secretariaat

De commissie is ondersteund door mr. P.A.M. (Peter) Daalmans, secretaris (gedetacheerd vanuit de Belastingdienst), drs. C.J. (Chris) van der Schors, projectleider (gedetacheerd vanuit de Onderzoeksraad voor Veiligheid) en H.F. (Henny) de Kievit, projectondersteuner (gedetacheerd vanuit de Onderzoeksraad voor Veiligheid). Zij waren gedurende de gehele periode van onderzoek voltijds betrokken bij het onderzoek en werkten onafhankelijk van de eigen organisatie en het ministerie van Justitie en Veiligheid.

De projectleider en de secretaris hebben vrijwel alle interviews in Nederland gehouden. Voor de uitwerking van de interviews is het secretariaat op parttime en tijdelijke basis ondersteund door L. (Layla) van Wieringen MSc, A.M. (Anne-Maamke) Boonstra, J.A.W. (Jocelyn) Heeremans LLB, M.P. (Martijn) Heijink MA en M.C. (Mayke) van den Hoorn MA.

H.J. (Henri) Kruithof verzorgde als zelfstandige op contractbasis de woordvoering voor de commissie.

Onderzoekers

Het archief- en veldonderzoek is uitgevoerd door onderzoekers van de afdeling Geschiedenis van de Internationale Betrekkingen (GIB) van de Universiteit Utrecht. GIB is gevraagd vanwege de expertise in enerzijds archiefonderzoek en anderzijds onderzoek en veldwerk buiten Europa.

Het onderzoeksteam bestond uit prof. dr. ir. G.E. (Georg) Frerks (hoofdonderzoeker), Y.S.A. (Yannick) Balk MA (projectcoördinator en onderzoeker) en N.M. (Niels) Terpstra MA (onderzoeker, tot juli 2020). Zij werden op voltijds en tijdelijke basis ondersteund door de onderzoeksmedewerkers J. (Juil) Dresen MA en N. (Niels) Ottenheim MA en op deeltijds en tijdelijke basis door student-assistenten A.S. (Sophie) Bijleveld MA, E. (Esmée) Koelink MA en L. (Bert) van Laar MA.

In opdracht van de commissie heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) een vragenlijstonderzoek uitgevoerd en heeft mr. I.S. (Ime) Vreken-Westra de wet- en regelgeving met betrekking tot adoptie beschreven.

Geheimhoudingsverklaring

De commissie, de onderzoekers en alle door de commissie ingeschakelde personen en organisaties hebben een geheimhoudingsverklaring ondertekend.

A.3 Doelstelling en afbakening onderzoek

A.3.1 Doelstelling van het onderzoek

Het doel van het onderzoek is het in kaart brengen van de betrokkenheid van de Nederlandse overheid en bemiddelende partijen bij mogelijke misstanden bij interlandelijke adoptie.

De commissie heeft de volgende drie hoofdvragen geformuleerd op basis van de vraag van de minister:

1. In hoeverre was er sprake van misstanden in het systeem van interlandelijke adopties?
2. In hoeverre waren de Nederlandse overheid en bemiddelende partijen bekend met mogelijke misstanden en daarbij betrokken en hoe hebben zij gereageerd op signalen van misstanden?
3. Welke lessen zijn er te trekken uit het verleden en op welke wijze kunnen de Nederlandse overheid en bemiddelende organisaties geadopteerden ondersteunen die problemen ondervinden door de wijze waarop hun adoptie is verlopen?

A.3.2 Afbakening van het onderzoek

Verkenning

Om focus aan te brengen in het onderzoek is de commissie gestart met een verkenning van het thema en een discussie over wat zij onder misstanden verstaat.

Om de haalbaarheid van een historisch, op archieven gebaseerd onderzoek te bepalen is in juni 2019 een verkennend onderzoek uitgevoerd in de archieven van de ministeries van Buitenlandse Zaken en Justitie en Veiligheid.² De eerste inventarisatie van de archieven in Nederland liet zien dat er ruim voldoende archiefmateriaal beschikbaar was om de onderzoeksvragen adequaat te beantwoorden.

De commissie is gevraagd te oordelen over gebeurtenissen uit een verder verleden, waarin andere maatschappelijke gedragsregels golden dan nu. De commissie heeft daarom uitgebreid gesproken over hoe de valkuil van 'wijsheid achteraf' te vermijden zonder het verwijt te krijgen zaken te vergoelijken. Bij de reflectie op dit dilemma heeft ze hulp ingeschakeld van een hoogleraar politieke filosofie. Daarnaast heeft ze in de onderzoeksaanpak zo goed mogelijk rekening gehouden met deze valkuil door:

- a) uit te gaan van wet- en regelgeving van toen;
- b) uit te gaan van discussies van toen, en uit te zoeken waar destijds al vragen over werden gesteld;
- c) het beginsel 'belang van het kind' centraal te zetten, en onderscheid te maken tussen dit belang en overwegingen van andere orde.

Verschillende belangengroepen vroegen de minister om het onderzoek niet te beperken tot de periode 1967-1998 en de genoemde vijf landen (Bangladesh, Brazilië, Colombia, Indonesië en Sri Lanka). De commissie heeft daarom uitgebreid stilgestaan bij de in het Instellingsbesluit genoemde vijf landen en periode. De keuze is uiteindelijk gemaakt om niet zelf actief op zoek

2 In totaal zijn er voor dit onderzoek op basis van een zoektermenlijst 180 dossiers geraadpleegd in verschillende archieven.

te gaan naar archiefmateriaal en dossiers uit andere landen, zoals dat voor de genoemde vijf landen wel is gebeurd. Wel is al het materiaal dat naar boven is gekomen tijdens het archief- en documentonderzoek naar de vijf landen alsmede al het materiaal dat is aangereikt door belanghebbenden bestudeerd, ongeacht de vraag op welk land dit materiaal betrekking had. Daarnaast heeft de commissie besloten dat het voor het trekken van betekenisvolle conclusies en doen van aanbevelingen met actualiteitswaarde relevant was de situatie na 1998 eveneens te onderzoeken. De facto is dus het onderzoek niet beperkt tot de periode 1967-1998 of tot vijf landen.

Rol overheid en bemiddelende partijen centraal

Zoals in de onderzoeksopdracht is beschreven richt het onderzoek zich op het beleid en het handelen van de Nederlandse overheid met betrekking tot interlandelijke adoptie. Hiertoe behoren niet alleen de departementen van Justitie en Buitenlandse Zaken, maar bijvoorbeeld ook instanties als de Raad voor de Kinderbescherming, (vreemdelingen)politie, IND, Openbaar Ministerie, rechterlijke macht en gemeenten. De bemiddelende partijen vallen ook binnen het kader van dit onderzoek.

Nadruk op het systeem van adoptie

Om de rol en verantwoordelijkheden van de overheid en bemiddelende partijen in het adoptieproces zichtbaar te maken heeft de commissie zich gericht op het *systeem* van interlandelijke adoptie. Om de werking van het systeem in de praktijk te illustreren beschrijft de commissie in het rapport wel individuele casuïstiek, uiteraard zonder vermelding van persoonsnamen in verband met de bescherming van de privacy (geanonimiseerd). De opdracht van de minister en de keuze voor de systeembenadering maakten dat de commissie geen individuele casuïstiek heeft onderzocht met als doel uitspraken te doen in persoonsgebonden zaken. De commissie realiseert zich dat veel geadopteerden op zoek zijn naar antwoorden in hun specifieke situatie, maar beantwoording daarvan zou jaren vergen en bovendien acties vergen – zoals uitiem het zoeken naar individuele dossiers in buitenlandse archieven – waarvoor de commissie geen capaciteit had. De commissie heeft gekozen voor afronding van het onderzoek binnen de gegeven tijd, niet in de laatste plaats omdat voor veel geadopteerden de tijd dringt om hun afkomst te achterhalen.

Kernjaren 1967-1998

Het onderzoek richt zich op de in het Instellingsbesluit genoemde jaren 1967-1998, maar wordt met een beschrijving van de voorgeschiedenis ingeleid en omvat eveneens de periode van 1998 tot heden. De voorgeschiedenis kan niet over het hoofd worden gezien, omdat de basis voor de interlandelijke adoptiepraktijk met de adoptiewet van 1956 werd gelegd. In 1998 ratificeerde de Nederlandse overheid het Haags Adoptieverdrag (HAV) met als doel het beter reguleren van de internationale adoptiepraktijk. Na 1998 zijn er echter nog met regelmaat misstanden gemeld, reden voor de commissie om ook aandacht te besteden aan de ontwikkeling van interlandelijke adoptie na 1998.

Landen

De commissie heeft primair en intensief de rol onderzocht van de Nederlandse overheid en bemiddelende partijen bij adopties uit Bangladesh, Brazilië, Colombia, Indonesië en Sri Lanka.

Redenen om deze landen te onderzoeken waren, naast de expliciete vermelding in de onderzoeksopdracht:

- De relatief hoge adoptieaantallen (alle vijf staan in de top elf-adoptielanden van vóór 1998. De vijf landen vertegenwoordigen samen meer dan 20% van alle Nederlands geadopteerden);
- De landen worden relatief veel besproken in de media voor wat betreft signalen van misstanden;
- De lange periode waarin adoptie mogelijk was vanuit deze landen (> 10 jaar).

Met deze landenstudies wilde de commissie de mechanismen en het handelen van de overheid en bemiddelaars bij interlandelijke adoptie (kortom: het systeem) zichtbaar maken.

Het begrip misstanden

In het Instellingsbesluit wordt het begrip misstanden gehanteerd zonder nadere definitie. In de toelichting op het Instellingsbesluit wordt summier gerept van “illegale opnemings van kinderen”, maar deze definitie was naar het oordeel van de commissie te beperkt. De commissie heeft veel aandacht besteed aan wat zij onder misstanden verstaat, omdat het begrip in vele contexten en betekenissen wordt gebruikt en medebepaald wordt door het tijdsgewricht. De commissie verstaat onder misstanden:

het handelen of nalaten in strijd met de geldende nationale en internationale wet- en regelgeving, alsmede het handelen of nalaten dat formeel niet in strijd is met de geldende nationale en internationale wet- en regelgeving, maar ethisch gezien onverantwoord is.

Toelichting:

Redenerend vanuit de bedoeling van het adoptieproces ligt het voor de hand het handelen of nalaten in strijd met de afgesproken wet- en regelgeving van die tijd als misstand te zien. Het kan hierbij gaan om schendingen van het internationale recht, het recht van het herkomstland dan wel het Nederlands recht.

Gecomplieerder is het wanneer het handelen of nalaten weliswaar niet expliciet is verboden door geldende nationale of internationale wet- en regelgeving van die tijd, maar ethisch gezien onverantwoord is. Dat is bijvoorbeeld het geval bij adopties waarbij de afstand van kinderen onder valse voorwendselen of morele druk tot stand is gekomen; het misbruik maken van armoede of andere sociale en culturele omstandigheden bij geboortemoeders zoals oorlog, rampen en sociale taboes. Ook gebrekkige archivering, onzorgvuldigheden in het vastleggen van gegevens en een gebrek aan transparantie in documentatie behoren daartoe.

Empirische data tonen aan dat misstanden in veel verschijningsvormen kunnen voorkomen, van administratieve onvolkomenheden tot kinderroof, kinderhandel en *baby farming*. In het onderzoeksrapport zijn acht verschillende misstanden beschreven, die op basis van het empirische bronnenmateriaal zijn onderscheiden. De commissie rapporteert deze misstanden zonder dat ze een oordeel velt over de gradatie van de ernst van verschillende verschijningsvormen.

Geen uitspraken over schuld en aansprakelijkheid

Het primaire doel van het onderzoek was waarheidsvinding. De commissie heeft in het rapport geen oordeel gegeven over juridische schuld en juridische aansprakelijkheid.

Onderzoek binnenlandse adoptie

Het Verwey-Jonker Instituut is in september 2019 gestart met een onderzoek naar de problematiek van *binnenlandse* adoptie in de periode 1956 tot 1984.³ Het ministerie van Justitie en Veiligheid heeft bij de start van dit onderzoek een Aanmeldpunt Afstand en Adoptie ingesteld.

Het parallel onderzoeken van interlandelijke en binnenlandse adoptie is vooraf door de commissie als risico geïdentificeerd en met het ministerie van J&V besproken. Het zou bij de te onderzoeken partijen tot verwarring kunnen leiden. In de praktijk is het een enkele keer voorgekomen dat binnenlands geadopteerden contact opnamen met de commissie.

A.4 Informatieverzameling

Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen heeft de commissie informatie verzameld door documentonderzoek, het voeren van gesprekken en een vragenlijstonderzoek. Onderzoekers van de commissie hebben vóór het uitbreken van de coronapandemie Sri Lanka en Colombia bezocht om ter plaatse onderzoek te doen. De wijze van informatieverzameling wordt hier nader toegelicht.

De commissie heeft bij het archiefonderzoek en de interviews goede medewerking gehad, ze had bij het archiefonderzoek zonder voorbehoud toegang tot de gewenste informatie. Ook de personen met wie de commissie wenste te spreken hebben, op een enkele uitzondering na, hun medewerking verleend.

A.4.1 Documentonderzoek

De commissie heeft een brede variëteit aan documenten en publicaties geanalyseerd, afkomstig uit de volgende bronnen:

- a) Archieven van betrokken Nederlandse overheidsorganisaties
- b) Archieven van particuliere organisaties en personen, waaronder bemiddelaars
- c) Nationaal Archief Sri Lanka
- d) Aangeleverde documenten en rapporten door geadopteerden en onderzochte organisaties
- e) Krantendatabanken
- f) Kamerhandelingen
- g) Kamervragen en Kamerstukken
- h) Verkiezingsprogramma's
- i) Ongelakte Wob-documenten
- j) Secundaire (wetenschappelijke) literatuur

Deze bronnen worden hier nader toegelicht.

3 Het onderzoek wordt uitgevoerd in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC), het betreft een vervolgonderzoek op het onderzoeksrapport "Beklemd in de scharnieren van de tijd. Beleid, praktijk en ervaringen van afstand ter adoptie door niet-gehuwde moeders in Nederland tussen 1956 en 1984".

a) Archieven betrokken Nederlandse overheidsorganisaties

Ten behoeve van het onderzoek heeft de commissie archiefdossiers geraadpleegd uit de archieven en -inventarissen van de Nederlandse overheid. De geraadpleegde inventarissen per archief zijn opgenomen in de Bronnenlijst. Iedere inventaris bevatte tussen de één en tientallen relevante archiefdossiers. Die dossiers bestonden ieder weer uit tussen de één en honderden documenten.

Bij het inventariseren en selecteren van de publicaties en archiefdocumenten ten behoeve van het rapport is op basis van de gangbare historische methodologieën met verschillende zoektermen bronmateriaal verzameld. Daarnaast is met combinaties van zoektermen gewerkt om nauwkeuriger te zoeken. De initiële lijst met zoektermen voor het archiefonderzoek is opgenomen in tabel A1. Incidenteel is gebruik gemaakt van aanvullende zoektermen, naar gelang de zoekopdracht dat vereiste.

b) Archieven particuliere organisaties en personen, waaronder bemiddelaars

De commissie heeft de archieven onderzocht van particuliere organisaties en personen, waaronder bij bemiddeling betrokken organisaties en personen. De inventarissen van deze archieven zijn opgenomen in de Bronnenlijst. Voor wat betreft de werkwijze gelden dezelfde inhoudelijke opmerkingen als onder punt a hierboven.

c) Nationaal Archief Sri Lanka

Eind augustus 2019 heeft de commissie archiefonderzoek verricht in het Nationaal Archief van Sri Lanka (NASL). Na een aantal dagen intensief archiefonderzoek bleek het niet zinvol dit werk voort te zetten. Weinig van de door de commissie opgevraagde stukken gingen over (interlandelijke) adoptie. In geen enkel stuk werd gewag gemaakt van interlandelijke adoptie van Sri Lanka naar Nederland. Het NASL bevat weinig daadwerkelijke overheidsdocumenten van de jaren zeventig tot en met negentig. Het archief bevat geen (ongepubliceerde) memo's, nota's, correspondentie etc. Het bevat in ieder geval geen stukken van de voor het onderzoek relevante instanties. De stukken die in het NASL liggen zijn voornamelijk (gepubliceerde) rapporten of studies. Veel stukken waren bovendien opgesteld in de Singalese taal en schrift, wat bestudering zonder vertaler bemoeilijkte. Op grond van deze ervaring heeft de commissie besloten geen nader onderzoek te doen in het NASL.

d) Aangeleverde documenten en rapporten

Een belangrijke bron van onderzoek waren de documenten en rapporten die door geadopteerden, betrokkenen en onderzochte organisaties werden aangeleverd. Dat gebeurde soms op verzoek van de commissie, maar veelal ook spontaan, bijvoorbeeld als vervolg op een interview. Op deze manier kreeg de commissie beschikking over persoonlijke documenten van geadopteerden, maar ook over rapporten die door geadopteerden waren opgesteld na jarenlang eigen intensief onderzoek. Soms betrof het onderzoeken die nog niet waren gepubliceerd. Op deze wijze heeft de commissie ook veel informatie ontvangen over landen buiten de primaire onderzoeksopdracht en de periode na 1998.

De commissie is onder de indruk van de bereidwilligheid van geadopteerden en andere betrokkenen om documenten aan te leveren en de zorgvuldigheid waarmee eigen onderzoek was uitgevoerd. Voor de commissie toont het de betrokkenheid bij het onderwerp.

e) Krantenarchieven

Met behulp van zoektermen is in de gedigitaliseerde krantenarchieven van Delpher en NexisUni gezocht naar adoptieberichtgeving in Nederlandstalige dagbladen. In totaal zijn meer dan duizend berichten bestudeerd.

f) Kamerhandelingen

De Handelingen zijn geïnventariseerd via het zoekstelsel van de Rijksoverheid op:

- zoek.officielebekendmakingen.nl/uitgebreidzoeken/historisch (1957-1995);
- zoek.officielebekendmakingen.nl/uitgebreidzoeken/parlementair (1996-2020).

Hierbij is gebruik gemaakt van een reeks zoektermen die in tabel A1 staan benoemd. Bij de zoekopdrachten is de zoekmachine beperkt tot het onderwerp 'Handelingen'.

Gegeven de grootte van de documenten is getracht om met 'scannend' lezen en het zoeken op kernwoorden (zoals 'adop', 'pleeg', 'buitenland', 'misstand', 'illega', middels CTRL + F) zo efficiënt mogelijk een beeld te krijgen van de precieze inhoud en relevantie. Daarbij zijn de PDF-bestanden van de originele Handelingen gedownload en doorzocht.

g) Kamervragen

De Kamervragen zijn geïnventariseerd via het zoekstelsel van de Rijksoverheid op:

- zoek.officielebekendmakingen.nl/uitgebreidzoeken/historisch (1957-1995);
- zoek.officielebekendmakingen.nl/uitgebreidzoeken/parlementair (1996-2020).

De Kamervragen die als pdf-format zijn te downloaden van deze sites zijn doorzoekbaar op trefwoorden (middels CTRL + F). Uit deze selectie kwamen 130 Kamervragen naar boven die te maken hadden met interlandelijke adoptie. Vervolgens is uit deze overkoepelende inventarisatie een chronologische overzichtstabel van alle gestelde Kamervragen aangaande interlandelijke adoptie opgesteld (zie rapportage bijlage F).

h) Verkiezingsprogramma's

Voor het onderzoek zijn de verkiezingsprogramma's van politieke partijen voor alle Tweede Kamerverkiezingen in de periode 1967-2020 geraadpleegd via het digitale archief van het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (DNPP). Zie rapportage bijlage F.

i) Secundaire literatuur

De commissie heeft het wereldwijde catalogus- en zoekstelsel WorldCat geraadpleegd voor de selectie van secundaire literatuur. Daaruit is een lijst gekomen van ruim tweehonderd mogelijk relevante wetenschappelijke boeken en artikelen. Dit zijn zowel internationale Engelstalige als Nederlandstalige studies over interlandelijke adoptie. Op basis van die lijst is een eerste selectie gemaakt van mogelijk relevante titels. Deze lijst is aangevuld met reeds zelf gevonden of ontvangen literatuur. Denk hierbij aan studies overhandigd aan de commissie na interviews.

Op basis van dit algemene literatuuroverzicht is een tweede selectie gemaakt van de meest geciteerde werken. Uiteindelijk zijn meer dan veertig gezaghebbende werken bestudeerd, samengevat en thematisch geordend in bijlage E.

A.4.2 Interviews

Naast de documenten verkreeg de commissie een belangrijk deel van haar informatie uit interviews. De commissie en onderzoekers van de commissie hebben samen ruim 160 gesprekken gevoerd met ruim 190 personen en functionarissen betrokken bij interlandelijke adoptie. Met sommige personen zijn meerdere gesprekken gevoerd. De meeste interviews zijn gehouden door onderzoekers van de commissie.

Er zijn onder andere gesprekken gevoerd met:

- geadopteerden
- adoptieouders
- geboortemoeders
- organisaties van geadopteerden en adoptieouders
- medewerkers Raad voor de Kinderbescherming
- juristen
- (voormalige) bemiddelende partijen
- (oud-) bewindspersonen
- (oud-) ambtenaren ministerie van Justitie en Veiligheid en Buitenlandse Zaken
- ambtenaren overheidsinstanties in herkomstlanden
- medewerkers wees- en kindertehuizen in herkomstlanden
- ambassadepersoneel en honorair consuls
- wetenschappers en andere experts in binnen- en buitenland
- medewerkers Fiom
- journalisten
- medewerkers vreemdelingenpolitie en Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND)
- medewerkers kinderrechtenorganisaties en organisaties tegen kinderhandel
- leden Permanent Bureau van de Haagse conferentie

Tabel A2 bevat een volledig overzicht van de organisaties, functionarissen en betrokkenen waarmee de onderzoekers en/of commissieleden hebben gesproken.

Conform artikel 7 van het Instellingsbesluit is in een protocol de werkwijze vastgelegd. De artikelen 3 en 4 van dat Informatieprotocol beschrijven de handelwijze met betrekking tot gesprekken respectievelijk de gespreksverslagen. Van de gesprekken zijn met toestemming van de geïnterviewde geluidsopnames gemaakt ten behoeve van de verslaglegging. Het uitgebreide gespreksverslag werd in principe binnen twee weken toegezonden aan de geïnterviewde met het verzoek dit te controleren op inhoudelijke onjuistheden. Als het verslag een correcte weergave van het interview was, ondertekende de geïnterviewde het verslag en retourneerde dat aan de commissie. Onjuistheden in het verslag of aanvullingen werden verwerkt in het verslag, waarna het opnieuw werd toegestuurd voor ondertekening.⁴ Na accordering door de geïnterviewde is het verslag voorgelegd aan de leden van de commissie en opgenomen in het onderzoeksdossier. De betreffende geluidsopname is daarna vernietigd. De gespreksverslagen worden niet openbaar gemaakt en maken geen onderdeel uit van het rapport. Ze worden wel onderdeel van het over te dragen archief van de commissie.

4 Enkele geïnterviewden hebben niet gereageerd op het verzoek tot ondertekening, ook niet na herhaaldelijk rappelleren. Niet-ondertekende verslagen zijn vanuit het oogpunt van zorgvuldigheid buiten het onderzoek gelaten.

Gebruik namen in onderzoeksrapport

In verband met privacybescherming zijn, conform het bepaalde in artikel 2 van het Informatieprotocol, geen persoonsgegevens of naar personen herleidbare gegevens van betrokkenen opgenomen in het rapport tenzij daar toestemming voor is gegeven door betrokkenen of hun namen al gepubliceerd waren. Ook persoonsgegevens of naar personen herleidbare gegevens van (voormalig) medewerkers van (voormalige) departementen zijn niet opgenomen. Een uitzondering vormen publieke functies en personen wiens casus al veelvuldig in de media aan de orde zijn geweest en daardoor publiek bekend zijn.

In een enkel geval heeft de commissie contact gezocht met geïnterviewden om toestemming te vragen voor het vermelden van namen in het rapport.

A.4.3 Veldwerk

Sri Lanka

Gezien het grote aantal signalen van misstanden over adopties uit Sri Lanka is door de commissie besloten een eerste buitenlandse *pilotstudie* uit te voeren in Sri Lanka. Een bijkomende reden was dat er binnen de groep van onderzoekers al bekendheid was met het land en er ook contacten met lokale onderzoekers waren. Ter voorbereiding van het bezoek is door het *Centre for Poverty Analysis* (CEPA) te Colombo een kort verkennend onderzoek verricht.

In Sri Lanka zijn zestien interviews gehouden.⁵ Eén interview was gericht op het verkrijgen van nadere informatie voor bronnenonderzoek, terwijl twee andere gesprekken ten doel hadden een briefing en debriefing te verzorgen voor de Nederlandse ambassadeur.

Er is tevens archiefonderzoek verricht in het Nationaal Archief van Sri Lanka. De tijdsinvestering in het vinden van stukken, de minieme relevantie van de daadwerkelijke aangetroffen stukken, alsook de taalbarrière maakten een vervolgonderzoek niet opportuun. Het onderzoeksteam is van mening dat het huidige materiaal en de archieven in Nederland een afdoende volledig beeld van de adoptiepraktijken tussen Sri Lanka en Nederland heeft opgeleverd en dat vervolgonderzoek in Sri Lanka niet noodzakelijk was.

Colombia

In januari 2020 hebben twee onderzoekers van de commissie veldonderzoek uitgevoerd in Colombia. Zij zijn gedurende hun werkzaamheden in Colombia bijgestaan door een lokale onderzoeksassistent. De voorbereidende werkzaamheden zijn uitgevoerd door een team van Dr. Ariel Sánchez Meertens.⁶ Colombia is als land voor veldwerk gekozen omdat uit dit land de meeste Nederlands geadopteerden afkomstig waren in de periode 1967-1998.

Het doel van het onderzoek was specifieke kennis te verzamelen over misstanden, de context van adoptie in het verleden en de bestaande wet- en regelgeving in Colombia. In Colombia zijn achttien interviews⁷ gehouden, waaronder met geboortemoeders.

5 Zie tabel A2.

6 Analyst at Jurisdicción Especial para la Paz -JEP- (Colombia's Peace Tribunal).

7 Zie tabel A2.

In algemene zin viel een zekere terughoudendheid op bij respondenten om over concrete misstanden in het verleden te spreken. Hierbij speelde mee dat deze misstanden vaak reeds decennia geleden plaatsvonden en dat de meeste respondenten daarbij niet zelf betrokken waren of er directe kennis over hadden. Hun informatie was meer generiek en betrof de adoptiepraktijk in Colombia in het algemeen en de lokale context en wet- en regelgeving. Het heeft geholpen de adoptiepraktijk te interpreteren vanuit de lokale situatie en destijds geldende regels.

De evaluatie van de twee veldstudies leerde dat het onderzoek ter plaatse de bevindingen van het onderzoek in Nederland bevestigde en vooral ook inzicht verschafte in de lokale omstandigheden en factoren die van invloed waren op interlandelijke adoptie. Toen door de reisbeperkingen vanwege de coronapandemie het onmogelijk werd andere landen te bezoeken heeft een afweging plaatsgevonden. De commissie heeft besloten dat het verrichte veldonderzoek genoeg was om het systeem van interlandelijke adoptie ook vanuit lokaal perspectief te kunnen begrijpen en de overige landen uit de onderzoeksopdracht niet meer te bezoeken, tenzij daartoe nog dringende redenen aanwezig zouden zijn. Een dringende reden om ter plaatse onderzoek te doen in de andere landen heeft zich vervolgens niet voorgedaan.

A.4.4 Vragenlijstonderzoek

In het onderzoek hebben onderzoekers en de leden van de commissie zelf tientallen geadopteerden gesproken. Naast vragen over misstanden is daarbij ook steeds aan de orde geweest hoe het met geadopteerden gaat, hoe zij hun adoptie hebben ervaren, in hoeverre zij op zoek zijn naar hun herkomst en welke problemen zij daarbij ondervinden. Ook heeft de commissie gevraagd wat hen zou helpen verder te komen.

Een methodologische beperking van interviews is de generaliseerbaarheid: in hoeverre vertegenwoordigen de personen waarmee wordt gesproken de totale groep van geadopteerden. Om na te gaan in hoeverre het beeld dat uit de gesprekken naar voren kwam ook bij andere geadopteerden leefde, heeft de commissie het CBS verzocht een grootschalig vragenlijstonderzoek uit te voeren onder geadopteerden. Dit om verantwoorde conclusies te trekken en aanbevelingen te doen aan de minister. Het doel van het onderzoek was een representatief beeld te kunnen schetsen van de leefsituatie, het welzijn en het zoekgedrag van geadopteerde volwassenen in Nederland. Het onderzoek was niet primair bedoeld voor het inventariseren van misstanden, ook al waren daar wel vragen over opgenomen.

De commissie heeft het CBS-advies gevraagd over de mogelijke effecten van de gedeeltelijke *lockdown* als gevolg van de coronapandemie op het onderzoek. Alles overwegende was het advies van het CBS om het veldwerk voor het onderzoek niet uit te stellen. Dit omdat de mogelijke effecten op de antwoorden als beperkt werden ingeschat, mede op grond van andere CBS-onderzoeken tijdens de pandemie. De commissie heeft daarop besloten het veldwerk conform planning door te laten gaan. Alle personen hebben bij de brief die zij ontvingen een speciaal kaartje gekregen waarop uitgelegd stond waarom het CBS in deze coronaperiode doorging met het verzamelen van gegevens. Ook in de brieven is ingegaan op de coronapandemie. Aangegeven is dat sommige vragen over onderwerpen gaan die men door de coronapandemie mogelijk anders ervaart dan eerder. Respondenten werd

gevraagd bij het beantwoorden van de vragen terug te denken aan hoe zij zich voelden voor de coronapandemie. Dit om het effect van corona op de beantwoording van de vragen te beperken.

De onderzoeksverantwoording van vragenlijstonderzoek met daarin gedetailleerde informatie over de randvoorwaarden van het onderzoek, de steekproef, de vragenlijst, de benaderstrategie en de veldwerkresultaten is te vinden in de CBS-onderzoeksdocumentatie (Bijlage I). Hier wordt ingegaan op de reacties op het onderzoek.

Reacties op het onderzoek

Ondanks de aanschrijfbrief en de onderzoek-specifieke folder leidde het CBS-onderzoek bij sommige geadopteerden tot vragen, anderen hadden kritiek op het onderzoek. Dit had veelal betrekking op het doel van het onderzoek, privacyaspecten, de onderzoeksmethodologie en de deelname aan het onderzoek.

Enkele veelvoorkomende vragen waren:

- Wat heeft dit onderzoek van doen met de eigenlijke opdracht van de commissie?
- Hoe denkt de commissie inzicht te krijgen in de feitelijke rol en verantwoordelijkheid van de overheid bij interlandelijke adopties uit het recente verleden, door het sturen van een enquête?
- Hoe komt het CBS aan mijn adresgegevens?
- Hoe weet het CBS dat ik geadopteerd ben?
- Bestaat er een adoptieregister?
- Ik heb geen vragenlijst ontvangen, kan ik toch meedoen aan het onderzoek?

De methodologische vragen en de vragen over privacy zijn individueel beantwoord door het CBS, dit gebeurde schriftelijk of telefonisch. De vragen over het doel van het onderzoek zijn door de commissie individueel beantwoord. In de meeste gevallen gebeurde dat telefonisch. In enkele gevallen heeft er een gesprek plaatsgevonden naar aanleiding van opmerkingen op de vragenlijst, vooral in situaties waarin een geadopteerde graag informatie wilde delen met de commissie die hij/zij niet kwijt kon in de vragenlijst.

De commissie heeft de antwoorden op nieuwe vragen van respondenten toegevoegd aan de rubriek 'veelgestelde vragen over het CBS-onderzoek' op haar website.

Aan het einde van de vragenlijst hadden personen de ruimte om gegeven antwoorden nader toe te lichten en om eventuele opmerkingen over hun adoptie of de vragenlijst weer te geven. Veel personen hebben gebruik gemaakt van deze ruimte. Iets meer dan 1.000 personen hebben iets ingevuld op de vraag *"Tot slot. Als u nog opmerkingen heeft over de vragenlijst of zaken wilt toelichten, kunt u deze hieronder noteren."* en ongeveer 1.500 personen hebben iets ingevuld op de vraag *"Heeft u verder nog vragen of opmerkingen over uw adoptie, dan horen we deze graag. U kunt deze hieronder invullen."* Onder deze antwoorden vallen ook personen die 'nee' of 'niet van toepassing' ingevuld hebben. Een deel van de opmerkingen ging specifiek over het onderzoek en/of de vragenlijst. Sommige van deze opmerkingen waren negatief (bijvoorbeeld enkel gesloten vragen zonder ruimte voor toelichting, dat de vragen confronterend of lastig konden zijn of opmerkingen over de lay-out) en andere opmerkingen waren positief (dankbaar dat het onderzoek uitgevoerd werd en/of dat ze mee mochten werken, goed onderzoek en interesse naar de uitkomsten van het onderzoek).

A.5 Kwaliteitsbewaking

A.5.1 Onafhankelijkheid

Stakeholdersanalyse

Voor een onafhankelijk en gezaghebbend oordeel in een complex krachtenveld is het van belang dat de commissie zicht heeft op dat krachtenveld: welke partijen hebben welk belang en hoe kunnen zij invloed uitoefenen op het verloop van het onderzoek? Om deze vragen systematisch in kaart te brengen is een zogeheten stakeholdersanalyse uitgevoerd onder externe begeleiding.

De commissie hecht eraan te vermelden dat noch het ministerie van Justitie en Veiligheid noch andere onderdelen van de Nederlands Rijksoverheid getracht hebben het onderzoek te beïnvloeden. De minister voor Rechtsbescherming is als opdrachtgever van tijd tot tijd geïnformeerd over de procedurele stand van zaken van het onderzoek en de planning van de publicatie.

A.5.2 Interne en externe toets van bevindingen

Het aanvankelijke voornemen van de commissie om een begeleidingscommissie in te stellen is uiteindelijk niet gerealiseerd. Door het voeren van zeer veel afzonderlijke gesprekken met geadopteerden en andere betrokkenen heeft de commissie hun zienswijze betrokken in het onderzoek.

Gedurende het onderzoek heeft de commissie expertadvies ontvangen over de opzet en de te gebruiken methoden. Belangrijke deelproducten waren onderworpen aan intercollegiale toetsing en de bevindingen uit het onderzoek zijn besproken in een analysebijeenkomst onder begeleiding van een externe adviseur die niet betrokken was bij het onderzoek.

Het door het CBS uitgevoerde vragenlijstonderzoek was onderworpen aan een interne CBS-kwaliteitsbeoordeling (zie bijlage I: CBS-onderzoeksdocumentatie).

De commissie heeft het concept-eindrapport laten beoordelen door een leescommissie bestaande uit de volgende personen:

Prof. dr. ir. M.B.A. van Asselt	Hoogleraar 'Risk Governance' aan de faculteit Cultuur- en Maatschappijwetenschappen van de Universiteit van Maastricht. Raadslid Onderzoeksraad voor Veiligheid.
Prof. dr. P.L. Meurs	Hoogleraar Bestuur van de Gezondheidszorg van Erasmus School of Health Policy & Management van de Erasmus Universiteit Rotterdam.
Prof. dr. P. Nieuwenburg	Vice Wetenschappelijk Directeur/ Hoogleraar Politieke Filosofie Universiteit Leiden.
Prof. dr. G.A.H. Van Steen	Koraes Chair of Modern Greek and Byzantine History, Language and Literature. Director, Centre for Hellenic King's College London. Auteur boek: <i>Adoption, Memory, and Cold War Greece: Kid Pro Quo?</i>

A.6 Communicatie

Website

De commissie heeft gedurende haar onderzoek een Nederlands- en Engelstalige website onderhouden waarop de opdracht van de minister, de introductie van de commissieleden, actualiteiten, veel gestelde vragen over het CBS-onderzoek, het privacyreglement en andere aan de commissie gerelateerde informatie te vinden waren. Op de website stonden het e-mailadres en het postadres van de commissie vermeld. Na opheffing van de commissie worden bezoekers doorgeleid naar het onderzoeksrapport op de website van het ministerie van Justitie en Veiligheid.

Woordvoering

De commissie is bijgestaan door een parttime woordvoerder. Contacten met de media werden door de woordvoerder verzorgd.

Mediabelangstelling

Journalisten hebben regelmatig vragen gesteld over het werk van de commissie en in de media zijn met enige regelmaat berichten verschenen over het werk van de commissie. Aanleiding waren vaak zorgen en kritische opmerkingen van geadopteerden over het onderzoek. De commissie heeft ervoor gekozen om gedurende het onderzoek niet in te gaan op vragen van journalisten en geen mededelingen te doen over het verloop van het onderzoek, noch over de opzet en bevindingen. Ze heeft uitsluitend gecommuniceerd via de eigen website. De commissie wilde beïnvloeding voorkomen en zich maximaal concentreren op het onderzoekswerk.

Publicatie

Conform het informatieprotocol behorende bij het Instellingsbesluit stelt de voorzitter van de commissie tien werkdagen voorafgaand aan de aanbidding van het eindrapport aan de minister voor Rechtsbescherming de minister vier op naam gestelde gewaarmerkte digitale exemplaren van het volledige onderzoeksrapport onder embargo beschikbaar en een op naam gestelde gewaarmerkt digitaal exemplaar aan de contactpersoon bij Buitenlandse Zaken. Voor de ontvangst van elk exemplaar wordt een geheimhoudingsverklaring getekend.

Betrokkenen ontvangen één week voorafgaande aan de publicatie bericht over de datum en het tijdstip van publicatie. Ondertekenaars van de addenda van het protocol ontvangen 2 uur voorafgaande aan publicatie onder embargo een gewaarmerkte digitale versie van het onderzoeksrapport. Voor ontvangst wordt een (digitale) geheimhoudingsverklaring getekend.

Archivering

De organisatie en het beheer van het onderzoeksarchief is vastgelegd in het Reglement archief Commissie onderzoek interlandelijke adoptie in het verleden (Besluit van de minister voor Rechtsbescherming van 17 november 2020, nr. 3083491).

Het archief is tot de overbrenging naar het Nationaal Archief ingevolge de Archiefwet 1995 in beheer bij het Dienstencentrum van het ministerie van Justitie en Veiligheid. De Minister stelt bij de overbrenging van het archief naar het Nationaal Archief regels aan de openbaarheid.

Gedurende de beheerperiode bij het ministerie zijn de gespreksverslagen van betrokkenen alleen onder strikte voorwaarden te raadplegen door daartoe aangewezen ambtenaren van het ministerie of betrokkenen zelf. Op termijn worden de verslagen overgedragen aan het Nationaal Archief en zijn dan 100 jaar na geboorte van betrokkene (of eerder na overlijden) niet openbaar met het oog op de privacy.

Tabel A1: Lijst van verzamelde en uitgevoerde zoektermen bij de initiële archiefinventarisatie t.b.v. het verkennende onderzoek in juni 2019

N.B. deze zoektermenlijst is tijdens het vervolg van het archiefonderzoek veelvuldig aangevuld. Dat gebeurde op incidentele basis naar gelang bepaalde zoekacties of anderszins daarom vroegen.

Zoektermen
[Buit]enlands[e] pleegkind[eren]
[deel]bemid[deling]
Adop[tie]
aspi[rantadoptiefkinderen]
Bang[ladesh]
Beta[lingen]
Biologisch
Bogot[á]
Bras[ilia]
Braz[ilië]
Colom[bia]
Colombo
Corru[ptie]
Dhaka; Dacca; Dakka
Famil[ie]
Fiom
Flash
Geadop[teerden]
Gezin
Hogar
Illeg[ale opneming]
Indo[nesië]
Jak[arta]
Jeugd
Jong
Kind
Medel[lin]
Meil [Stichting Meiling]
Misst[and]
Moe[der]
Moni[tor]
Oud[er]
Pleeg[kind][eren]
Richtl[ijn][en]
Sao Paolo
Sri [Lanka]; Cey[lon]
Terre [des Hommes]
Toezi[cht]
Vad[er]
Verdui[stering van staat]
Voogd
Wees/wezen
Wereldk[inderen]
Zelfdoen[erij]

Tabel A2: Overzicht van de organisaties, functionarissen en betrokkenen waarmee de onderzoekers en/of commissieleden hebben gesproken

C = Interviews door commissieleden; O = Interviews door onderzoekers van de commissie

Organisatie	Functie (s)	Interview door:
Adoptie Driehoek Onderzoeks Centrum (ADOC), universiteit Leiden	– Voormalig coördinator	O
Adoptiestichting A New Way	– Algemeen directeur	O, C
Adoptie Vereniging Gereformeerde Gezindte (AVGG)	– Voorzitter	O
Adoptiepraktijk	– Oprichter	O
Against Child Trafficking (ACT)	– Oprichter	O
Bureau Interlandelijke adoptie (BIA) en Wereldkinderen	– Voormalig Directeur	O, C
Bureau Voorlichting Interlandelijke Adoptie	– Oud-directeur	O
Canisius Wilhelmina Ziekenhuis (CWZ) Nijmegen	– Klinisch chemicus	O
Chilean Adoptees Worldwide	– Oprichter – Medeoprichter	O
Commissie seksueel misbruik van minderjarigen in Rooms Katholieke Kerk	– Voorzitter	C
Commissie lesbisch ouderschap en interlandelijke adoptie.	– Voorzitter	C
Consultancy	– International consultant on child protection policies	O
Deters Media	– Journalist	O, C
DNA India Adoptees	– Adviseur	O
Erasmus Universiteit Rotterdam	– Senior Lecturer, Children & Youth Studies	O
Federal Office of Justice of Switzerland	– Head of Department at the Central Agency for International Adoptions	O
Fiom	– Specialist beleid afstammingsvragen – Senior Specialist Hulpverlening	O
Fiom	– Directeur – Specialist beleid afstammingsvragen	C
Haagse Conferentie	– Voormalig secretaris-generaal	O, C
IND	– Voormalig medewerker Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND)	O
IND	– Voormalig medewerker IND	O
IND	– Voormalig plaatsvervangend hoofd IND	O
International Reference Center (Genève)	– Director	O
King's College London Dept. of Classics and Centre for Hellenic Studies	– Professor	O
Koninklijke Marechaussee	– Voormalig grensbewaker Schiphol	O
KRO	– Journalist	O

Organisatie	Functie (s)	Interview door:
KRO Spoorloos	- Verslaggever - Onderzoeker	O
Landelijke Oudervereniging Gezinsproblematiek Adoptie (LOGA)	- Voorzitter - Voormalig voorzitter	O
LAVA (Landelijke Vereniging van Adoptieouders)	- Voorzitter	O
Leger des Heils	- Voorzitter stichtingsdirectie - Programmamanager	O
Min J&V	- Coördinator beleidssector adoptie - Hoofd Juridische Zaken	O
Min J&V	- Medewerker afdeling Buitenlandse pleegkinderen	O
Min J&V	- Voormalig hoofd Centrale autoriteit	O
Min J&V	- Medewerker Centrale autoriteit	O
Min J&V	- Oud-beleidsmedewerker adoptie	O
Min J&V	- Medewerker afdeling Buitenlandse pleegkinderen	O
Min J&V	- Medewerker afdeling Buitenlandse pleegkinderen	O
Min J&V	- Voormalig staatssecretaris	O
Min J&V	- Voormalig secretaris-generaal	C
Min J&V	- Voormalig staatssecretaris	C
Min J&V	- Voormalig minister	C
Min J&V	- Voormalig minister	C
Min J&V	- Coördinerend beleidsmedewerker	O
Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen	- Nationaal rapporteur - Senior-adviseur	C
Nederlandse Adoptie Stichting	- Algemeen directeur	O
NGO Brazil Baby Affair	- Oprichter	O
Nieuwsuur	- Onderzoeksjournalist	O
Nvt	- Voormalig tolk Brazilië	O
Nvt	- Adoptieouder van kind uit Bulgarije	O
Nvt	- Geadopteerde uit Sri Lanka	O
Nvt	- Geadopteerde Nederland	O
Nvt	- Geadopteerde uit Bangladesh	O
Nvt	- Adoptieouder van kind uit Brazilië - Familielid van adoptieouder	O
Nvt	- Geadopteerde uit Colombia	O
Nvt	- Geadopteerde uit Brazilië	O
Nvt	- Geadopteerde uit Sri Lanka	O
Nvt	- Adoptieouder van kind uit Colombia	O
Nvt	- Geadopteerde uit Indonesië	O

Organisatie	Functie (s)	Interview door:
Nvt	– Geadopteerde uit China – Geadopteerde uit China – Geadopteerde uit China	O
Nvt	– Geadopteerde uit India	O
Nvt	– Geadopteerde uit Colombia	O
Nvt	– Adoptieouder van kind uit Indonesië	O
Nvt	– Geadopteerde uit Colombia – Geadopteerde uit Colombia	O
Nvt	– Geadopteerde uit Colombia	O
Nvt	– Mede-oprichter United Adoptees International – Adviseur DNA India Adoptees – Secretaris United Adoptees International – Bestuursondersteuner United Adoptees International	C
Nvt	– Voorzitter Landelijke Vereniging van Adoptieouders (LAVA) – Bestuurslid Stichting Interlandelijk Geadopteerden (SIG) – Oprichtster en bestuurslid SIG	C
Nvt	– Voorzitter Pessoas Desaparecidas Brasil e Holanda – Juridisch belangenbehartiger voor stichting Mijn Roots – Medeoprichter stichting Los Hijos – Voorzitter Stichting Shapla Community – Adviseur Sri Lanka-DNA	C
Nvt	– Geadopteerde uit India	O
Permanent Bureau of the Hague Conference on Private International Law	– Secretary	O
Pessoas Desaparecidas Brasil e Holanda (PDBeH)	– Voorzitter	O
Plan Angel (Colombia)	– Directeur	O
Politie afdeling Jeugdzaken	– Onderzoeksleider	O
Raad voor de Kinderbescherming	– Voormalig adviseur	O
Raad voor de Kinderbescherming	– Algemeen directeur	O
Raad voor de Kinderbescherming	– Raadsonderzoeker	O
Raad voor de Kinderbescherming	– Directeur	O
Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ)	– Voormalig voorzitter onderzoekscommissie	O
Rechtbank Rotterdam	– Kinderrechter	O
Slachtofferhulp Nederland	– Voorzitter Raad van Bestuur	C
Sri Lanka Family Project	– Voorzitter	O
Stichting Adoptievoorzieningen (SAV)	– Voormalig voorzitter	O
Stichting Flash	– Voormalig bestuurslid	O
Stichting Hogar	– Voorzitter – Voormalig bestuurslid	O

Organisatie	Functie (s)	Interview door:
Stichting Ibu Indonesia	- Voorzitter - Penningmeester en geadopteerde	O
Stichting Interlandelijk Geadopteerden (SiG)	- Bestuurslid - Bestuurslid	O
Stichting Kind en Toekomst	- Directeur - Office-manager	O
Stichting Los Hijos	- Oprichter/voorzitter - Medeoprichter	O
Stichting Meiling	- Voorzitter - Bestuurslid	O
Stichting Mijn Roots (Indonesië)	- Juridisch belangenbehartiger	O
Stichting Mijn Roots (Indonesië)	- Co-founder	O
Stichting Shapla Community	- Voorzitter - Secretaris	O
Stichting Sri Lanka-DNA	- Voorzitter - Adviseur	O
Stichting United Adoptees International (UAI)	- Voorzitter - Bestuurslid	O
Stichting United Adoptees International (UAI)	- Voormalig voorzitter	O
Terre des Hommes	- Voormalig medewerker Bangladesh - Voormalig medewerker Bangladesh	O
Terre des Hommes	- Voormalig medewerker	O
Terre des Hommes	- Voormalig directeur	O
Terre des Hommes	- Voormalig medewerker	O
Terre des Hommes	- Voormalig arts	O
Terre des Hommes	- Algemeen directeur - Manager - Communicatieadviseur	O
Tilburg University	- Emeritus-hoogleraar Familie- en Jeugdrecht	O
Trouw	- Journalist	O
Unicef Nederland	- Voormalig senior programma-adviseur	O
Universiteit Leiden	- Hoogleraar gezinspedagogiek	O
Universiteit Leiden	- Bijzonder hoogleraar adoptiestudies	O
Universiteit Leiden	- Hoogleraar kinderrechten	O
Universiteit Leiden	- Hoogleraar politieke wetenschap en politieke filosofie	C
Universiteit Maastricht	- Assistent-professor criminal law and criminology	O
Universiteit Utrecht	- Emeritus-hoogleraar adoptie	O
Universiteit voor Humanistiek	- Universitair docent	O
Verenigde Naties	- Speciaal Rapporteur inzake kinderhandel, kinderprostitutie en kinderpornografie	O
Vreemdelingendienst politie Den Haag	- Voormalig medewerker toelating	O

Organisatie	Functie (s)	Interview door:
Vreemdelingendienst politie Noord-Holland	– Voormalig medewerker toelating	O
Vreemdelingenpolitie Amsterdam	– Voormalig beslismedewerker	O
Wereldkinderen	– Voormalig directeur	O, C
Wereldkinderen	– Oud-medewerker	O
Wereldkinderen	– Directeur – Programma assistent – Programmacoördinator	O
Wereldkinderen/ BIA	– Voormalig bestuurslid	O
Wilhelmina Kinderziekenhuis (Centre for Migration & Child Health)	– Hoogleraar sociale kindergeneeskunde	O

Interviews in Colombia

Organisatie	Functie (s)	Interview door:
Armando Armero Foundation	– Founder – Reseacher	O
Casa de la Madre y el Niño kindertehuis	– Woordvoerder	O
Centro para el Reintegro y Atencion del Niño (CRAN)-kindertehuis	– Vertegenwoordiger	O
Consulaat Medellin	– Voormalig (Vice) Honorair Consul	O
CRAN	– Medeoprichter	O
DNA-laboratorium	– Eigenaar	O
FANA	– Directeur	O
ICBF	– Sub-director adoptions – Roots researcher – Roots researcher	O
Nederlands honorair consulaat Medellin	– Honorair Consul	O
Nederlandse ambassade Bogota	– Ambassadeur	O
Nederlandse ambassade Bogota	– Consul	O
NVT	– Sociaal werker	O
NVT	– Geboortemoeder	O
NVT	– Lawyer- specialized in adoptions, university professor and Procuraduria Delegate	O
NVT	– Lawyer – specialized in adoptions	O
NVT	– Geboortemoeder	O
Universidad Nacional and Universidad Jadalana	– Voormalig professor	O
Wereldkinderen	– Voormalig vertegenwoordiger Wereldkinderen in Colombia	O

Interviews in Sri Lanka

Organisatie	Functie (s)	Interview door:
BBC World	– Journalist	O
Centre for Poverty Analysis (CEPA)	– Executive Director	O
Colombo University	– Professor Public and International Law	O
Colombo University	– Professor Emeritus of Sociology, Former Chairman National Police Commission	O
National Probation and Child Care Services	– Commissioner	O
Nederlandse Ambassade in Sri Lanka (2x)	– Ambassadeur	O
NVT	– Geboortemoeder	O
NVT	– Geboortemoeder	O
Probation and Child Care, Eastern Province, Sri Lanka	– Commissioner – Assistant Commissioner	O
Probation Office, Eastern Province, Batticaloa	– Senior Probation Officer	O
Probation Office, North-Western Province, Sri Lanka	– Senior Probation Officer	O
Sarvodaya Suwasetha Society	– Board Member and Senior Lecturer in Child Laws, Colombo University	O
Sarvodaya Organisation	– General Secretary	O
Save the Children International	– International Child Safeguard Director	O
UNICEF	– Programme Officer – Former Chairperson, National Child Protection Authority Sri Lanka and former Vice Chairperson, UN Child Rights Monitoring Committee	O
Weeshuis 'Grace Girl's Home', Trincomalee, Sri Lanka	– Manager	O

Bijlage B **Instellingsbesluit**

Besluit van de Minister voor Rechtsbescherming van 18 april 2019, nr. 2569840, houdende instelling van de Commissie Onderzoek Interlandelijke Adoptie in het verleden (Instellingsbesluit Commissie Onderzoek Interlandelijke Adoptie in het verleden)

De Minister voor Rechtsbescherming,

Gelet op artikel 2, eerste lid, aanhef en onder a, van de Wet vergoedingen adviescolleges en commissies;

Besluit:

Artikel 1. Begripsbepalingen

In dit besluit wordt verstaan onder:

- a. *Onze Minister*: Onze Minister voor Rechtsbescherming;
- b. *commissie*: de commissie, bedoeld in artikel 2.

Artikel 2 Instelling en taak

1. Er is een Commissie Onderzoek Interlandelijke Adoptie in het verleden.
2. De commissie heeft tot taak onderzoek te doen naar:
 - a. de rol en verantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid met betrekking tot interlandelijke adoptie van kinderen in tenminste de periode 1967–1998;
 - b. het bestaan van mogelijke misstanden met betrekking tot interlandelijke adoptie van kinderen in tenminste de periode 1967–1998 waarbij in ieder geval als startpunt de landen Bangladesh, Brazilië, Colombia, Indonesië en Sri Lanka worden onderzocht;
 - c. bekendheid bij de Nederlandse overheid van mogelijke misstanden als bedoeld onder b;
 - d. de betrokkenheid van de Nederlandse overheid bij mogelijke misstanden als bedoeld onder b;
 - e. de bekendheid bij Nederlandse bemiddelende partijen of andere instanties/particulieren met mogelijke misstanden als bedoeld onder b;
 - f. de betrokkenheid van Nederlandse bemiddelende partijen of andere instanties/particulieren bij mogelijke misstanden als bedoeld onder b;
 - g. de mate waarin mogelijke betrokkenheid als bedoeld onder d en f. incidenteel of structureel van aard was;
 - h. de wijze waarop de Nederlandse overheid op signalen van mogelijke misstanden als bedoeld onder b. heeft gereageerd; en
 - i. of de wijze van reageren adequaat/toereikend is geweest, in het licht van de rol en verantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid als bedoeld onder a.
3. De commissie is bevoegd gedurende het onderzoek aanvullende vragen te formuleren en deze te onderzoeken en beantwoorden, indien zij dat dienstig acht aan de opdracht zoals neergelegd in lid 2 van dit artikel.

Artikel 3 Samenstelling, benoeming, ontslag

1. De commissie bestaat uit een voorzitter en twee andere leden.
2. De voorzitter en de leden hebben zitting op persoonlijke titel en oefenen hun functie uit zonder last of ruggespraak.
3. De voorzitter wordt door de Minister benoemd, de andere leden worden op voordracht van de voorzitter door de Minister benoemd.
4. De benoeming geschiedt voor de duur van de commissie.
5. Bij tussentijds vertrek van een lid kan de Minister op voordracht van de voorzitter onderscheidenlijk de resterende leden een ander lid dan wel een andere voorzitter benoemen.

6. De voorzitter en overige leden kunnen op eigen verzoek of wegens ongeschiktheid, onbekwaamheid of op andere zwaarwegende gronden worden geschorst en ontslagen door de Minister.

Artikel 4 Instellingsduur

1. De commissie wordt ingesteld met ingang van 1 mei 2019 en wordt opgeheven per 1 oktober 2020.
2. De Minister beslist over de eventuele verlenging van de termijn bedoeld in het eerste lid en brengt de commissie daarvan schriftelijk op de hoogte.

Artikel 5 Leden

Met ingang van 1 mei 2019 wordt tot 1 oktober 2020 tot lid van de commissie benoemd:

- a. de heer mr. T.H.J. (Tjibbe) Joustra, tevens voorzitter;
- b. mevrouw prof dr. B.A. (Beatrice) de Graaf;
- c. de heer mr. G.H.J (Bert-Jan) Houtzagers.

Artikel 6 Secretariaat

1. De commissie wordt ondersteund door een secretariaat.
2. De commissie voorziet zelf in haar secretariaat.
3. De Minister draagt, op verzoek van de voorzitter, zorg voor de nodige voorzieningen ten behoeve van de werkzaamheden van de commissie.
4. Het secretariaat is voor de uitvoering van zijn taak uitsluitend verantwoordelijk schuldig aan de voorzitter van de commissie.
5. Aan het secretariaat kunnen medewerkers worden toegevoegd.
6. De secretaris en de medewerkers van het secretariaat zijn geen lid van de commissie.

Artikel 7 Werkwijze

1. De commissie en Onze Minister leggen in een protocol vast op welke wijze informatie wordt verstrekt en de vertrouwelijkheid daarvan wordt geborgd, op welke wijze personen worden gehoord en daarvan verslag wordt gedaan en hoe in het kader van hoor en wederhoor, bevindingen worden voorgelegd aan personen of instanties die door deze bevindingen worden geraakt of die daartegen bedenkingen zouden kunnen hebben.
2. De voorzitter van de commissie ondertekent het protocol namens de commissie.
3. De commissie verantwoordt haar werkwijze in het eindrapport.
4. De commissie kan zich door andere personen doen bijstaan voor zover dat voor de vervulling van haar taak nodig is.

Artikel 8 Inwinnen van inlichtingen

1. De commissie is bevoegd zich voor het inwinnen van inlichtingen rechtstreeks te wenden tot personen en instellingen en hen te verzoeken die medewerking te verlenen die redelijkerwijs nodig is voor de uitvoering van het onderzoek.
2. het Ministerie van Justitie en Veiligheid verleent de commissie de verlangde medewerking en toegang tot alle informatie die zij nodig heeft met inachtneming van het in artikel 7 bedoelde protocol.
3. Ambtenaren van het Ministerie van Justitie en Veiligheid zijn verplicht om de leden van de commissie de verlangde medewerking te verlenen, voor zover deze samenhangt met hun ambtelijke taak.
4. De commissie zal zich over de aan haar geboden medewerking verantwoorden in haar eindrapport.

Artikel 9 Vergoeding

De voorzitter en de andere leden voor zover niet vallend onder de uitzondering van artikel 2, derde lid, van de Wet vergoedingen adviescolleges en commissies, ontvangen een vaste vergoeding per maand, gebaseerd op salarisschaal 18 van bijlage B van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1984. De arbeidsduurfactor voor de voorzitter is 12/36 en voor de andere leden 8/36.

Artikel 10 Kosten van de commissie

1. De kosten van de commissie komen, voor zover op basis van een goedgekeurde kostenraming, voor rekening van de Minister. Onder kosten worden in ieder geval verstaan:
 - a. de kosten voor de faciliteiten van vergaderingen, huisvesting en voor secretariële ondersteuning,
 - b. de kosten voor het inschakelen van externe deskundigheid en het laten verrichten van onderzoek, en
 - c. de kosten voor oplevering van het rapport.
2. De commissie biedt zo spoedig mogelijk na haar instelling een begroting aan de Minister aan.
3. De commissie voert een eigen financiële administratie en levert een financieel overzicht op.
4. De commissie laat een accountantscontrole uitvoeren over het financieel overzicht.

Artikel 11 Huisvesting

De commissie verricht haar werkzaamheden op een locatie buiten het Ministerie van Justitie en Veiligheid.

Artikel 12 Rapport

1. De commissie brengt vóór 1 oktober 2020 haar eindrapport uit aan de Minister.
2. Indien de commissie daartoe aanleiding ziet in de bevindingen van het onderzoek, doet zij tussentijds verslag aan de Minister.
3. Indien onvoorziene omstandigheden naar het oordeel van de commissie in de weg staan aan het tijdig uitbrengen van het rapport, dan stelt zij de Minister daarvan onverwijld op de hoogte.
4. De Minister beslist over de eventuele verlenging van de termijn bedoeld in het eerste lid en brengt de commissie daarvan schriftelijk op de hoogte.

Artikel 13 Openbaarmaking

Rapporten, notities, verslagen, adviezen en andere producten die door of namens de commissie worden vervaardigd of vergaard, worden niet door de commissie openbaar gemaakt, maar uitsluitend aan de Minister uitgebracht of overgedragen.

Artikel 14 Archiefbescheiden

1. Het archief van de onderzoeksc commissie wordt na afloop van het onderzoek overgebracht naar het archief van het Ministerie van Justitie en Veiligheid.
2. Het beheer vindt plaats met inachtneming van de door de onderzoeksc commissie in haar protocol aangegeven vertrouwelijkheid, waarover de onderzoeksc commissie nadere afspraken met het Ministerie van Justitie en Veiligheid maakt.

Artikel 15 Inwerkingtreding

1. Dit besluit treedt in werking met ingang van 1 mei 2019
2. Dit besluit vervalt met ingang van 1 oktober 2020.

Artikel 16 Citeertitel

Dit besluit wordt aangehaald als: Instellingsbesluit Commissie Onderzoek Interlandelijke Adoptie in het verleden.

Dit besluit zal met de toelichting in de Staatscourant worden geplaatst en in afschrift worden gezonden aan betrokkenen.

*De Minister voor Rechtsbescherming,
S. Dekker*

TOELICHTING

De afgelopen jaren is er veel maatschappelijke onrust ontstaan over vermeende misstanden met betrekking tot interlandelijke adoptie van kinderen in het verleden. Op 6 december 2018 heb ik aangekondigd een externe commissie in te stellen die onderzoek gaat doen naar de interlandelijke adoptie van kinderen in het verleden. Met name het gegeven dat de Nederlandse overheid mogelijk bekend was met en betrokken was bij de misstanden heeft geleid tot de keuze voor een externe commissie. De commissie zal de feitelijke gang van zaken van destijds onderzoeken, en hierbij te bezien wat de rol van de Nederlandse overheid was. Een externe commissie is in staat de bevindingen onafhankelijk te duiden.

Het onderzoek richt zich op illegale opnemings van kinderen in tenminste de periode van 1967, het jaar van publicatie van de eerste Richtlijn voor opnemings van buitenlandse pleegkinderen, tot en met inwerkingtreding van het Haags Adoptieverdrag in 1998. In 1998 werd de Centrale Autoriteit opgericht en werd het toezicht op de interlandelijke procedures verscherpt.

Als startpunt zal gekeken worden naar de landen waar signalen van misstanden over naar boven zijn gekomen, te weten Bangladesh, Brazilië, Colombia, Indonesië en Sri Lanka. Het staat de commissie echter vrij om haar onderzoek uit te breiden naar andere landen, alsmede een bredere tijdsperiode, indien zij dit noodzakelijk acht voor haar onderzoek.

De commissie zal in eerste instantie bekijken wat de rol en verantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid was in de beschreven periode. Daarna zal zij onderzoek doen naar het bestaan van mogelijke misstanden met betrekking tot interlandelijke adoptie van kinderen in de betreffende periode, alsmede of de Nederlandse overheid bekend met en betrokken was bij deze mogelijke misstanden. Daarbij is het van belang om te weten of het ging om een actief handelen van overheidsfunctionarissen, dan wel om concreet medeweten van de overheid en of deze betrokkenheid incidenteel dan wel structureel van aard was.

Daarnaast zal de commissie ook de bekendheid en betrokkenheid van Nederlandse bemiddelende partijen (of andere instanties/personen) onderzoeken.

Als laatste wordt bekeken hoe de overheid op signalen van mogelijke misstanden heeft gereageerd en of, gezien de rol en verantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid in de betreffende periode, de wijze van reageren toereikend of adequaat wordt geacht.

Voorwerp van onderzoek zijn de archieven van het toenmalige Ministerie van Justitie, waaronder ook de Raad voor de Kinderbescherming, het Openbaar Ministerie, Immigratie- en Naturalisatiedienst en de politie, alsmede de archieven van het Ministerie van Buitenlandse Zaken en het Nationaal Archief. Mogelijk zullen betrokkenen worden gehoord.

De vergoedingsbepaling is opgesteld in overeenstemming met artikel 2, eerste lid, van de Wet vergoedingen adviescolleges en commissies, juncto artikel 4 van het Besluit vergoedingen adviescolleges en commissies. Gezien de zwaarte en omvang van de taken van de commissie is de schaalindeling van de voorzitter en de leden bepaald op salarisschaal 18, trede 10 van bijlage B van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1984. Mede gelet op de doorlooptijd is ingeschat dat de voorzitter gemiddeld twaalf uur per week en de andere leden gemiddeld acht uur per week werkzaamheden verrichten ten behoeve van de commissie, met de nadruk op gemiddeld. Dat komt uit op de arbeidsduurfactor als genoemd in dit artikel. In dit kader wordt ook gewezen op de eventuele nadere maximering die voortvloeit uit artikel 6 van het Besluit vergoedingen adviescolleges en commissies.

*De Minister voor Rechtsbescherming,
S. Dekker*

Besluit van de Minister voor Rechtsbescherming van 1 september 2020, nr. 2987090, houdende wijziging van het Instellingsbesluit Commissie Onderzoek Interlandelijke Adoptie in het verleden

De Minister voor Rechtsbescherming;

Besluit:

ARTIKEL I

In het Instellingsbesluit Commissie Onderzoek Interlandelijke Adoptie in het verleden wordt '1 oktober 2020' telkens vervangen door: 1 april 2021.

ARTIKEL II

Dit besluit treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van de Staatscourant waarin zij wordt geplaatst.

Dit besluit zal met de toelichting in de Staatscourant worden geplaatst.

*De Minister voor Rechtsbescherming,
S. Dekker*

TOELICHTING

In verband met de uitbraak van COVID-19 heeft de voorzitter van de Commissie Onderzoek Interlandelijke Adoptie in het verleden (COIA) aangegeven de gestelde deadline van 1 oktober 2020 voor oplevering van haar eindrapport, zoals genoemd in het instellingsbesluit, niet te halen. COVID-19 heeft ertoe geleid dat de commissie belemmerd is in het uitvoeren van haar werkzaamheden waardoor vertraging is ontstaan. Daarom wordt de commissie meer tijd gegund om het onderzoek af te ronden en het eindrapport op te leveren. In plaats van vóór 1 oktober 2020 wordt het onderzoek nu vóór 1 april 2021 uitgebracht, blijven de leden van de commissie tot die datum benoemd en vervalt dit besluit met ingang van die datum. De COIA heeft wel aangegeven ernaar te streven uiterlijk begin februari 2021 haar onderzoek af te ronden. Om rekening te houden met eventuele onvoorziene omstandigheden is in het besluit 1 april 2021 aangehouden.

*De Minister voor Rechtsbescherming,
S. Dekker*

Bijlage C

Juridisch kader interlandelijke adoptie

In 1956 werd een algemene regeling voor adoptie in het Nederlandse recht ingevoerd.⁸ Adoptie is daarmee betrekkelijk nieuw in het Nederlandse recht. Dat is grotendeels terug te voeren op het feit dat adoptie lange tijd als een ‘niet-Nederlands rechtsinstituut’ werd beschouwd.⁹ Diverse ontwikkelingen, waaronder aandacht voor versterking van de rechtspositie van pleegouders en moeilijkheden bij het regelen van de voogdij over de vele (merendeels Joodse) oorlogspleegkinderen, leidden tot een verandering in de visie over adoptie. De adoptiewet van 1956 is als vertrekpunt genomen, omdat deze inzicht geeft in de toen bestaande gedachten over de voorwaarden die aan een adoptie zouden moeten worden verbonden.

C.1 De adoptiewet van 1956¹⁰

Na uitgebreide discussie zowel binnen als buiten het parlement is op 1 november 1956 een algemene regeling voor adoptie in het Nederlandse recht ingevoerd. De adoptiewet strekt tot het opnemen van materiële bepalingen in het Burgerlijk Wetboek, procedurele bepalingen in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en enkele strafbepalingen in het Wetboek van Strafrecht. In de uiteenzetting hieronder is de oorspronkelijke regeling als uitgangspunt genomen, waarbij ten aanzien van relevante aspecten nadien doorgevoerde wijzigingen zijn toegelicht.

Adoptie is in het Nederlandse recht geïntroduceerd als een maatregel van kindbescherming. Daarbij werd door de toenmalige minister van Justitie de onherroepelijkheid van de adoptie als het belangrijkste element gezien, aangezien “hij [...] zich nauwelijks [kon] voorstellen welke betekenis een wettelijke regeling der adoptie voor Nederland zou hebben, als dit element zou ontbreken.”¹¹ De toegevoegde waarde van adoptie ten opzichte van de bestaande mogelijkheid van pleegzorg werd geacht te zijn gelegen in het kunnen wegnemen van de onzekerheid bij zowel het kind als de pleegouders over de mogelijkheid dat de ouders het kind konden terugvorderen (of in ieder geval pogingen daartoe kunnen ondernemen). Uit de wetsgeschiedenis volgt dan ook dat de adoptiewet is toegesneden op de situatie van kinderen die al in een pleeggezin verblijven.

Verhouding adoptiewet en interlandelijke adoptie

Interlandelijke adoptie was ten tijde van de totstandkoming van de adoptiewet nog een tamelijk onbekend fenomeen. Volgens Van der Linden¹² werden de eerste buitenlandse adoptiekinderen in 1957 geadopteerd, maar kwam interlandelijke adoptie in Nederland pas in de loop van de jaren zestig echt op gang. De adoptiewet is dan ook toegesneden op aspirant-adoptieouders en pleegkinderen in een Nederlandse verhouding. Bij de totstandkoming van de wet werd het door de toenmalige minister van Justitie niet wenselijk geacht om enig wettelijk verschil aan te brengen tussen kinderen, die in of buiten Nederland in een pleeggezin verbleven, of om te voorzien in een regeling voor

8 Tijdens de Franse annexatie van Nederland bestond enige tijd de mogelijkheid van adoptie door toepasselijkheid van de in de Code Civil daaromtrent opgenomen regelgeving. Met de vervanging van de Code Civil in 1838 door het Burgerlijk Wetboek (oud) verdween adoptie uit het hier te lande geldende recht.

9 Linden, A.P. van der, *Adoptierecht*, blz. 12, Den Haag: SDU 2006.

10 Wet van 26 januari 1956, houdende invoering van de mogelijkheid van adoptie (Stb. 1956, 42).

11 Kamerstukken 1953/54, 3530, no. 3 (memorie van toelichting), punt 5.

12 Van der Linden, a.w. blz. 57.

het omzetten van in het buitenland tot stand gekomen adopties naar geldige adopties volgens Nederlands recht.

De vraag in hoeverre een in het buitenland tot stand gekomen adoptie naar Nederlands recht effect heeft, werd tot het terrein van het internationaal privaatrecht gerekend en aan het oordeel van de rechter overgelaten.¹³

Adoptie geschiedt in het Nederlandse recht door een uitspraak van de rechtbank.¹⁴ Uitgangspunt is dat de adoptie in het kennelijk belang van het kind is.¹⁵ Bij de invoering van de adoptiewet wordt in dit hoofdvereiste besloten geacht dat van toewijzing van een adoptieverzoek slechts sprake kan zijn, als de ouders kennelijk niet in staat of niet bereid zijn het kind te verzorgen en op te voeden en ook in de toekomst daartoe niet in staat of niet bereid zullen zijn.¹⁶ Dit is nadien ook geëxpliciteerd in de wettekst zelf.¹⁷ De onherroepelijkheid van de adoptie is gelegen in het feit dat het kind en de adoptieouders door de adoptie in familie-rechtelijke betrekking tot elkaar komen te staan en dat de familierechtelijke betrekking tussen het kind en de ouders ophoudt te bestaan.¹⁸

Ten aanzien van het kind, de ouders en de aspirant-adoptieouders gelden een aantal voorwaarden.¹⁹ Onder meer is vereist dat de aspirant-adoptieouders – tot 1 april 1998 mochten alleen echtparen van verschillend geslacht adopteren²⁰ – reeds gedurende een bepaalde periode het kind hebben verzorgd en opgevoed.²¹ Bij de invoering van de adoptiewet bedroeg deze termijn drie jaar, in 1968 is deze periode teruggebracht tot twee jaar²² en sinds 1974 geldt een periode van een jaar.²³ Verder gold als voorwaarde dat ten minste één van de aspirant-adoptieouders al tot voogd van het kind was benoemd.²⁴ De gedachte van de wetgever was dat door te eisen dat het kind al een bepaalde periode door de aspirant-adoptieouders gezamenlijk is verzorgd en ten minste één van hen de voogd van het kind is, de adoptiebeslissing in zekere zin trapsgewijs tot stand komt. Bij de toekenning van de voogdij van het kind aan een van de aspirant-adoptieouders heeft de rechter zich immers dan al gebogen over de vraag of het kind onder het gezag van de geboorteouders kan staan (welke vraag toen dus ontkennend is beantwoord) en over de vraag of het in het belang van het kind moet worden geacht om het aan de verzorging en opvoeding van de pleegouders toe te vertrouwen (welke vraag toen dus bevestigend is beantwoord).²⁵ Per 1 april 1998 is niet meer vereist dat ten tijde van het adoptieverzoek ten minste één van de aspirant-adoptieouders het

13 Kamerstukken 1954/55, 3530, no. 5 (memorie van antwoord), punten 35 en 36.

14 Artikel 1:227, eerste lid, BW (bij de invoering in 1956: artikel 1:344j BW oud).

15 Artikel 1:227, derde lid, BW (bij de invoering in 1956: artikel 1:344j BW oud).

16 Kamerstukken 1953/54, 3530, no. 3 (memorie van toelichting), punt 5.

17 Artikel 1:227, derde lid, BW, zoals gewijzigd bij Wet van 21 december 2000 (Stb. 2001, 10).

18 Artikel 1:229, eerste en tweede lid, BW (bij de invoering in 1956: artikel 1:344i BW oud).

19 Artikelen 1:227 en 1:228 BW (bij de invoering in 1956: artikelen 1:344j en 1:344k BW oud).

20 Op 1 april 1998 (Wet van 24 december 1997; Stb. 1997, 772) is de eis van gehuwd zijn bij adoptie door twee personen van verschillend geslacht tezamen komen te vervallen en mocht vanaf toen ook één persoon adopteren. Dit leidde soms tot interlandelijke eenpersoonsadopties, gevolgd door een Nederlandse tweeouderadoptie (bijv. bij homoparen). Sinds 1 april 2001 (Wet van 21 december 2000; Stb. 2001, 10) is adoptie door twee personen van hetzelfde geslacht ook mogelijk.

21 Artikel 1:228, eerste lid, onder f, BW (bij de invoering in 1956: artikel 1:344k, onder f, BW oud).

22 Wet van 3 juli 1968 (Stb. 1968, 336).

23 Wet van 26 oktober 1973 (Stb. 1973, 553). Volgens de memorie van toelichting werd een lange verzorgingstermijn minder noodzakelijk geacht vanwege de met grote zorg voorbereide adoptieplaatsingen (Kamerstukken 1972, 12134, nr. 3, punt 2).

24 Artikel 1:344k, onder f, BW oud.

25 Kamerstukken 1953/54, 3530, no. 3 (memorie van toelichting), punt 7.

gezag over het kind heeft. De wetgever vond dat, ook als de aspirant-adoptieouders niet het gezag over het kind hebben (bijvoorbeeld omdat het gezag bij een voogdijinstelling berust), de adoptie toch uitgesproken moet kunnen worden als de aspirant-adoptieouders het kind al wel een jaar hebben verzorgd en opgevoed.²⁶ Wel is vereist dat de ouders van het kind niet langer het gezag over het kind hebben²⁷ en dat zij zich niet tegen de adoptie verzetten.²⁸ Het vetorecht van de ouders is niet absoluut, in bepaalde gevallen kan de rechtbank hieraan voorbijgaan, bijvoorbeeld als het kind en de ouders niet of nauwelijks in gezinsverband hebben samengeleefd.²⁹ Overigens kan ook het kind – indien het daarvoor oud genoeg is – zich tegen de adoptie verzetten³⁰ en zich beroepen op het recht om te worden gehoord.³¹

Bij de invoering van de adoptiewet is de adoptieprocedure als volgt.³² De pleegouders die het kind willen adopteren, moeten een verzoek bij de rechtbank indienen. Van een dergelijk verzoek worden de Raad voor de Kinderbescherming en het openbaar ministerie in kennis gesteld. De Raad voor de Kinderbescherming stelt vervolgens een onderzoek in. Voor zover de ouders van het kind niet in beeld zijn, wordt de Raad geacht om in het kader van het onderzoek al het mogelijke te doen om met de ouders in contact te komen.³³ Naar aanleiding van het onderzoek stelt de Raad een rapport op en zendt een afschrift hiervan aan de Centrale Adoptieraad. Deze raad, ingesteld op grond van de adoptiewet³⁴, brengt ook advies uit over het verzoek. Daarbij heeft deze raad de meer overkoepelende taak om, zeker in de beginperiode, de eenheid in de beoordeling van adoptieverzoeken te bevorderen door bij zijn advisering de zaak ook met andere zaken te vergelijken. Het beslissende woord is vervolgens aan de rechter.³⁵ Een uitgesproken adoptie treedt pas in werking nadat de geboorteouders de voor hen openstaande rechtsmiddelen hebben uitgeput of de termijn daarvoor is verstreken.³⁶ Bij de adoptieprocedure zijn vanuit de zijde van de overheid dus aanvankelijk drie instanties betrokken (Raad voor de Kinderbescherming, Centrale Adoptieraad en de rechter), vanaf 1974 zijn dat nog twee instanties als de rol van de Centrale Adoptieraad komt te vervallen vanwege de opheffing van de raad.³⁷

26 Kamerstukken 1995/96, 24649, nr. 3, blz. 14.

27 Artikel 1:228, eerste lid, onder g, BW.

28 Artikel 1:228, eerste lid, onder d, BW (bij de invoering in 1956: artikel 1:344k, onder d, BW oud).

29 Artikel 1:228, tweede lid, BW. Bij de invoering in 1956 luidde de regeling iets anders (artikel 1:344k, onder d, BW oud).

30 Artikel 1:228, eerste lid, onder a, BW. Gold nog niet bij de invoering in 1956.

31 Artikel 809 Rv verplicht de rechter om kinderen van 12 jaar en ouder op te roepen en kan hij dat doen bij kinderen jonger dan 12 jaar (bij de invoering in 1956: artikel 1:344j BW oud voorziet in het recht om te worden gehoord voor kinderen van 14 jaar en ouder).

32 Artikelen 970 t/m 984 Rv.

33 Kamerstukken 1954/55, 3530, no. 5 (memorie van antwoord), blz. 10 (artikelsgewijze toelichting artikel 344k, sub d).

34 Artikel 969 Rv.

35 Een kinderrechtster dient aan de behandeling deel te nemen (artikel 972 Rv). Zie thans artikel 808 Rv, welk artikel bepaalt dat het verzoek wordt behandeld door een kinderrechtster (of door een meervoudige kamer waarvan een kinderrechtster deel uitmaakt), omdat het hier gaat om een zaak betreffende een minderjarige.

36 Artikel 1:230, eerste lid, BW (bij de invoering in 1956: artikel 1:344m BW oud).

37 Voor de advisering in individuele zaken werd het onderzoek door de Raad voor de Kinderbescherming voldoende geacht. De taak van de raad om de minister van Justitie in algemene zin over adoptie te adviseren werd overgenomen door het College van Advies voor de Kinderbescherming, later aangeduid als College van advies voor de justitiële kinderbescherming en wordt thans uitgevoerd door de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (hierna: RSJ). De RSJ is in 2001 ontstaan uit een fusie van het College van advies voor de justitiële kinderbescherming en de Centrale raad voor strafrechtstoepassing. De RSJ heeft op 14 oktober 2016 het kritische rapport 'Bezinning op Interlandelijke Adoptie' uitgebracht.

In het kader van een herziening van het procesrecht in zaken van personen- en familierecht zijn in 1995 de aparte procedureregels voor adoptie komen te vervallen en geldt het gewone familieprocesrecht.³⁸ Op grond hiervan begint de adoptieprocedure nog steeds met een verzoekschrift (waarvoor betrokkenheid van een advocaat vereist is) en eindigt met een beschikking van de rechter (waartegen rechtsmiddelen openstaan). Een belangrijk verschil met de oorspronkelijke procedure is dat advisering door de Raad voor de Kinderbescherming niet langer verplicht is. Het is een bevoegdheid van de rechter om hierom te vragen of aan de Raad om ongevraagd te adviseren.³⁹ Daarvoor dient de Raad voor de Kinderbescherming op de hoogte te worden gebracht van het verzoekschrift en het tijdstip van de zitting bij de rechter.⁴⁰ Zoals hierna wordt toegelicht, geldt in 1995 bij de toelatingsprocedure van het kind al de eis van een voorafgaande beginseltoestemming. Aangezien in dat verband door de Raad voor de Kinderbescherming al onderzoek is gedaan naar de geschiktheid van de aspirant-adoptieouders, lijkt er minder noodzaak te zijn voor de betrokkenheid van de Raad in de adoptieprocedure. Daarbij geldt wel dat het onderzoek in het kader van de beginseltoestemming plaatsvindt vóór de opneming van het kind. Of bij de adoptieprocedure actuele kennis over de situatie van het kind na opneming wordt meegewogen, is dus afhankelijk van de opstelling van de Raad voor de Kinderbescherming of de rechter.

Met de adoptiewet werden ook twee strafbepalingen aan het Wetboek van Strafrecht toegevoegd op grond waarvan het opnemen van een kind als pleegkind zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Raad voor de Kinderbescherming (artikel 442a) of het uit winstbejag bevorderen daarvan (artikel 151a) strafbaar wordt gesteld. Beide artikelen zijn beperkt tot kinderen beneden de leeftijd van zes maanden. Met deze bepalingen werd beoogd om het onderhands of zelfs via 'slinkse wegen' opnemen van pleegkinderen, buiten het zicht van organen van Kinderbescherming, tegen te gaan.⁴¹

C.2 Verschuiving naar het vreemdelingenrecht

Volgens een nota van de toenmalige staatssecretaris van Justitie van 9 mei 1980 over de praktische gang van zaken rond adoptie en adoptievoorbereiding⁴² (hierna: nota van 1980) werd in de eerste jaren na 1956 de adoptiewet vooral benut om in bestaande pleegsituaties zekerheid te scheppen. Volgens de staatssecretaris lijkt daarna van de adoptiewet "een zekere zuigkracht te zijn uitgegaan op met name kinderloze echtparen, die met de wetenschap van een – mogelijke – toekomstige adoptie, in toenemende mate belangstelling gingen tonen voor opneming van pleegkinderen."⁴³ Waar die belangstelling in eerste instantie Nederlandse pleegkinderen betrof, verplaatste de belangstelling zich geleidelijk steeds meer naar buitenlandse pleegkinderen. Eerst ging het daarbij om Europese kinderen (met name uit Griekenland),

38 Wet van 7 juli 1994 (Stb. 1994, 570). Van toepassing zijn de artikelen 798-813 Rv (procesrecht) en de artikelen 261-291 Rv (verzoekschriftenprocedure).

39 Artikel 810, eerste en tweede lid, Rv.

40 Artikel 810, derde lid, Rv.

41 Kamerstukken II 1953/54, 3530, no. 3 (memorie van toelichting), punt 12. De Pleegkinderenwet van 1951 (Wet van 12 december 1951; Stb. 1951, 595) bood de mogelijkheid aan de Raad voor de Kinderbescherming om een kind dat in een pleeggezin was opgenomen, uit dat gezin te verwijderen als dat noodzakelijk was in het belang van het kind. Vanwege het repressieve karakter van deze wet bood deze nauwelijks enige preventieve werking ter voorkoming van onverantwoorde afstand of opneming van een kind (Swart-Babbé, C.F., *De toelating van buitenlandse adoptiekinderen in Nederland*, blz. 12, T.M.C Asser Instituut 's-Gravenhage: Tjeenk Willink/Sijthoff 1974).

42 Kamerstukken II 1979/80, 16194, nrs. 1-2.

43 Nota van 1980, blz. 8.

later komen landen buiten Europa in beeld. In deze beginperiode is nog geen sprake van adoptiebemiddeling zoals die tegenwoordig bestaat. Soms wordt de Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen betrokken, maar dat is dan vooral als informatiebron.⁴⁴

Voor de opnemng van een kind dat niet de Nederlandse nationaliteit bezit, vormt de toelating van het kind tot Nederland de eerste stap die genomen moet worden. Hiermee treedt een verschuiving naar het vreemdelingenrecht op in die zin dat de problematiek van interlandelijke adoptie zich rond de verlening van de verblijfsvergunning gaat concentreren. Om te borgen dat een toegelaten kind in aanmerking komt voor adoptie, worden de toelatingseisen afgestemd op de adoptiewet. In zoverre heeft de adoptiewet betekenis in de toelatingsprocedure. Na de toelating van het kind dient de voogdij te worden geregeld en kan als het kind gedurende het voorgeschreven aantal jaren door de aspirant-adoptieouders is verzorgd en opgevoed, het verzoek tot adoptie bij de rechtbank worden ingediend (ook als in het land van herkomst de adoptie van het kind reeds is uitgesproken, zie de uiteenzetting hierna over het conflictenrecht ter zake van adoptie). Over de verhouding tussen de toelatingsprocedure en de adoptieprocedure wordt in de nota van 1980 het volgende opgemerkt: “de plaatsing [is] in feite het beslissende moment [...] op weg naar adoptie. Immers, is het kind eenmaal geplaatst, dan is het zozeer in strijd met het belang van de ontwikkeling van het kind om het wederom uit het betrokken gezin weg te halen, dat er al wel een catastrofale toestand moet zijn, wil dit nog kunnen. De uitspraak van de rechter heeft dan ook eerder het karakter van een bezegeling van een niet meer ongedaan te maken zaak, dan dat van een op zichzelf staande beslissing.”⁴⁵

Het conflictenrecht ter zake van adoptie

Tot het Haags Adoptieverdrag wordt adoptie in het Nederlandse internationaal privaatrecht beheerst door ongeschreven regels, uitgezonderd de vraag naar de internationale bevoegdheid van de Nederlandse rechter. De bevoegdheid dient te worden beoordeeld op grond van de competentieregeling in het Wetboek van Burgerlijke rechtsvordering die er kort gezegd op neerkomt dat internationale bevoegdheid van de Nederlandse rechter wordt aanvaard, tenzij een zaak onvoldoende banden met Nederland heeft ('forum non conveniens'-regel). Vanaf de invoering van de adoptiewet in 1956 hebben de rechtspraak en de doctrine met de conflictenrechtelijke problemen van de adoptie geworsteld. Aanvankelijk overheerste de opvatting dat adoptie moest voldoen aan de voorwaarden van alle betrokken nationale rechtssystemen, dus zowel dat van de aspirant-adoptieouders als dat van het kind. Echter, volgens geraadpleegde Kamerstukken⁴⁶ maakte “[d]eze cumulatieve oplossing [...] adoptie moeilijk en viel uit dien hoofde niet goed te rijmen met het karakter van de adoptie als maatregel in het belang van het kind. Immers, de opeenhoping van soms met elkaar tegenstrijdige eisen van meer rechtssystemen zal er soms toe leiden dat de in het belang van het kind aangevraagde adoptie niet kan worden uitgesproken.” Dit leidde ertoe dat het cumulatieve stelsel werd verlaten en vervangen door een distributief stelsel waarbij, naar de mate waarin de belangen van de betrokkenen in het geding zijn, bepaalde onderwerpen onder heerschappij van de nationale wet van de aspirant-adoptieouders werden gebracht en andere onder die van het kind en zijn ouders. “In gevallen waarin ook het distributieve

44 Hoksbergen, R., Kinderen die niet konden blijven. Zestig jaar adoptie in beeld, blz. 35, Soesterberg: Aspekt 2012.

45 Nota van 1980, blz. 12.

46 Kamerstukken II 2001/02, 28457, nr. 3, blz. 2.

stelsel de adoptie nog bemoeilijkte, hebben rechters langs andere wegen oplossingen gezocht in het belang van het kind en ten faveure van de mogelijkheid van adoptie.⁴⁷ Het ongeschreven Nederlandse recht ter zake van de erkenning van buitenlandse adopties kan in het kort als volgt worden omschreven. Als de partijen bij de adoptie allen dezelfde vreemde nationaliteit hebben, dan wordt de adoptie die in het buitenland met toepassing van het nationale recht is uitgesproken, in Nederland erkend en wordt de adoptie geacht de gevolgen te hebben die dat nationale recht daaraan verbindt. Is er verschil van nationaliteit, dan wordt de adoptie veelal getoetst aan de vereisten van de betrokken nationale rechtsstelsels. Dat betekent dat een in het buitenland uitgesproken adoptie waarbij een aspirant-adoptieouder met de Nederlandse nationaliteit partij is, niet wordt erkend tenzij (ook) aan alle vereisten van het Nederlandse Burgerlijk Wetboek voor adoptie is voldaan. In feite resulteert dit in een nieuwe adoptie naar Nederlands recht (een 'adoptie dubbelop'). Aan een buitenlandse adoptie die niet wordt erkend, worden wel bepaalde rechtsgevolgen toegekend, zoals dat daaruit wordt afgeleid dat de aspirant-adoptieouders daarmee een vorm van gezag over het kind hebben verkregen.⁴⁸

C.2.1 Toelatingsprocedure op hoofdlijnen

Alvorens in te gaan op de materiële voorwaarden die gelden bij de opnemings van buitenlandse pleegkinderen, zal eerst worden geschetst hoe de toelatingsprocedure er op hoofdlijnen uit ziet. Deze schets is gebaseerd op de Vreemdelingenwet van 1965⁴⁹ (Vw oud) en de daarop gebaseerde regelgeving, zijnde het Vreemdelingenbesluit⁵⁰ (Vb oud) en het Voorschrift Vreemdelingen⁵¹ (VV oud).⁵²

Als hoofdregel geldt dat een vreemdeling die voor langere tijd in Nederland wil verblijven, bij inreis in het bezit moet zijn van een machtiging tot voorlopig verblijf.⁵³ Op deze hoofdregel kunnen uitzonderingen gelden, bijvoorbeeld voor onderdanen van bepaalde landen.⁵⁴ Een machtiging tot een voorlopig verblijf is een nationaal visum dat moet worden aangevraagd bij de Nederlandse diplomatieke of consulaire vertegenwoordiging in het land van herkomst van het kind en dat wordt afgegeven door de minister van Buitenlandse Zaken. Het dient ertoe om te voorkomen dat vreemdelingen zich naar Nederland begeven zonder dat van tevoren vaststaat dat zij voor een verblijfstitel in aanmerking komen. Bij de beoordeling of een vreemdeling in aanmerking komt voor een machtiging tot voorlopig verblijf gelden dezelfde materiële voorwaarden als bij de beoordeling van een aanvraag om een vergunning tot

47 Kamerstukken II 2001/02, 28457, nr. 3, blz. 3.

48 Frohn, E.N., De adoptie in het Nederlandse IPR: een overzicht, FJR 1994/7.

49 Wet van 13 januari 1965, houdende nieuwe regelen betreffende: a. de toelating en uitzetting van vreemdelingen; b. het toezicht op vreemdelingen die in Nederland verblijf houden; c. de grensbewaking (Stb. 1965, 73). Vóór de inwerkingtreding van deze wet gold de Wet toezicht vreemdelingen van 1918.

50 Besluit van 19 september 1966 tot uitvoering van de Vreemdelingenwet (Stb. 1966, 387).

51 Beschikking van 22 september 1966 tot uitvoering van de Vreemdelingenwet en het Vreemdelingenbesluit (Stcrt. 1966, 188), met dien verstande dat deze publicatie niet kon worden achterhaald. De gebruikte bron betreft de regeling zoals die gold in 1972 (Vreemdelingenwet, editie Schuurman & Jordens, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1972).

52 Bij de beschrijving van de vreemdelingenwetgeving is ook gebruik gemaakt van Swart, A.H.J., De toelating en uitzetting van vreemdelingen, Deventer: Kluwer 1978 en Loeb, R.W.L., Inleiding vreemdelingenrecht, Nijmegen: Ars Aequi Libri 1983.

53 Artikel 6 Vw oud jo artikel 41, eerste lid, Vb oud.

54 Artikel 41, derde en vierde lid, Vb oud.

verblijf. Hoewel het formeel dus om een beslissing van de minister van Buitenlandse Zaken gaat, is de minister van Justitie hierbij nauw betrokken.⁵⁵

Na inreis dient de vreemdeling zich binnen acht dagen na binnenkomst aan te melden bij het hoofd van de plaatselijke politie van de gemeente van verblijf.⁵⁶ In gemeenten met een politiekorps onder leiding van een (hoofd)commissaris is dat de korpschef, in andere gemeenten de burgemeester.⁵⁷ Bij een buitenlands pleegkind rust deze verplichting op degene bij wie het kind verblijft.⁵⁸ Bij het hoofd van de plaatselijke politie (of in grotere gemeenten bij de plaatselijke vreemdelingendienst) dient een aanvraag om verlening van een vergunning tot verblijf te worden ingediend.⁵⁹

Beslissingsbevoegd op aanvragen om verlening van een vergunning tot verblijf zijn de minister van Justitie of – in door de minister bepaalde gevallen – het hoofd van de plaatselijke politie.⁶⁰ Bij buitenlandse pleegkinderen is het hoofd van de plaatselijke politie uitsluitend bevoegd tot het verlenen van een vergunning tot verblijf als aan het kind een machtiging tot voorlopig verblijf is verleend.⁶¹ In dat geval is in de procedure omtrent de machtiging tot voorlopig verblijf al beoordeeld dat het kind in aanmerking komt voor een verblijfstitel. In alle andere gevallen – ook bij afwijzing van de aanvraag⁶² – is het de minister van Justitie die op de aanvraag beslist. De toelatingsaanvragen van buitenlandse pleegkinderen werden dus feitelijk allemaal op het niveau van de centrale overheid afgedaan, zij het formeel door ofwel de minister van Justitie dan wel de minister van Buitenlandse zaken.

Als een vergunning tot verblijf overeenkomstig het verzoek wordt verleend, dan geschiedt de kennisgeving daarvan in de vorm van een aantekening in het paspoort van de vreemdeling.⁶³ De vergunning tot verblijf wordt verleend voor de duur van een jaar.⁶⁴ Na dit jaar komen buitenlandse pleegkinderen als ‘feitelijk behorend tot het gezin van een in Nederland wonende Nederlander’ van rechtswege in aanmerking voor verblijf in Nederland voor onbepaalde tijd.⁶⁵

Na inwerkingtreding van het Haags Adoptieverdrag komt de toelatingsprocedure te vervallen voor kinderen ten aanzien van wie de in het land van herkomst uitgesproken adoptie in Nederland van rechtswege wordt erkend en die daarmee automatisch de Nederlandse nationaliteit hebben verkregen (zie hierna paragraaf C.4). In alle andere gevallen blijft gelden dat voor de binnenkomst van het kind in Nederland moet worden voldaan aan de eisen van het vreemdelingenrecht (zie ook paragraaf C.3.3).

55 Volgens Swart (die de situatie van eind jaren zeventig van de vorige eeuw beschrijft) beruiste in de praktijk de beslissing over de afgifte van visa bij een onder de Ministers van Buitenlandse Zaken en Justitie ressorterende Visadienst, aan het hoofd waarvan een ambtenaar van het Ministerie van Justitie stond (a.w., blz. 71).

56 Artikel 66, eerste lid, Vb oud.

57 Artikel 1 Vw oud.

58 Artikel 66, derde lid, Vb oud. Het hoofd van het pleeggezin is op grond van artikel 5 van de Pleegkinderenwet ook verplicht om van de opnemings van een pleegkind binnen één week schriftelijk kennis te geven aan burgemeester en wethouders van de gemeente van verblijf.

59 Artikel 52 Vb oud jo artikel 28, eerste lid, VV oud.

60 Artikel 11, eerste lid, Vw oud.

61 Artikel 19, eerste lid, sub b, VV oud.

62 Artikel 20, tweede lid, sub h, VV oud.

63 Artikel 53, tweede lid, Vb oud jo artikel 29, eerste lid, VV oud.

64 Artikel 24, eerste lid, VV oud.

65 Artikel 10, tweede lid, Vw oud jo artikel 47 Vb oud.

C.2.2 Richtlijnen opnemng buitenlandse pleegkinderen in de periode van 1954 tot 1974

De eerste richtlijnen betreffende de opnemng van buitenlandse pleegkinderen met het oog op adoptie betreft een circulaire van de minister van Justitie van 22 mei 1954, waarbij aan de Raad voor de Kinderbescherming wordt opgedragen om onderzoek te verrichten naar de omstandigheden van het gezin en zo mogelijk naar die van het op te nemen kind.⁶⁶

Uitvoeriger richtlijnen waren opgenomen in het Verblijfsvoorschrift van 1 mei 1957.⁶⁷ Bijlage 2 bij dit voorschrift ziet specifiek op het aanvaarden van verblijf van buitenlandse pleegkinderen. Het gaat hier zowel om pleegkinderen die nog niet in Nederland verblijven als om kinderen die in Nederland al in een pleeggezin zijn opgenomen. Ten behoeve van de besluitvorming door de minister van Justitie moeten volgens de bijlage twee instanties, namelijk het hoofd van de plaatselijke politie en de Raad voor de Kinderbescherming, een rapportage over het kind en het pleeggezin aan de minister uitbrengen. Het rapport van het hoofd van de plaatselijke politie moet onder meer bevatten: de persoonsgegevens van de ouders van het kind (en eventueel hun woonplaats, beroep en materiële omstandigheden), een omschrijving van de band tussen het kind en het pleeggezin en de redenen van de pleegouders voor opnemng van het kind. Ook moet in het rapport van de politie worden ingegaan op de omstandigheden van het toekomstige pleeggezin en de omstandigheden waarin het kind in het buitenland verkeert, waaronder de vraag of er geen familieleden zijn door wie het kind kan worden verzorgd. Het rapport van de Raad voor de Kinderbescherming ziet op de omstandigheden van het pleeggezin, de geschiktheid van de pleegouders en een onderzoek naar morele gebreken bij het kind. De onderzoeken van beide instanties dienen in nauw overleg tot stand te komen en zo veel mogelijk op elkaar te zijn afgestemd. De rapporten moeten met voorrang worden opgesteld, in het bijzonder als deze betrekking hebben op al in Nederland verblijvende kinderen. Volgens de bijlage is het ongewenst als de minister van Justitie de rapporten ontvangt op een tijdstip waarop het kind al geruime tijd in Nederland verblijft, want “[a]ls gevolg hiervan kunnen immers inmiddels zo nauwe banden tussen pleegkind en pleegouders zijn ontstaan, dat een eventueel noodzakelijke terugzending van het kind als een onevenredig harde maatregel wordt ondervonden.”

De eerste richtlijnen die – volgens de nota van 1980 – specifiek zien op de opnemng van buitenlandse pleegkinderen met het oog op adoptie, dateren van 15 juni 1967. Op die datum worden de ‘Richtlijnen opnemng buitenlandse pleegkinderen’, gericht aan de hoofdafdeling Vreemdelingenzaken en Grensbewaking, uitgebracht.⁶⁸ De richtlijnen hanteren als algemene regel dat de opnemng van buitenlandse pleegkinderen steeds in het belang van het betrokken kind moet zijn en dat door de aspirant-pleegouders moet worden aangetoond dat ‘uit hoofde van een hun zeer persoonlijk regarderende omstandigheid’ een bijzondere aanleiding bestaat om een buitenlands pleegkind tot zich te nemen. Deze persoonlijke omstandigheid kan volgens de richtlijnen voortvloeien uit morele verplichtingen voortvloeiende uit familie- of vriendschapsbanden dan wel gezinsomstandigheden bij de aspirant-pleegouders die tot de

66 De betreffende circulaire kon niet worden achterhaald. De gebruikte bron betreft Swart-Babbé, a.w., blz. 13. De Pleegkinderenwet van 1951 was weliswaar ook van toepassing op buitenlandse pleegkinderen, maar omdat de criteria van deze wet voor het toezicht op pleeggezinnen tamelijk grof waren, werd deze wet van weinig betekenis geacht voor de beoordeling of aspirant-adoptieouders in aanmerking konden komen voor plaatsing van een buitenlands pleegkind met het oog op adoptie (Swart-Babbé, a.w., blz. 12).

67 Stcrt. 1957, 162.

68 Stcrt. 1967, 115. De richtlijnen zijn opgenomen in bijlage III bij de nota van 1980.

opneming van een buitenlands kind nopen. In de richtlijnen wordt hiermee onderscheid gemaakt tussen de opneming van een buitenlands pleegkind in gezinnen van naaste familieleden en de opneming van overige pleegkinderen. Bij de eerste categorie valt met name te denken aan opneming van buitenlandse pleegkinderen in gezinnen van naaste familieleden. Volgens de richtlijnen geldt voor deze kinderen dat ten aanzien van hen sprake moet zijn van zodanige omstandigheden, dat zij niet of bezwaarlijk door in het buitenland wonende naaste bloed- of aanverwanten kunnen worden verzorgd. Ten aanzien van de hier relevant zijnde tweede categorie gelden als aanvullende voorwaarden dat het kind beneden de leerplichtige leeftijd is, dat het verzoek wordt beperkt tot opneming van één kind tegelijk en dat de aspirant-pleegouders niet reeds twee of meer eigen en/of pleegkinderen hadden (getalscriterium). Bij deze categorie is in de richtlijnen geen voorwaarde opgenomen die betrekking heeft op de aanwezigheid van (alternatieve) verzorgingsmogelijkheden voor het kind in het land van herkomst.

Duiding van de richtlijnen in de context van het vreemdelingenrecht

Op grond van artikel 11, vijfde lid, van de Vw oud geldt het 'algemeen belang' als criterium bij de beslissing over een vergunning tot verblijf. Deze bepaling biedt ruimte voor een grote mate van beleidsvrijheid. Uitgangspunt van het vreemdelingenbeleid is het 'nee, tenzij'-principe: een vergunning tot verblijf wordt geweigerd, tenzij er een bijzondere grond is om tot toelating over te gaan. Die bijzondere grond kan gelegen zijn in de nakoming van internationale verplichtingen, in de aanwezigheid van een wezenlijk Nederlands belang of vanwege klemmende redenen van humanitaire aard. Laatstgenoemde grond vormt de grondslag voor de toelating van buitenlandse pleegkinderen met het oog op adoptie. De minister van Justitie kan aanwijzingen en instructies geven aan de ambtenaren die belast zijn met de uitvoering van het vreemdelingenbeleid. In dat kader moeten de richtlijnen worden gezien.

In deze periode tracht het parlement, daartoe aangezet door acties van particulieren, invloed uit te oefenen op het beleid met betrekking tot de toelating van Aziatische kinderen.⁶⁹ Dit leidt in november 1967 tot de instelling van de Commissie Buitenlandse Pleegkinderen (Commissie-Van Gilse). Deze commissie krijgt de opdracht te adviseren over de vraag of de toenemende belangstelling voor niet-Europese pleegkinderen tot wijziging of aanvulling van de richtlijnen noopt. Op dat moment lagen ongeveer 600 verzoeken om toelating van (hoofdzakelijk) Zuid-Koreaanse kinderen ter beslissing voor. Een derde daarvan kwam op grond van de richtlijnen van 1967 niet voor inwilliging in aanmerking, met name vanwege het getalscriterium. Om met de nodige spoed een praktische oplossing te bieden voor de verzoeken brengt de commissie in maart 1968 een interim-rapport uit. Volgens het rapport richten alle verzoeken zich speciaal op kinderen in een specifieke noodsituatie. "Het specifieke van de kinderen, wier lot thans de Commissie ter harte gaat, is met name de omstandigheid dat zij zijn geboren en zich bevinden in omstandigheden die rechtstreeks verband houden met oorlogssituaties die ook hier te lande grote emoties hebben opgeroepen en dat zij door de algemene situatie in de landen waarin zij zich bevinden onder de wielen dreigen te geraken, omdat zij door afkomst of anderszins niet worden geaccepteerd door de overige

69 Swart-Babbé, a.w., blz. 14.

bevolking van die landen”, aldus de commissie. In haar rapport stelt de commissie voor om het getalscriterium te laten vervallen en de richtlijnen van 1967 als volgt aan te vullen:

“In afwijking van het vorenstaande wordt ten aanzien van een kind, afkomstig uit een land, waar door de daar heersende omstandigheden zulk een kind geen aanvaardbare toekomst meer heeft, het verzoek niet in behandeling genomen:

- a. indien één der echtgenoten op het ogenblik van het indienen van het verzoek de leeftijd van een en veertig jaar heeft bereikt;
- b. indien het kind op het ogenblik dat de relatie pleegkind-pleegouders wordt vastgesteld de leeftijd van vijf jaar heeft bereikt.”

Het voorstel wordt door de minister van Justitie overgenomen. In de aanvulling wordt verder bepaald dat de kinderen individueel behandeld moeten worden en dat zij niet in grote aantallen naar een Nederlands opvangcentrum mogen worden overgebracht om daar aan de aanvragers te worden toegewezen. Omdat de belangen van het kind moeten worden beoordeeld, mag de aanvraag niet een naamloos en ongeïdentificeerd kind betreffen. Het praktische probleem dat hierdoor ontstaat kan volgens de commissie worden opgeheven via contacten met een door de Nederlandse overheid aangewezen erkende instantie in het land van herkomst van het kind.⁷⁰

Oprichting van de Stichting voor Interlandelijke Adoptie (SIA)⁷¹

Aanvankelijk fungeerde de Nederlandse afdeling van de International Social Service (een internationale niet-gouvernementele organisatie gericht op grensoverschrijdende maatschappelijke dienstverlening) als voorlopige contactorganisatie voor Zuid-Koreaanse kinderen. Voor deze organisatie was interlandelijke adoptie echter slechts een deeltaak en de organisatie kon de stroom van aanvragen dan ook niet aan. Dit leidde tot de oprichting van de SIA in mei 1969. De doelstelling van de SIA was het bieden van hulpverlening aan noodlijdende buitenlandse kinderen, in het bijzonder door het bevorderen van adoptie van buitenlandse kinderen door Nederlandse echtparen voor zover dat in het belang van het kind is. De SIA werkte in Korea nauw samen met de Korea Social Service.⁷²

In november 1969 brengt de commissie haar eindrapport uit.⁷³ Hierin beperkt de commissie zich tot een advies over een structurele opzet voor de opnemings van kinderen uit Zuid-Korea en Zuid-Vietnam. Voor opnemings van deze kinderen zouden volgens de commissie slechts in aanmerking dienen te komen aspirant-adoptieouders ten aanzien van wie door de Raad voor de Kinderbescherming gunstig is geadviseerd. De commissie stelt verder voor de plaatsingsbemiddeling uitsluitend over te laten aan de SIA. Op de datum van het verschijnen van het rapport heeft de minister van Justitie de SIA als bemiddelingsinstantie erkend.⁷⁴

70 De inhoud van deze alinea is niet gebaseerd op het interim-rapport zoals dat via het Nationaal Archief kon worden achterhaald, maar is ontleend aan Swart-Babbé, a.w., blz. 15.

71 Swart-Babbé, a.w., blz. 16.

72 *Adoptie van buitenlandse kinderen*, Justitiële verkenningen WODC 1979, nr. 4, blz. 11.

73 Dit rapport kon niet worden achterhaald. Volgens Swart-Babbé is dit rapport niet gepubliceerd. De uiteenzetting hiervan is ontleend aan de nota van 1989, blz. 10.

74 Swart-Babbé, a.w., blz. 16.

Vanwege blijvende discussie in het parlement over bepaalde aspecten van het buitenlandse pleegkinderenbeleid is in 1972 de commissie opnieuw om advies gevraagd. De commissie heeft twee interim-adviezen uitgebracht, één over de leeftijdsgrenzen en één over de opvang van kinderen uit Bangladesh. Deze adviezen zijn niet gepubliceerd, maar bekend door een mededeling daarover door de minister van Justitie in oktober 1972.⁷⁵ In april 1973 heeft de commissie een nader rapport uitgebracht, waarin nieuwe richtlijnen voor de opneming van buitenlandse pleegkinderen worden voorgesteld. De commissie is van mening dat een algemeen toelatingsbeleid ten aanzien van buitenlandse pleegkinderen, gebaseerd op een beoordeling van de geschiktheid van een aspirant-pleeggezin in concreto, de voorkeur verdient boven de hantering van verschillende criteria afhankelijk van het land van herkomst. Als criterium voor de opneming zou volgens de commissie kunnen dienen, dat het kind in zijn omstandigheden in het land van herkomst geen aanvaardbare toekomst heeft. De door de commissie gedane voorstellen zijn nagenoeg allemaal overgenomen en vervolgens als 'richtlijnen opneming buitenlandse pleegkinderen' opgenomen in deel G-7 van de Vreemdelingencirculaire (Vc oud), die op 1 maart 1974 in werking is getreden.⁷⁶ Op de inhoud hiervan wordt in de volgende paragraaf ingegaan.

Samenvattend geldt dat in de periode van 1967 tot 1974 er in de praktijk twee soorten richtlijnen waren: de algemene richtlijnen van 1967 en de bijzondere richtlijnen van 1968. De bijzondere richtlijnen golden alleen voor bepaalde categorieën kinderen, aanvankelijk betrof dit kinderen uit Zuid-Korea en (Zuid-)Vietnam en vanaf 1973 ook kinderen uit Bangladesh.

C.2.3 Beleid in de Vreemdelingencirculaire in de periode van 1974 tot 1989

Met de invoering op 1 maart 1974 van deel G-7 van de Vc oud (vanaf 1982: deel B-18 van de Vc oud) gaat voor de toelating van buitenlandse pleegkinderen met het oog op adoptie een uniform beleid gelden.

Bij de beoordeling van verzoeken om toestemming voor de opname van een pleegkind wordt in alle gevallen vooropgesteld dat de opneming in het belang van het kind moet zijn. Ook moeten de aspirant-adoptieouders aannemelijk maken dat zij een bijzondere aanleiding hebben om een pleegkind op te nemen. Uit Kamerstukken volgt dat bij adoptie-pleegouders deze bijzondere aanleiding gelegen is in het feit dat zij het kind willen adopteren.⁷⁷ Verder geldt als algemeen criterium dat voor het kind in zijn omstandigheden in het land van herkomst geen aanvaardbare toekomst is weggelegd. Dit criterium is ontleend aan de bijzondere richtlijnen van 1968 en was in die tijd met name ingegeven door de uitzichtloze situatie waarin Koreaanse en Vietnamese kinderen van gemengd ras zich als gevolg van uitstoting door de lokale bevolking bevonden. Dit criterium geldt nu uniform, ongeacht het land van herkomst van het kind. Daarbij lijkt het niet de bedoeling te zijn dat pas aan dit criterium wordt voldaan als sprake is van de extreme omstandigheden van de hiervoor genoemde Koreaanse en Vietnamese kinderen. Adoptie van Europese pleegkinderen zou dan immers vrijwel geen kans maken, terwijl daarvan in deze periode wel veelvuldig sprake is.⁷⁸ Wel is duidelijk vermeld dat het criterium niet tot strekking

75 Swart-Babbé, a.w., blz. 17. Deze interim-adviezen konden ook niet worden achterhaald.

76 Stcrt. 1974, 33 en opgenomen in bijlage V bij de nota van 1980.

77 Kamerstukken II 1979/80, 15649, nr. 4, blz. 12.

78 Swart-Babbé, a.w., blz. 18 en bijlage XI bij de nota van 1980.

heeft om kinderen, die in het land van herkomst in minder gunstige materiële omstandigheden leven, uitsluitend om deze reden naar Nederland te doen overkomen.

Bij de uitvoering van het beleid inzake de toelating van buitenlandse pleegkinderen is de rol van de overheid tweeledig: enerzijds het beoordelen van de geschiktheid van aspirant-adoptieouders en anderzijds de toelating en regeling van het verblijf van de kinderen. Het Ministerie van Justitie vormt de centrale spil, in de ene rol via de directie die belast is met de Raad voor de Kinderbescherming en in de andere rol via de directie die belast is met vreemdelingenzaken.

Verder zijn bij de toelatingsprocedure van het kind ook het Ministerie van Buitenlandse Zaken, de diplomatieke posten in de landen van herkomst, de ambtenaren ten behoeve van de grensbewaking en de hoofden van de plaatselijke politie (of de plaatselijke vreemdelingendienst) betrokken.

Eerste fase: beginseltoestemming

Alleen echtparen die in het bezit zijn van een voorafgaande beginseltoestemming van de minister van Justitie komen in aanmerking voor opnemning van een buitenlands pleegkind met het oog op adoptie.⁷⁹ De beginseltoestemming is een algemene verklaring dat er in beginsel geen bezwaar bestaat tegen de opnemning van een nog niet bekend buitenlands pleegkind door de aspirant-adoptieouders.⁸⁰ Een verzoek tot verkrijging ervan moet worden ingediend bij de minister van Justitie. Tenzij direct duidelijk is dat de beginseltoestemming niet kan worden verstrekt, wordt het verzoek doorgeleid naar de Raad voor de Kinderbescherming van het arrondissement waar de aspirant-adoptieouders wonen. De Raad dient vervolgens een onderzoek in te stellen naar de motieven, de omstandigheden en de geschiktheid van de aspirant-adoptieouders voor de verzorging en opvoeding van een buitenlands pleegkind. In dat verband kan de Raad bij de plaatselijke politie inlichtingen inwinnen over eventuele antecedenten van de aspirant-adoptieouders. De plaatselijke politie heeft dus niet langer een zelfstandig rapporterende rol. Na ontvangst van het gezinsrapport en het advies van de Raad beslist de minister van Justitie of tot verstrekking van een beginseltoestemming wordt overgegaan. Als de minister van Justitie overweegt afwijzend te beslissen om redenen die verband houden met de geschiktheid (of leeftijd) van de aspirant-adoptieouders, moet hij daarover eerst advies inwinnen bij de Adviescommissie Buitenlandse Pleegkinderen.⁸¹

79 Deel G-7, onder B-I, punt 1, van de Vc oud. De procedure tot verkrijging van de beginseltoestemming wordt in deel G-7 beschreven onder B-II.

80 Er kan slechts één kind tegelijkertijd worden opgenomen, tenzij het nauw verwante kinderen betreft (bijvoorbeeld tweeling of broer of zus; deel G-7, onder B-I, punt 3). Een verzoek van een echtpaar, dat reeds eerder een Nederlands of buitenlands pleegkind in zijn gezin heeft opgenomen, kan eerst in behandeling komen, nadat het vorige kind ten minste een jaar in het gezin verzorgd is geweest. Dit geldt ook bij de geboorte van een eigen kind van het verzoekende echtpaar (deel G-7, onder B-I, punt 4).

81 Besluit Adviescommissie Buitenlandse Pleegkinderen van 30 januari 1974 (Stcrt. 1974, 29).

Observaties van de Raad voor het Jeugdbeleid⁸² over het gezinsonderzoek

In zijn rapport van 1982⁸³ stelt de Raad voor het Jeugdbeleid dat de Raad voor de Kinderbescherming niet de nodige faciliteiten zijn gegeven om de gezinsonderzoeken naar behoren en binnen redelijke termijn uit te voeren. Voor het uitvoeren van de gezinsonderzoeken wordt niet een speciale deskundigheid en ervaring vereist.

Evenmin wordt er binnen het veelomvattende werk van de Raad voor de Kinderbescherming speciale aandacht voor gevraagd, zodat deze onderzoeken steeds weer als minder urgent ter zijde geschoven kunnen worden.

De Raad voor het Jeugdbeleid wijst er verder op dat in sommige gevallen het Ministerie van Justitie afwijkt van het advies van de Raad voor de Kinderbescherming en aan echtparen die een negatief advies hebben ontvangen, toch een beginseltoestemming afgeeft. Volgens de Raad voor het Jeugdbeleid kan een dergelijk beleid van de overheid betekenen, dat de Raad voor de Kinderbescherming in ernstige twijfelgevallen maar positief adviseert om te voorkomen dat het advies niet wordt gevolgd. Het verschil in inzicht in deze gevallen hoeft niet te worden voorgelegd aan de Adviescommissie Buitenlandse Pleegkinderen, aangezien voorlegging alleen is voorgeschreven als de minister overweegt negatief te adviseren.

Samenvattend stelt de Raad voor het Jeugdbeleid dat het niet binnen redelijke termijn starten van een gezinsonderzoek een belangrijke oorzaak is van minder gewenste, zo niet illegale adoptiepraktijken. Ook stelt de Raad voor het Jeugdbeleid dat het gebrek aan uniformiteit van de onderzoeken en het niet automatisch volgen van het advies van de Raad voor de Kinderbescherming door de minister van Justitie, het gehele onderzoek aan betekenis doet verliezen en het beleid ondoorzichtig maakt.

Als een aanvraag om verlening van een vergunning tot verblijf wordt ingediend zonder dat de aspirant-adoptieouders over een beginseltoestemming beschikken, moet het hoofd van de plaatselijke politie de aanvraag met een staat van inlichtingen voorleggen aan de minister van Justitie. De minister beoordeelt dan of er aanleiding bestaat om alsnog door de Raad voor de Kinderbescherming een onderzoek naar het pleegkind te laten doen. In de nota van 1980 wordt uiteengezet op welke wijze tegen deze 'illegale zelfdoeners' kan worden opgetreden. Als een kind zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Raad voor de Kinderbescherming als pleegkind wordt opgenomen, kan dat een strafrechtelijke overtreding van artikel 442a Sr opleveren, mits het kind ten tijde van de opneming in het gezin de leeftijd van zes maanden nog niet heeft bereikt. Ook de mogelijkheid om het kind in dat geval voorlopig toe te vertrouwen aan de Raad voor de Kinderbescherming op grond van artikel 1:241, derde lid, BW is beperkt tot kinderen jonger dan zes maanden. Volgens de nota van 1980 is buiten het strafrecht weigering van de verblijfsvergunning mogelijk, maar volgens

82 De hier en hieronder vermelde observaties zijn ontleend aan het rapport 'Kinderen door de achterdeur! Problematische aspecten bij interlandelijke adoptie' van de Raad voor het Jeugdbeleid van 1982. De reden dat uit dit rapport is geput, is gelegen in de specifieke positie en taak van de raad (hierna toegelicht) en in het feit dat in de memorie van toelichting bij het voorstel tot de Wet opneming buitenlandse kinderen ten aanzien van dit rapport is vermeld dat in het wetsontwerp, voor zover mogelijk, rekening is gehouden met de hierin opgenomen aanbevelingen (Kamerstukken II 1986/87, 202046, nr. 3, blz. 6). De Raad voor het Jeugdbeleid werd in 1979 ingesteld bij de Wet op de Raad voor het Jeugdbeleid (Stb. 1979, 524) en had als taak om de regering gevraagd en ongevraagd te adviseren over jeugdbeleid in het algemeen en de samenhang van voorzieningen en maatregelen van jeugdbeleid in het bijzonder. De Raad voor het Jeugdbeleid is per 1 januari 1997 opgeheven in het kader van de Herzieningswet adviesstelsel (Stb. 1996, 377).

83 Blz. 16-19 van het rapport.

de toenmalige staatssecretaris van Justitie zal “[d]eze sanctie [...] echter bezwaarlijk kunnen worden toegepast, aangezien [...] vrijwel per definitie klemmende redenen van humanitaire aard aanwezig zullen zijn om het kind in Nederland te laten blijven.”⁸⁴ Uit deze uiteenzetting volgt dat, zeker voor kinderen ouder dan zes maanden, de mogelijkheden om op te treden tegen ‘illegale zelfdoeners’ zeer beperkt waren.

Tweede fase: bemiddeling

Na verlening van de beginseltoestemming staan voor de aspirant-adoptieouders de volgende mogelijkheden open om naar een buitenlands pleegkind te zoeken. Aspirant-adoptieouders kunnen zich wenden tot de Stichting Nederlands Bureau voor Interlandelijke Adoptie en Jeugdwelzijn (hierna: BIA), een andere particuliere bemiddelaar of bemiddelende instantie inschakelen of zelf gaan zoeken (‘zelfdoeners’). Vanwege het Ministerie van Justitie wordt geen tussenkomst verleend.⁸⁵

Ontstaan en positie van het BIA ⁸⁶

Naast de SIA ging vanaf 1970 de Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen (hierna: NVP) zich ook inzetten voor aspirant-adoptieouders die een buitenlands pleegkind wilden opnemen. In 1971 volgde de oprichting van de Nederlandse Vereniging ter bevordering van hulp aan het kind in nood (hierna: Wereldkinderen). Deze vereniging nam in 1973 het initiatief om te komen tot een centraal bureau, dat zowel de aanmeldingen van aspirant-adoptieouders als ook het aanbod van adoptabele kinderen uit het buitenland zou reguleren. Dit initiatief werd gesteund door de overheid en de politiek. In mei 1975 werd het BIA opgericht dat de bemiddelingsactiviteiten van de SIA, NVP en Wereldkinderen moest centraliseren. Het bestuur bestond uit vertegenwoordigers van deze instanties, een vertegenwoordiger van het Ministerie van Justitie had een adviserende stem. Het BIA ontving subsidie van het Ministerie van Justitie om haar rol als centrale instantie te kunnen verwezenlijken. Het BIA heeft haar beoogde rol echter niet kunnen realiseren. Volgens de nota van 1980 was dat met name door het ontbreken van een formele taakafbakening van het BIA in de verhouding tot de bestaande instellingen. Deze instellingen hadden reeds ‘eigen kanalen’ ontwikkeld en de inbreng van deze kanalen bij het BIA verliep moeizaam. Daarbij waren aspirant-adoptieouders niet verplicht om gebruik te maken van het BIA. In de periode van 1975-1980 heeft het BIA jaarlijks de helft van het aantal adoptieplaatsingen verzorgd, de andere helft werd door andere bemiddelende instanties of de aspirant-adoptieouders zelf tot stand gebracht.⁸⁷ In het licht hiervan en met het oog op het voornemen om een vergunningstelsel voor bemiddelende instanties in te voeren, wordt in de nota van 1980 afstand gedaan van de wens om van het BIA een centraal punt te maken.

In de nota van 1980 merkt de toenmalige staatssecretaris van Justitie op dat “[h]etgeen zich afspeelt tussen de verstrekking van de beginseltoestemming en de regeling van het verblijf van een buitenlands pleegkind [...] zich geheel aan de rechtstreekse waarneming van

84 Nota van 1980, blz. 24.

85 Deel G-7, onder B-III, van de Vc oud.

86 Nota van 1980, blz. 12-14 en 25-26.

87 Nota van 1980, blz. 26.

de overheid [onttrekt].⁸⁸ Daartoe wordt gewezen op het feit dat het merendeel van hetgeen zich in deze fase voordoet op buitenlands grondgebied plaatsvindt, waar de Nederlandse overheid geen bevoegdheid bezit. Hierbij geldt evenwel ook dat volgens de nota in overleg met de Tweede Kamer de plaatsingsbemiddeling uitdrukkelijk aan het particulier initiatief is voorbehouden en het tot de taak van de bemiddelende instelling behoort om 'diligent' te zijn op het punt dat de afstand van het kind is geschied op ter plaatse geldige en naar Nederlands normen aanvaardbare wijze.⁸⁹

Observaties van de Raad voor het Jeugdbeleid over de bemiddeling

In het rapport van 1982⁹⁰ wijst de Raad voor het Jeugdbeleid er op dat "[h]et grootste probleem bij de interlandelijke adoptie is dat in verschillende landen van herkomst [...] te gemakkelijk aangenomen wordt, dat de ouders of de alleenstaande moeder het kind niet zullen kunnen verzorgen en dat vele Nederlandse echtparen en verschillende particuliere bemiddelaars of bemiddelende instanties dit ook maar al te gemakkelijk accepteren en niet of nauwelijks navragen of er wel echt afstand van dit kind is gedaan." Volgens de Raad voor het Jeugdbeleid leidt dit ertoe "dat er in verschillende landen van herkomst afstandsverklaringen afgegeven worden waarvan de herkomst en het waarheidsgehalte dubieus is en dat Nederlanders, dit al of niet wetende of vermoedende, hier gebruik van maken. Door de bemiddeling in Nederland niet aan banden te leggen, laat staan de betrouwbaarheid van buitenlandse bemiddelende instanties of personen te laten onderzoeken heeft de overheid deze praktijken in de hand gewerkt [...]", aldus het rapport.

Derde fase: toelatingsprocedure

Na 'matching' van een buitenlands pleegkind met de aspirant-adoptieouders begint de toelatingsprocedure van het kind. Als vereisten gelden onder meer dat het kind op het moment van de 'matching' de Nederlandse leerplichtige leeftijd nog niet heeft bereikt, dat door middel van bescheiden kan worden aangetoond dat de ouder(s) en/of wettelijk vertegenwoordiger van het kind afstand heeft/hebben gedaan op ter plaatse geldige en naar Nederlandse normen acceptabele wijze en dat de autoriteiten in het land van herkomst instemmen met de adoptie.⁹¹ Aan laatstgenoemd vereiste wordt in ieder geval voldaan als in het land van herkomst de adoptie van het kind door de rechter is uitgesproken of overeenkomstig de nationale wet van het land van herkomst is ingestemd met het vertrek van het kind naar Nederland met het oog op adoptie.⁹² Uit deze vereisten kan niet duidelijk worden afgeleid of bij de toelatingsprocedure diende te worden beoordeeld of er voor het kind, bij gebreke van verzorging door de ouder(s), nog andere verzorgingsmogelijkheden in het land van herkomst aanwezig waren. Als de minister van Justitie overweegt afwijzend te beslissen wegens het niet voldoen aan een van hiervoor vermelde vereisten, moet hij daarover eerst advies inwinnen bij de Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken.

88 Nota van 1980, blz. 14.

89 Nota van 1980, blz. 25.

90 Blz. 12-13 van het rapport.

91 Deel G-7, onder B-I, punten 5-8, van de Vc oud.

92 Wijn, J.C.E. De procedure van plaatsing van een buitenlands pleegkind ter adoptie, *Ars Aequi* 1981, blz. 283.

Observaties van de Raad voor het Jeugdbeleid over het vreemdelingenbeleid

In het rapport van 1982⁹³ stelt de Raad voor het Jeugdbeleid dat echtparen zonder beginseltoestemming vrij gemakkelijk met een buitenlands pleegkind Nederland kunnen inreizen. Volgens het rapport is dit mogelijk omdat ofwel het kind niet afkomstig is uit een visumplichtig land waardoor de Nederlandse diplomatieke post aldaar niet hoeft te worden ingeschakeld, dan wel omdat de Nederlandse diplomatieke post een inreisvisum afgeeft zonder dat een beginseltoestemming hoeft te worden getoond. Volgens de Raad voor het Jeugdbeleid getuigt de laatstgenoemde situatie van een gebrek aan samenhang in beleid tussen het Ministerie van Justitie en dat van Buitenlandse Zaken. In het rapport wordt er verder op gewezen dat er ook aspirant-adoptieouders zijn die bewust alle formaliteiten negeren omdat nauwelijks sprake is van grenscontroles en dat, als toch controle plaatsvindt, het kind toch tot Nederland wordt toegelaten ondanks het ontbreken van de noodzakelijke documenten.

C.3 Wet opneming buitenlandse pleegkinderen (1989-1998)

Op 15 juli 1989 treedt de Wet opneming buitenlandse pleegkinderen in werking.⁹⁴ De ontwikkelingen die de voorgeschiedenis vormen van deze wet zijn voor een belangrijk deel beschreven in de nota van 1980. Aanvankelijk bestaat het voornemen om de gehele materie in de Pleegkinderenwet te regelen, maar uiteindelijk is gekozen voor een regeling bij aparte wet. Deze wet is in 1998 omgedoopt tot Wet opneming buitenlandse kinderen ter adoptie, beter bekend als 'Wobka'. Bij de bespreking hieronder van de Wet opneming buitenlandse pleegkinderen zal deze wet omwille van de leesbaarheid worden aangeduid met de afkorting 'Wobka'.

De belangrijkste doelstellingen van de wet zijn:

- het wettelijk verankeren van de eis van een voorafgaande beginseltoestemming,
- het reguleren van de bemiddeling door middel van een vergunningstelsel, en
- het voorzien in vormen van toezicht en controle.

In de uiteenzetting hieronder zijn ten aanzien van de verschillende fasen van de adoptieprocedure benoemd welke relevante wijzigingen de wet met zich bracht ten opzichte van de regeling in de Vc oud. Daarbij is de oorspronkelijke tekst van de wet als uitgangspunt genomen, waarbij ten aanzien van relevante aspecten nadien doorgevoerde wetswijzigingen zijn toegelicht.

93 Blz. 15-16 van het rapport.

94 Wet van 8 december 1988, houdende regelen inzake de opneming in Nederland van buitenlandse pleegkinderen met het oog op adoptie (Stb. 1988, 566). Tegelijkertijd trad in werking het Besluit opneming buitenlandse pleegkinderen (Stb. 1988, 262) en is de regeling in de Vc oud aangepast.

C.3.1 Eerste fase: beginseltoestemming

Met de Wobka wordt de – tot op heden louter op het vreemdelingenbeleid berustende – eis van een voorafgaande beginseltoestemming wettelijk verankerd. Op grond van artikel 2 Wobka is de opneming van een buitenlands kind met het oog op adoptie zonder voorafgaande beginseltoestemming niet toegestaan. Een beginseltoestemming betreft in beginsel de opneming van één kind.⁹⁵ Nieuw is dat aan de beginseltoestemming een geldigheidsduur wordt verbonden.⁹⁶ Dit dient ertoe om te voorkomen dat een verleende beginseltoestemming aan betekenis inboet bij langdurig tijdsverloop tot de uiteindelijke opneming van het kind.

De minister van Justitie blijft degene die beslist over de verlening van een beginseltoestemming. In artikel 5 Wobka is verankerd dat de minister ten behoeve van de besluitvorming een onderzoek door de Raad voor de Kinderbescherming moet laten instellen naar de geschiktheid van de aspirant-adoptieouders voor de verzorging en opvoeding van een buitenlands pleegkind. Nieuw is dat de aspirant-adoptieouders ter voorbereiding op het gezinsonderzoek verplicht zijn om eerst voorlichtingsbijeenkomsten bij te wonen.⁹⁷ Als de aspirant-adoptieouders na deze verplichte voorlichting bij hun wens tot adoptie blijven, start de Raad het gezinsonderzoek.

Bij het onderzoek door de Raad voor de Kinderbescherming geldt het ‘ja, tenzij’-principe. De achtergrond van dit beleidsuitgangspunt is beschreven in de nota van 1980.⁹⁸ Aanleiding was het advies van de werkgroep-Boeke van april 1978 die een marginaal onderzoek naar de geschiktheid van aspirant-adoptieouders van een buitenlands pleegkind voorstond. Dat advies werd door het College van Advies voor de Kinderbescherming onderschreven. Aspirant-adoptieouders worden in principe in staat geacht een kind te verzorgen en op te voeden. Slechts als sprake is van duidelijke – door de werkgroep geformuleerde – contra-indicaties aan de zijde van de aspirant-adoptieouders dient negatief te worden geadviseerd. Van een dergelijke contra-indicatie is volgens de werkgroep onder meer sprake bij het ontbreken van het voornemen bij de aspirant-adoptieouders om het kind te adopteren of het ontbreken van de bereidheid bij de aspirant-adoptieouders om het kind over zijn status in te lichten.

Voordat de Raad voor de Kinderbescherming het rapport uitbrengt, moet de Raad het rapport met de aspirant-adoptieouders bespreken en hen inzage geven in het rapport.⁹⁹ Als het uitgebrachte rapport strekt tot het advies om de beginseltoestemming te verlenen, ontvangen de aspirant-adoptieouders een afschrift van het rapport. Het origineel wordt uitsluitend verstrekt aan de door de aspirant-adoptieouders ingeroepen bemiddelende instantie, aan

95 Artikel 3, tweede lid, Wobka. Dit artikellid geeft de minister van Justitie de bevoegdheid om in verband met bijzondere omstandigheden toestemming te verlenen tot de opneming van meer dan één kind. Sinds 1 januari 2009 (Stb. 2008, 45) bepaalt artikel 3, tweede lid, Wobka dat de beginseltoestemming de opneming betreft van een buitenlands kind of van twee buitenlandse kinderen tegelijk in het geval van broers en zussen, dan wel van kinderen die op andere wijze zodanig aan elkaar gehecht zijn dat zij bezwaarlijk van elkaar gescheiden kunnen worden. De minister behoudt de bevoegdheid om in verband met bijzondere omstandigheden toestemming te verlenen tot opneming van meer kinderen tegelijk.

96 Artikel 3, eerste lid, Wobka. Aanvankelijk is deze drie jaar, thans vier jaar. De geldigheidsduur kan worden verlengd.

97 Artikel 5, tweede lid, Wobka. De Stichting Bureau Voorlichting Interlandelijke Adoptie (VIA) werd in 1989 aangewezen om in deze voorlichtingstaak te voorzien. Tegenwoordig wordt deze taak uitgevoerd door de Stichting Adoptievoorzieningen (SAV), ontstaan na een fusie van VIA en de Stichting Werkverband adoptie Nazorg (WAN).

98 Nota van 1980, blz. 20/21.

99 Artikel 5, vierde lid, Wobka.

wie een vergunning op grond van de Wobka is verleend¹⁰⁰ ('vergunninghouder'; in de volgende paragraaf wordt hier nader op ingegaan). De achterliggende reden hiervan is dat aspirant-adoptieouders hierdoor slechts de bemiddeling van één vergunninghouder tegelijk kunnen inroepen. Tegen een afwijzend besluit staan de rechtsmiddelen van bezwaar en beroep (bij de bestuursrechter) open. In het kader van de bezwaarprocedure moet de minister van Justitie advies inwinnen van -nu- de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming.¹⁰¹

C.3.2 Tweede fase: bemiddeling

Met de Wobka blijft bemiddeling een particuliere aangelegenheid, maar met de invoering van een vergunningstelsel wordt beoogd enige controle op de (beoogde) bemiddelingsactiviteiten van een instantie mogelijk te maken. Op grond van artikel 15 Wobka is het voortaan verboden om zonder vergunning van de minister van Justitie te bemiddelen inzake de opneming van een buitenlands pleegkind met het oog op adoptie.

Alleen rechtspersonen met volledige rechtsbevoegdheid – dus geen particuliere personen – die in Nederland zijn gevestigd, kunnen in aanmerking komen voor een vergunning.¹⁰² Om voor vergunningverlening in aanmerking te komen, moet in ieder geval aan de volgende voorwaarden worden voldaan¹⁰³:

- de aanvrager dient krachtens zijn doelstellingen te bemiddelen inzake de opneming hier te lande van buitenlandse kinderen, in de gevallen dat deze opneming in het belang van de betrokken kinderen kan worden geacht;
- de werkzaamheden van de aanvrager mogen niet zijn gericht op het maken van winst;
- het bestuur moet zodanig zijn samengesteld dat de behartiging van de belangen van de buitenlandse pleegkinderen en de aspirant-adoptieouders is gewaarborgd;
- de aanvrager moet zodanig zijn toegerust dat een zorgvuldige en doeltreffende uitvoering van zijn werkzaamheden is gewaarborgd;
- de aanvrager moet bereid zijn tot samenwerking met andere vergunninghouders, in het bijzonder op het terrein van de algemene voorlichting van de aspirant-adoptieouders.

De oorspronkelijke regeling verbond geen geldigheidsduur aan een verleende vergunning. Bij de uitvoering van het Haags Adoptieverdrag is dat in 1998 alsnog in artikel 16a geregeld om te verzekeren dat het gehele functioneren van een vergunninghouder op gezette tijden opnieuw wordt getoetst.¹⁰⁴ Op grond van artikel 16a wordt een vergunning verleend voor drie jaren en kan deze daarna op verzoek telkens worden verlengd voor een periode van vijf jaren. *NB. De artikelen 17a tot en met 17g, waarin onder meer specifieke werkzaamheden van de vergunninghouders zijn opgesomd, zijn eerst in 1998 ingevoerd ter uitvoering van het Haags Adoptieverdrag (zie hierna paragrafen C.4.1 en C.4.2).*

Het verzoek om verlening van een vergunning of het verzoek om verlenging van de geldigheidsduur van een vergunning wordt op grond van artikel 17 Wobka afgewezen als gegronde vrees bestaat dat de aanvrager de Wobka niet zal naleven of als de aanvrager naar verwachting

100 Artikel 5, vierde lid, Wobka. Aspirant-adoptieouders mogen wel van vergunninghouder wisselen.

101 Artikel 7, eerste lid, Wobka.

102 Artikel 16, eerste lid, Wobka.

103 Artikel 16, tweede tot en met zesde lid, Wobka en nader uitgewerkt in het Besluit opneming buitenlandse pleegkinderen.

104 Kamerstukken II 1995/96, 24811, nr. 3, blz. 10.

te weinig toekomstmogelijkheden met betrekking tot bemiddeling inzake de opnemings van buitenlandse kinderen heeft. Volgens de memorie van toelichting is laatstgenoemde grond opgenomen omdat het niet zinvol wordt geacht het aantal vergunninghouders uit te breiden indien niet te verwachten valt dat dit tot verruiming van de mogelijkheden tot bemiddeling zal leiden, in die zin dat de totale bemiddelingscapaciteit in Nederland wordt vergroot en/of de bemiddeling tot nieuwe landen of landsdelen wordt uitgebreid.¹⁰⁵ Op overwegingen van overeenkomstige aard kan een verleende vergunning worden ingetrokken, als een vergunninghouder gedurende ten minste twee jaren geen bemiddeling heeft voltooid.¹⁰⁶ In artikel 18 Wobka is bepaald in welke andere gevallen een verleende vergunning ook kan worden ingetrokken. Dat is onder meer het geval als de vergunninghouder de vergunning door het verstrekken van onjuiste of onvolledige gegevens heeft verkregen, niet langer aan bepaalde eisen voldoet of bepaalde eisen niet heeft nageleefd.

Vergunninghouders mogen alleen bemiddelen ten behoeve van aspirant-adoptieouders die over een geldige beginseltoestemming beschikken en het kind in Nederland willen opnemen.¹⁰⁷ De vergunninghouder mag geen onevenredig hoge vergoedingen betalen voor in verband met zijn bemiddeling verrichte diensten.¹⁰⁸ Dit verbod is bedoeld de vergunninghouder te weerhouden van het inschakelen van personen die door financiële motieven worden gedreven.¹⁰⁹ Om onwenselijke concurrentie tussen vergunninghouders tegen te gaan mag de vergunninghouder geen betrekkingen aanknopen met buitenlandse contacten die al betrekkingen onderhouden met andere vergunninghouders.¹¹⁰ Het is aan de vergunninghouder om te bezien of de plaatsing van een specifiek kind passend is bij de aspirant-adoptieouders, mede in het licht van eventuele door de aspirant-adoptieouders zelf geuite specifieke wensen omtrent aspecten als leeftijd, geslacht, haar- of huidskleur. Daarbij mag echter geen sprake zijn van een 'tweede toets', waarmee wordt bedoeld dat de vergunninghouder niet het onderzoek naar de geschiktheid van de aspirant-adoptieouders mag overdoen of mag corrigeren.¹¹¹

Aanvankelijk verplicht de Wobka aspirant-adoptieouders niet om gebruik te maken van een vergunninghouder. Het oorspronkelijke artikel 8, onderdeel c, Wobka schrijft voor dat de aspirant-adoptieouders mededeling moeten doen van de contacten die tot de binnenkomst in Nederland van het kind hebben geleid, maar hieruit volgt niet dat die contacten vergunninghoudende bemiddelende instanties moeten zijn. De gedachte van de wetgever was dat voor 'zelfdoeners' van de wet een enigszins ontmoedigende werking zou uitgaan vanwege het feit dat uitsluitend aan vergunninghouders het origineel van een beginseltoestemming mocht worden verstrekt en zelfdoeners zich dus tot een vergunninghouder zouden moeten wenden als zij voor de procedure in het buitenland de originele beginseltoestemming nodig hebben. In de praktijk bleek dit echter eenvoudig door zelfdoeners te kunnen worden omzeild door het ontvangen afschrift van de beginseltoestemming te laten vertalen en de vertaling bij de procedure in het buitenland te gebruiken. Om meer grip op zelfdoeners te krijgen is in 1995 artikel 7a Wobka toegevoegd.¹¹² Op grond van dit artikel moeten aspirant-

105 Kamerstukken II 1986/87, 20046, nr. 3, blz. 21.

106 Artikel 18, tweede lid, onder b, Wobka.

107 Artikel 20, eerste en tweede lid, Wobka.

108 Artikel 20, derde lid, Wobka.

109 Kamerstukken II 1986/87, 20046, nr. 3, blz. 21.

110 Artikel 20, vierde lid, Wobka.

111 De nota van 1980, blz. 21.

112 Wet 30-3-1995 tot wijziging van de Wet opnemings buitenlandse pleegkinderen en van de Pleegkinderenwet (Stb. 1995, 274).

adoptieouders die over een eigen contact in het buitenland beschikken, opgave hiervan doen aan de vergunninghouder aan wie het rapport van de Raad voor de Kinderbescherming is gezonden. De vergunninghouder moet het betreffende buitenlandse contact onderzoeken op zuiverheid en zorgvuldigheid van handelen. Dit onderzoek is nader uitgewerkt in het Besluit inzake onderzoek naar buitenlandse contacten van aspirant-adoptieouders.¹¹³ Het onderzoek richt zich op de eisen die gelden omtrent de adoptabiliteit van het kind, alsmede op aspecten omtrent het buitenlandse contact zelf (zoals diens hoedanigheid, werkwijze en gevraagde vergoeding voor de geboden diensten). De vergunninghouder moet advies uitbrengen aan de minister van Justitie. Een negatieve beslissing van de minister is geïndiceerd als niet aannemelijk is dat de aspirant-adoptieouders op bevredigende wijze en door middel van bescheiden kunnen aantonen dat de afstand door de ouder(s) van het kind naar behoren is geregeld en de autoriteiten in het land van herkomst instemmen met de opnemings van het kind. Een negatieve beslissing zal ook aan de orde zijn als er redenen zijn om te twijfelen aan de zuiverheid en zorgvuldigheid van het handelen van de aspirant-adoptieouders, bijvoorbeeld omdat aan de bemiddeling onevenredig hoge kosten zijn verbonden. Als de minister positief beslist, moet de vergunninghouder zorgen voor vertaling en legalisatie van het rapport van de Raad voor de Kinderbescherming en eventuele andere relevante documenten en de verzending daarvan naar het gecontroleerde contact in het buitenland ('deelbemiddeling').

In het verlengde van het voorgaande wordt in 1995 tevens artikel 8, onderdeel c, Wobka aldus aangepast dat aspirant-adoptieouders voortaan moeten aangeven op welke wijze bij de opnemings van het kind gebruik is gemaakt van de bemiddeling van een vergunninghouder. Het is vanaf dan dus niet meer mogelijk om een buitenlands kind met het oog op adoptie op te nemen zonder enige bemiddelende activiteit van een vergunninghouder.¹¹⁴

C.3.3 Derde fase: toelatingsprocedure

Artikel 8 Wobka bevat de voorwaarden waaraan bij de binnenkomst van het kind in Nederland in ieder geval moet worden voldaan. Deze voorwaarden zijn aanvullend op de voorwaarden die op grond van het vreemdelingenrecht gelden. In dit verband zijn met name de volgende voorwaarden relevant:

- sub d: de aspirant-adoptieouders moeten op bevredigende wijze door middel van bescheiden aantonen dat de afstand door de ouder(s) van het kind naar behoren is geregeld;
- sub e: de aspirant-adoptieouders moeten op bevredigende wijze door middel van bescheiden aantonen dat de autoriteiten in het land van herkomst instemmen met de opnemings, door hen, van het kind.

De voorwaarden (d) en (e) stonden – zij het in iets andere bewoordingen – ook vermeld in het vreemdelingenbeleid. Volgens de wetgeschiedenis maken deze voorwaarden controle door de overheid mogelijk.¹¹⁵ De overgelegde bescheiden moeten van dien aard zijn dat bij de ambtenaren, belast met de controle daarvan, geen twijfel kan bestaan dat aan de voorwaarden wordt voldaan. Volgens de wetgever betekent dit dat deze bescheiden

¹¹³ Stb. 1995, 275. De procedure was verder uitgewerkt in het Protocol inzake onderzoek naar buitenlandse contacten en deelbemiddeling bij interlandelijke adoptie van 25 september 1995 (Stcrt. 1995, 189).

¹¹⁴ Kamerstukken 1992/93, 23137, nr. blz. 9.

¹¹⁵ Kamerstukken II 1986/87, 20046, nr. 3, blz. 17.

doorgaans uitdrukkelijke verklaringen van de ouders respectievelijk de autoriteiten in het land van herkomst moeten bevatten. In de gevallen waarin dit niet mogelijk is, bijvoorbeeld omdat het een vinding betreft of een kind afkomstig uit een land waarvan de autoriteiten nimmer verklaringen van de beoogde strekking afgeven, moet niettemin uit de inhoud van de overgelegde bescheiden rechtstreeks kunnen worden afgeleid dat aan de gestelde voorwaarden is voldaan. Aangetoond moet worden dat afstand is gedaan op ter plaatse geldige en naar Nederlandse normen aanvaardbare wijze. Volgens de wetsgeschiedenis houdt dit in dat in ieder geval een door de natuurlijke ouder(s) ondertekend stuk aanwezig moet zijn, maar een aanvaardbare wijze van afstand mag ook worden aangenomen in geval van adoptie door de adoptieouders in het land van herkomst bij rechterlijke uitspraak.¹¹⁶ Uit de wetsgeschiedenis volgt verder dat in aanmerking moet worden genomen dat de regelgeving inzake de adoptie van land tot land verschilt en dat in samenhang met de aanvraag voor een machtiging tot voorlopig verblijf door de ambassade ter plaatse geverifieerd wordt of op aanvaardbare wijze afstand is gedaan. Bij die verificatie geldt als uitgangspunt dat wanneer de afstandsverklaring in de in het buitenland gevolgde procedure reeds is overgelegd en in orde is bevonden, een diepgaande controle niet meer noodzakelijk is. In de praktijk is bij deze wijze van toetsen nimmer gebleken van de ondeugdelijkheid van afstandsverklaringen, aldus de toenmalige staatssecretaris van Justitie.¹¹⁷

Het subsidiariteitsbeginsel vóór het Haags Adoptieverdrag

In de memorie van toelichting bij het wetsontwerp heeft de toenmalige staatssecretaris van Justitie overwogen dat “[e]en beleid gericht op de toelating van minderjarigen van niet-Nederlandse nationaliteit ten behoeve van de opname van deze minderjarigen in hier te lande gedomicileerde gezinnen, met het oogmerk van adoptie, [...] het in artikel 227 Boek 1 B.W. neergelegde beginsel eveneens tot uitgangspunt [dient] te hebben. Het vorenstaande brengt met zich, dat toelating van een buitenlands pleegkind met het oog op adoptie slechts mag worden overwogen indien een toekomstige adoptie in Nederland in het kennelijke belang van het kind moet worden geacht. Dit beginsel is [...] tevens neergelegd in een aanbeveling van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties inzake pleeggezinplaatsing en adoptie, die in december 1986 is aangenomen (hierna: VN-verklaring 41/85)¹¹⁸ [...] Interlandelijke adoptie mag naar mijn mening eerst dan overwogen worden, indien iedere andere vorm van hulp aan het kind in zijn land van herkomst ontbreekt en ook niet gevonden kan worden. In het bijzonder dient vast te staan dat het kind niets meer van zijn eigen ouders of familieleden heeft te verwachten. [...] Het hierboven omschreven beginsel is geconcretiseerd in de materiële vereisten waaraan bij de binnenkomst van een buitenlands pleegkind in Nederland moet zijn voldaan. Zo brengt toetsing van het belang van het kind bij verbreking van de banden met de eigen ouders met zich, dat moet worden bevorderd dat alleen die kinderen voor adoptie in Nederland worden toegelaten, ten aanzien van wie vaststaat dat door de eigen ouders afstand ter adoptie is gedaan. Er zullen, ten einde een ander vast te stellen, deugdelijke afstandsverklaringen beschikbaar moeten zijn. [...]

116 Kamerstukken II 1987/88, 20046, nr. 6, blz. 10.

117 Kamerstukken II 1987/88, 20046, nr. 6, blz. 10.

118 Verklaring van de Verenigde Naties inzake sociale en juridische beginselen betreffende de bescherming en het welzijn van kinderen, in het bijzonder met betrekking tot plaatsing in een pleeggezin en adoptie, zowel nationaal als internationaal (Resolutie van de Algemene Vergadering 41/85 van 3 december 1986).

Aan het beginsel wordt in de opzet van het wetsontwerp tevens recht gedaan door de rol die aan de bemiddelende organisaties wordt toegekend. Van deze wordt verwacht dat zij voor zover dit in hun vermogen ligt erop zullen toezien dat de overkomst van een kind naar Nederland met het oog op adoptie alleen wordt bevorderd wanneer vaststaat dat dit in het belang van het kind is en in het land van herkomst geen andere vorm van hulp kan worden geboden.¹¹⁹ Dit laatste is in zoverre in de Wobka gecodificeerd door in artikel 16, (aanvankelijk derde lid, thans) tweede lid, te bepalen dat de aanvrager van een vergunning krachtens zijn doelstellingen dient te bemiddelen in de gevallen dat de opnemings in het belang van de betrokken kinderen kan worden geacht.¹²⁰

De toenmalige staatssecretaris van Justitie heeft niet het advies van de Raad van State opgevolgd waarin de raad overwoog dat niet volstaan kan worden met een verwijzing in de memorie van toelichting naar het beginsel van artikel 227, boek 1, BW, maar dat in de wet zelf het criterium dient te worden opgenomen voor de gevallen waarin een interlandelijke adoptie in beginsel in aanmerking komt.¹²¹ Als motivering om dit advies niet op te volgen heeft de toenmalige staatssecretaris van Justitie het volgende overwogen: "In de adoptieprocedure is de toetsing van de adoptie aan het genoemde criterium aan de rechter toevertrouwd. Bij de opnemings van een buitenlands pleegkind is een dergelijke rechterlijke toetsing eerst mogelijk in een procedure die na de binnenkomst van het kind in Nederland wordt geëntameerd. Dit zal doorgaans de adoptieprocedure zelf zijn. Bij de verlening van de beginseltoestemming is die toetsing niet aan de orde. Zij kan voorts als zodanig niet worden opgedragen aan de vreemdelingendiensten of grensbewakingsautoriteiten die belast zijn met het controleren van bescheiden bij de aankomst van het buitenlandse pleegkind in Nederland. Het ontwerp beperkt zich dan ook tot het uitwerken van het beginsel in een aantal concrete vereisten voor toelating en tot het opleggen, aan de bemiddelaars, van de verplichting om erop toe te zien dat het beginsel in acht wordt genomen. Om deze redenen ben ik van mening dat het beginsel van artikel 227, tweede lid, Boek 1 BW, niet in dit wetsvoorstel dient te worden opgenomen."¹²²

Tijdens de parlementaire behandeling van de Wobka is de vraag gesteld of het uitgangspunt dat pas tot adoptie mag worden overgegaan als elke hulp aan het kind in het land van herkomst ontbreekt, ook de plaatsing in een instelling of kindertehuis behelst. In dit verband wordt de hiervoor genoemde VN-verklaring 41/85 aangehaald. Deze VN-verklaring heeft betrekking op adoptie van zowel kinderen uit het eigen land als kinderen uit het buitenland. In artikel 4 is bepaald dat, indien een kind niet door de eigen ouders kan worden verzorgd, overwogen dient te worden deze verzorging te doen geschieden door familieleden van de ouders of in een vervangend gezin. Als dit niet tot de mogelijkheden behoort en een verzorging van het kind elders noodzakelijk is, komt een geschikte residentiële voorziening in aanmerking. Volgens de toenmalige staatssecretaris van Justitie spreekt het vanuit de invulling van het belang van het kind voor zichzelf dat aan plaatsing van het kind in een pleeg- of adoptiegezin de voorkeur wordt gegeven boven een kindertehuis. In geval van interlandelijke adoptie speelt echter een rol dat deze wijze van adoptie voor het kind een onttrekking aan zijn of haar land van herkomst en cultuur betekent. Daarom is in artikel 17 van de VN-verklaring bepaald dat interlandelijke adoptie kan worden overwogen als alternatief

119 Kamerstukken 1986/87, 20046, nr. 3, blz. 6-7.

120 Kamerstukken 1986/87, 20046, nr. 3, blz. 20.

121 Kamerstukken II 1986/87, 20046, nr. B, blz. 1-2.

122 Kamerstukken II 1986/87, 20046, nr. B, blz. 1-2.

om het kind een gezinsverband te verschaffen, indien het kind niet in een pleeggezin of adoptiegezin kan worden geplaatst of niet op enige andere passende wijze kan worden verzorgd in het land van oorsprong (ultimum remedium). “Gelet op de al genoemde omstandigheid dat deze vorm van adoptie een onttrekking aan het land van herkomst en de oorspronkelijke cultuur betekent, wordt de voorkeur gegeven aan verzorging van een kind dat niet door de eigen ouders kan worden verzorgd, in dat land zelf. Verzorging in een instelling of kindertehuis, mits deze, mede gelet op de lokale omstandigheden, als een ‘passende’ wijze van verzorging kan worden aangemerkt, is daaronder begrepen”, aldus de toenmalige staatssecretaris van Justitie.¹²³

C.3.4 Rol van de overheid

Een van de doelstellingen van de Wobka is om te voorzien in vormen van toezicht en controle. De belangrijkste maatregel in dat verband betreft de invoering van het vergunningstelsel voor bemiddelende instanties. Hiermee wordt een vorm van preventief toezicht door de overheid mogelijk gemaakt. Dit is een verbetering ten opzichte van de situatie vóór invoering van de Wobka toen in beginsel iedere particuliere instantie of particuliere persoon bemiddelingsactiviteiten kon gaan verrichten. Op grond van de vreemdelingenwetgeving kon geen specifiek toezicht daarop worden uitgeoefend. De Wobka voorziet in de beginperiode nog niet in een structurele tussentijdse controle op de vergunninghouders, dat is pas het geval nadat in 1998 aan de vergunning een geldigheidsduur wordt verbonden.

Het toezicht op de naleving van de Wobka wordt belegd bij ambtenaren van het Ministerie van Justitie.¹²⁴ In 1998 wordt dit gewijzigd omdat de Tweede Kamer het wenselijk acht om het toezicht onafhankelijk te maken. Bij de Tweede Kamer bestaat vanwege het ingrijpende karakter van de maatregel van adoptie behoefte aan een toetsing die te vergelijken is en/of gelijk te stellen is met de toetsing in het kader van de jeugdhulpverlening.¹²⁵ Dit leidt ertoe dat in 1998 het toezicht wordt belegd bij de toenmalige Inspectie jeugdhulpverlening (vanaf 2005 de Inspectie jeugdzorg), sinds 2018 de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd. Het toezicht op de vergunninghouders zal in de eerste plaats geschieden aan de hand van het verslag dat zij jaarlijks aan de minister van Justitie moeten uitbrengen.¹²⁶ Als dat voor de vervulling van hun toezichthoudende taak noodzakelijk is, zijn de toezichthouders ten aanzien van de vergunninghouders bevoegd tot inzage van stukken en tot het verlangen van inlichtingen.¹²⁷

Ingeval van overtreding van de Wobka door een vergunninghouder beschikt de inspectie niet over handhavingsbevoegdheden om daartegen op te treden. Er staan slechts twee mogelijkheden open: intrekking (of niet-verlenging) van de vergunning en/of aangifte met het oog op strafrechtelijke vervolging. Bemiddelen zonder vergunning (artikel 15 Wobka) of bemiddelen voor aspirant-adoptieouders die niet in het bezit zijn van een beginseltoestemming (artikel 20, eerste lid, Wobka) levert een misdrijf op als dat uit winstbejag gebeurt. Dit kan worden

123 Kamerstukken 1987/88, 20046, nr. 6, blz. 5.

124 Artikel 25, eerste lid, Wobka en Kamerstukken II 1986/87, 20046, nr. 3, blz. 23.

125 Amendement van het lid Doelman-Pel c.s. (Kamerstukken II 1997/98, 24811, nr. 9), aangenomen in het kader van de Uitvoeringswet van het Haags Adoptieverdrag.

126 Artikel 23, tweede lid, Wobka en Kamerstukken II 1987/88, 20046, nr. 6, blz. 6.

127 In artikel 26 Wobka waren aanvankelijk de genoemde bevoegdheden expliciet benoemd. In de huidige tekst van artikel 26 is benoemd over welke algemene toezichtsbevoegdheden van titel 5.2 van de Algemene wet bestuursrecht de toezichthouders niet beschikken.

bestraft met een gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden of een geldboete van de derde categorie.¹²⁸ Niet-naleving van artikel 15 of 20 Wobka zonder dat dit uit winstbejag gebeurt levert een overtreding op die met een geldboete van dezelfde categorie kan worden bestraft.¹²⁹

Ten aanzien van adoptieouders biedt de strafwetgeving aanknopingspunten om op te treden bij illegale opneming van een kind.¹³⁰ Aan de orde kan zijn de opneming van een kind beneden de zes maanden zonder voorafgaande toestemming van de Raad voor de Kinderbescherming (artikel 442a Sr), statusverduistering (artikel 236 Sr) of valsheid in geschrifte (artikel 225 e.v. Sr). Onder omstandigheden kan ook worden gedacht aan vervolging op grond van 'mensenroof' (artikel 278 Sr) en onttrekking van een minderjarige aan het wettelijk gezag (artikel 279 Sr). Een eventueel 'handelsaspect' in de zin dat aan de ouder(s) van het kind veel geld is betaald om het kind in het gezin op te kunnen nemen, is als zodanig niet relevant voor de strafbaarstelling. Het openbaar ministerie en de rechter kunnen deze omstandigheid wel in strafverzwarende zin meewegen bij de strafeis respectievelijk de straftoemeting. Illegale opneming van een kind met het oog op adoptie valt niet onder de delictsomschrijving van 'mensenhandel' in artikel 273f Sr, omdat hierbij geen sprake is van 'uitbuiting' in de zin van dit artikel.

Artikel 10 Wobka biedt verder in het geval dat een kind zonder voorafgaande beginseltoestemming is opgenomen, de bevoegdheid aan de kinderrechter om een jeugdzorginstelling te belasten met de voorlopige voogdij over het kind. Echter, die bevoegdheid geldt niet indien dit onverenigbaar is met het belang van de minderjarige. Van een dergelijke onverenigbaarheid kan sprake zijn als tussen het kind en de adoptieouders een band is ontstaan die als '*family life*' in de zin van artikel 8 van Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) kan worden gekwalificeerd. Op grond van jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens kan een dergelijke band niet zonder meer worden doorbroken. Illustratief in dit verband is de zaak 'baby Donna'. Deze zaak betrof een echtpaar uit Nederland dat op illegale wijze een kind uit België had opgenomen. Door tijdsverloop acht de rechter dat inmiddels sprake is van '*family life*' in de zin van artikel 8 EVRM tussen Donna en het echtpaar.¹³¹ In antwoord op Kamervragen hierover antwoordt de toenmalige minister van Justitie dat in een zich opnieuw voordoend geval het kind, ook als een rechterlijke procedure aanhangig is, in de regel zo snel mogelijk in een neutraal pleeggezin moet worden geplaatst om te voorkomen dat door tijdsverloop tussen het kind en de pleegouders een band ontstaat die te kwalificeren is als '*family life*' en als het ware de feiten in plaats van het recht de uitkomst gaan bepalen.¹³² Deze procedure is inderdaad gevolgd in een latere zaak ('baby Jayden').¹³³ In antwoord op andere Kamervragen is aangegeven dat vertegenwoordigers van de Raad voor de Kinderbescherming, de MO-groep en het Interprovinciaal Overleg als uitgangspunt hanteren dat bij dit soort zaken niet uitsluitend moet worden gekeken naar het belang van het kind op korte termijn, maar dat bij de afweging hoe te handelen vooral naar het belang van het kind op de lange termijn dient te worden gekeken en waarbij ook een rol speelt hoe het kind bij de wensouders terecht is gekomen.¹³⁴

128 Artikel 27 Wobka. De maximale boete bedraagt anno nu € 8.300.

129 Artikel 28 Wobka.

130 Kamerstukken II 2009/10, 32123-XVI, nr. 30.

131 Rb. Utrecht 26 oktober 2005, ECLI:NL:RBUTR:2005:AU4934.

132 Aanhangsel 2005/06, nr. 429.

133 Kamerstukken II 2009/10, 32123-XVI, nr. 30.

134 Aanhangsel 2008/09, nr. 1226.

C.4 Wijzigingen als gevolg van het Haags Adoptieverdrag (1998-heden)

Op 29 mei 1993 is het Verdrag inzake de bescherming van kinderen en de samenwerking op het gebied van interlandelijke adoptie¹³⁵ ('Haags Adoptieverdrag, hierna: HAV) van de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht tot stand gekomen.

Eerdere internationale ontwikkelingen

In de tijd dat interlandelijke adoptie zich in Nederland ontwikkelde, werd reeds in internationaal verband in diverse gremia over interlandelijke adoptie gesproken, wat onder meer resulteerde in de hiervoor genoemde VN-verklaring 41/85. In 1965 kwam een eerste verdrag van de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht tot stand: het Verdrag betreffende de bevoegdheid van de autoriteiten, de toepasselijke wet en de erkenning van beslissingen inzake adoptie.¹³⁶ Dit verdrag bevatte geen waarborgen omtrent de vraag wanneer en onder welke voorwaarden internationale adoptie diende plaats te vinden, maar had betrekking op internationaal privaatrechtelijke aspecten. Het verdrag is niet door Nederland bekrachtigd. In 1967 kwam het Europees Verdrag inzake de adoptie van kinderen van de Raad van Europa tot stand. Ook bij dit verdrag is Nederland geen partij geweest (wel bij de herziene versie van 2008, zie slot paragraaf C.4).

Het HAV is per 1 oktober 1998 in Nederland van kracht geworden. Via een uitvoeringswet is uitvoering gegeven aan bepaalde bepalingen van het verdrag en is de Wobka aangepast.¹³⁷ Voortaan geldt voor in Nederland woonachtige aspirant-adoptieouders dat als zij een kind willen adopteren uit een verdragsstaat, zowel het HAV (en de uitvoeringswet) als de Wobka van toepassing zijn.

Uit de preambule volgt dat met het HAV op het terrein van interlandelijke adoptie invulling wordt gegeven aan de relevante bepalingen uit het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van het kind¹³⁸ (hierna: IVRK) en aan de VN-Verklaring 41/85.

De doelen van het HAV zijn in artikel 1 geformuleerd:

- waarborgen dat interlandelijke adoptie alleen dan plaatsvindt als het hoogste belang van het kind daarmee is gediend en daarbij zijn grondrechten worden geëerbiedigd;
- de samenwerking tussen de verdragsstaten bevorderen om misstanden te voorkomen;
- de erkenning van overeenkomstig het verdrag tot stand gekomen adopties verzekeren.

135 Trb. 1993, 197. Zie <https://verdragenbank.overheid.nl/Treaty/Details/005234.html> voor een overzicht van de verdragsstaten.

136 Trb. 1965, 169.

137 Wet van 14 mei 1998 tot uitvoering van het op 29 mei 1993 te 's-Gravenhage tot stand gekomen verdrag inzake de bescherming van kinderen en de samenwerking op het gebied van de interlandelijke adoptie en, in verband daarmee, wijziging van de Wet opnemng buitenlandse pleegkinderen en enige andere wetten (Stb. 1998, 302). Deze wet wordt hierna aangeduid als 'Uitvoeringswet'. Bij rijks wetten van dezelfde datum is het HAV goedgekeurd (Stb. 1998, 301) onderscheidenlijk is de Rijkswet op het Nederlandschap aangepast (Stb. 1998, 303).

138 Trb. 1990, 46 en 170. Het IVRK is op 20 november 1989 aangenomen en trad op 8 maart 1995 in Nederland in werking.

Ter verwezenlijking van de eerste twee doelen voorziet het HAV in de instelling van een Centrale autoriteit in de verdragsstaten en de vastlegging van bepaalde materiële en procedurele normen waaraan moet worden voldaan. Daarbij gaat het HAV uit van een duidelijke verantwoordelijkheidsverdeling tussen de staat van herkomst (de staat waar het kind woonachtig is) en de staat van opvang (de staat waar de aspirant-adoptieouders woonachtig zijn). Op deze aspecten zal hieronder in paragrafen C.4.1 en C.4.2 nader worden ingegaan. Het derde doel wordt besproken in paragraaf C.4.3.

C.4.1 Centrale autoriteit

Artikel 6 van het HAV bepaalt dat elke verdragsstaat een Centrale autoriteit moet aanwijzen die belast is met de nakoming van de door het verdrag opgelegde verplichtingen. Het HAV stelt geen eisen waaraan een Centrale autoriteit moet voldoen. Voor Nederland is in de uitvoeringswet de Minister van Justitie als Centrale autoriteit aangewezen.¹³⁹ In vrijwel alle verdragsstaten is de Centrale autoriteit een onderdeel van de overheid.¹⁴⁰

Hoofdstuk III van het HAV geeft een overzicht van taken die de Centrale autoriteiten van de verdragsstaten worden geacht te verrichten. Veel taken mag de Centrale autoriteit delegeren. Dat geldt niet voor de taken van artikel 7 van het HAV. Op grond van deze bepaling moeten de Centrale autoriteiten onderling samenwerken en de samenwerking tussen de bevoegde autoriteiten in hun land bevorderen. Daartoe moeten zij passende maatregelen nemen teneinde elkaar informatie te verstrekken (bijvoorbeeld over de adoptiewetgeving in hun land of statistische informatie), zij moeten elkaar op de hoogte houden van de werking van het HAV en belemmeringen voor de toepassing daarvan wegnemen. Op grond van artikel 8 van het HAV moeten de Centrale autoriteiten ook passende maatregelen nemen om te voorkomen dat ten onrechte financieel of ander voordeel in verband met de adoptie wordt genoten en moeten zij alle praktijken die in strijd zijn met de doelstellingen van het HAV verhinderen. Deze taken mag de Centrale autoriteit delegeren, maar alleen aan overheidsinstanties.

Verder moeten de Centrale autoriteiten de in artikel 9 van het HAV opgesomde maatregelen in het bijzonder nemen, te weten:

- a. informatie verzamelen, bewaren en uitwisselen over de situatie van het kind en de aspirant-adoptieouders, voor zover dat noodzakelijk is met de totstandkoming van de adoptie;
- b. de procedure ten behoeve van de adoptie vergemakkelijken, volgen en bespoedigen;
- c. de ontwikkeling van voorlichtingsactiviteiten op het gebied van adoptie en nazorg bevorderen;
- d. algemene evaluatierapporten over ervaringen met interlandelijke adoptie uitwisselen;
- e. voor zover de nationale wetgeving dat toestaat, gevolg geven aan gemotiveerde verzoeken van andere Centrale autoriteiten of overheidsinstanties om informatie over een bepaalde adoptiesituatie.

139 Artikel 2, eerste lid, Uitvoeringswet. In de huidige organisatie van het Ministerie van Justitie is er een Centrale Autoriteit Internationale Kinderaangelegenheden, zijnde een onderdeel binnen een directie, dat de werkzaamheden verricht van de Centrale Autoriteit interlandelijke adoptie, de Centrale Autoriteit internationale kinderbescherming en de Centrale Autoriteit internationale kinderontvoering (zie artikel 23, vierde lid, van het Organisatiebesluit Ministerie van Justitie en Veiligheid).

140 Zie het rapport 'Bezinning op Interlandelijke Adoptie' van de RSJ, blz. 11 en 12.

Artikel 9 van het HAV staat toe dat de Centrale autoriteit deze maatregelen aan andere overheidsinstanties of vergunninghoudende instellingen overlaat. Nederland heeft van die bevoegdheid gebruik gemaakt door de vergunninghouders te belasten met de uitvoering van de in onderdelen a, b en e, alsook onderdeel c op het punt van nazorg opgesomde taken.¹⁴¹ De algemene voorlichtingstaak van onderdeel c was al uitbesteed en dat blijft zo.¹⁴² Van de in artikel 9 van het HAV opgesomde taken is uitsluitend de taak van onderdeel d aan de Centrale autoriteit toebedeeld: het uitwisselen van evaluatierapporten.¹⁴³

Hoofdstuk IV van het HAV draagt verder in het kader van de procedure van de totstandkoming van een interlandelijke adoptie ook diverse taken op aan de Centrale autoriteit. Het verdrag staat toe dat ook hier de Centrale autoriteit deze taken laat uitvoeren door overheidsinstanties of vergunninghoudende instellingen als dat in de wet van de betreffende verdragsstaat is neergelegd.¹⁴⁴ Nederland heeft van deze mogelijkheid gebruik gemaakt door in de uitvoeringswet¹⁴⁵ en de Wobka diverse taken aan de vergunninghoudende instellingen op te dragen of – als dat al het geval was – dat te behouden. De belangrijkste taken die in het kader van de adoptieprocedure bij de Centrale autoriteit zijn belegd, zijn het op basis van het advies van de Raad voor de Kinderbescherming beoordelen of aan aspirant-adoptieouders een beginseltoestemming kan worden verleend (met in het verlengde daarvan eventuele beslissingen omtrent de verlenging of intrekking van een beginseltoestemming) en het beoordelen van plaatsingsvoorstellen met het oog op de verstrekking van een instemmingsverklaring als bedoeld in artikel 17 van het HAV (hierop wordt in de volgende paragraaf nader ingegaan).

Het HAV voorziet niet in een internationale autoriteit die toeziet op de naleving van het verdrag. Als uitgangspunt wordt gehanteerd dat verdragsstaten erop moeten vertrouwen dat elke staat zijn taken en verantwoordelijkheden naar behoren uitvoert. Dat geldt voor de taken die door de Centrale autoriteit zelf worden uitgevoerd, maar ook voor de taken die aan een andere overheidsinstantie of vergunninghoudende instelling zijn opgedragen. Elke verdragsstaat gaat over de eigen vergunningverlening, zij het dat wel moet worden voldaan aan de in artikel 11 van het HAV neergelegde eisen waaraan een vergunninghoudende instelling moet voldoen. Volgens de wetgever werd met het stelsel van vergunninghouders zoals dat al was neergelegd in de Wobka, reeds aan deze eisen voldaan.¹⁴⁶ Voorts geldt dat indien een vergunninghoudende instelling in een andere verdragsstaat wil optreden, daartoe een machtiging van die andere verdragsstaat nodig is.¹⁴⁷ Het HAV voorziet in artikel 33 in een vorm van toezicht door de Centrale autoriteit op de vergunninghoudende instellingen in de eigen staat. Dit artikel bepaalt dat als een bevoegde autoriteit vaststelt dat een van de bepalingen van het verdrag niet is nageleefd of kennelijk dreigt niet te worden nageleefd, daarvan onmiddellijk melding moet worden gedaan aan de Centrale autoriteit. De Centrale autoriteit heeft vervolgens de verantwoordelijkheid erop toe te zien dat passende maatregelen worden getroffen. Het verdrag geeft echter geen inzicht in de maatregelen die kunnen worden genomen. Zoals hiervoor is aangegeven (paragraaf C.3.4) zijn er op het gebied

141 Zie (deels) in dat verband de in de Wobka ingevoegde artikelen 17a tot en met 17g.

142 Zie paragraaf 3.1.

143 Kamerstukken II 1995/96, 24811, nr. 3, blz. 4.

144 Artikel 22, eerste lid, HAV.

145 Zie o.a. de artikelen 6, 7 en 8 van de uitvoeringswet.

146 Kamerstukken II 1995/96, 24811, nr. 3, blz. 4.

147 Artikel 12 HAV en artikel 4 van de uitvoeringswet.

van handhaving jegens vergunninghouders slechts twee mogelijkheden: intrekking (of niet-verlenging) van de vergunning en/of aangifte met het oog op strafrechtelijke vervolging.

Binnen de kaders van het HAV heeft de Centrale autoriteit wel altijd de mogelijkheid om taken, waarvan eerder is besloten om deze te delegeren aan andere overheidsinstanties of vergunninghouders, alsnog naar zich toe te trekken om op die manier de eigen actieve betrokkenheid bij de adoptieprocedures te vergroten.

C.4.2 Verplichtingen van de staat van herkomst en de staat van opvang

De totstandkoming van het HAV geeft blijk van een gedeelde wens om misstanden bij interlandelijke adoptie te willen aanpakken. Daartoe zijn in het HAV materiële basisnormen en procedurele voorschriften neergelegd waaraan de procedures in de verdragsstaten moeten voldoen. Hiermee is beoogd een deugdelijke adoptieprocedure te borgen en te verzekeren dat interlandelijke adoptie alleen plaatsvindt als het hoogste belang van het kind daarmee is gediend. In de procedure geldt een zeer duidelijke verdeling van taken en verantwoordelijkheden tussen bevoegde autoriteiten van de staat van herkomst en die van de staat van opvang. Gelet op het uitgangspunt dat verdragsstaten erop moeten vertrouwen dat elke staat zijn taken en verantwoordelijkheden naar behoren uitvoert, dient Nederland als staat van opvang te vertrouwen op de uitkomst van de beoordeling die de staat van herkomst heeft moeten verrichten. Een verdragsstaat heeft uitsluitend de mogelijkheid om als ultimum remedium niet in te stemmen met de voortgang van een adoptie (dit wordt hierna verder besproken).

De procedure begint ermee dat aspirant-adoptieouders die een kind wensen te adopteren zich tot de Centrale autoriteit in hun land moeten wenden.¹⁴⁸ De Centrale autoriteit van de staat van opvang is verantwoordelijk voor de beoordeling van de aspirant-adoptieouders. Artikel 5 HAV bevat de voorwaarden waaraan moet worden voldaan. Deze houden in dat moet worden vastgesteld dat de aspirant-adoptieouders aan de vereisten voor adoptie voldoen en daartoe geschikt zijn, de nodige voorlichting hebben ontvangen en dat aan het kind permanent verblijf zal worden toegestaan. Als de Centrale autoriteit van de staat van opvang van oordeel is dat de aspirant-adoptieouders aan de vereisten voldoen, moet een rapport over hen worden opgemaakt dat naar de Centrale autoriteit van de staat van herkomst wordt gezonden.¹⁴⁹ Op grond van artikel 6 van de uitvoeringswet is het aan de vergunninghouder wiens bemiddeling door de aspirant-adoptieouders is ingeroepen, om het rapport samen te stellen en door te zenden.

De beginseltoestemming blijft gehandhaafd en geldt als formele bevestiging dat aan de vereisten van artikel 5 HAV is voldaan. Het verdrag laat zich niet uit over de 'inhoudelijke eisen' waaraan de geschiktheid van de aspirant-adoptieouders moet worden beoordeeld.

148 Artikel 14 HAV.

149 Artikel 15 HAV.

De Centrale autoriteit van de staat van herkomst is verantwoordelijk voor het onderzoek naar de vraag of een kind voor adoptie in aanmerking komt. Die beoordeling moet geschieden aan de hand van de voorwaarden van artikel 4 HAV.¹⁵⁰ Een van de belangrijkste eisen daarbij is dat interlandelijke adoptie alleen mag worden overwogen als de mogelijkheden tot plaatsing van het kind in eigen land naar behoren zijn onderzocht (subsidiariteitsbeginsel).

Het subsidiariteitsbeginsel in het licht van het HAV en het IVRK

Artikel 4, onderdeel b, HAV rept uitsluitend over 'mogelijkheden tot plaatsing van het kind in zijn Staat van herkomst', een verdere uitwerking ontbreekt. In de preambule van het verdrag wordt vermeld dat 'elke staat bij voorrang passende maatregelen behoort te nemen opdat het kind in zijn familie van herkomst kan blijven' en 'dat interlandelijke adoptie het voordeel van een vast gezinsverband kan bieden aan een kind waarvoor geen geschikt gezin kan worden gevonden in zijn staat van herkomst'. Hiermee lijkt het HAV de subsidiariteit van interlandelijke adoptie te beperken tot de verhouding met interne oplossingen binnen een gezin.¹⁵¹

Met het HAV is ten aanzien van interlandelijke adoptie invulling gegeven aan de relevante bepalingen van het IVRK. Artikel 3 IVRK schrijft in algemene zin voor dat bij alle maatregelen de belangen van het kind een eerste overweging vormen ('*a primary consideration*'¹⁵²). Ten aanzien van interlandelijke adoptie zijn verder onder meer relevant het recht van een kind om zijn of haar ouders te kennen (artikel 7), het recht op behoud van zijn of haar identiteit, met inbegrip van familiebetrekkingen (artikel 8) en de verplichting van verdragsstaten om te waarborgen dat kinderen niet worden gescheiden

150 Artikel 4 HAV luidt als volgt:

Een adoptie als bedoeld in dit Verdrag kan slechts plaatsvinden indien de bevoegde autoriteiten van de Staat van herkomst:

- a. hebben vastgesteld dat het kind in aanmerking komt voor adoptie;
- b. na de mogelijkheden tot plaatsing van het kind in zijn Staat van herkomst naar behoren te hebben onderzocht, hebben vastgesteld dat een interlandelijke adoptie het hoogste belang van het kind dient;
- c. zich ervan hebben vergewist
 1. dat de personen, instellingen en autoriteiten, wier toestemming voor de adoptie vereist is, zonedig voorlichting hebben ontvangen en naar behoren zijn ingelicht over de gevolgen van hun toestemming, met name over de vraag of adoptie zal leiden tot de beëindiging van de rechtsbetrekkingen tussen het kind en zijn familie van herkomst,
 2. dat deze personen, instellingen en autoriteiten hun toestemming vrijelijk hebben gegeven, in de wettelijk voorgeschreven vorm en dat deze toestemming op schrift is gegeven of vastgelegd,
 3. dat de toestemmingen niet zijn verkregen tegen betaling of in ruil voor enige andere tegenprestatie en dat zij niet zijn ingetrokken,
 4. dat de toestemming van de moeder, indien deze vereist is, eerst na de geboorte van het kind is gegeven, en
- d. zich, rekening houdende met de leeftijd en het peil van ontwikkeling van het kind, ervan hebben vergewist
 1. dat het is voorgelicht en naar behoren ingelicht over de gevolgen van de adoptie en van zijn toestemming tot de adoptie, indien deze vereist is,
 2. dat de wensen en meningen van het kind in aanmerking zijn genomen,
 3. dat de toestemming van het kind tot de adoptie, indien deze vereist is, vrijelijk is gegeven, in de wettelijk voorgeschreven vorm, en dat deze toestemming op schrift is gegeven of vastgelegd, en
 4. dat deze niet is verkregen tegen betaling of in ruil voor enige andere tegenprestatie.

151 Vandenhole, W., Interlandelijke adoptie en kinderrechten: gewogen en te licht bevonden, FJR 2017/21.

152 In de officiële Nederlandse tekst van artikel 3 is dit vertaald naar 'de eerste overweging'.

van zijn of haar ouders tegen hun wil (artikel 9). Het meest relevant is artikel 21 dat specifiek gewijd is aan adoptie.¹⁵³ Dit artikel legt geen verplichting op om interlandelijke adoptie te organiseren of te erkennen, maar als een verdragsstaat adoptie erkent of toestaat dan moet aan het bepaalde in dit artikel worden voldaan. Artikel 21 gaat verder dan artikel 3, voor zover het verdragsstaten verplicht om te waarborgen dat bij adoptie het belang van het kind de voornaamste overweging is (*'the paramount consideration'*). Ten aanzien van het subsidiariteitsbeginsel bepaalt onderdeel b dat interlandelijke adoptie als andere oplossing voor de zorg van het kind kan worden overwogen, indien het kind niet in een pleeg- of adoptiegezin kan worden geplaatst en op geen enkele andere passende wijze kan worden verzorgd in het land van zijn of haar herkomst. Het IVRK lijkt daarmee niet alleen plaatsing in een pleeg- of adoptiegezin, maar ook andere passende binnenlandse vormen van zorg als alternatief voor interlandelijke adoptie te beschouwen. Echter, artikel 20 IVRK bepaalt dat als een kind tijdelijk of blijvend niet in het eigen gezin kan blijven, de verdragsstaten een andere vorm van zorg voor dat kind moeten waarborgen. Daarbij lijkt voorrang te worden gegeven aan adoptie boven plaatsing in geschikte instellingen voor kindzorg (derde lid). De meningen lijken te zijn verdeeld of hieruit moet worden afgeleid dat ook interlandelijke adoptie voorrang moet krijgen op institutionele zorg.¹⁵⁴

In 2008 heeft de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht met betrekking tot het HAV een *Guide to Good Practice* uitgebracht.¹⁵⁵ Hieruit volgt dat plaatsing in een gezin (van de eigen familie, *extended family* of een binnenlands adoptiegezin) de voorkeur geniet, maar dat interlandelijke adoptie als beter alternatief wordt beschouwd dan een tijdelijke vorm van zorg in het eigen land (*'finding a home for a child in the country of origin is a positive step, but a temporary home in the country of origin in most cases is not preferable to a permanent home elsewhere'*). Hetzelfde geldt voor institutionele zorg in het eigen land, ook dan wordt interlandelijke adoptie als een beter alternatief beschouwd (*'Institutionalisation as an option for permanent care, while appropriate in special circumstances, is not as a general rule in the best interests of the child.'*).

153 Artikel 21 IVRK luidt als volgt:

De Staten die partij zijn en die de methode van adoptie erkennen en/of toestaan, waarborgen dat het belang van het kind daarbij de voornaamste overweging is, en:

- a. waarborgen dat de adoptie van een kind slechts wordt toegestaan mits daartoe bevoegde autoriteiten, in overeenstemming met de van toepassing zijnde wetten en procedures en op grond van alle van belang zijnde en betrouwbare gegevens, bepalen dat de adoptie kan worden toegestaan gelet op de verhoudingen van het kind met zijn of haar ouders, familieleden en wettige voogden, en mits, indien vereist, de betrokkenen, na volledig te zijn ingelicht, op grond van de adviezen die noodzakelijk worden geacht, daarmee hebben ingestemd;
- b. erkennen dat interlandelijke adoptie kan worden overwogen als andere oplossing voor de zorg voor het kind, indien het kind niet in een pleeg- of adoptiegezin kan worden geplaatst en op geen enkele andere passende wijze kan worden verzorgd in het land van zijn of haar herkomst;
- c. verzekeren dat voor het kind dat bij een interlandelijke adoptie is betrokken waarborgen en normen gelden die gelijkwaardig zijn aan die welke bestaan bij adoptie in het eigen land;
- d. nemen alle passende maatregelen om te waarborgen dat, in het geval van interlandelijke adoptie, de plaatsing niet leidt tot ongepast geldelijk voordeel voor de betrokkenen;
- e. bevorderen, wanneer passend, de verwezenlijking van de doeleinden van dit artikel door het aangaan van bilaterale of multilaterale regelingen of overeenkomsten, en spannen zich in om, in het kader daarvan, te waarborgen dat de plaatsing van het kind in een ander land wordt uitgevoerd door bevoegde autoriteiten of instellingen.

154 O.a. Vandenhole, a.w.

155 Te raadplegen via: https://assets.hch.net/upload/adoguide_e.pdf.

Naast de beoordeling aan het subsidiariteitsbeginsel moet de Centrale autoriteit van de staat van herkomst beoordelen of voor de adoptie op juiste wijze de vereiste toestemmingen zijn gegeven. Volgens het HAV houdt dit in dat de beslissingsbevoegden voldoende zijn ingelicht over de gevolgen van de adoptie, met name als het gaat om de beëindiging van de rechtsbetrekkingen met het kind, dat de toestemming vrijelijk en schriftelijk is gegeven, zonder (financiële) tegenprestatie en niet voorafgaand aan de geboorte van het kind.

Als een kind voor adoptie in aanmerking komt, moet een rapport over het kind worden opgesteld. Vervolgens is het aan de Centrale autoriteit van de staat van herkomst om een voorstel voor 'matching' te doen op basis van het rapport van het kind en dat van de aspirant-adoptieouders.¹⁵⁶

In beginsel mag geen voorafgaand contact plaatsvinden tussen het kind en de aspirant-adoptieouders.¹⁵⁷ Het plaatsingsvoorstel dient met het rapport over het kind te worden toegezonden aan de Centrale autoriteit van de staat van opvang.¹⁵⁸ In Nederland is het de vergunninghouder die het rapport in ontvangst neemt en het rapport vervolgens met een schriftelijk advies voorlegt aan de Centrale autoriteit. De Centrale autoriteit moet vervolgens besluiten of tegen de toevertrouwing van het kind aan de aspirant-adoptieouders bedenkingen bestaan of dat de adoptie voortgang mag vinden.¹⁵⁹

De definitieve beslissing om een kind aan de zorg van de aspirant-adoptieouders toe te vertrouwen, berust bij de staat van herkomst. Op grond van artikel 17 HAV en de uitwerking daarvan in artikel 8 van de uitvoeringswet mag die beslissing slechts worden genomen, indien:

- de aspirant-adoptieouders schriftelijk hebben ingestemd met het plaatsingsvoorstel;
- de Centrale autoriteit van de staat van opvang het plaatsingsvoorstel heeft goedgekeurd;
- de Centrale autoriteiten van zowel de staat van herkomst als de staat van opvang ermee instemmen met de adoptie voortgang vindt; en
- vastgesteld is dat de aspirant-adoptieouders aan de gestelde vereisten voldoen en het kind zal worden toegestaan om de staat van opvang binnen te komen en daar permanent te verblijven. Dat laatste geschiedt in de vorm een daartoe strekkende verklaring van de Minister van Justitie.

Pas dan kan de overbrenging van het kind naar de staat van opvang plaatsvinden.¹⁶⁰

156 Artikel 16, eerste lid, onderdeel d, HAV.

157 Artikel 29 HAV.

158 Artikel 16, tweede lid, HAV.

159 Artikel 7 van de uitvoeringswet.

160 Artikel 19 van het HAV en artikel 9 van de uitvoeringswet.

De op grond van artikel 17 van het HAV vereiste instemming van de Centrale autoriteiten van de betrokken verdragsstaten, vormt dus een belangrijk schakelpunt in de adoptieprocedure. Het HAV schrijft echter niet voor dat de vereiste instemming daadwerkelijk door de Centrale autoriteit moet worden gegeven. Deze taak mag worden gedelegeerd aan een andere overheidsinstantie of vergunninghoudende instelling.¹⁶¹ Nederland heeft van die mogelijkheid geen gebruik gemaakt¹⁶², maar in de staten van herkomst kan dat wel het geval zijn.¹⁶³

Het HAV sluit het 'zelf doen' in de betrekkingen tussen de verdragsstaten uit.¹⁶⁴ De procedurevoorschriften van het HAV brengen immers mee dat de contacten die leiden tot de beslissing over de wenselijkheid van de plaatsing van een kind bij de aspirant-adoptieouders, moeten worden onderhouden tussen de Centrale autoriteit of de instellingen die daartoe in de beide betrokken verdragsstaten de bevoegdheid hebben. De Nederlandse overheid heeft er niet voor gekozen om het 'zelf doen' geheel af te schaffen. Dit is nog steeds mogelijk bij een adoptie waarbij een niet-verdragsstaat is betrokken en de wetgeving van die staat dat toelaat. In dat geval geldt – het hiervoor in paragraaf C.3.2 besproken – artikel 7a Wobka.

Vermeldenswaardig is tot slot artikel 30 van het HAV, dat de verdragsstaten opdraagt om zorg te dragen voor de bewaring van de in hun bezit zijnde gegevens over de afkomst van het kind en om te bewerkstelligen dat het kind toegang heeft tot deze gegevens. Het HAV benoemt in dit verband specifiek gegevens over de identiteit van de ouders en gegevens over het medische verleden van het kind en zijn familie. Er moet op worden vertrouwd dat elke verdragsstaat gevolg geeft aan deze verplichtingen. Voor de Nederlandse vergunninghouders is dit nader uitgewerkt in de artikelen 17b en 17d van de Wobka.

C.4.3 Erkenning van overeenkomstig het verdrag tot stand gekomen adopties

Ter zake van het derde doel van het HAV is in artikel 23, eerste lid, van het HAV bepaald dat een adoptie ten aanzien waarvan de bevoegde autoriteit van de staat waar de adoptie heeft plaatsgevonden schriftelijk heeft verklaard dat zij in overeenstemming met het verdrag tot stand is gekomen, in de andere verdragsstaten van rechtswege wordt erkend. Het HAV laat in het midden in welk land (die van herkomst of opvang) de adoptie moet worden uitgesproken. De eenvoudige erkenning van overeenkomstig het HAV tot stand gekomen adopties hangt samen met het hiervoor reeds besproken artikel 17 van het HAV. Op grond van dat artikel kan overbrenging van een kind naar de staat van opvang pas plaatsvinden als – onder meer – de Centrale autoriteiten van zowel de staat van herkomst als de staat van opvang hebben

161 Artikel 22, eerste lid, van het HAV.

162 Volgens het rapport 'Bezinning op Interlandelijke Adoptie' van de RSJ (blz. 27) richt de toets van de Nederlandse Centrale Autoriteit zich echter met name op de kwaliteit van de match en niet op het subsidiariteitsbeginsel.

163 Artikel 9 van de Uitvoeringswet, gelezen in samenhang met de definitiebepaling van 'de Centrale autoriteit van de staat van herkomst' in artikel 1, onderdeel b, van de Uitvoeringswet. Vermeldenswaardig is dat volgens het rapport 'Bezinning op Interlandelijke Adoptie' van de RSJ (blz. 27) in een aantal landen het proces aldus is ingericht dat bepaalde papieren, zoals de afstandsverklaring, nog niet beschikbaar zijn op het moment dat de Centrale autoriteit toetst en dat deze controle achteraf niet alsnog plaatsvindt.

164 Kamerstukken II 1995/96, 24881, nr. 3, blz. 1-2.

ingestemd met de voortgang van de adoptie van het kind. De gedachte was dat als bij deze gelegenheid geen bezwaren bestonden tegen de voortgang van de adoptie, er ook geen bezwaren zullen zijn voor de erkenning ervan na de effectuering ervan.¹⁶⁵

De erkenning van een adoptie houdt in ieder geval tevens in de erkenning van de familie-rechtelijke betrekkingen tussen het kind en zijn adoptieouders en het ouderlijk gezag van de adoptieouders over het kind.¹⁶⁶ Als in de staat van herkomst de adoptie van een kind al is uitgesproken, hoeven de adoptieouders in Nederland dus niet meer de adoptieprocedure, zoals neergelegd in het Burgerlijk Wetboek, te doorlopen. Het kind heeft ook automatisch de Nederlandse nationaliteit, dus een toelatingsprocedure is ook niet meer aan de orde.¹⁶⁷

Een verdragsstaat kan de erkenning van een adoptie weigeren, maar alleen indien – gelet op het belang van het kind – de adoptie kennelijk niet verenigbaar is met zijn openbare orde.¹⁶⁸ Gedacht moet worden aan de situatie dat het kind blijkt te zijn ontvoerd, of dat de vereiste toestemmingen frauduleus of onder druk zijn verkregen.¹⁶⁹ Het weigeren van een erkenning laat de in de andere verdragsstaat uitgesproken adoptie echter onverlet. Het HAV regelt niets omtrent het nietig verklaren of herroepen van een uitgesproken adoptie. Dit wordt geheel aan het internationale privaatrecht van de betrokken verdragsstaten overgelaten.¹⁷⁰

Tot slot

Voor adopties die niet onder het HAV vallen, zijn van toepassing de Wobka, regelgeving inzake internationaal privaatrecht¹⁷¹ en sinds 1 oktober 2012 het op 27 november 2008 tot stand gekomen herziene Europees verdrag inzake de adoptie van kinderen (Trb. 2009, 141). Het herziene verdrag – dat het eerdere verdrag van 1967 heeft vervangen – behelst een aanvulling op het HAV en beoogt waarborgen vast te leggen voor adopties die niet onder het HAV vallen. Het besluit van Nederland om partij te worden bij dit verdrag brengt slechts een geringe wijziging van de Wobka¹⁷² met zich mee, omdat de geldende adoptieregelgeving en praktijk vrijwel al in overeenstemming zijn met het verdrag.

165 Van Loon, J.H.A., International co-operation and protection of children with regard to intercountry adoption, blz. 364-365.

166 Artikel 26 van het HAV.

167 Dit ligt anders bij een zgn. 'zwakke' adoptie. Nederland kent de figuur van de 'sterke' adoptie, zijnde de adoptie waarbij de familierechtelijke betrekkingen van het kind met de ouders geheel worden verbroken. Bij een zwakke adoptie gaan de rechten en plichten van de ouders wel over op de adoptieouders, maar de oorspronkelijke familierechtelijke betrekkingen worden niet volledig verbroken. Onder de reikwijdte van het HAV vallen zowel 'sterke' als 'zwakke' adopties. Een zwakke adoptie die in een verdragsstaat tot stand komt, wordt als zodanig dus in de andere verdragsstaten erkend. Het kind verkrijgt echter niet automatisch de Nederlandse nationaliteit, want artikel 5a van de Rijkswet op het Nederlanderschap stelt daarvoor als voorwaarde dat de adoptie tot gevolg heeft dat de voordien bestaande familierechtelijke betrekkingen worden verbroken. Op grond van artikel 27 HAV kan de staat van opvang voorzien in een procedure tot omzetting van een zwakke adoptie in een sterke adoptie. Nederland heeft daarin voorzien met artikel 11 (jo. artikel 6) van de Uitvoeringswet.

168 Artikel 24 van het HAV.

169 Van Loon, a.w., blz. 366.

170 Van Loon, a.w., blz. 366.

171 Ten aanzien van adopties die zijn uitgesproken in landen die niet onder het HAV vallen, is het ongeschreven internationaal privaatrecht van toepassing gebleven tot de inwerkingtreding op 1 januari 2004 van de Wet conflictenrecht adoptie (Stb. 2003, 283). Deze wet gaf criteria voor de erkenning van adopties die waren uitgesproken in landen die niet onder het HAV vallen. Deze wet is per 1 januari 2012 ingetrokken onder invoering van een regeling in het nieuwe Boek 10 (Internationaal Privaatrecht) van het Burgerlijk Wetboek.

172 Op grond van het verdrag moet uitsluitend de in artikel 17b, tweede lid, van de Wobka neergelegde bewaartermijn van dertig jaar voor adoptiedossiers worden verhoogd naar vijftig jaar (Kamerstukken 2009/10, 32365, nr. A/1). De Wobka is op dit punt nog niet aangepast, maar vergunninghouders zijn verzocht om reeds in overeenstemming met het herziene verdrag te handelen.

Bijlage D
Overzichtstabellen adoptieproces
en wetgeving

Toelichting bij tabel zie pagina 70

		NEDERLAND								
		Vorbereidingsfase		Toestemmingsfase		Bemiddelingsfase		Toelatingsfase		
		Vereisten	Verantwoordelijk	Vereisten	Verantwoordelijk	Vereisten	Verantwoordelijk	Vereisten	Verantwoordelijk	
PERIODEBING NEDERLANDSE WETGEVING	pre-1956									
	wetswijziging	ADOPTIEWET 1956 (ONDER BURGERLIJK WETBOEK)								
	veranderingen	Asp.adopt.ouders dienen adoptieverzoek in bij rechtbank		- Verzorgingsterm. van kind is 3 jaar - Positief gezinsonderzoek - Huwelijk van asp.adopt. ouders tenminste 5 jaar	- RvdK doet gezinsonderzoek - Centrale Adoptieraad adviseert - Rechter besluit over adoptie	Bemiddeling via organisaties niet verplicht; zelfdoenerij toegestaan.			- WG art. 442a - WG art. 151a	Oprichting Centrale Adoptieraad
	1956-1967									
	wetswijziging	VREEMDELINGENWET 1965								
	veranderingen						Particuliere bemiddelingsorganisaties. SIA (1969) en WK (1971)		- M.v.v. voor inreizende kinderen verplicht - Vergunning tot voorlopig verblijf adoptiekind binnen 8 dagen aanvragen - Vergunning tot verblijf 1 jaar geldig, hierna verblijf onbep. tijd	- Minjus, Directie Vreemd. zaken en Vreemd.politie - Hoofd plaatselijke politie behandelt aanvraag vergunning tot voorlopig verblijf - Rechterlijke macht en RvdK
	1967-1974									
	wetswijziging	RICHTLIJNEN OPNEMING BUITENLANDSE PLEEGKINDEREN 1967								
	veranderingen	Asp.adopt.ouders dienen adoptieverzoek in bij rechtbank		Verlenen beginseltoest. op grond van gezinsonderzoek	Minjus en RvdK		Particuliere bemiddelingsorganisaties. SIA (1969) en WK (1971)		- Adoptie moet in belang van kind zijn - Adoptie moet een bijzondere aanleiding hebben - Kind moet onder leerplichtige leeftijd zijn - Asp.adopt.ouders mogen 1 kind per keer opnemen - Asp.adopt.ouders mogen niet meer dan 2 eigen of pleegkinderen hebben (getalscriterium)	
	1974-1989									
wetswijziging	VREEMDELINGENCIRCULAIRE 1974 (DEEL G-7)									
veranderingen	Asp.adopt.ouders doen aanvraag beginseltoest.		- Beginseltoest. vereist - Verzorgingsterm. van kind wordt 1 jaar	Minjus en RvdK				- Algemeen toelatingsbeleid adopt.Kinderen op basis van geschicht. asp. adoptieouders - Adoptie alleen als kind geen perspectief op aanvaarbare toekomst heeft in herkomstland - Adoptie alleen als van kind naar Nederlandse en lokale normen afstand is gedaan - Adoptie alleen als autoriteiten herkomstland instemmen - Adoptie alleen als kind tijdens matching nog niet leerplichtig is	Opheffing Centrale Adoptieraad	
1989-1998										
wetswijziging	WET OPNEMING BUITENLANDSE PLEEGKINDEREN 1989									
veranderingen	Bijwonen voorlichting verplichte stap voorafgaand aan gezinsonderzoek	- SAV verantwoordelijk voor voorlichting - RvdK bespreekt gezinsrapport voor definitief uitbrengen met asp.adoptieouders	- Wettelijke verankering eis beginseltoest. - Beginseltoest. beperkt geldig	Minjus, RvdK en SAV	- Beginseltoest. vereiste voor hulp van bemiddelaar - Invoering stelsel van bemiddelaars - Verbod op bemiddelen zonder vergunning - Contactverbod met door andere bemiddelaars gedaalde partijen - Zelfdoeners melden lokale contact aan vergunninghouder	- Minjus - Mij ziet toe op toekennen vergunningen aan bemiddelaars - Vergun.houders doen feitelijke bemiddeling - Vergun.houders onderzoeken contacten zelfdoeners		- Asp.adopt.ouders vermelden hoe gebruik is gemaakt van bemiddeling - Adoptiekienderen die zonder beginseltoest. zijn gehaald kunnen naar jeugdzorg	Mij houdt toezicht op naleving Wobka	
1998-heden										
wetswijziging	HAAGS ADOPTIEVERDRAG 1998									
veranderingen	Bijwonen informatieavond en voorlichtingen verplicht	Minjus, RvdK en SAV	Huwelijkstermijn asp.adop. ouders verlaagd naar 3 jaar of een samenlev.contract		- Geldigheidsduur vergunning bemiddelaars beperkt tot 3 jaar - Algemeen verbod op zelfdoenerij in verdragslanden	Vergun.houders vragen na 3 jaar verlenging van vergunning aan		- Procedure 1974 vervalt voor verdragslanden - Adoptieuitspraak verdragsland in Nederland geldig - M.v.v. aanvragen bij niet-verdragslanden	- Oprichting Centrale Aut. - De Centrale Aut. van zendende en ontvangende staat moeten instemmen met dat de adoptie voortang plaatsvindt - IND en Ned.Amb. in land van herkomst	

Tabel D1: Adoptieproces en wetgeving Nederland.

		ZENDENDE LANDEN																					
		Bangladesh		Brazilië		Colombia		Indonesië		Sri Lanka													
		Vereisten	Verantwoordelijk	Vereisten	Verantwoordelijk	Vereisten	Verantwoordelijk	Vereisten	Verantwoordelijk	Vereisten	Verantwoordelijk												
INWERKINGSTEDIJG BLEVANTE WETGEVING IN ZENDEDE LANDEN	1944	wetswijziging																			SRI LANKAN ADOPTION ORDINANCE		
		veranderingen																					
	1956	wetswijziging																				ADOPTION OF CHILDREN ORDINANCE	
		veranderingen																					
	1960	wetswijziging																				ADOPTION OF CHILDREN ORDINANCE	
		veranderingen																					WET 140
																							Privaatrechtelijke regelingen tussen de betrokken families en kind
	1965	wetswijziging																					WET NO 4. 655
		veranderingen																					Band tussen biologische ouders en kind wordt verbroken na adoptie
	1968	wetswijziging																					WET 75
		veranderingen																					Mandaat van het ICBF
	1972	wetswijziging																					ABANDONED CHILDREN ORDER (SPECIAL PROVISIONS)
		veranderingen																					'Abandoned' kinderen komen in aanmerking voor interland.adoptie
	1975	wetswijziging																					WET 5
		veranderingen																					Beslissing van de rechter vereist
	1978	wetswijziging																					WIJZIGING ABANDONED CHILDREN ORDER (SPECIAL PROVISIONS)
		veranderingen																					Interland.adopt. alleen voor wezen en vondelingen
	1979	wetswijziging																					CHILDREN'S CODE
		veranderingen																					Onderscheid tussen 'simple' en 'complete' adopties
																							CIRCULAR INDON. SUPREME COURT NO.2
																							ADOPTION OF CHILDREN ORDINANCE
																							- Asp.adopt. ouders dienen adoptieverzoek in bij het hoofd van de Kinderbesch.
																							- Asp.adopt. ouders dienen instemm. verkl. en gezondheids-rapp. in
	1982	wetswijziging																					ORDINANCE NO. 5
		veranderingen																					Verbod op buitenlandse vogelgen voor minderjarige Bengalezen
	1984	wetswijziging																					RIO DE JANEIRO DECRET
	veranderingen																					Herbod op private adoptieprocedures voor buitenlanders	
1984	wetswijziging																					ORDINANCE NO. 5	
	veranderingen																					Verbod op private adoptieprocedures voor buitenlanders	
1989	wetswijziging																					ORDINANCE NO. 5	
	veranderingen																					Verbod op buitenlandse vogelgen voor minderjarige Bengalezen	
1989	wetswijziging																					ORDINANCE NO. 5	
	veranderingen																					Verbod op buitenlandse vogelgen voor minderjarige Bengalezen	
1989	wetswijziging																					ORDINANCE NO. 5	
	veranderingen																					Verbod op buitenlandse vogelgen voor minderjarige Bengalezen	
1990	wetswijziging																					ORDINANCE NO. 5	
	veranderingen																					Verbod op buitenlandse vogelgen voor minderjarige Bengalezen	
1990	wetswijziging																					ORDINANCE NO. 5	
	veranderingen																					Verbod op buitenlandse vogelgen voor minderjarige Bengalezen	
1992	wetswijziging																					ORDINANCE NO. 5	
	veranderingen																					Verbod op buitenlandse vogelgen voor minderjarige Bengalezen	
1995	wetswijziging																					ORDINANCE NO. 5	
	veranderingen																					Verbod op buitenlandse vogelgen voor minderjarige Bengalezen	
1998	wetswijziging																					ORDINANCE NO. 5	
	veranderingen																					Verbod op buitenlandse vogelgen voor minderjarige Bengalezen	
1999	wetswijziging																					ORDINANCE NO. 5	
	veranderingen																					Verbod op buitenlandse vogelgen voor minderjarige Bengalezen	
2004	wetswijziging																					ORDINANCE NO. 5	
	veranderingen																					Verbod op buitenlandse vogelgen voor minderjarige Bengalezen	
2006	wetswijziging																					ORDINANCE NO. 5	
	veranderingen																					Verbod op buitenlandse vogelgen voor minderjarige Bengalezen	
2018	wetswijziging																					ORDINANCE NO. 5	
	veranderingen																					Verbod op buitenlandse vogelgen voor minderjarige Bengalezen	

Tabel D2: Adoptieproces en wetgeving in de vijf landen uit het Instellingsbesluit.

In de voorafgaande overzichtstabellen D1 en D2 zijn de ontwikkelingen in de adoptieprocedure en wetgeving in respectievelijk Nederland en in de vijf in het Instellingsbesluit genoemde landen chronologisch weergegeven.

Toelichting

Tabel D1: Nederland

Achtereenvolgende wetswijzigingen, regelgeving en het Haags Adoptieverdrag hebben in de tabel een eigen tijdvak (horizontaal). In ieder tijdvak wordt een onderscheid gemaakt tussen ontwikkelingen binnen de verschillende fases van het adoptieproces, respectievelijk: voorbereiding, toestemming, bemiddeling en toelating. Daarnaast worden veranderingen in de wettelijke vereisten en de verantwoordelijk gestelde partijen (verticaal) uiteengezet.

Tabel D2: De vijf landen uit het Instellingsbesluit

In de tabel staat het jaar waarin een nieuwe wet of regel in het betreffende land van kracht wordt. Zo is het Haags Adoptieverdrag niet in elk land op hetzelfde moment ingegaan, waardoor dit op verschillende plaatsen in de tabel is opgenomen. De informatie betreft de hoofdlijnen van de wetgeving.

Bijlage E

Inzichten uit de wetenschap en praktijk

E.1 Inleiding

Deze bijlage bevat een selectie en samenvatting van secundaire literatuur over interlandelijke adoptie. Over het onderwerp van interlandelijke adoptie is veel geschreven door zowel Nederlandse als buitenlandse wetenschappers en hulpverleners. De commissie vindt het noodzakelijk kennis te nemen van deze literatuur. In deze bijlage wordt deze beknopt weergegeven.

Deze bijlage kan als een opzichzelfstaand overzicht van de wetenschappelijke literatuur worden gelezen, uitgaande van drie aspecten die voor de commissie van belang zijn geweest: de structurele aspecten van het adoptiesysteem, de gevolgen ervan voor de geadopteerden en geboortemoeders/-moeders en de transformatie van het systeem in de richting van commercieel draagmoederschap. Hoewel dit laatste strikt genomen buiten de taakomschrijving van de commissie valt, vindt zij het geëigend deze recente ontwikkelingen te signaleren gelet op de opvallende parallellen met de problematiek van interlandelijke adoptie.

De kennis over interlandelijke adoptie is de afgelopen decennia enorm toegenomen. Dit dwingt volgens adoptieonderzoeker Fronek maatschappelijk werkers en wetenschappers verder te kijken dan de subjectieve ervaringen van de adoptieouders (en geadopteerden) en ook de meervoudige en tegengestelde invloeden op interlandelijke adoptie mee te nemen. Die omvatten misbruik, structurele ongelijkheden, achterstelling en gevestigde belangen.¹⁷³ In deze bijlage worden een aantal inzichten uit de wetenschappelijke literatuur over interlandelijke adoptie samengebracht en gepresenteerd. Hiervoor is gebruik gemaakt van een selectie van gezaghebbende en meest-geciteerde buitenlandse bronnen, aangevuld met Nederlandse publicaties. De wijze waarop de literatuurselectie tot stand is gekomen staat beschreven in de onderzoeksverantwoording (bijlage A).

Een aantal in het oog springende bevindingen uit wetenschap en praktijk wordt hieronder thematisch geordend besproken.¹⁷⁴ In het eerste gedeelte (paragraaf E.2) wordt ingegaan op structurele aspecten van interlandelijke adoptie, daarna wordt gekeken naar de gevolgen voor de geadopteerden en de adoptiemoeders (paragraaf E.3) en tenslotte wordt ingegaan op het fenomeen commercieel draagmoederschap – gelet op een aantal parallellen met interlandelijke adoptie (paragraaf E.4).

173 J. Gibbons en K. Smith Rotabi, *Intercountry adoption. Policies, Practices, and Outcomes*. (Farnham, 2012).

174 De laatste decennia hebben adoptieouders en geadopteerden zelf hun geschiedenis gedocumenteerd. Hierin worden niet zelden de meer problematische kanten van interlandelijke adoptie belicht.

E.2 Structurele aspecten van interlandelijke adoptie

Historische trends

De wetenschapper Lovelock stelt dat mondiale migratie grofweg kan worden onderverdeeld in twee golven. Een eerste golf van na de Tweede Wereldoorlog tot 1970 die vooral voortkwam uit een humanitaire respons op de omstandigheden van kinderen in oorlogsgebieden. Daarna kwam er een tweede golf die mede voortkwam uit een humanitaire zorg voor de kinderen, maar vooral gedreven werd door de lagere vruchtbaarheidscijfers in het Westen en een verminderde beschikbaarheid van kinderen voor binnenlandse adoptie. Deze tweede golf was vraaggestuurd. Lovelock karakteriseert de twee golven als volgt: a) het vinden van families voor kinderen; en b) het vinden van kinderen voor families.¹⁷⁵

Op basis van een analyse van het immigratie- en adoptiebeleid van de Verenigde Staten, Canada en Nieuw-Zeeland, concludeert Lovelock dat ten aanzien van beleidsprioriteiten en -praktijken in de drie landen gedurende de periode na de Tweede Wereldoorlog de behoeften van de eigen burgers prioriteit kregen boven de behoeften en het welzijn van adoptiekinderen.¹⁷⁶ Deze conclusie toont een bredere trend in de westerse wereld waarbij adoptieouders vaak een belangrijke en invloedrijke politieke lobbygroep vormen die hun belangen laten prevaleren boven die van (adoptie)kinderen.

Voor- en tegenstanders van interlandelijke adoptie

Er bestond en bestaat nog steeds een hevig debat over interlandelijke adoptie. Dit debat leidde tot tenminste drie kampen: de uitgesproken voorstanders van interlandelijke adoptie, de tegenstanders die voor een volledige afschaffing pleitten en de pragmatisten die de bestaande praktijk wilden handhaven, mits er aantoonbare verbeteringen worden aangebracht om misstanden tegen te gaan. In Nederland stelde hoogleraar De Langen al in haar oratie in 1976 dat grootschalige interlandelijke adoptie voorkomen moest worden. Interlandelijke adoptie was in haar ogen slechts aanvaardbaar als er in het geheel geen alternatieven in het herkomstland waren.¹⁷⁷ De Langen stelde dat:

“we onze pretentie, dat wij deze kinderen uit de ontwikkelingslanden in onze gezinnen een betere ontwikkelingsmogelijkheid kunnen bieden zeer kritisch onder ogen moeten zien. De moeilijkheden, die zich voor kunnen doen na een dergelijke ingrijpende en onherroepelijke overplaatsing, zijn in bepaalde gevallen bijzonder ernstig van aard.”¹⁷⁸

De rechtsgeleerde Barcholet, zelf adoptieouder en uitgesproken voorstander van interlandelijke adoptie, stelt daarentegen dat de behoeften van kinderen in de herkomstlanden vaak niet beter worden gedekt. Kinderen die op jonge leeftijd (interlandelijk) zijn geadopteerd zouden in het algemeen veel beter af zijn dan wanneer ze op straat zouden zwerven of in tehuizen in eigen land zouden verblijven.¹⁷⁹ Ook stelt Barcholet op basis van onderzoek in

175 K. Lovelock, 'Intercountry Adoption as a Migratory Practice: A Comparative Analysis of Intercountry Adoption and Immigration Policy and Practice in the United States, Canada and New Zealand in the Post W.W. II Period', *International Migration Review*, 34:3 (2000), pp. 907-949, p. 908.

176 *Ibid.*, 944.

177 De Langen aangehaald in: R. Hoksbergen en W. Wolters (red.), *Verstoorde relaties, adoptie en hulpverlening* (Baarn, 1989), pp. 52-64, p.16. Zie ook: 'Kinderen op de schopstoel', *Het Parool*, 09-11-1976.

178 'Hoogleraar Jeugdrecht in oratie: Interlandelijke adoptie soms minst schadelijke optie', *Reformatorisch Dagblad*, 09-11-1976.

179 E. Barcholet, 'International Adoption: Thoughts on the Human Rights Issue', *Buffalo Human Rights Law Review*, 13 (2007), pp. 151-200, p. 179.

de VS dat adoptie de voorkeur geniet boven zorg in pleeggezinnen.¹⁸⁰ Bartholet bespreekt ook de vraag of binnenlandse adoptie boven buitenlandse adoptie verkozen dient te worden met het oog op culturele, raciale of etnische verschillen. Ze stelt dat daarvoor bij uitvoerig onderzoek naar interracial adoptie in de VS met betrekking tot buitenlandse adoptie geen enkel negatief bewijs is gevonden.¹⁸¹

Debatten tussen voor- en tegenstanders gaan tot op de dag van vandaag door, waarbij rationele en emotionele aspecten door elkaar lopen. Daarnaast wordt het vraagstuk van interlandelijke adoptie soms in verband gebracht met kwesties van geopolitieke of ideologische aard, inclusief de 'commodificering'¹⁸² van de samenleving en vormen van '(neo-)imperialisme', mondiale ongelijkheid en uitbuiting die kenmerkend zouden zijn voor interlandelijke adoptie.

Het internationale discours over adoptie kende in de loop van de tijd diverse verschijningsvormen, aanvankelijk met een optimistische kijk, daarna ontwikkelend naar een meer realistische en pragmatische kijk en tenslotte naar een meer kritische of afwijzende insteek. Deze kritische kijk was mede ingegeven door de vele gedocumenteerde misstanden waarover wereldwijd werd bericht. Hierbij dient wel te worden aangetekend dat deze verschillende discoursen niet alleen volgtijdelijk zijn opgetreden, maar ook naast elkaar hebben bestaan. Wel is in de loop van de tijd het accent verschoven van een meer optimistische en positieve benadering naar een uitgesproken kritische en negatieve benadering.

Dit heeft geleid tot een sterkere roep om interlandelijke adoptie te verbieden of het instellen van een moratorium omdat het tot nu toe onmogelijk is gebleken misstanden te voorkomen of te stoppen door internationale verdragen en nationale wetgeving. Dit blijkt uit onderzoek van diverse wetenschappelijke auteurs waarvan een aantal hieronder aan bod komen. Verderop in deze bijlage wordt nader ingegaan op een recente oproep van de Amerikaanse rechtsgeleerde Smolin om te komen tot een moratorium.

Een babymarkt?

Terwijl interlandelijke adoptie in de beginjaren als een humanitaire daad werd gezien om een kind in moeilijke omstandigheden te helpen, is het beeld vandaag de dag verschoven naar dat van een politieke economie van adoptie of simpelweg een 'babymarkt'. Gezien de relatieve hoge onvruchtbaarheidscijfers in het Westen (gemiddeld 8% in de VS) is er, aldus de Amerikaanse wetenschapper Graff, een enorme markt ontstaan in interlandelijke adoptie door pogingen van kinderloze paren een gezin te vormen.¹⁸³ Deze markt heeft geleid tot een handel in baby's met allerlei uitwassen in de zendende landen, aldus Graff. De omstandigheden in de herkomstlanden en de grote hoeveelheden dollars in de adoptielanden hebben geleid tot een op hol geslagen clandestiene markt in verhandelde kinderen, aldus Graff.¹⁸⁴

Graff betwijfelt of internationale instrumenten deze markt kunnen beteugelen, zeker wanneer de 'grootste en hebzuchtigste markt', de VS, deze internationale instrumenten lange tijd niet heeft willen tekenen en/of ratificeren en nog altijd de vrije markt een grote rol geeft bij

180 Bartholet, 'International Adoption', p. 181.

181 *Ibid.*, p. 191.

182 Commodificering is een proces waarbij zaken in toenemende mate als handelswaar worden gezien.

183 N. Graff, 'Intercountry adoption and the Convention on the Rights of the Child: Can the free market in children be controlled?', *Syracuse Journal of International Law and Commerce*, 27:2 (2000), pp. 405-430, pp. 406-409.

184 Graff, 'Intercountry adoption and the Convention on the Rights of the Child', p. 428.

adopties.¹⁸⁵ Ook de rechtsgeleerde Goodwin stelt dat interlandelijke adoptie via, meer of minder gereguleerde, vrije-markt mechanismen verloopt met de daarbij horende financiële transacties en belangen, waarmee soms exorbitante bedragen gemoeid zijn.¹⁸⁶

Internationale 'humanitaire evacuatie en reddingsacties' van kinderen bij oorlog en rampen

In het verleden zijn speciale acties opgezet om kinderen vanuit oorlogs- en rampgebieden te evacueren, niet zelden uitmondend in interlandelijke adoptie. Na de Tweede Wereldoorlog gebeurde dit met duizenden ontheemde kinderen uit Polen, Duitsland, Griekenland, Italië, België en Japan. Graff stelt dat wanneer landen gebukt gaan onder interne conflicten en instabiliteit, hun kinderen een belangrijk exportartikel worden.¹⁸⁷ In de Korea- en Vietnamoorlogen waren het vooral door Amerikaanse soldaten verwekte kinderen die voor interlandelijke adoptie in aanmerking kwamen.

Ook in andere landen werden meer recent kinderen na een ramp of oorlog voor adoptie aangeboden. Zo documenteren de wetenschappers Mónico en Rotabi (2016: 301-310) de ontvoering, verdwijning en illegale adopties van honderden kinderen gedurende de oorlog in El Salvador en de pogingen van een Niet-Gouvernementele Organisatie (NGO) die kinderen na de oorlog weer op te sporen.¹⁸⁸

De grootste massaevacuatie van kinderen aller tijden, de zogeheten *Operation Babylift*, kwam tot stand toen de Amerikaanse president Ford in 1975 twee miljoen dollars ter beschikking stelde voor dertig vluchten die tussen de 2.500 en 3.000 kinderen uit Saigon naar de VS en enige andere landen brachten.¹⁸⁹ Het programma was vanaf het begin problematisch. Aangezien *Operation Babylift* door een aantal betrokkenen in strijd werd geacht met de toen heersende wetgeving en -veel later- met bepalingen van het Haagse adoptieverdrag, bleef het decennialang een controversieel onderwerp. Vele Amerikanen beschouwden *Operation Babylift* bovendien als een cynische poging van de Amerikaanse en Zuid-Vietnamese regering sympathie voor de oorlog te kweken.¹⁹⁰ Lovelock beschouwt *Operation Babylift* niet als een uitzondering, maar als een dramatische en duidelijke demonstratie van de prioritering van nationale belangen boven die van het kind.

Een andere in het oog springende actie was die van 'Zoe's Arc', waarbij een Franse NGO van plan was 10.000 kinderen uit Darfur te evacueren.¹⁹¹ De acties van *Zoe's Arc* werden vanaf het begin als illegaal gezien door de autoriteiten. Toen de organisatoren probeerden een groep van 103 kinderen via het naburige Tsjaad op een vliegtuig te zetten, werden ze door de autoriteiten in Tsjaad gearresteerd en veroordeeld. Ze werden later uitgeleverd aan Frankrijk waar hen amnestie werd verleend.¹⁹²

185 *Ibid.*, 430. De VS hebben – samen met Somalië – het Kinderrechten verdrag nooit ondertekend, en het Haagse Adoptieverdrag uiteindelijk in 2007 geratificeerd.

186 M. Goodwin, *Baby Markets: Money and the New Politics of Creating Families* (New York, 2010) pp. 4-5. Diverse auteurs in het boek van Goodwin hanteren economische concepten als kartelvorming, prijsafspraken, prijsinelasticiteit, onderhandelingen, rent-seeking e.d. om de werking van interlandelijke adoptie te verklaren.

187 Graff, 'Intercountry adoption and the Convention on the Rights of the Child', p. 406.

188 C. Mónico, C. & K. Rotabi, 'Truth, Reconciliation and Searching for the Disappeared Children of Civil War: El Salvador's Search and reunion Model Defined', in: Gibbons en Rotabi, *Intercountry adoption*, pp. 301-310.

189 K. Bergquist, 'Operation Babylift or Babyabduction: Implications of the Hague Convention on the humanitarian evacuation and 'rescue' of children', *International Social Work*, 52:5 (2009), pp. 621-633, pp. 622-623.

190 Lovelock, 'Intercountry Adoption as a Migratory Practice', p. 923.

191 K. Bergquist, 'Operation Babylift or Babyabduction', p. 623.

192 *Ibid.* pp. 623-624.

De Australische wetenschappers Fronek en Cuthbert onderzochten het bredere verband tussen rampen en interlandelijke adoptie.¹⁹³ Ze stelden vast dat na rampen vaak pogingen worden ondernomen kinderen uit de rampgebieden te evacueren en voor adoptie in aanmerking te laten komen. Ze stelden dat rampen op opportunistische wijze worden benut om adoptie te realiseren. Hierbij wordt vaak overhaast gehandeld zonder dat de gebruikelijke waarborgen worden nageleefd. Niet zelden blijkt het in werkelijkheid helemaal niet om weeskinderen te gaan en blijken de documenten niet te kloppen.

Fronek en Cuthbert halen diverse wetenschappelijke onderzoeken aan waaruit blijkt dat kinderen geschaad worden door verwijdering uit de eigen omgeving na een ramp en daarvan later nadelige psychosociale gevolgen ondervinden. Het zogeheten continuïteitsprincipe is van wezenlijk belang voor de verwerking van de ramp, waarbij kan worden teruggevallen op lokale netwerken, routines en culturele gebruiken. Ook is het in veel van de getroffen gebieden de gewoonte kinderen op te nemen in wijdere familieverbanden, hetgeen verreweg de voorkeur verdient boven een gedwongen verwijdering uit de eigen situatie. Fronek en Cuthbert concluderen dat in deze omstandigheden interlandelijke adoptie niet tegemoetkomt aan de behoeften en noden van de kinderen en dat in deze gevallen de markt voor baby's en kinderen prevaleert boven het belang van de kinderen zelf. Eenzelfde soort conclusie wordt getrokken door Rotabi die misstanden in drie post-conflict landen, Vietnam, Cambodia en Guatemala, onder de loep neemt.¹⁹⁴

De rol van overheden en bemiddelaars

Behalve de instabiliteit en armoede in de zendende landen en de dynamiek van vraag en aanbod, spelen ook andere factoren een rol. Voorbeelden hiervan zijn overheidsbeleid met betrekking tot reproductieve rechten en gezondheid, de één-kind politiek in China en de gedwongen familie-uitbreidingspolitiek (minimaal vijf kinderen per vrouw) onder Ceauçescu in Roemenië. In Korea, maar ook in andere landen, waren ongehuwde zwangerschappen een groot stigma. Door deze kinderen voor interlandelijke adoptie aan te bieden werd niet alleen een sociaal probleem opgelost maar bespaarde de overheid ook op binnenlandse opvangprogramma's.¹⁹⁵

Wetenschappers Sarri, Baik en Bombyk wijzen erop dat de interlandelijke adoptie van Korea naar de VS doorging zelfs toen er in Korea geen directe aanleiding meer voor bestond, maar de regering naliet beleid te formuleren en alternatieve opvang te realiseren.¹⁹⁶

In Guatemala werkten een gebrek aan regulering en het feit dat adopties via een notariële akte zonder overheidsbemoediging konden plaatsvinden, misstanden in de hand.¹⁹⁷

193 P. Fronek en D. Cuthbert, 'History Repeating: Disaster-Related Intercountry Adoption and the Psychosocial Care of Children', *Social Policy & Society*, 11:3 (2012), pp. 429-442.

194 K. Rotabi, 'Fraud in Intercountry Adoption: Child Sales and Abduction in Vietnam, Cambodia and Guatemala', in: Gibbons en Rotabi, *Intercountry adoption*, pp. 67-76.

195 R. Högbacka, 'The Quest for a child of One's Own: Parents, Markets and Transnational Adoption', *Journal of Comparative Family Studies*, 39:3 (2008), pp. 311-330, pp. 313-314.

196 R. Sarri, Y. Baik en M. Bombyk, 'Goal Displacement and Dependency in South Korean-United States Intercountry Adoption', *Children and Youth Services Review*, 20:1-2 (1998), pp. 87-114, p. 87.

197 K. McCreery Bunkers en V. Groza, 'Intercountry Adoption and Child Welfare in Guatemala', in: Gibbons en Rotabi, *Intercountry adoption*, pp. 119-13, p. 122.

De Amerikaanse wetenschappers O'Connor en Rotabi beweren dat adoptie-organisaties, ondanks hun 'non-profit'-label, niet zelden onderdeel zijn van de 'baby business' met inbegrip van het winstmotief dat dit met zich meebrengt. Dit wordt in de hand gewerkt door het laissez-faire beleid van overheden, in het bijzonder dat van de Verenigde Staten. Ze concluderen dat het HAV geen kans maakt op een volledige uitvoering zolang de zendende landen niet de capaciteit hebben de financiële uitdagingen verbonden aan interlandelijke adoptie te keren.¹⁹⁸ Overheden hebben in het algemeen weinig oog voor alternatieven voor adoptie of de belangen van de geboortelouder, die vrijwel nergens veel aandacht krijgen.¹⁹⁹

Misstanden

Het debat over interlandelijke adoptie werd en wordt nog steeds in grote mate beïnvloed door berichtgeving over allerlei misstanden, inclusief ontvoering en handel in kinderen, dwang en omkoping. Het gaat vanuit dat perspectief om een 'industrie' waar het maken van winst boven de belangen van het kind werd gesteld. Internationale organisaties als UNICEF, maar ook fracties binnen het Europees Parlement, waren daarom kritisch over interlandelijke adoptie en pleitten al vanaf eind jaren negentig voor een verbod. Diverse internationale verdragen, zoals het Kinderrechtenverdrag en het Haags Adoptieverdrag, alsook de *African Charter on the Rights and Welfare of the Child* zijn voor een gedeelte een respons geweest op de publiciteit en aandacht die in de loop van de jaren ontstond naar aanleiding van allerlei misstanden.²⁰⁰

Het Kinderrechtenverdrag benadrukt dat de verdragstaten het recht van het kind om zijn of haar identiteit te behouden, met inbegrip van nationaliteit, naam en familiebetrekkingen moeten respecteren. Interlandelijke adoptie is alleen toelaatbaar als er geen andere geschikte binnenlandse alternatieven voorhanden zijn en kan dus slechts als een laatste redmiddel (*measure of last resort*) dienen.²⁰¹ Het Haags Adoptieverdrag gaat op bepaalde punten nog een stap verder dan het Kinderrechtenverdrag door allerlei vereisten, procedures en mechanismen te formuleren waaraan interlandelijke adoptie onderhevig moet zijn.²⁰² Overigens blijkt het begrip last resort en de hiermee samenhangende subsidiariteit in de praktijk multi-interpretabel en minder hard dan op het eerste gezicht lijkt.²⁰³

Ongeacht de doelstellingen en inhoud van de relevante internationale verdragen, bestaan er twijfels of deze verdragen de praktijk voldoende positief hebben kunnen beïnvloeden. Dit komt omdat de implementatie afhankelijk is van de werking van een nationaal instrumentarium, hetgeen in sommige herkomstlanden bijzonder problematisch is. Daarnaast heeft het grootste ontvangende land, de VS, zich niet bij het Kinderrechtenverdrag aangesloten en het Haags Adoptieverdrag pas in 2007 geratificeerd.

198 M. O'Connor, en K. Rotabi, 'Perspectives on Child Welfare: Ways of Understanding Roles and Actions of Current USA Adoption Agencies Involved in Intercountry Adoptions', in: Gibbons en Rotabi, *Intercountry adoption*, pp.77-88, p. 87.

199 O'Connor en Rotabi, pp. 77 en 86.

200 B. Mezmur, 'Intercountry Adoption as a Measure of Last Resort in Africa: Advancing the Rights of a Child Rather than a Right to a Child', *International Journal on Human Rights*, 10:1 (2009), pp. 83-104.

201 Mezmur, 'Intercountry Adoption as a Measure of Last Resort in Africa', p. 83.

202 Graff, 'Intercountry adoption and the Convention on the Rights of the Child', pp. 414-417.

203 Mezmur, 'Intercountry Adoption as a Measure of Last Resort in Africa'.

Smolin stelde in 2010, zeventien jaar na de oprichting, dat het Haags Adoptieverdrag gefaald heeft en zijn doelstellingen niet heeft bereikt.²⁰⁴ De Amerikaanse rechtsgeleerde Wardle haalt aan dat het HAV de adoptieprocedures ingewikkeld en moeilijk heeft gemaakt, waardoor de publieke en private kosten van adoptie sterk zijn verhoogd, maar de kwaliteit niet. Ze suggereert dat het HAV daardoor onbewust en onbedoeld kinderen meer kwetsbaar gemaakt heeft voor kinderhandel.²⁰⁵

Bartholet kwalificeert de toenemende wet- en regelgeving aangaande interlandelijke adoptie als negatief, in de zin dat deze zich vooral richten op de negatieve kanten van interlandelijke adoptie en proberen hiertegen zo veel mogelijk hindernissen op te werpen. Bartholet wijst daarbij op het gevaar van vertragingen in de adoptieprocedure en de bijbehorende schade van langdurige institutionalisering van kinderen.²⁰⁶

Smolin, zelf eveneens een adoptieouder, is het fundamenteel met Bartholet oneens. Smolin heeft naam gemaakt met een serie uitvoerige, empirische studies naar het verschijnsel *child trafficking* en *child laundering*, dat wil zeggen de handel en het witwassen van kinderen. Dit witwassen, net als met crimineel geld, omvat het illegaal onttrekken van kinderen aan de geboorteouders en hen dan via het gehele officiële proces van interlandelijke adoptie om te vormen tot legaal geadopteerde kinderen. Smolin stelt dat er substantiële aanwijzingen bestaan dat de misstanden met betrekking tot het witwassen van kinderen eerder systemisch dan toevallig van aard zijn en symptomatisch voor de zwakke standaarden van de adoptiepraktijk.²⁰⁷

Smolin stelt in feite dat het adoptiesysteem zowel het stelen, kidnappen, handelen als kopen van kinderen legitimeert en stimuleert. Dit is mogelijk niet de opzet, maar wel het gevolg van hoe het systeem werkt met zijn inadequate regels en processen en de mogelijkheid deze te gebruiken voor witwaspraktijken. Smolin stelt dat de instanties en adoptieouders bewijsmateriaal over dergelijke zaken het liefst negeren of minimaliseren.²⁰⁸ Voor Smolin onthullen de terugkerende schandalen een interlandelijk adoptiesysteem dat wordt voortgestuwd door winstbejag en door de vraag naar kinderen vanuit rijke landen.²⁰⁹

Smolin eindigt een van zijn artikelen met een aantal lessen en aanbevelingen. Zo zijn volgens hem de formele instelling van procedurele en bureaucratische structuren of overheidsmonopolies onvoldoende gebleken om misbruik tegen te gaan. Er moet volgens Smolin een strikte controle komen op vergoedingen, donaties en alle financiële aspecten van het adoptiesysteem. Overheden hebben tenslotte een uiterst inadequate respons op kinderhandel geformuleerd vanwege onder meer een gebrek aan wil om tegen misstanden op te treden. Zij zullen deze misstanden veel rigoureuzer moeten onderzoeken en aanpakken.²¹⁰

204 D. Smolin, 'Child Laundering and the Hague Convention on Intercountry Adoption: The Future and Past of Intercountry Adoption', *University of Louisville Law Review*, 48:3 (2010), pp. 441-498, p. 493.

205 L. Wardle, 2013.

206 Bartholet, 'International Adoption', p. 164.

207 Bartholet 'International Adoption', 444; Smolin, 2007.

208 D. Smolin, 'Child Laundering: How the Intercountry Adoption System Legitimizes and Incentivizes the Practices of Buying, Trafficking, Kidnapping, and Stealing Children', *The Wayne Law Review*, 52 (2006), pp. 113-200, p. 115.

209 Smolin, 'Child Laundering and the Hague Convention on Intercountry Adoption', p. 445.

210 *Ibid.*, pp. 494-497.

Naast Smolin hebben nog allerlei andere auteurs zich gebogen over misstanden in het internationale adoptiesysteem. De teneur is dat het systeem - ook na allerlei internationale verdragen - onvoldoende tanden heeft om misbruik en misstanden uit te bannen, ondanks het feit dat er wel enige verbeteringen zijn opgetreden.

Roep om moratorium op interlandelijke adoptie

In een artikel uit najaar 2020 stelt Smolin dat interlandelijke adoptie “niet meer moet worden gedaan totdat en tenzij het goed kan worden gedaan.”²¹¹ Dit betekent, aldus Smolin, dat alle adopties eerst aan de internationale standaarden dienen te voldoen en er remedies moeten zijn gevonden voor de schendingen van de regels in het verleden. Dit is noodzakelijk omdat de meerderheid van adopties jarenlang heeft plaatsgevonden in een context van structurele schending van de internationale standaarden waarbij kinderen vaak onnodig van hun ouders zijn gescheiden.

Smolin geeft in dit verband een uitvoerig overzicht van de meest voorkomende schendingen en misstanden en bespreekt ook welke remedies moeten of kunnen worden toegepast. Hierbij merkt hij wel op dat de standaarden voor dergelijke remedies door staten in het verleden systematisch zijn geschonden en genegeerd. Bovendien stelt Smolin dat illegale praktijken niet zullen kunnen worden voorkomen zolang de oudere misstanden onbestraft blijven, aangezien misbruik dan kan doorgaan in een eindeloze cyclus van straffeloosheid. Daarom is het adresseren van misstanden uit het verleden zo belangrijk. Het gaat immers om zestig jaar van wangedrag en substantiële schade voor miljoenen betrokkenen. Smolin vindt dat er daarom een moratorium op adopties moet worden afgekondigd. Zo'n moratorium kan een eerste stap zijn in een proces van evaluatie en hervorming. Het zou ook een bewuste stap zijn, die individuele staten kunnen nemen in plaats van een de facto moratorium dat thans in feite al min of meer bestaat ten gevolge van COVID-19.²¹² Voor wat betreft eventuele nadelige gevolgen van een moratorium voor te adopteren kinderen, stelt Smolin dat deze verwaarloosbaar zijn en dat een moratorium wellicht zelfs een betere situatie voor deze kinderen in eigen land creëert.²¹³

De stand van het wetenschappelijk onderzoek overziend, kan worden gesteld dat reeds sinds de jaren zeventig structurele problemen en misstanden omtrent interlandelijke adoptie in beeld gebracht zijn. Er is een baby-markt ontstaan waarbij grote geldbedragen de ronde doen en adoptiekinderen worden ‘gecommodificeerd’. Dit alles vindt plaats in een context van structurele ongelijkheid, armoede, uitsluiting en niet zelden uitbuiting. Het interlandelijke adoptiesysteem werkt onbedoeld als een witwasoperatie voor gestolen kinderen. De ingevoerde aangescherpte wetgeving en afgesloten internationale verdragen hebben de misstanden niet kunnen stoppen. Volgens sommige waarnemers hebben ze de situatie zelfs verergerd. Een en ander heeft geleid tot een steeds kritischer kijk op interlandelijke adoptie en meer recentelijk om een oproep tot een moratorium.

211 D. Smolin, ‘The case for moratoria on intercountry adoption’ (ongepubliceerd manuscript, najaar 2020).

212 Smolin, ‘The case for moratoria’, pp. 1-2.

213 Ibid., pp. 6-14.

E.3 De gevolgen voor de geadopteerden en geboortelouders

Ambivalente identiteit

Het draait in het voortgaande debat tussen voor- en tegenstanders van interlandelijke adoptie in het algemeen om de spanning tussen de rechten van het kind op de liefde en zorg van een familie met een kans op een gezond en vervullend leven, tegenover het recht op de eigen identiteit, geboortelouders te kennen en op te groeien in het eigen land en de eigen cultuur. Het betreft hierbij in wezen vraagstukken van identiteit. Aanvankelijk werd geloofd dat het adoptiekind na een volledige breuk met het verleden elders een nieuw begin kon maken in een nieuw land, met nieuwe ouders, een nieuwe familie, een nieuwe nationaliteit, en niet zelden een nieuwe naam. Daarna werd, mede onder invloed van het Verdrag van de Rechten van het Kind en het Haags Adoptieverdrag, benadrukt dat het kind verbonden moest blijven met zijn biologische oorsprong en geboortecultuur. Het zou hierover moeten worden verteld door zijn adoptieouders en dit kon tevens worden bevorderd door roots- of geboorteland reizen.

Recente opvattingen over de identiteit van geadopteerden

De problemen rondom de identiteit van geadopteerden zijn niet opgelost door de bepalingen van de internationale verdragen en daaruit voortvloeiende nationale wet- en regelgeving. Dit wordt mede veroorzaakt doordat identiteit niet alleen een juridisch, maar ook een antropologisch aspect kent. De antropoloog Yngvesson beschouwt zowel het idee dat er een exclusief toebehoren bestaat, waarbij het kind wordt 'verbeeld' als deel uitmakend van de geboortemoeder of geboorteland, als het idee dat het na een 'clean break' als vanzelf wordt geassimileerd in de adoptiefamilie als 'westerse identiteitsmythen'. Er is in werkelijkheid echter sprake van een hybride situatie met allerlei contradicties. Probyn betitelt dit als een 'in-between being and longing' en Yngvesson verwoordt het als 'een ontdekking van een zelf dat zowel vertrouwd als vreemd is, een ik en een niet-ik'.²¹⁴

De socioloog Dorow stelt bovendien dat we verder moeten kijken dan het individuele adoptiekind.²¹⁵ Zij situeert interracial en interlandelijke adoptie in een culturele en politieke economie die wordt gekenmerkt door hiërarchieën van raciale, nationale, financieel-economische klasse-, ruimtelijke en genderongelijkheden. De 'reis' van een adoptiekind over al deze 'grenzen' heen geeft, aldus Dorow, aanleiding tot drie 'onmogelijke contradicties' voor wat betreft het denken over oorsprong, identiteit en toebehoren. De eerste tegenstelling is tussen commodificering en zorg, oftewel de vraag: Voor wie is de adoptie?²¹⁶

214 E. Probyn, *Outside belongings* (New York, 1996), p. 15 en B. Yngvesson, 'Going "Home": Adoption, Loss of Bearings, and the Mythology of Roots', *Social Text*, 21:1 (2003), pp. 7-27, p. 9.

215 S. Dorow, *Transnational Adoption: A Cultural Economy of Race, Gender and Kinship* (New York, 2006).

216 Bedoeld wordt hier: ten behoeve van het kind of de adoptieouders?

De tweede tegenstelling is tussen dislocatie en relocatie, die tussen biologische origine en culturele of gekozen familierelaties. Het idee van een totaal of schoon begin is niet reëel: er moet een balans tussen het nieuwe en oude 'zelf' worden gevonden. Een derde tegenstelling is tussen vaste en flexibele raciale 'imaginaries' (verbeeldingen) door de spanning tussen de afkomst elders en de nabijheid van en opname van het adoptiekind in blanke en bevoorrechte families. In vrijwel alle gevallen blijft er daarom sprake van verschil en hybriditeit. Dorow beweert dat "transnationale, trans-raciale adoptie zichzelf reproduceert door middel van de dichotomieën van zendende en ontvangende naties, blanke en niet-blanke ouders en kinderen, geboorte- en adoptiefamilies, armoede en privilege, en [dat deze transnationale adoptie] deze dichotomieën tevens voortdurend tart, en onderuithaalt."²¹⁷

Problemen van adoptiekinderen

Nederlands onderzoek uit de jaren zeventig en tachtig geeft aan dat geadopteerden last kunnen hebben van allerlei problemen van sociale, pedagogische en psychologische aard, die zich vaak uiten in problematische gedragingen. Al in de periode 1972-75 werd een onderzoek gedaan onder de ouders van 2.148 adoptiekinderen in de leeftijd van 10 tot 15 jaar om vast te stellen welke gedrags- en emotionele problemen zich bij deze groep voordeden, met welke factoren dit samenhangt en of er hulp was gezocht.²¹⁸ Deze groep werd vergeleken met een representatieve groep Zuid-Hollandse kinderen.

Uit het onderzoek bleek dat de scores voor probleemgedrag onder adoptiekinderen beduidend hoger lagen dan die onder de controlegroep, maar dat dit vooral het geval was onder jongens, met name in de leeftijd van 12 tot 15 jaar. Dit uitte zich in de syndromen 'delinquent' en 'hyperactief', die respectievelijk vier- en driemaal zo hoog lagen als in de controlegroep.

Andere indicatoren voor probleemgedrag waren de behoefte aan hulp onder de ouders (ruim vijf keer zo hoog) en contacten met politie en justitie (ruim vier keer zo hoog). De leeftijd bij adoptie speelde hierbij een duidelijke rol. Adopties die plaatsvonden op oudere leeftijd kenden meer problemen, hoewel het verband niet strikt lineair was. Deze kinderen hadden de scheiding en overgang bewuster meegemaakt en waren vaak langer aan verwaarlozing of andere problematische situaties blootgesteld.²¹⁹ De klinisch psycholoog Wolters haalt een onderzoek van Terr aan dat bevestigt dat kinderen zich vroege traumatische ervaringen al kunnen herinneren vanaf de leeftijd van 28-36 maanden en deze zo niet in woorden dan wel in gedrag uiten.²²⁰

Wolters komt aan de hand van 25 aangemelde adoptiekinderen tot een lijst van 30 probleemgedragingen variërend van relatie- en hechtingsproblemen, slaap- en eetproblemen, diefstal, drugs- en alcoholgebruik tot depressies, suïcidaal gedrag en seksueel ageergedrag.²²¹

217 Dorow, *Transnational Adoption*, pp. 16-23.

218 Dit onderzoek is wel bekend geworden onder de naam Sophia onderzoek.

219 F. Verhulst, 'Probleemgedrag bij buitenlandse adoptiekinderen: een onderzoek onder ruim 2000 kinderen', in: Hoksbergen en H. Walenkamp (red.), *Kind van andere ouders: Theorie en praktijk van adoptie* (Houten, 1991), pp. 114-121.

220 L. Terr, 'What happens to early memories of trauma? A study of twenty children under the age of 5 at the time of documented traumatic events', *American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 27:1 (1988), pp. 96-104.

221 W. Wolters, 'Uithuisplaatsing van buitenlandse adoptiekinderen; te vroeg of te laat?', in: R. Hoksbergen en W. Wolters (red.), *Verstoerde relaties, adoptie en hulpverlening* (Baarn, 1989), pp. 52-64, pp. 53.

Hoksbergen rapporteert verder dat de volgende kenmerken kunnen optreden bij buitenlandse adoptiekinderen: gebrek aan liefde en affectie voor anderen; alleen oppervlakkige relaties en geen langdurige vriendschappen kunnen aangaan; gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel; lage frustratietolerantie; streven naar directe behoeftebevrediging, slechte impulscontrole; onderontwikkeld geweten, weinig schaamte en schuldgevoelens; gemakkelijk manipuleren van mensen; zowel dissociaal als asociaal gedrag.²²²

Uithuisplaatsingen

Onderzoekers van de universiteit van Utrecht stelden vast dat de problemen bij 6% van de interlandelijke adoptiekinderen zodanig waren dat uithuisplaatsingen noodzakelijk waren, vijfmaal meer dan bij niet-geadopteerde Nederlandse kinderen.²²³

In een nadere analyse van uithuisplaatsingen stelt de orthopedagoog Waardenburg dat de kans op problemen en uithuisplaatsing toeneemt bij oudere kinderen op het moment van adoptie, aangezien deze groep langer aan moeilijke omstandigheden en verwaarlozing is blootgesteld met als gevolg hechtingsproblemen en asociaal gedrag. Daarnaast spelen ook zogeheten ouderfactoren een aanzienlijke rol. Meestal is er sprake van een opeenstapeling van diverse factoren, aldus Waardenburg.²²⁴ In diverse Nederlandse publicaties zijn casestudies opgenomen van adoptiekinderen, in een aantal gevallen door de moeders of vaders opgeschreven, die een aangrijpend relaas doen van de ernstige problemen waar sommige adoptiekinderen mee kampen en die vaak hun weerslag hebben op de gezinssituatie en het adoptieouderpaar.²²⁵

Ontwikkelingskansen voor geadopteerde kinderen

Juffer en Metman hebben een onderzoek gedaan naar de ontwikkelingskansen van adoptiekinderen in hun vroege kinderjaren. Het onderzoek omvatte 90 kinderen jonger dan vier maanden die tot de leeftijd van 30 maanden zijn gevolgd. De lichamelijke ontwikkeling van de adoptiekinderen (gewicht en lengte) begint gemiddeld met een achterstand vaak vanwege een slechtere gezondheid bij aankomst, maar verloopt verder goed ('inhaalgroei'). Qua motoriek zijn de meeste adoptiekinderen na 12 of 18 maanden op hetzelfde niveau als niet-geadopteerde kinderen. Qua 'spel' zijn er geen verschillen. Wel loopt de taalontwikkeling van adoptiekinderen wat achter. Deze jong geadopteerde kinderen blijken zich even veilig te kunnen hechten aan hun (adoptie) ouders als niet-geadopteerde kinderen.²²⁶

Van Buuren bespreekt vijftien relatief vroege en grotendeels Amerikaanse studies (tot 1976) over het succes van adoptieplaatsingen met betrekking tot gedrag en gedragsstoornissen, prestaties, tevredenheid ouders, lichamelijke, intellectuele, emotionele en sociale ontwikkeling, integratie en aanpassing in het gezin en op school. Hij concludeert uit dit overzicht dat de

222 Hoksbergen en Wolters, *Verstoorde relaties, adoptie en hulpverlening*, p. 31.

223 *Ibid.*, pp. 27-28.

224 B. Waardenburg, 'Ook adoptiekinderen worden soms uithuisgeplaatst ...', in: Hoksbergen en Wolters, *Verstoorde relaties*, pp. 36-51, pp. 37-45.

225 Zie o.a. J. Kromhout, 'Kom maar thuis, Machiel', in: R. Hoksbergen en H. Walenkamp (red.), *Adoptie uit de kinderschoenen* (Deventer, 1983), pp. 121-141; L. Bunjes, en A. de Haan, 'Ja ... als we dát hadden geweten ... (helaas, een receptenboek bestaat niet!)', in: R. Hoksbergen en H. Walenkamp (red.), *Adoptie uit de kinderschoenen* (Deventer, 1983), pp. 142-167; van G. van Egmond, 'Uithuisplaatsing', in: R. Hoksbergen en W. Wolters (red.), *Verstoorde relaties, adoptie en hulpverlening* (Baarn, 1989), pp. 81-101; L. Martens, 'Ongewild ongewenst: relaas van een mislukte adoptie', in: Hoksbergen en Walenkamp, *Kind van andere ouders*, pp. 191-205.

226 F. Juffer en L. Metman, 'Ontwikkelingskansen van adoptiekinderen in hun vroege kinderjaren', in: Hoksbergen en Walenkamp, *Kind van andere ouders*, pp. 122-138, pp.134-136.

resultaten van de adoptiekinderen in het algemeen als positief te kenschetsen zijn waarbij 65-100% van de adopties een gunstig verloop hadden. In sommige onderzoeken waren de cijfers nauwelijks verschillend van de controlegroep en zo nu en dan zelfs beter. Een factor die van invloed leek te zijn op de resultaten was de leeftijd bij adoptie en de instelling van de adoptieouders.²²⁷

Een recentere meta-analyse door Juffer en IJzendoorn van meer dan 270 empirische studies toont aan dat adoptiekinderen in een aantal ontwikkelingsaspecten (fysieke groei, hechting, leerproblemen en mentale gezondheid) risico's liepen, maar ook dat ze hier voor de meeste onderdelen weer overheen konden groeien. Overeenkomstig de uitkomst bij Van Buuren was de leeftijd bij adoptie wel een factor, omdat oudere kinderen vaak langer aan tegenslagen blootgesteld waren geweest.²²⁸

Het algehele beeld is dat adoptiekinderen aanvankelijk achterstanden en, op een aantal terreinen, problematisch verdrag vertonen in vergelijking met niet-geadopteerde kinderen, maar dat een aantal daarvan ook weer na verloop van tijd verdwijnen. Er zijn echter ook gevallen bekend waar de problemen niet zo gemakkelijk konden worden overwonnen en de kinderen blijvende klachten bleven houden.

Adoptie en hulpverlening

In de literatuur over interlandelijke adoptie wordt vrij veel geschreven over de hulpverlening aan problematische adoptiekinderen en hun adoptieouders. Deze hulpverlening kan liggen op de terreinen van jeugdzorg, psychosociale zorg, psychiatrie, pedagogiek, en opvoedingshulp. Ook wordt in de literatuur gewezen op de noodzaak van een goede voorbereiding en selectie van de adoptieouders.²²⁹ Het zou hier te ver voeren om op alle details van deze hulpverlening in te gaan. Wel wordt duidelijk dat deze publicaties passen in een trend waar de aanvankelijk positieve en enigszins argeloze benadering van interlandelijke adoptie al in de jaren 1980 heeft plaatsgemaakt voor een realistischer en genuanceerder beeld van interlandelijke adoptie met aandacht voor de meer problematische kanten die aan interlandelijke adoptie kleven.

Hulp aan zendende landen

In diverse discussies wordt gesteld dat adopties maar een druppel op de gloeiende plaat zijn en in feite afleiden van de daadwerkelijke noodzaak om hulp te bieden aan en in de zendende landen en de behoeftige doelgroepen aldaar. Bartholet bespreekt deze bredere maatschappelijke context en roert het debat aan of de hoge kosten gemoeid met interlandelijke adoptie niet beter rechtstreeks kunnen worden aangewend om de slechte omstandigheden voor kinderen in de zendende landen te verbeteren. Zij stelt echter dat het onrealistisch is te denken dat bij afwezigheid van interlandelijke adoptie deze gelden voor dat doel beschikbaar zouden komen, terwijl bij interlandelijke adoptie zelf juist wel hulpinitiatieven worden genomen door de adoptieouders en hun omgeving. Ook is er zo aandacht gekomen voor onder andere de slechte omstandigheden in tehuizen. In sommige landen moeten adoptieouders een bedrag betalen aan de weeshuizen die zo beter kunnen worden gerund, terwijl adoptie ook de zorglast van deze instellingen verlicht, aldus Bartholet.²³⁰

227 J. van Buuren, 'Schijnwerpers op adoptie, resultaten van onderzoek', in: Hoksbergen en Walenkamp, *Adoptie uit de kinderschoenen*, pp. 294-322, pp. 294-322.

228 F. Juffer en M. van IJzendoorn, 'Review of Meta-Analytical Studies on the Physical, Emotional and Cognitive Outcomes of Intercountry Adoptees', in: Gibbons en Rotabi, *Intercountry adoption*, pp. 175-186, p. 183.

229 Waardenburg, 'Ook adoptiekinderen worden soms uithuisgeplaatst', pp. 47-49.

230 Bartholet, 'International Adoption', p. 183.

Aan de andere kant stelt de wetenschapper Dickens die de interlandelijke adoptie bespreekt vanuit het perspectief van het zandland Roemenië, dat de effecten veel dubbelzinniger zijn. Zo werd het systeem voor kindbescherming, pleegzorg en binnenlandse adoptie in Roemenië in hoge mate afhankelijk van inkomsten uit interlandelijke adoptie en traden er ongewenste effecten op zoals corruptie, het afstaan van kinderen onder dwang en het wegsluizen van capabele sociale werkers naar internationale, beter betalende adoptieorganisaties. Dickens concludeert dat de groeiende interlandelijke adoptiepraktijk door deze verschillende factoren een ondermijnd effect op de lokale zorg had.

Ook Dorow wijst op het ambigue karakter van de vaak goed bedoelde hulp door adoptieouders en organisaties die tevens de ongelijke materiële en gecommuniceerde internationale ruilrelaties bij interlandelijke adoptie benadrukt. Aan de onevenwichtigheden op macroniveau wordt door het adoptiesysteem weinig veranderd. Critici zeggen zelfs dat het adoptiesysteem er een uitvloeisel van is.

Geboorteouders

De socioloog Högbäck vermeldt dat er te weinig aandacht is voor de positie en rechten van de geboortemoeder, temeer daar een meerderheid van de adoptiegevallen geen wees is of zelfs niet eens (vrijwillig) is achtergelaten.²³¹ Wiley en Baden noemen de geboorteouders de onzichtbare leden van de adoptietriade, hoewel er in toenemende mate meer onderzoek beschikbaar komt.²³²

Veel van deze literatuur is echter gebaseerd op empirische en klinische studies van adoptieouders in westerse landen, zoals de VS, Canada en Australië. Wiley en Baden behandelen inzichten betreffende de periode van voor het afstaan, onmiddellijk erna, en langere tijd erna, inclusief zoektochten en hereniging. Vaak worden geboortemoeders door hun eigen moeders gestimuleerd het kind af te staan. Ook werd gedocumenteerd dat in de VS kinderen van blanke ouders meer worden afgestaan dan donkere kinderen, aangezien voor de laatsten eerder oplossingen binnen de wijdere familiekring worden gezocht of beschikbaar zijn.²³³

Deze auteurs beschrijven dat het verschil tussen vrijwillige en gedwongen afstand lastig te trekken is en ook kan uiteenlopen vanuit een juridisch of emotioneel-persoonlijk perspectief. Na de, al dan niet gedwongen, afstand hebben veel geboorteouders last van gevoelens van verlies, verdriet en isolatie en op de langere termijn van angst, depressie, schuld en post-trauma. Het tekenen van de adoptiepapieren wordt ook vaak ervaren als een traumatische beleving. Deze negatieve gevoelens en emoties kunnen sommige geboorteouders levenslang blijven volgen. Wat interlandelijke adoptie betreft beschrijven Wiley en Baden de lokale sociaal-culturele, economische en politieke omstandigheden in China en Korea die geboorteouders aanzetten tot het afstand doen van hun kinderen.²³⁴

Gibbons en Rotabi beschrijven hoe veel geboortemoeders in allerlei landen het hele idee van interlandelijke adoptie niet begrepen of dat interlandelijke adoptie niet paste in hun cultuur en dat ze dachten dat hun kinderen weer zouden terugkomen. In andere gevallen werden ze

231 Högbäck, 'The Quest for a child of One's Own', pp. 327-328.

232 M. O'Leary Wiley en A. Baden, 'Birth Parents in Adoption: Research, Practice, and Counseling Psychology', *The Counseling Psychologist*, 33:1 (2005), pp. 13-50.

233 *Ibid.*, pp. 18-19.

234 *Ibid.*, pp. 21, 29-32, 36-40.

onder druk gezet en voelden ze zich niet vrij een autonome beslissing te nemen nog afgezien van de druk die ze ervoeren door armoede en marginalisering.²³⁵ Psycholoog Giberti stelt dat de geboortemoeders in feite het slachtoffer zijn van 'onzichtbaar geweld' op allerlei fronten, met inbegrip van de instituties, zonder dat dit herkend wordt.²³⁶

De literatuur overziend wordt duidelijk dat interlandelijke adoptie samengaat met problemen voor de geadopteerde kinderen. Er bestaat geen 'clean break' waarna een probleemloze assimilatie in de nieuwe situatie kan plaatsvinden. In praktijk bestaan allerlei contradicties en ambivalenties die tot uitdrukking komen in identiteitskwesaties. Geadopteerde kinderen kunnen last hebben van allerlei problemen van sociale, pedagogische en psychologische aard, die zich vaak uiten in problematische gedragingen en vaker voorkomen dan onder vergelijkbare groepen niet-geadopteerde kinderen. Geadopteerde kinderen vertonen aanvankelijk achterstanden in hun ontwikkeling, maar blijken hier later voor een groot gedeelte weer overheen te kunnen groeien (inhaalgroei).

Met betrekking tot de geboortemoeders, vaak moeders, is veel minder bekend. Zij voelden zich vaak gedwongen afstand te doen van hun kind en ervaren ook op de langere termijn gevoelens van verdriet, verlies, depressie, schuld, en post-trauma.

E.4 Opkomst van draagmoederschap en parallellen met interlandelijke adoptie

Een laatste ontwikkeling die aandacht verdient is het commercieel draagmoederschap dat de afgelopen vijftien jaar gelijktijdig lijkt op te komen met de afname van interlandelijke adoptie.²³⁷ Uit een rapport uit 2011 blijkt dat het aantal kinderen dat geboren is uit draagmoederschap in Nederland beperkt is, maar wel stijgt.²³⁸ Naast draagmoederschap binnen Nederland is er thans ook sprake van internationaal commercieel draagmoederschap (aangeduid met de Engelse afkorting ICS²³⁹). Bij draagmoederschap was oorspronkelijk in de jaren 1980 sprake van een genetische band tussen kind en de draagmoeder, aangezien deze laatste haar eicellen en baarmoeder ter beschikking stelde ten behoeve van de aspirant-ouders. Bij de huidige vormen is sprake van het inbrengen van een bevruchte eicel waardoor er geen genetische band meer is tussen kind en draagmoeder. Men kan bijgevolg bediscussiëren of de draagmoeder nog wel 'moeder' moet worden genoemd of slechts 'drager' of 'surrogaat'.²⁴⁰

De ontwikkeling van ICS heeft allerlei consequenties op terminologisch, juridisch en ethisch gebied. Zo wordt in Nederland bijvoorbeeld onderscheid gemaakt tussen altruïstisch en commercieel draagmoederschap, waarbij het eerste is toegestaan en het tweede verboden. Andere landen verbieden alle vormen van draagmoederschap, en in weer andere landen zijn alle vormen van ICS toegestaan, meestal vanwege een gebrek aan regulering. Sociaal-

235 J. Gibbons, en K. Rotabi, 'Best Practices in Implementing the Hague Convention', in: Gibbons en Rotabi, *Intercountry adoption* pp. 255-264. pp. 261-262.

236 E. Giberti, 'Excluded mothers: Birth mothers relinquishing their children', in: P. Selman (red.), *Intercountry Adoption: Developments, Trends and Perspectives* (Londen, 2000), pp. 459-466, p. 464.

237 P. Vlaardingerbroek, *Beleidsvoorlichting interlandelijke adoptie* (2012).

238 UCERF, 'Draagmoederschap en illegale opnemng van kinderen' 2011, p.31.

239 International commercial surrogacy.

240 K. Cheney, 'International commercial surrogacy. Beyond feminist conundrums and the child as product', in: R. Rosen en K. Twamley (red.), *Feminism and the Politics of Childhood. Friends or Foes?* (Londen, 2018), pp. 155-171, p. 157.

wetenschapper Cheney stelt dat door ICS de mondiale economische ongelijkheid tussen vrouwen wordt gereproduceerd in de pogingen kinderen te krijgen. Dit roept vragen op met betrekking tot de commodificering van lichamen en economische exploitatie van de surrogaatmoeders.²⁴¹

Onderzoekers Fronck en Rotabi stellen dat binnen ICS een winstgedreven model heeft geleid tot de commercialisering van kinderen, met een hoge kans op schending van de mensenrechten van zowel de surrogaatmoeders als de kinderen die uit dat draagmoederschap voortkomen. Er is al bericht over verschillende schandalen zoals van een 24-jarige Japanse miljardairszoon die bij Thaise surrogaatmoeders binnen twee jaar tijd zestien kinderen liet voortbrengen, omdat hij 'een grote familie wilde' en in 2012 een 'baby-selling ring' in California. In India zouden meer dan 3.000 vruchtbaarheidsklinieken draaien met een geschatte omzet van tussen de 1 en 2 miljard dollar, gesteund door de Indiase overheid als onderdeel van het bevorderen van 'medisch toerisme'. Surrogaatmoeders in India ontvangen tussen de 2.000 en 8.000 dollar per draagmoederschap.²⁴² Vaak verblijven zij in speciale hostels om stigma te ontlopen. Hier dringen zich parallellen op met de baby farms bij interlandelijke adoptie.

Tijdens een Internationaal Forum over Internationale Adoptie en Mondiaal Draagmoederschap in 2014 te Den Haag zijn verschillende problemen gesignaleerd met betrekking tot ICS. Deze omvatten onder meer de verschillende wettelijke regimes en regelingen met betrekking tot ouderschap van kinderen geboren door middel van nieuwe technologieën, waarbij de toepasbaarheid van bestaand internationaal recht lastig is, omdat daarin niets expliciet met betrekking tot draagmoederschap is geregeld. Daarnaast kwamen de kwetsbaarheid van de draagmoeders, maar ook allerlei misstanden en kwesties rondom documentatie en recht op informatie naar voren, naast mogelijke schendingen van de rechten van de mens of het kind, en beschuldigingen van kinderhandel. Het forum bezag ook allerlei beleidsopties variërend van een volledig verbod tot diverse vormen van regulering.²⁴³ De kwetsbaarheid van de ICS-arrangementen is recent naar voren gekomen toen de reisbeperkingen door COVID-19 en de sluiting van grenzen voor allerlei complicaties zorgde, waaronder 500 gestrande baby's in Oekraïne.²⁴⁴

De discussies over ICS zijn ook nog gevoed vanuit feministische hoek, waar de autonomie van vrouwen en hun zeggenschap over hun eigen lichaam streed met noties van uitbuiting, armoede en ongelijkheid waardoor van keuzevrijheid in de praktijk geen sprake was. Verbonden hiermee is ook de vraag of er een 'product' of een 'dienst' werd geleverd. Hoe dan ook is er sprake van commodificering, economische ruilverhoudingen, al dan niet betrouwbare bemiddelaars en 'vermarkting'. In de meeste discussies hierover komt men nog nauwelijks toe aan wat dit allemaal inhoudt voor het kind dat uit deze draagmoederconstructies wordt geboren, hetgeen gelijkenissen vertoont met de vroege discussies over interlandelijke adoptie.

241 Cheney, 'International Commercial Surrogacy', pp. 155-158.

242 M. Darnovsky en D. Beeson, 'International Forum on Intercountry Adoption & Global Surrogacy III: Global Surrogacy Practices', *AFIN*, 77 (2015), pp. 1-15; pp. 2, 5-6.

243 Darnovsky en Beeson, pp. 2-3; 11-14.

244 P. Fronck en K. Rotabi, 'The impact of the COVID-19 pandemic on intercountry adoption and international commercial surrogacy', *International Social Work*, 63:5 (2020), pp. 665-670.

In de huidige discussies over ICS wordt regelmatig naar overeenkomsten en verschillen met interlandelijke adoptie verwezen. Hoewel de omstandigheden en de relaties tussen moeder en kind verschillen, kunnen vragen over afkomst en identiteit ook bij kinderen geboren uit ICS opkomen, evenals kwesties van financiële uitwassen. In discussies in de Tweede Kamer over dit onderwerp werd de noodzaak van toereikende wet- en regelgeving en adequaat toezicht bepleit.²⁴⁵

Met name tussen 2005 en 2017 werd in de Tweede Kamer frequent gesproken over draagmoederschap, waarbij onder andere aandacht was voor de casus-Donna, waarbij een draagmoeder de baby afstond aan een ander stel dan aan wie ze dat in eerste instantie had beloofd.²⁴⁶ Deze casus liet zien dat de Nederlandse en internationale wet- en regelgeving omtrent draagmoederschap lacunes vertoont. Sommige experts stellen dat men bij draagmoederschap moet doen wat bij adoptie is nagelaten: namelijk nadenken, plannen en beleid formuleren voor de volwassenen die deze surrogaatkinderen uiteindelijk zullen worden. Zo stelt Cheney dat de adoptie-triade vertaald in een draagmoederschap-triade hierbij behulpzaam kan zijn.²⁴⁷

245 Verslag der Handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal (hierna: HTK), 2011-2012, 33000-VI Begrotingsstaten, nr. 18, p. 64; HTK, 2014-2015, 28636, nr. 107, p. 4; Kamervraag van Bergkamp (D66) en Sjoerdsma (D66), aan minister van Justitie en minister van Buitenlandse Zaken, 'Het stopzetten van internationaal draagmoederschap.', 13-12-2016/17-01-2017; Kamervraag Van der Staaij (SGP), aan de minister van Justitie en de minister van Buitenlandse Zaken, 'Het meewerken aan illegaal commercieel draagmoederschap uit Cambodja door de Nederlandse ambassade', 12-05-2017/14-07-2017.

246 Kamervraag van De Pater-Van der Meer (CDA), aan minister van Justitie, 'Het tegen betaling adopteren van een kind van een Belgische draagmoeder', 25-05-2005/11-08-2005; Kamervraag De Pater-Van der Meer (CDA) en Sterk (CDA) aan minister van Justitie en minister van Jeugd en Gezin, 'Het biologisch vaderschap van Baby Donna.', 02-05-2007/14-08-2007; Kamervraag van De Wit (SP) en Langkamp (SP), aan minister van Justitie en minister van Jeugd en Gezin, 'Het kopen van een Belgische baby door een Nederlands echtpaar', 28-11-2008/15-01-2009; Kamervraag van Arib (PvdA) aan minister van Justitie en Minister van VWS, 'Het kopen van een baby via internet', 28-11-2008/15-01-2009; Kamervraag van Hilken (PvdA), aan Staatssecretaris van Justitie, 'Baby Donna', 15-10-2012/28-11-2012.

247 Cheney, 'International Commercial Surrogacy', pp. 168-169.

Bijlage F

Politieke analyse interlandelijke adoptie

F.1 Inleiding

Deze analyse behelst het opstellen van chronologische overzichten van alle Kamervragen, Kamerhandelingen en verkiezingsprogramma's die vanaf de jaren vijftig tot heden zijn verschenen over het fenomeen interlandelijke adoptie. Het doel hiervan is het inventariseren van relevante achtergrondinformatie en het achterhalen van de aard van de stukken, alsook te belichten hoe parlementariërs, politieke partijen en bewindslieden zich tot interlandelijke adoptie verhielden. Hierbij is gekeken naar zowel inhoud als de toon van de stukken. Dit met als doel een beeld te schetsen van het historisch verloop van het politieke en maatschappelijke discours over adoptie.

Daarnaast verheldert deze analyse wanneer het Nederlandse parlement (de Eerste en Tweede Kamer) en de betrokken ministeries (met name Justitie en Buitenlandse Zaken) op de hoogte waren van misstanden bij interlandelijke adoptie en hoe zij daarop reageerden. Voor deze analyse is daarom onderzocht hoe regering en parlement zich tot interlandelijke adoptie verhielden, of er misstanden werden gesignaleerd (en zo ja, welke en wanneer) en hoe men ertegen wenste op te treden.

F.2 Methode en leeswijzer

De drie politieke onderzoeksthema's (Kamervragen, Handelingen en verkiezingsprogramma's) zijn eerst geïnventariseerd en vervolgens becommentarieerd. Dat is gedaan in grote bulkinformatie-documenten (zogenaamde overzichtstabellen). Vervolgens is op basis van de tabellen deze analyse geschreven. Bijlage I bevat een methodologische uiteenzetting van de totstandkoming van de drie onderzoeksthema's. Bijlage II is een verzameling grafieken en visualisaties van de data.

Hieronder volgt de analyse van alle geïnventariseerde data. Paragraaf F.3 behandelt de Kamervragen. Vervolgens gaat paragraaf F.4 in op de Handelingen en paragraaf F.5 op de verkiezingsprogramma's. Iedere paragraaf bespreekt achtereenvolgens de belangrijkste adoptiethema's en onderzoeksuitkomsten.

F.3 Kamervragen en interlandelijke adoptie, 1961-2019

F.3.1 Belangrijke adoptiethema's en tendensen in de Kamervragen

De volgende belangrijkste thema's kunnen worden onderscheiden voor de initiële onderzoeksperiode van de commissie (1967-1998):

- De leeftijdsgrens voor adoptieouders en de mogelijke versoepeling daarvan;
- De wachttijden voor (aspirant-)adoptiefouders bij gezinsonderzoeken, bemiddelaars en bij het verkrijgen van documenten voor hun adoptiekind;
- Misstanden bij met name de adoptiepraktijk in Zuid-Amerikaanse landen.

Na 1998 komen in toenemende mate de volgende thema's aan bod in de Kamervragen:

- Adoptie door personen van gelijk geslacht en alleenstaanden;
- Misstanden in China, India, Haïti, en Ethiopië.

F.3.2 Belangrijkste uitkomsten

Kerncijfers

- Gedurende de COIA-onderzoekperiode (1967-1998) werden 38 Kamervragen over interlandelijke adoptie gesteld. Dit betrof één-derde van alle gestelde Kamervragen over adoptie in de periode 1967-2019.
- In de periode vóór 1998 werden de meeste Kamervragen gesteld in de jaren zeventig (19). Dit betrof de helft van alle vragen tijdens de periode 1967-1998. De meeste Kamervragen vóór 1998 werden gesteld in de jaren 1979 (5) en 1981 (5).
- Interlandelijke adoptie genoot over de gehele periode (1967-2019) een Kamerbrede interesse, met name bij de grote(re) partijen. Deze belangstelling oversteeg ideologische verschillen. De PvdA en het CDA hebben de meeste Kamervragen gesteld (respectievelijk 35 en 27). De meeste Kamervragen zijn gesteld door CDA-Kamerlid Pater-van de Meer (12) en PvdA'er Haas-Berger (7).

Algemene indrukken

- Kamervragen over interlandelijke adoptie kwamen gelijktijdig op met het fenomeen als zodanig. Het parlement heeft er voortdurend, Kamerbreed belangstelling voor getoond. Er zijn sinds 1961 Kamervragen gesteld waarin misstanden zijn aangekaart. De overgrote meerderheid van de Kamervragen werd gesteld na 1998. Daarbij moet wel worden opgemerkt dat het totale aantal Kamervragen per jaar na 1998 sterk toenam.
- Van 1961 tot 2019 zijn bijna ieder jaar Kamervragen over interlandelijke adoptie gesteld.
- In 1961 stelde Van Rijckevorsel (ARP) de eerste Kamervraag over interlandelijke adoptie. De Vraag ging over het verlenen van een verblijfsvergunning aan een pleegkind uit Oostenrijk.
- De laatste Kamervraag die in deze analyse is opgenomen werd gesteld in 2019. Deze vraag is gesteld door Kamerleden Van Nispen (SP) en Van Toorenburg (CDA) en gaat over de misstanden bij adopties en de mogelijke betrokkenheid van de Nederlandse overheid hierbij.

Misstanden

- Gedurende de periode 1967-1998 waren er acht vragen waarin misstanden werden behandeld. Hierbij werd vooral naar misstanden in Zuid-Amerika verwezen (met name Brazilië en Colombia).
- Eind 1968 werd in een Kamervraag voor het eerst expliciet over (niet nader gespecificeerde) 'problemen' bij interlandelijke adoptie gesproken. Kamerlid Boertien (ARP) bevroeg de bewindspersoon over het niet doorgaan van een bijeenkomst waarin voorlichting zou worden gegeven over problemen die zich voordeden bij met name Koreaanse kinderen.
- In 1979 vroeg Kamerlid Cornelissen (CDA) expliciet aan de Staatssecretaris van Justitie hoeveel kinderen er in voorgaande jaren illegaal waren geadopteerd.
- De volgende adoptiebemiddelaars zijn door de tijd heen genoemd in de Kamervragen: Flash, Kind en Toekomst, Stichting Afrika, Meiling, Wereldkinderen, BIA, SIA, NVP en BANDD. In dit cluster van Kamervragen worden Flash, Kind en Toekomst en Meiling in verband gebracht met vermeende misstanden. In 1979 werd door Kamerlid Nijpels (VVD) een vraag gesteld over illegaal handelen van Flash in Nieuw-Guinea.

- Na 1998 (vooral vanaf 2007) werden meer Kamervragen gesteld over misstanden, met name in India, China en Ethiopië.
- Weinig Kamervragen richtten zich op de landen die de COIA onderzoekt. Er zijn acht Kamervragen gesteld over de vijf Instellingsbesluitlanden Sri Lanka, Indonesië, Brazilië, Colombia en geen over Bangladesh.

Functioneren overheid en bemiddelaars

- Eind jaren zeventig en begin jaren tachtig werden vragen gesteld over het functioneren van de Raden voor de Kinderbescherming (RvdK) en de bemiddelaars. In deze tijd werden er ook vragen gesteld over de lange wachttijd bij gezinsrapporten.
- Uit deze analyse blijkt dat in 21 Kamervragen direct werd opgekomen voor de belangen van (aspirant-)adoptieouders. Deze vragen gaan voornamelijk over te lang bevonden wachtlijsten, het functioneren van overheidsorganen die betrokken waren bij de adoptieprocedure, het afnemen van het aantal kinderen beschikbaar voor adoptie, en het sluiten van adoptiekanalen.
- In negen vragen werd expliciet ingegaan op het brede thema 'de belangen van adoptiekinderen', zoals hun welzijn of zoektocht naar afkomst.

Beantwoording Kamervragen

Kamervragen werden door bewindspersonen schriftelijk beantwoord in Kamerbrieven, die behoren tot de Kamerstukken.²⁴⁸ Het betreft individuele documenten die samen een dossier vormen over een bepaald onderwerp. De commissie heeft alle dossiers die Kamerstukken over interlandelijke adoptie bevatten geïnterviewd. Gezien de aard en omvang van dit onderzoek voerde het te ver om alle (vele duizenden) Kamerstukken individueel te analyseren.²⁴⁹

Hier volstaat de volgende algemene indrukken uiteen te zetten:

- Sinds de late jaren zeventig gaven bewindslieden uitgebreide antwoorden op Kamervragen over adoptieproblematiek. Dergelijke Kamervragen werden door bewindslieden gedetailleerd beantwoord met verwijzing naar lopende onderzoeken. De toon, aard en omvang van de antwoorden was constant en veranderde amper in de loop der tijd.
- In acht antwoorden op Kamervragen van na 1998 verwezen bewindslieden specifiek naar het HAV. Dat gebeurde voor het eerst in 2004. In zes antwoorden van na 1998 werd expliciet verwezen naar de Wobka. Vóór 1998 gebeurde dat niet.
- Uit een drietal antwoorden op Kamervragen verspreid over de tijd blijkt overheidskennis van misstanden.

248 Kamervragen hadden (en hebben) per ministerie een andere impact. Bij Justitie was het gestelde aantal Kamervragen bijvoorbeeld altijd al groot, met name sinds de jaren zestig. Justitie besteedde relatief minder aandacht aan individuele Kamervragen dan bijvoorbeeld het ministerie van Landbouw, waar verhoudingsgewijs ook minder Kamervragen aan werden gesteld.

249 Zie de website zoek.officielebekendmakingen.nl.

F.4 Kamerhandelingen en interlandelijke adoptie, 1957-heden

De Handelingen vormen de weerslagen van de debatten die in de Eerste en Tweede Kamer zijn gevoerd. Een beschrijving van de methodologie waarmee de Handelingen zijn geïnventariseerd en becommentarieerd is te vinden in bijlage I. Bijlage II bestaat uit de visualisaties van kenmerken en tendensen die binnen de Handelingen waarneembaar zijn.

F.4.1 Belangrijke adoptiethema's en tendensen in de Handelingen

De geïnventariseerde Handelingen behandelen vier kernthema's:

- Het functioneren van de Raden voor de Kinderbescherming.
- De functie en invoering van (nieuwe) adoptieprocedures en (inter-)nationale wetgeving.
- De misstanden die in de interlandelijke adoptieprocessen zijn voorgekomen.
- Na 1998 is een opkomend thema: adoptie door personen van gelijk geslacht.

F.4.2 Belangrijkste uitkomsten

Algemeen

- Interlandelijke adoptie was in de periode 1957-heden vrijwel ieder jaar een debat-onderwerp. Het was meestal onderdeel van grotere debatten binnen de familie-rechtelijke sfeer. De eerste expliciete behandeling van interlandelijke adoptie in de Kamerhandelingen vond plaats in november 1961. Kamerlid Daams (PvdA) vroeg Minister van Justitie Beerman of deze bereid was een adoptieregeling voor buitenlandse adoptiekinderen te ontwikkelen.
- Interlandelijke adoptie werd vanaf 1966 frequenter besproken tijdens de debatten. In de opvolgende decennia verschilde de frequentie waarin er in debatten over adoptie werd gesproken per jaar. Dat duurde voort tot en met vandaag de dag. Met name tussen 2007 en 2011 werd interlandelijke adoptie veel besproken in het parlement.

Misstanden

- Misstanden bij interlandelijke adoptie vormden vanaf 1961 onderwerp van debat. Vermoedens van misstanden bestonden vanaf de vroege jaren zestig. Zowel parlementsleden als bewindslieden waren van de vermoedens op de hoogte.²⁵⁰ Misstanden werden met name vanaf eind jaren zeventig gesignaleerd. Concrete misstanden die werden genoemd, betroffen:
 - Het ontbreken van (beginsel)toestemming of visa.
 - Het ontbreken van papieren uit de burgerlijke stand.
 - Verduistering van staat.
 - Kinderhandel. Dit werd meestal niet beschreven als iets dat zich voordeed bij adopties naar Nederland. In 1997 werd Flash echter wel in verband gebracht met een kinderhandel-situatie.

250 TK-lid Daams (PvdA) noemde in november 1961, volgend op zijn vraag aan Minister Beerman van Justitie of laatstgenoemde een regeling voor buitenlandse adoptiekinderen kan ontwikkelen, dat hij zich heeft laten vertellen 'dat het vaak voorkomt, dat mensen, die illegaal een kind binnenbrengen, het mogen houden, terwijl zij, die het op een legale wijze beproeven, geen toestemming krijgen.' Hoewel dit dus om een gerucht ging, werd op 14 februari 1962 in de Eerste Kamer door de minister opgemerkt 'dat men soms zonder voorafgaand contact met de daarvoor aangewezen instanties' kinderen naar Nederland brengt.

- Hoewel in 1961-62 voor het eerst werd gesproken over misstanden aangaande interlandelijke adopties, duurde het 18 jaar, tot eind 1979, voordat weer misstanden werden gesignaleerd. In de jaren 1980-1994 was er meer aandacht voor adoptiemisstanden ten opzichte van de periode ervoor.
- Vaak werd in debatten over 'illegale adoptie' gesproken zonder dit te concretiseren.
- Bangladesh, Brazilië, Colombia, Indonesië en Sri Lanka werden in de Kamerdebatten incidenteel aangehaald, maar niet gerelateerd aan misstanden.²⁵¹
- Andere landen werden in debatten wel in verband gebracht met vermeende misstanden: Guatemala, Roemenië, Malawi en China.

Functioneren overheid en bemiddelaars

- Vanaf de jaren vijftig werden vragen gesteld over het functioneren van de RvdK. Toen spraken politici over achterstanden bij het afronden van adoptieverzoeken; het ging hier hoofdzakelijk om binnenlandse adopties. Vanaf midden-jaren zeventig dook de rol van de RvdK op als over interlandelijke adoptie werd gesproken. De achterstanden werden tot begin jaren tachtig frequent behandeld.
- Het functioneren van individuele adoptiebemiddelaars werd amper behandeld tijdens de debatten. Een aantal keer werd Bureau Interlandelijke Adoptie (BIA) genoemd. In mei 1981 werd gesproken over het beperken van het aantal bemiddelaars.
- Tijdens de debatten werd op een algemeen niveau over interlandelijke adoptie gesproken: over het functioneren en de invoering van procedures, wetgeving en wetswijzigingen. Specifiekere kwesties, zoals individuele adoptiezaken en adoptielanden, kregen minder aandacht. Uitzonderingen vormen de kwesties rondom specifieke kwesties bij adopties vanuit Vietnam, Korea, Guatemala en Congo.
- Uit de Handelingenanalyse blijkt dat wetswijzigingen met vertraging gepaard gingen. Zo vroeg EK-lid Schwarz (D66) in 1972 aan staatssecretaris van Justitie Grosheide wanneer 'nu eindelijk eens' de adoptierichtlijnen van 1967-68 worden 'verzacht'. Tussen 1981 en 1984 vroeg TK-lid Leerling (RPF) meermaals naar 'de toegezegde partiële wetgeving om illegale adoptie tegen te gaan'.
- Tijdens de onderzochte periode probeerden Nederlandse burgers met brieven en *verzoekschriften* interlandelijke adoptie onder de aandacht van parlementsleden te brengen. Dit vond met name in de jaren zestig en zeventig plaats. De aard van deze stukken is gevarieerd: enerzijds gaat het om burgers die voor individuele (eigen) adoptiezaken aandacht wilden vragen bij het parlement, anderzijds gaat het om verenigingen die vragen indienden over algemene kwesties (zoals wetgeving en het adoptiebeleid aangaande bepaalde landen).

²⁵¹ In een debat wordt genoemd dat tijdens het overbrengen van Braziliaanse kinderen naar Nederland 'de bestaande regels met voeten waren getreden.' Deze zaak wordt als een voorbeeld van verduistering van staat aangehaald.

F.5 Verkiezingsprogramma's en interlandelijke adoptie, 1967-2017

F.5.1 Adoptiethema's in verkiezingsprogramma's

De volgende belangrijkste thema's zijn te onderscheiden:

- **Jaren zeventig:** binnenlandse adoptie als alternatief voor abortus of als oplossing voor ongewenste zwangerschap. Confessionele partijen uitten dit standpunt.
- **Jaren zeventig-tachtig:** de rol van de adoptieprocedure bij adoptie. Standpunten over verkorting en vereenvoudiging van de procedure en verruiming van mogelijkheden.
 - Met uitzondering van het standpunt van de VVD uit 1971, waarin naast vereenvoudiging ook meer coördinatie wordt beoogd, zijn alle standpunten in dit decennium vóór verkorting, vereenvoudiging of verruiming van de procedures.
 - Interlandelijke adoptie verschijnt voor het eerst expliciet in een partijprogramma van ARP-CHU-KVP uit 1972, en betreft een standpunt voor verkorting van de procedure.
- In de **jaren tachtig** blijft het thema 'adoptieprocedure' nog steeds gekenmerkt door standpunten over verkorting, vereenvoudiging en verruiming. Wel verschijnen er standpunten die meer regelgeving beogen, zoals D66 (1981-82) en RPF (1986).
- Vanaf de **jaren negentig** loopt de belangstelling voor het adoptieprocedure-thema terug. De CD komt met kritische standpunten over interlandelijke adoptie uit de 'Derde Wereld'. In 1994 roept de partij op adopties aan 'strengere normen te onderwerpen'. In 1998 wil de partij interlandelijke adoptie verbieden.

F.5.2 Belangrijkste uitkomsten

- Er verschenen vanaf het begin van de jaren zeventig sporadisch partijstandpunten die voorzichtig meer toezicht, coördinatie of wetgeving beoogden. Deze standpunten vormden in alle decennia een minderheid op het geheel van adoptie-gerelateerde standpunten. In de jaren zeventig en tachtig lag de nadruk op verruiming van adoptiemogelijkheden en het vereenvoudigen van de adoptieprocedure.
- Kritische standpunten over interlandelijke adoptie kwamen amper voor. Deze verschenen enkel bij kleinere partijen als de RPF en de CD. In 1986 verschenen de onderwerpen 'illegale adoptie' en 'kinderhandel' voor het eerst in een partijprogramma (RPF). Daarnaast verscheen dit thema bij de CD in 1994-98, bij de SP in 2010 en bij de SGP in 2010, 2012 en 2017.
- De VVD en het CDA (inclusief voorlopers) namen in vergelijking met andere politieke partijen het vaakst adoptiestandpunten op in hun verkiezingsprogramma's in de periode 1967-heden. Andere grote(re) partijen deden dit weinig tot niet.
- Na 1998 was er een afname in de belangstelling voor adoptie als verkiezingsprogramma-thema. De uitzondering hierop vormde de SGP, die vanaf 2002 in ieder programma pro-adoptie standpunten innam, door bijvoorbeeld te pleiten voor het instellen van een financiële tegemoetkoming voor adoptieouders. Vóór 2002 bevatte geen enkel SGP-verkiezingsprogramma standpunten over de adoptiepraktijk of procedure. SGP'er Van der Staaij, die sinds 1998 Kamerlid en sinds 2010 partijleider is, was van 2006 tot 2012 voorzitter van de Adoptievereniging Gereformeerde Gezindte (AVGG).²⁵²

252 Zie "Van der Staaij leidt adoptievereniging", *Reformatorisch Dagblad*, 3 april 2006. "Cliché van zoekend adoptiekind onjuist", *Reformatorisch Dagblad*, 10 april 2012. Website Adoptievereniging Gereformeerde Gezindte (AVGG), (9 april 2020).

Bijlage I Werkwijzen en methodologie

Totstandkoming Kamervragen-onderzoek

Raadpleging bronnen en selectie:

- De Kamervragen zijn geïnventariseerd via het zoekstelsel van de Rijksoverheid op:
 - zoek.officielebekendmakingen.nl/uitgebreidzoeken/historisch (1957-1995);
 - zoek.officielebekendmakingen.nl/uitgebreidzoeken/parlementair (1996-2020).
- De Kamervragen die als pdf-format zijn te downloaden van deze sites zijn doorzoekbaar op trefwoorden (middels 'Control + F').
- Uit deze selectie kwamen 130 Kamervragen naar boven die te maken hadden met interlandelijke adoptie. Vervolgens is uit deze overkoepelende inventarisatie een chronologische overzichtstabel van alle gestelde Kamervragen aangaande interlandelijke adoptie opgesteld.
- De vragen in dit document zijn van een bondig, inhoudelijk commentaar voorzien. Verder is per Kamervraag de toon genoteerd (van zeer negatief tot zeer positief) en is aangegeven of er misstanden werden gesignaleerd.

Totstandkoming Kamerhandelingen-onderzoek

Raadpleging bronnen en selectie:

- De Handelingen zijn geïnventariseerd via het zoekstelsel van de Rijksoverheid op:
 - zoek.officielebekendmakingen.nl/uitgebreidzoeken/historisch (1957-1995);
 - zoek.officielebekendmakingen.nl/uitgebreidzoeken/parlementair (1996-2020).
- Hierbij is gebruik gemaakt van een reeks zoektermen. Bij de zoekopdrachten is de zoekmachine beperkt tot het onderwerp 'Handelingen'.
- Gegeven de grootte van de documenten is getracht om met 'scannend' lezen en het zoeken op kernwoorden (zoals 'adop', 'pleeg', 'buitenland', 'misstand', 'illega', middels CTRL + F) zo efficiënt mogelijk een beeld te krijgen van de precieze inhoud en relevantie. Daarbij zijn de PDF-bestanden van de originele Handelingen gedownload en doorzocht.
- Bij de inventarisatie van de Kamervragen werd geconcludeerd dat 'operators' (=zoekfuncties) in het geheel niet werken op de website, maar bij het inventariseren van de Handelingen werd duidelijk dat dit voor de operator 'AND' wel geldt. Om die reden is bij deze inventarisatie wel gebruik gemaakt van de zoekterm.
- Vervolgens is op basis van de resultaten de chronologische overzichtstabel samengesteld met alle Handelingen die van (in)direct belang zijn voor interlandelijke adoptie. Bij elk relevant stuk is inhoudelijk commentaar gegeven en bepaald of er over misstanden werd gesproken.

Totstandkoming Verkiezingsprogramma's-onderzoek

Raadpleging bronnen en selectie:

- Voor het onderzoek zijn de verkiezingsprogramma's van politieke partijen voor alle Tweede Kamerverkiezingen in de periode 1967-2017 geraadpleegd via het digitale archief van het DNPP (Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen).²⁵³

253 Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (DNPP), Rijksuniversiteit Groningen, <https://dnpp.nl>, (15 april 2020).

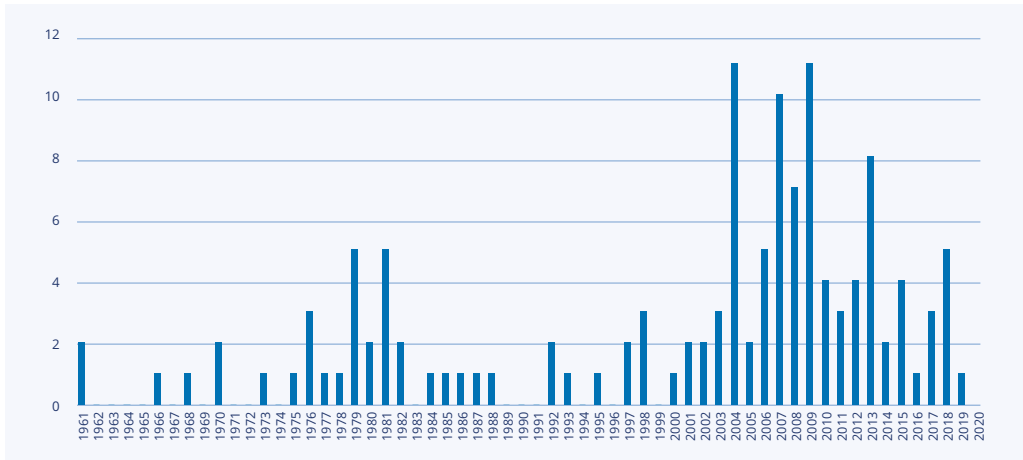
- Voor de verkiezingen van 1977, 1981, 1986, 1989, 1994 en 1998 is gebruik gemaakt van gebundelde uitgaven van partijprogramma's per verkiezingsjaar. Deze bundels verschenen steeds vóór de betreffende Tweede Kamerverkiezingen van dat jaar en zijn ieder voorzien van een thematische index. Deze bundels zijn beschikbaar via het digitale archief van het DNPP.²⁵⁴
- Voor alle andere verkiezingsjaren (1967, 1971, 1972, 1982, 2002, 2003, 2006, 2010, 2012, 2017) zijn de verkiezingsprogramma's per verkiezingsjaar, per partij individueel geraadpleegd via het digitale archief van het DNPP.²⁵⁵
- Stijl en omvang van de verkiezingsprogramma-documenten varieert tussen partijen, maar ook door de tijd. Zo bestonden er korte manifesten of 'tienpuntenplannen', maar ook gedetailleerde beleidsprogramma's of werkprogramma's voor meerdere jaren. De grotere verkiezingsprogramma's besloegen soms honderd of meer pagina's. Soms beschikt het DNPP over verschillende versies en documentsoorten per partij per verkiezingsjaar. In deze gevallen is steeds de meest uitgebreide versie gebruikt. Bij twijfel zijn twee versies geraadpleegd.
- Op basis van het vergaarde bronnenmateriaal is een selectie gemaakt in de politieke partijen. Om de relevantie te bewaren bij een veelheid aan deelnemende partijen zijn de kleinste 'eendagsvliegen' en splinterpartijen niet opgenomen. Voor iedere Tweede Kamerverkiezing zijn in het onderzoek de politieke partijen opgenomen die:
 - in aanloop van de verkiezing zetel(s) hadden in de Tweede Kamer
 - in de betreffende Tweede Kamerverkiezing zetel(s) verkregen.
- De verkiezingsprogramma's (zowel de losse partijprogramma's als de bundels van Lipschits) betreffen gefotokopieerde tekstdocumenten die door tekstherkenningstechnologie (Optical Character Recognition, OCR) digitaal doorzoekbaar zijn op trefwoorden (middels Control + F).
- Hoewel de technologie vergevorderd is, blijft desondanks de mogelijkheid bestaan dat er letters verkeerd worden herkend middels OCR. De kwaliteit van de tekstherkenning is in alle bestanden (bundel ofwel verkiezingsprogramma) gecontroleerd. Dit is gedaan door na te gaan of enkele in de tekst zichtbare trefwoorden correct werden herkend.
- Om relevante standpunten aangaande adoptie te lokaliseren in de documenten zijn adoptie-relevante zoektermen/trefwoorden opgesteld. Na een eerste verkenning zijn de volgende zoektermen gekozen: 'adopt(ie)', 'pleeg' en 'kind'. Op basis van deze zoektermen zijn alle verkiezingsprogramma's doorzocht. Rekening houdende met eventueel foutieve tekstherkenning zijn de zoektermen ook 'opgebroken' toegepast: 'adopt' 'adop' 'dopt'.
- Alle adoptierelevante resultaten zijn opgenomen in een chronologisch overzichtstabel per verkiezingsjaar. Deze resultaten betreffen zowel binnenlandse als buitenlandse adoptie. Dit is omdat 'adoptie' zonder expliciet 'binnenlandse' dan wel 'buitenlandse' naar zowel binnenlandse adoptie als binnen- én buitenlandse adoptie kan verwijzen. De overzichtstabel vormt de basis voor de analyse.

254 "Programma's Tweede Kamerverkiezingen," Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (DNPP), <https://dnpp.nl/verkiezingen/tk/prog>, (laatst bezocht op 15 april 2020).

255 "Programma's Tweede Kamerverkiezingen (1888-)," DNPP, <https://dnpp.nl/content/programmas-tweede-kamerverkiezingen-1888>, (laatst bezocht op 15 april 2020).

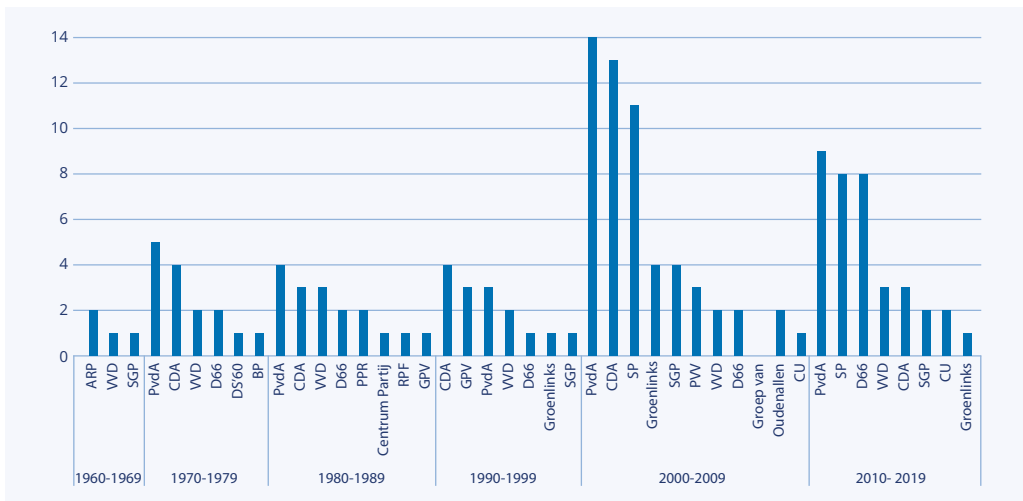
Bijlage II Grafieken en Visualisaties

Kamervragen

Figuur F.1: Het aantal Kamervragen over interlandelijke adoptie per jaar.

In de bovenstaande figuur staan het aantal gestelde Kamervragen per jaar afgebeeld. Hieruit wordt duidelijk dat de opkomst van interlandelijke adoptie gelijk opgaat met het aantal Kamervragen dat over dit onderwerp werd gesteld. Daarnaast is uit de figuur op te maken dat interlandelijke adoptie, afgaande op het aantal gestelde Kamervragen, een bediscussieerd onderwerp is in met name 1979, 1981, 2004-2009, 2013 en 2018. Opvallend is de afwezigheid van vragen over interlandelijke adopties in de jaren 1989, 1990 en 1991.

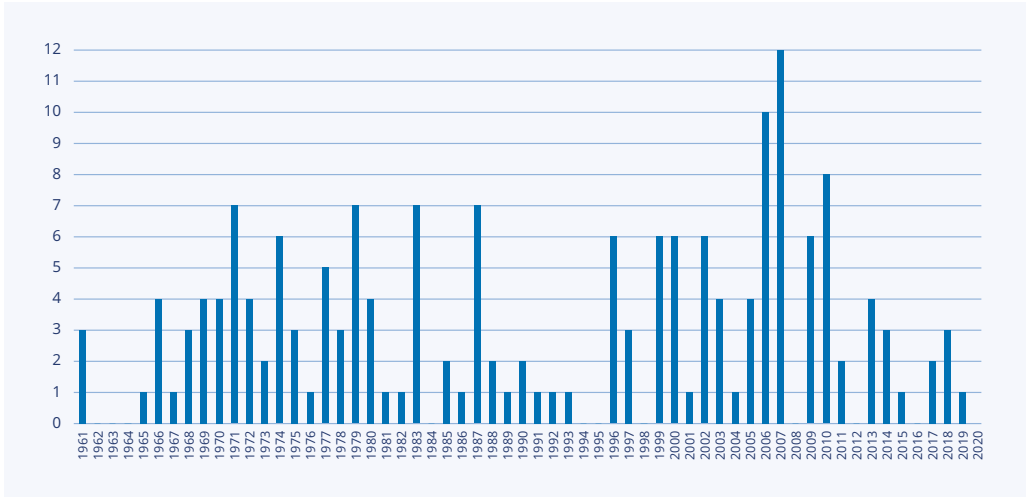

Figuur F.2: Het aantal gestelde Kamervragen per decennium per politieke partij.

In de bovenstaand figuur is te zien hoeveel vragen er per decennium door welke politieke partijen werden gesteld. Hieruit valt op te maken dat zowel linkse als rechtse partijen zich met het onderwerp interlandelijke adoptie bezighielden. Tijdens de gehele periode was er een Kamerbrede interesse in het onderwerp.

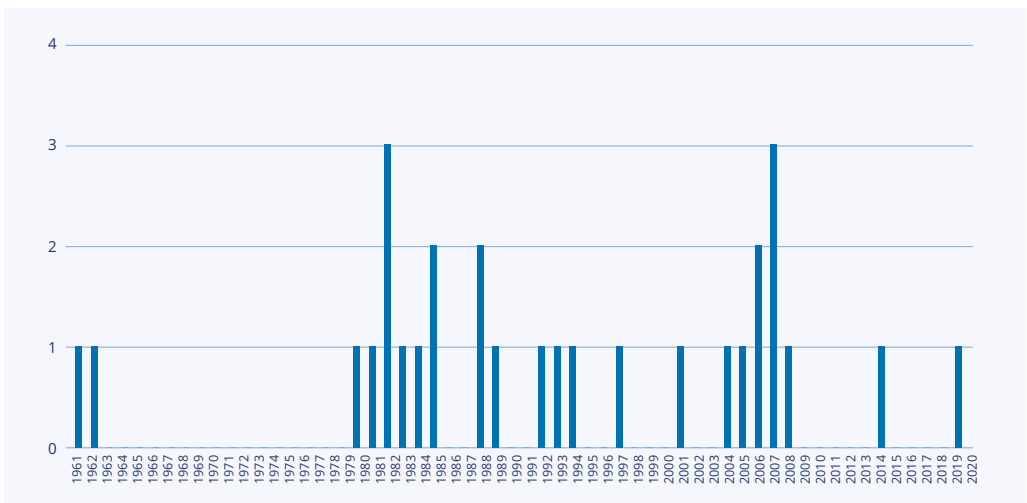

Kamerhandelingen

Figuur F.3: Frequentie waarmee interlandelijke adoptie jaarlijks voorkwam in parlementaire debatten.

De bovenstaande grafiek geeft weer met welke frequentie het onderwerp interlandelijke adoptie jaarlijks voorkwam in een debat van het parlement. Uit de grafiek valt op te maken dat interlandelijke adoptie een bijna jaarlijks voorkomend onderwerp was. De grafiek is niet een weergave van de omvang van het onderwerp interlandelijke adoptie in de debatten van het parlement. Een frequentie van '1' kan een omvangrijk debat over interlandelijke adoptie betreffen, terwijl een hogere frequentie in een jaar gebaseerd kan zijn op meerdere korte debatmomenten.

Figuur F.4: Frequentie van de signaleringen van misstanden in parlementaire debatten.

De bovenstaande grafiek geeft weer in welke jaar er concrete signalering van (vermeende) misstanden aangaande interlandelijke adoptie werd besproken in het parlement. De grafiek laat zien dat er in de periode 1963-1978 geen misstanden benoemd zijn in het parlement. In het oog springen de jaren 1981 en 2007 wat betreft de hoge frequentie van misstandbenoeming.

Bijlage G

Casuïstiek andere landen

G.1 Inleiding en leeswijzer

Deze bijlage bevat aanvullende casusbeschrijvingen van een aantal landen die in de geschiedenis van de interlandelijke adoptiepraktijk met Nederland opvielen. Dat kon zijn vanwege de hoeveelheid geadopteerden of door de hoeveelheid signalen van misstanden in de media, politiek of elders. De uiteenzettingen hieronder zijn chronologisch geordend en onderverdeeld in relevante landen in de periode pre-1998 en post-1998. 1998 was het jaar dat het Haags Adoptieverdrag in Nederland in werking trad.

G.2 Casuïstiek andere landen tot 1998

G.2.1 Griekenland

Interlandelijke adopties vanuit Griekenland begonnen vanaf 1948. In die tijd was het een arm land dat door de bezetting in de Tweede Wereldoorlog en de Griekse Burgeroorlog in puin lag en waar meer dan 340.000 kinderen één of beide ouders verloren.

De VS was aanvankelijk het voornaamste ontvangstland. Dit kwam voort uit de Koude Oorlog, waarin adopties onderdeel werden van een breder politiek project tussen de rechts-royalistische, anticommunistische politici in Griekenland en de VS. Een deel van de kinderen die door Amerikaanse gezinnen werden geadopteerd betrof kinderen van overleden of vermoorde ouders met een communistische achtergrond.²⁵⁶ Het linksgeoriënteerde, anti-establishment ethos waarmee deze kinderen waren opgevoed werd door de Griekse overheid als bedreiging gezien.²⁵⁷

De wetenschapper Gonda Van Steen documenteert illegale praktijken die in de interlandelijke adoptie tussen Griekenland en de VS voorkwamen, variërend van dwang, omkoping, bedrog, vervalsing van documenten en verklaringen, tot het vervalsen van religieuze identiteit of de status van vondeling en van de zwangerschap zelf. Griekse kinderen waren in trek omdat ze blank waren.²⁵⁸

Griekenland zond jaarlijks meer kinderen naar de VS per miljoen inwoners dan welk ander land ter wereld ook, meer dan twee keer zoveel als Korea dat ook een belangrijk adoptieland was en op de tweede plaats stond. In de jaren vijftig waren er onderzoeken en rechtszaken in de VS waaruit bleek dat er in Griekenland wijdverbreide babyhandel en een zwarte markt in baby's bestond. De adoptieprocedures waren twijfelachtig of inadequaaf of er werd een loopje met de wettelijke vereisten genomen.²⁵⁹

Ook namen de bedragen die gemoeid waren met de procedures steeds meer toe, wat leidde tot afpersing van de aspirant-ouders door Amerikaanse bemiddelaars. Deze zogenaemde *commodificering* van adoptie schoot zo ver door dat het zelfs mogelijk was om baby's op

256 G. Van Steen, *Adoption, Memory and Cold War Greece* (Ann Arbor, 2019), p.4. Van Steen documenteert dat de Griekse autoriteiten niet alleen een brede definitie van 'wees' hanteerde maar ook termen als 'bandit-stricken' or 'rebel-stricken' als onderdeel van een anti-links discours.

257 Interviews door commissie.

258 Van Steen, *Adoption, Memory and Cold War Greece*, p. 79.

259 Van Steen, *Adoption, Memory and Cold War Greece*, pp. 107-145.

afbetaling te krijgen.²⁶⁰ Er ging bij deze adopties veel geld om en documentatie werd minimaal gehouden om sporen uit te wissen. De VS kregen een slechte naam toen deze grootschalige misstanden met Griekse kinderen aan het licht kwamen.

In de tweede helft van de jaren vijftig komt Nederland op als ontvangstland van Griekse adoptiekinderen. In totaal zijn er in de periode 1957-1980 bijna zeshonderd Griekse kinderen door Nederlanders geadopteerd, het overgrote deel vóór 1970. Deze adopties werden door de Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen (NVP) en ISS Nederland bemiddeld. Van Steen schrijft dat de Nederlandse bemiddelaars en hun Griekse counterpart Metera beter toezicht hielden op de adoptiepraktijk dan de organisaties uit de VS.²⁶¹

Van Steen geeft echter wel aan dat de biologische moeders onvoldoende waren geïnformeerd, waardoor zij geen gedegen afwegingen konden maken. "Bijvoorbeeld wanneer kindertehuizen een moeder veel te vroeg een beslissing [tot afstand] lieten nemen, waarna ze de deuren sloten zodat zij niet meer van gedachten kon veranderen." Ook werden moeders onder druk gezet of gedwongen hun kind af te staan (*forced consent*). Van Steen schat dat hiervan sprake was in zo'n 30% van de gevallen. Hoewel er in relatie tot Nederland geen gevallen zijn gedocumenteerd van kinderhandel of rechtstreekse betalingen voor kinderen, was het wel gebruikelijk dat donaties in geld of natura werden gedaan aan de weeshuizen of pleegthuizen.

Er waren ook zelfdoeners uit Nederland die op eigen houtje naar Athene afreisden om een kind te adopteren – "*adoption tourism*", in de woorden van Van Steen. Kindertehuis Metera voerde actief campagne voor haar activiteiten; Griekse adopties werden aangeprezen in Nederlandse bladen. In één van die artikelen stond letterlijk: 'in Griekenland zijn kinderen te koop'.²⁶² Ook mond-tot-mond reclame onder adoptieouders was hierin een factor.²⁶³ Er is geen onderzoek bekend naar Nederlandse zelfdoeners in Griekenland, maar gelet op het heersende systeem aldaar kan niet worden uitgesloten dat misstanden aan de orde waren. In 1980, toen Griekenland stopte met interlandelijke adopties, werd voor het laatst een Grieks kind in Nederland geadopteerd.

Rol overheid en bemiddelaars

Met betrekking tot adopties uit Griekenland zijn er aan Griekse zijde misstanden gedocumenteerd. Het valt echter moeilijk vast te stellen of en in welke mate de Nederlandse overheid en bemiddelaars hiervan in detail op de hoogte waren. Er is ook geen documentatie aangetroffen waaruit bleek dat zij deze misstanden aan de orde hebben gesteld of daar anderszins tegen optraden.

260 Ibid., p. 140.

261 Ibid., p. 273.

262 "In Griekenland zijn kinderen te koop!" *Margriet*, 21-9-1963, pp. 136-140.

263 Interview door commissie.

G.2.2 (Zuid-)Korea

De Koreaoorlog (1950-1953) leidde tot meer dan honderdduizend wezen, bijna 300.000 weduwen die voor meer dan een half miljoen kinderen moesten zorgen en ruim twee miljoen kinderen beneden 18 jaar die ontheemd waren. Het land was verwoest en kende extreme armoede.²⁶⁴ Er was bovendien sprake van duizenden ongewenste zwangerschappen en kinderen van gemengde afkomst van Amerikaanse soldaten en Koreaanse vrouwen en meisjes. Het laatste ging nog lang na de eigenlijke oorlog door vanwege de aanwezigheid van grote aantallen Amerikaanse troepen in het land. Wanneer de vader onbekend of afwezig was, was het kind volgens de Koreaanse wetgeving rechteloos en ook stateloos. Ook de moeder werd vaak in de lokale gemeenschap niet meer geaccepteerd en had weinig kans nog te kunnen trouwen.

In bovengenoemde situatie werd interlandelijke adoptie gezien als een goede oplossing die mogelijk werd gemaakt via de *Orphan Adoption Special Law* van 30 September 1961 en de *Child Welfare Act*. Private adopties werden verboden en er werd volgens wetenschapper Hübinette een effectief werkend systeem opgezet met efficiënte organisaties, snelle procedures en een veilige logistiek.²⁶⁵

In 1969 werden voor het eerst tien Koreaanse kinderen in Nederland geplaatst. Dit gebeurde mede naar aanleiding van het televisieprogramma 'Mies en scène' van Mies Bouwman, waarin schrijver Jan de Hartog zijn twee geadopteerde Koreaanse dochters noemde. De Hartog riep andere Nederlanders op zijn goede voorbeeld te volgen: 'Al red je er maar één.'²⁶⁶ Uiteindelijk zijn er in totaal bijna 4.000 kinderen uit Korea geadopteerd naar Nederland waarvan meer dan 90% vóór 1989.

Uit interviews komt een gemengd beeld naar voren. Een aantal bemiddelaars beweert dat er over het algemeen 'netjes' volgens de regels werd gewerkt in Korea, maar er zijn wel gevallen van verkeerde of ontbrekende documentatie gemeld en incidentele gevallen van het onder druk afstaan van kinderen en het betalen van *pay-offs* aan organisaties. Tijdens de Olympische Spelen in 1988 in Seoul werd een documentaire over Koreaanse adopties internationaal uitgezonden. Uit deze documentaire bleek dat er tussen 1954 en 1988 meer kinderen internationaal dan nationaal waren geadopteerd in Korea. Mede door deze media-aandacht begon Korea binnenlandse adopties te stimuleren. Zuid-Koreaanse politici toonden zich beschaamd over de stand van zaken.²⁶⁷

Rol overheid en bemiddelaars

Ten aanzien van Korea waren er problemen met documentatie bekend bij bemiddelaars. Daarnaast wist men dat er druk op de geboorteouders (moeder) werd uitgeoefend en soms te hoge bedragen betaald moesten worden.

264 T. Hübinette, *Comforting an Orphaned Nation. Representations of International Adoption and Adopted Koreans in Korean Popular Culture* (Stockholm, 2005), p. 52.

265 Hübinette, pp. 63-64.

266 B. Slot, 'Adoptie en welvaart; een analyse van vraag en aanbod van adoptiekinderen', *Justitiële verkenningen*, 7:11 (2008), p. 19-20.

267 J. Carro, 'Regulation of Intercountry Adoption: Can the Abuses Come to an End?', *Hastings International and Comparative Law Review* 18 (1994) 1, 121-156, 126-127 en Hoksbergen, 'Vijftig jaar adoptie in Nederland', p. 12.

G.2.3 Roemenië

Roemenië is met Polen en Hongarije na de val van de Muur een belangrijk herkomstland geworden van geadopteerden uit Europa. Deze voormalig communistische landen hadden een aantal aspecten gemeen: een abrupte economische achteruitgang die gepaard ging met armoede en ernstige sociaaleconomische problemen, waardoor veel gezinnen niet meer in staat waren voor hun kinderen te zorgen. De weeshuizen konden de stroom kinderen niet aan. Kinderen werden vaak verwaarloosd en lagen zonder kleren in hun bed. Soms waren ze vastgebonden in bed. In Polen waren deze kinderen niet zelden geboren met een foetaal-alcoholsyndroom (FAS) vanwege het alcoholmisbruik van de moeder.

Van deze drie landen trok de erbarmelijke situatie van wezen en pleegkinderen in Roemenië de meeste aandacht en duizenden kinderen uit dit land kwamen voor interlandelijke adoptie beschikbaar in de jaren negentig. Alleen al tussen maart 1990 en juli 1991 werden naar schatting 10.000 kinderen geadopteerd, waarna Roemenië een tijdelijke stop afkondigde vanwege gebleken misstanden.²⁶⁸ De voorzitter van het Roemeense Comité voor Adoptie, A. Zugravescu, vertelde dat “er in anderhalf jaar (1990 en de eerste helft van 1991) in haar land zeker tienduizend kinderen zijn verdwenen naar het buitenland. Het is niet na te gaan wat er met hen is gebeurd. Zijn ze goed terechtgekomen? Dergelijke praktijken kan de Roemeense regering niet tolereren”, aldus Zugravescu.²⁶⁹

Roemenië ratificeerde het HAV in 1994, en nam in 1997 een dienovereenkomstige adoptiewet aan. Sindsdien bood het land 3.000 à 3.500 kinderen per jaar aan voor interlandelijke adoptie. Roelie Post die als EU-ambtenaar op het Roemenië-dossier werkte, beschrijft de effecten van het HAV op adopties uit Roemenië. Zij stelt dat dit verdrag niet zozeer de rechten van het kind beschermt, maar eerder die van partijen in de ontvangende landen: Centrale autoriteiten, adoptiebureaus en adoptieouders. Volgens Post tonen haar bevindingen aan hoe interlandelijke adoptie zich heeft ontwikkeld tot een volgroeide markt, die functioneert volgens de economische wetten van vraag en aanbod.²⁷⁰

In de jaren negentig werden bijna tweehonderd Roemeense kinderen naar Nederland geadopteerd. Volgens Nederlandse bemiddelaars werd er regelmatig met de papieren geknoeid of was documentatie onvolledig, waarbij cruciale gegevens ontbraken.²⁷¹ Volgens Justitie was er na de ineenstorting van het regime van voormalig Roemeens dictator Ceaușescu een vacuüm in regelgeving en beleid omtrent interlandelijke adoptie ontstaan. “Je kon daar gewoon met je auto heenrijden om een kindje op te halen”, aldus een betrokken Justitieambtenaar.²⁷² Een andere geïnterviewde vertelde in dit verband:

268 Loibl, *The Transnational Illegal Adoption Market*, p. 34.

269 *De Volkskrant*, 01-06-1993.

270 R. Post, ‘De perverse effecten van het Haags Adoptieverdrag’, *Justitiële verkenningen*, 7:11 (2008), 25-37.

271 Interview door commissie.

272 Interview door commissie.

“Het liep de spuigaten uit. De eerste adoptieouders wilden daadwerkelijk thuisloze Roemeense kinderen in de kindertehuizen helpen, maar op een gegeven moment kwam de nadruk te liggen op arme plattelandsgezinnen die hun kind tegen betaling wilden of onder pressie moesten afstaan. Daar was het van: een ijskast of een nieuw dak, in ruil voor een kind? Gewoon pure handel dus, met een bedenkelijke rol van buitenlandse en binnenlandse tussenpersonen.”²⁷³

In 1993, ongeveer twee jaar nadat voornoemde schandalen geopenbaard werden, wilde een Nederlands actualiteitenprogramma nagaan of de situatie inmiddels verbeterd was. De reportage liet zien dat het – ondanks recente wet- en regelgeving – nog steeds vrij eenvoudig was binnen een paar dagen in Roemenië voor een bedrag van enkele duizenden gulden een kind te kopen.²⁷⁴

Rol overheid en bemiddelaars

Wat betreft Roemenië was er veel media-aandacht voor misstanden die ook doordrong tot de bemiddelaars en de Nederlandse overheid. Deze waren in brede zin op de hoogte van de aard van de misstanden. Volgens sommige door de commissie geïnterviewde betrokkenen verliet de Nederlandse overheid zich hierbij op de tussenkomst van de Europese Commissie, die in het kader van de toegang van Roemenië tot de EU ook de adoptiepraktijk meenam in de aanpak. De Europese Commissie drong bij Roemenië aan op ondertekening van het HAV als oplossing van de geconstateerde adoptiemisstanden.²⁷⁵

G.3 Casuïstiek andere landen na 1998

G.3.1 China

Met betrekking tot de adoptiepraktijk in China is het bestaan van allerlei misstanden uitvoerig gedocumenteerd in zowel officiële bronnen, onderzoeksrapporten, Kamerstukken, interviews met geadopteerden en bemiddelaars, mediaberichten en reisverslagen. In China zijn de volgende misstanden gesignaleerd in de periode na 1998: kinderroof of -ontvoering; kinderhandel, adopties met winstoogmerk, onjuiste of verdachte informatie, gebrekkig inzicht in en controle op de adoptieprocedure en de onmogelijkheid (verbod) op inspecties of onderzoek ter plaatse door de vergunninghouders in Chinese kindertehuizen.²⁷⁶

273 Interview door commissie.

274 Zoals blijkt uit een bespreking in: Wereldkinderen tijdschrift, 'Directeur Zef Hendriks verbolgen over illegale adoptie uit Roemenië', nr.6, 1993, p. 6.

275 Interview door commissie.

276 RSJ, *Bezinning op interlandelijke adoptie* (2016), 69, 76, 78 en 80; Brief staatssecretaris van Justitie aan de TK, 04-10-2012; Brief van WK/Meiling/KT aan Ministerie van Justitie, 18 oktober 2007; Kamervraag De Roon aan Minister van Justitie, 'Gestolen Chinese adoptiekinderen', 03-07-2009/05-09-2009; Kamervraag: Langkamp aan Minister van Justitie; Kamervraag De Pater-Van der Meer (CDA), aan Minister van Justitie, 'Het opstappen van de directeur van Wereldkinderen, vergunninghouder voor interlandelijke adopties.', 20-08-2009/02-09-2009; Kamervraag Langkamp aan Minister van Justitie, 'Adopties uit China.', 30-11-2009/07-01-2010; Kooiman aan StasVenJ, 'Illegale adopties uit China', 13-05-2011/04-07-2011; P. Goodman, 'Stealing Babies for Adoption', *Washington Post* (March 12, 2006).

Chinese adoptiemisstanden werden uitvoerig gesignaleerd in de jaren 2007 en 2008. Naar aanleiding van een televisie-uitzending van *Netwerk* in maart 2008 verzocht de verantwoordelijk minister van Justitie de Chinese autoriteiten om een onderzoek in te stellen naar 'mogelijke misstanden' bij adopties.²⁷⁷ In de *Netwerk*-uitzending kwam naar voren dat Chinese autoriteiten kinderen bij hun ouders weghaalden en aanboden voor interlandelijke adoptie.²⁷⁸ In September 2008 concludeerde de minister van Justitie in een brief aan de Tweede Kamer dat misstanden zoals ontvoering en kinderhandel niet zijn uit te sluiten in China aangezien het Chinese adoptiesysteem 'kwetsbaar' is.²⁷⁹

Rol overheid en bemiddelaars

In een rapport uit 2016 beveelt de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) aan een adoptiestop in te stellen voor China omdat de Nederlandse autoriteiten onvoldoende zicht zouden hebben op de manier waarop adoptieprocedures aldaar verlopen. De RSJ stelt: 'In het land waar de meeste adoptiekinderen vandaan komen (China) bestaat geen enkele controlemogelijkheid op naleving van de beginselen van het Haagse verdrag (en daarmee op het belang van het kind). China staat de Nederlandse Centrale autoriteit niet toe om (kritische) vragen te stellen'.

Uit diverse interviews en aanvullend onderzoeksmateriaal is terughoudendheid gebleken bij de Nederlandse overheid om op te treden tegen misstanden rondom adopties uit China. Ook wanneer bijvoorbeeld ambassadepersoneel zelf onregelmatigheden vaststelde in de aanvragen van reisvisa, hadden de Centrale autoriteit of andere Nederlandse overheidsinstanties niet de mogelijkheid op te treden wegens gebrek aan middelen en bevoegdheden om nader onderzoek te doen. Een vergunninghouder die met kritische vragen komt en op onderzoek aandringt, wordt naar eigen zeggen door het ministerie van Justitie bedreigd met intrekking van de vergunning wegens 'gebrek aan samenwerking'.²⁸⁰ In geval zich incidenten voordeden zouden deze, aldus de Nederlandse overheid, met de Chinese autoriteiten worden besproken en zou de CCAA (de Chinese Centrale autoriteit) worden gevraagd op te treden.

277 'Adoptie uit China vaak illegaal', *Brabants Dagblad*, 12-03-2008.

278 'Minister wil extra garanties voor adoptie uit China', ANP, 14-03-2008.

279 'Boycot is doodsteek voor adoptie; Minister Hirsch Ballin neemt misstanden in Chinese tehuizen voor lief', Trouw, 11-09-2008.

280 Interview door commissie.

G.3.2 India

In mei 2007 verschijnt een Nederlandse tv-rapportage over adoptiemisstanden in India. Kinderen zouden gestolen zijn en verkocht aan het kindertehuis Malaysian Social Service (MSS) waar de Nederlandse bemiddelaar Meiling mee samenwerkte. Naar aanleiding van dit schandaal wordt door de Inspectie Jeugdzorg een onderzoek ingesteld naar de mate waarin de Nederlandse Centrale autoriteit toezicht heeft gehouden op de adoptieprocedure en de bemiddelende instanties.

In 2007 publiceert de Inspectie Jeugdzorg een onderzoeksrapport over de controle van adoptiebemiddelaar Meiling op haar bemiddelingscontact met MSS. Volgens het rapport heeft Meiling zich aan alle wettelijke aandachtspunten gehouden, maar heeft het teveel vertrouwd op het zorgvuldig handelen van de Indiase autoriteiten. Daardoor heeft Meiling misstanden niet of te laat gesignaleerd. De inspectie Jeugdzorg concludeert dat Meilings controle onvoldoende was, maar dat het de verantwoordelijkheid van Justitie was om zorg te dragen voor aanvullende wet- en regelgeving om interlandelijke adoptie te toetsen en professionalisering van vergunninghoudende bemiddelaars te bewerkstelligen.²⁸¹

In de jaren vanaf 2007 worden geregeld Kamervragen gesteld over adoptiemisstanden in India, met name door de SP en PVV.²⁸² Ook in de Nederlandse media worden de vermeende misstanden bij Indiase adopties breed uitgemeten. De Kamervragen en ophef in de media hebben in meerderheid betrekking op misstanden gesignaleerd in de periode vóór 1998. Zo wordt beschreven dat adoptiedossiers en achtergrondinformatie niet naar waarheid zouden worden ingevuld.²⁸³ De commissie heeft daarnaast in meerdere interviews met uit India afkomstige geadopteerden of anderszins betrokkenen, concrete informatie gekregen aangaande adoptiemisstanden.²⁸⁴

Uit het beschikbare materiaal is komen vast te staan dat in India kinderen zijn afgestaan onder dwang of onjuiste voorwendzelen, ook ten gevolge van de ongeletterdheid en onbekendheid van de moeders met de adoptiewetgeving.²⁸⁵ Daarnaast hebben adopties plaatsgevonden met winst oogmerk, zijn documenten en dossiers vervalst of onvolledig ingevuld.

281 Inspectie Jeugdzorg, 'Onderzoek naar het handelen van vergunninghouder interlandelijke adoptie Meiling in de periode 1995 t/m 2002 naar aanleiding van signalen over mogelijke misstanden in India' (Utrecht, oktober 2007), pp. 3-4.

282 De Wit (SP), aan Minister van Justitie, 'Adoptie van gestolen kinderen uit India.', 29-05-2007/03-07-2007, en Agema (PVV), aan Klink (Minister van VWS), beantwoord door Minister van Justitie, 'Misstanden bij legale adoptie.', 03-01-2008/25-01-2008, en Langkamp (SP), aan Minister van Justitie, beantwoording door Staatssecretaris van Justitie, 'Mogelijke misstanden bij adopties uit India.', 13-05-2009/11-06-2009.

283 'Adoptie is heel lucratief', Trouw, 26-05-2007; Kapot, Kapot door de 'adoptiemaffia'; Kinderklokkenluidster Roelie Post beschrijft gruwelijke praktijken rond handel in 'weesjes', kritische eu-onderzoekster bedreigd en uitgerangeerd, De Telegraaf, 02-06-2007 en 'Stel in Sri Lanka vast voor poging 'babysmokkel'', *De Volkskrant*, 28-07-2007.

284 Interviews door commissie.

285 Interne nota ministerie van Justitie aan de Secretaris-Generaal, 21 augustus 1972, NA, Minjus archief, toegang 2.09.52, inv.nr. 239; Wereldkinderen, *Adopties uit India tussen 1970 en 2000* (Den Haag, 2019), pp. 11-12; De commissie ontving ook documenten over een veroordeelde Indiase Zuster, die in India veroordeeld was voor kinderhandel in 2007. De documenten zijn officiële rechtbankverslagen. Betrokken partijen waren het tehuis Tender Loving Care; zie ook JenV-verslag werkbezoek februari 2013 aan India.

Rol overheid en bemiddelaars

De Nederlandse overheid reageert op de signalen van misstanden door te wijzen op (al dan niet lopende) onderzoeken door de Indiase autoriteiten.²⁸⁶ In 2007-09 stellen meerdere Kamerleden vragen aan de minister van Justitie over misstanden in India. Er wordt gevraagd of het waar is dat er tientallen kinderen in India ontvoerd zijn bij hun ouders, verkocht zijn aan kindertehuizen en daarna geadopteerd zijn door Nederlandse ouders. De minister antwoordt hierop dat er mogelijk sprake is geweest van ernstige misstanden en dat er een onderzoek is aangekondigd.

Uit het antwoord van de toenmalige minister van Justitie op een nadere vraag van een Kamerlid hierover in 2008 wordt duidelijk dat de Indiase autoriteiten nog steeds bezig zijn met het onderzoek wat is toegezegd in de brieven van de minister van het jaar ervoor. In 2009 geeft de minister antwoord op Kamerleden van een ander Kamerlid dat het onderzoek in India naar adoptiemisstanden nog steeds niet is afgerond.²⁸⁷ Kortom, signalen van misstanden blijven de afgelopen jaren terugkomen met betrekking tot India. De Nederlandse overheid blijft herhaaldelijk verwijzen naar Indiase onderzoeken.

286 Brief van de Minister van Justitie aan de Tweede Kamer omtrent adoptie, 7-11-2007, p. 5. Zie ook de volgende twee Kamervragen: Agema (PVV), aan Minister van VWS, beantwoord door Minister van Justitie, 'Misstanden bij legale adoptie', 03-01-2008/25-01-2008 en Langkamp (SP), aan Minister van Justitie, beantwoording door staatssecretaris van Justitie, 'Mogelijke misstanden bij adopties uit India.', 13-05-2009/11-06-2009.

287 Kamervraag De Wit (SP) aan minister van Justitie, 'Adoptie van gestolen kinderen uit India', 29-05-2007/03-07-2007; Kamervraag Agema (PVV) aan de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport beantwoord door minister van Justitie, 'Misstanden bij legale adopties', 03-01-2008/25-01-2008; Kamervraag Langkamp (SP) aan minister van Justitie, 'Mogelijke misstanden bij adopties uit India', 13-05-2009/11-06-2009.

G.3.3 Guatemala

In 2001 stelde de Nederlandse overheid een (tijdelijke) adoptiestop voor Guatemala in. 'Er zouden te veel aanwijzingen [zijn] dat er wordt gesjoemeld in de adoptieprocedure. Zo zouden moeders onder druk van criminele organisaties afstand moeten doen van hun kind en zou er sprake zijn van kinderhandel en kinderroof in Guatemala.'²⁸⁸ Een halfjaar later hoopte de Tweede Kamer adoptie uit Guatemala onder bepaalde voorwaarden toch mogelijk maken. Een adoptie zou bijvoorbeeld alleen plaatsvinden als de 'biologische moeder en het kind een DNA-test ondergaan om de afstammingsrelatie vast te stellen.' Daarnaast moet er een gesprek plaatsvinden om vast te stellen of de moeder vrijwillig afstand hebben gedaan.²⁸⁹ In maart 2002 bericht *ANP* dat het verboden blijft om kinderen uit Guatemala te adopteren. De auteur stelde: 'De belangrijkste reden voor het besluit van Justitie is de onduidelijke herkomst van de kinderen.'²⁹⁰

Tussen 2003 en 2008 worden 23.000 kinderen uit Guatemala door buitenlanders geadopteerd. Het wordt daarmee het derde zendende land ter wereld, na China (65.000) en Rusland (41.000). Volgens wetenschapper Loibl is dit opmerkelijk gelet op de relatief kleine bevolking van 13 miljoen inwoners. Kinderen werden geroofd of onder dwang of tegen betaling afgepakt in een door geld gedreven, corrupt systeem van kinderhandel, waarbij bedragen van tot wel 19.000 dollar rondgingen per kind.²⁹¹ Deze praktijk was mede mogelijk omdat adopties in Guatemala konden worden gedaan via een notarieel systeem zonder verder toezicht of controle van de overheid. Er zijn rapportages, verslagen en onderzoeken naar systematische misstanden binnen de adoptiepraktijk in Guatemala. Ook worden Kamervragen over adopties uit Guatemala gesteld.²⁹²

Rol overheid en bemiddelaars

De Nederlandse overheid is ruim voor de laatste adopties in 2008 op de hoogte van mogelijke misstanden in de Guatemalteekse adoptiepraktijk. Zo geeft de toenmalige staatssecretaris aan dat er sprake is van 'fraudeachtige praktijken', waarbij niet met zekerheid kon worden vastgesteld 'dat kinderen met toestemming van hun biologische ouders in Guatemala naar Nederland kwamen'.²⁹³ Een andere bron noemt dat er twijfels bestaan over de 'zuiverheid van de adoptiepraktijk in Guatemala', wat wordt geïllustreerd met het voorbeeld van een advocaat die afstandsouders bijstond in gerechtelijke adoptieprocedures, maar ook aandeelhouder bleek van een kindertehuis.

288 'Adoptie kinderen uit Guatemala stilgelegd', *Leeuwarder Courant*, 24-02-2001.

289 'TWEDE KAMER Toch beperkte adoptie uit Guatemala mogelijk', *ANP*, 9-10-2001.

290 'Adoptie uit Guatemala blijft verboden', *ANP*, 17-03-2002.

291 Loibl, *The Transnational Illegal Adoption Market*, pp.35; 48-49.

292 Baglietto C, Cantwell, N, Dambach M (red.), *Responding to Illegal Adoptions: A Professional Handbook* (Geneve z.j.), 150-151; D. Smolin, 'Child Laundering and the Hague Convention on Intercountry Adoption: The Future and Past of Intercountry Adoption', *University of Louisville Law Review* 48 (2010) 3, pp. 477-478; Comisión Internacional Contra la Impunidad en Guatemala, Report on Players Involved in the Illegal Adoption Process in Guatemala since the Entry into Force of the Adoption Law (Decree 77-2007) (Guatemala, December 1, 2010); Ezra Fieser, 'Guatemala: A Baby Factory No Longer?', *Global Post*, 23 december 2009, <https://www.pri.org/stories/2009-12-23/guatemala-baby-factory-no-longer>; Verslag der handelingen van de Tweede Kamer, 2000-2001, 5896; Baby's te koop', *De Volkskrant*, 06-02-2007.

293 Interviews door commissie.

In een debat in de Tweede Kamer wordt expliciet genoemd dat er signalen waren van de International Social Service (ISS) die wezen op kinderroof en kinderhandel uit Guatemala.²⁹⁴ De signalen van kinderhandel worden ook benoemd in krantenartikelen waarin wordt verwezen naar 'kangoeroemoeders': vrouwen die kinderen zouden baren specifiek voor adoptie. In 2008 besluit Guatemala tot een adoptiestop.²⁹⁵

De bovengenoemde voorbeelden getuigen in het algemeen niet van een (pro)actief optreden van de Nederlandse overheid om misstanden te adresseren. In de gevallen van Congo, Haïti en Oeganda heeft de overheid wel opgetreden. De redenen waarom wel is opgetreden worden hieronder per land uiteengezet.

G.3.4 Democratische Republiek Congo (DRC)

Congo komt na 2005 op als zendend adoptieland. Veel Congolese kinderen werden naar de VS geadopteerd, waarvan sommigen door een ouderpaar van gelijk geslacht. Dit leidde tot onvrede bij de Congolese autoriteiten. Ook blijkt dat de adoptieouders niet altijd zelf bij de adoptierechtzaak aanwezig zijn en dat kinderen uiteindelijk in andere gezinnen terecht komen. De Congolese autoriteiten besluiten in september 2013 om adoptiekinderen niet meer van uitreisdocumenten te voorzien, zodat ze het land niet kunnen verlaten. Deze beslissing treft ook dertig Nederlandse adoptiestellen, van wie de procedures zo goed als rond waren.²⁹⁶

Rol overheid en bemiddelaars

De gedupeerde Nederlandse adoptieouders maken hun onvrede hierover kenbaar bij het ministerie van Justitie, waarna Nederland enkele diplomatieke delegaties naar Congo zendt. In het kader van één van deze missies is de verantwoordelijk staatssecretaris naar de hoofdstad Kinshasa afgereisd om met de Congolese ministers van Jeugdzorg, Buitenlandse Zaken en Justitie te spreken. Onder verantwoordelijkheid van zijn opvolger, stemmen de Congolese autoriteiten in de zomer van 2015 alsnog in met het vertrek van de adoptiekinderen naar Nederland. Adopties vanuit Congo zijn hierna opgeschort.

In dit geval is er handelend opgetreden door de Nederlandse overheid. Het verschil met gevallen waar weinig tot geen actie werd ondernomen of waar optreden overgelaten werd aan het zendende land, was dat hier uitdrukkelijk belangen van Nederlandse adoptieouders in het geding waren. Dit duidt erop dat het handelen van de Nederlandse overheid sterk bepaald wordt door de belangen van de aspirant-adoptieouders. Uit de analyse van de Commissie van alle Kamervragen aangaande interlandelijke adoptie blijkt ook dat in totaal bij 21 Kamervragen direct werd opgekomen voor de adoptieouder-belangen. Deze illustratie aan de hand van de DRC past in een bredere maatschappelijke en politieke tendens.²⁹⁷

294 Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal 2000-2001, 5896.

295 'Baby's te koop', *De Volkskrant*, 06-02-2007.

296 Interviews door commissie; zie ook <https://www.uscis.gov/archive/adoption-information-democratic-republic-of-the-congo-drc>.

297 N. Cantwell, *The Best Interests of the Child in Intercountry Adoption* (Florence 2014), 43; B. San Román en K. Rotabi, 'Rescue, red tape, child abduction, illicit adoptions, and discourse: Intercountry adoption attitudes in Spain', *International Social Work* 62 (2019) 1, 198-211; Brieven van de Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie aan de Voorzitter van de Tweede Kamer, 5 januari 2015 en 12 april 2016; Brief van de Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie aan de Voorzitter van de Tweede Kamer, 13 september 2016.; B; 'Peuters geroofd voor adoptie', *Noordhollands Dagblad*, 6 mei 2017; 'Congo: 69 adoptiekinderen mogen vertrekken', *NRC Handelsblad*, 3 november 2015; 'Adoptiekinderen mogen Congo eindelijk uit', ANP, 2 november 2015.

G.3.5 Haïti

De Nederlandse overheid is sinds ten minste 2002 op de hoogte van misstanden aangaande de adopties uit Haïti. De commissie heeft hiervan veel documentatie aangetroffen in de archieven. In 2002 wordt de vergunning van Flash voor een jaar opgeschort door het ministerie van Justitie omdat een contactpersoon van de organisatie betrokken is bij misstanden. Dat leidt echter niet tot een structurele wijziging van het beleid of andere acties richting Haïti, zoals blijkt uit de beantwoording van Kamervragen door achtereenvolgende bewindslieden. Wanneer een directeur van een vergunninghouder aan het ministerie van Justitie meldt dat het betrokken ministerie op Haïti steekpenningen vraagt voor het meewerken aan adopties en de vergunninghouder om die reden met adopties uit Haïti wil stoppen, krijgt zij naar eigen zeggen van het ministerie te horen: "als steekpenningen maar verantwoord worden in de boekhouding, dan hebben wij er geen problemen mee."²⁹⁸

Na de aardbeving in Haïti in 2010 zijn meer dan 2.000 kinderen het land uitgebracht en aangeboden voor adoptie in een reeks van landen, waaronder Nederland. Hiertegen werd door internationale organisaties gewaarschuwd, omdat er door de chaotische situatie in Haïti na de aardbeving geen mogelijkheden zijn de oorsprong van deze kinderen na te gaan. Later blijkt dat veel kinderen geen wezen zijn, maar nog ouders hebben die zoeken naar hun kinderen.²⁹⁹

Rol overheid en bemiddelaars

Direct na de aardbeving onderneemt Nederland binnen 24 uur actie en laat versneld de kinderen die al in de procedure zitten overkomen door een vliegtuig naar Curaçao te sturen met twintig vrijwilligers, twee medewerkers van Buitenlandse Zaken en vertegenwoordigers van adoptiebemiddelaars. Vanuit Curaçao zouden zij 117 kinderen ophalen, bestemd voor adoptieouders in Nederland, België en Luxemburg. Volgens een van de betrokken medewerkers kwam deze actie mede tot stand door de sterke druk die adoptieouders en adoptiestichtingen op de overheid uitoefenen om de kinderen zo snel mogelijk naar Nederland te halen.³⁰⁰

Twee maanden later stelt het Ministerie een stop in op adopties uit Haïti omdat adequate plaatsingsprocedures niet langer gewaarborgd waren. De staatsstructuren in Haïti waren ingestort en het risico op corruptie en illegale adoptiepraktijken was daardoor toegenomen. Dit roept de vraag op waarom direct na de aardbeving adopties uit Haïti kennelijk niet als omstreden werden beschouwd. Dit terwijl in de jaren daarvoor het veelvuldig vragen van steekpenningen, corruptie en malversaties bij de overheidsinstanties en seksueel misbruik van geadopteerde meisjes in bordelen reeds waren gemeld.³⁰¹

298 Interviews door de commissie. Zie voor alle onderzoeksinformatie de volgende documenten: M. Dambach en C. Baglietto (International Social Service, Haïti), 'Expediting' intercountry adoptions in the aftermath of a natural disaster: Preventing future harm (augustus 2010); Kamervraag: De Pater-Van der Meer (CDA), aan Minister van Justitie, 'Misstanden rondom de adoptie van een kind uit Haïti.', 15-05-2008/23-06-2008; Verslag inspectiebezoek Justitie bij FLASH d.d. 19 januari 1995, Minjus archief, OBP-08, map 1; "Kinderen verdwenen uit ziekenhuizen Haïti (2)." ANP, 22 januari 2010; 'verdwaald van mezelf'; Geadopteerde Haïtiaan al 25 jaar afgesneden van zijn roots 'Wij zijn niet stuk te krijgen' 'Misschien liggen mijn zussen wel onder het puin', *De Telegraaf*, 21 januari 2010; JenV Eindrapport werkbezoek Haïti, maart 2019.

299 Loibl, *The Transnational Illegal Adoption Market*, pp 112-113.

300 Interview door commissie.

301 Loibl, *The Transnational Illegal Adoption Market*, pp 112-113, p. 328.

G.3.6 Oeganda

Hoewel Oeganda, met veertig geadopteerden naar Nederland, qua aantallen relatief beperkt is, had dit geen invloed op de schaal en aard van misstanden. Nederland besloot namelijk na eigen onderzoek om dit adoptiekanaal te sluiten. In 2012 krijgt het ministerie van Justitie signalen van adoptiemisstanden in Oeganda. Er blijkt een uitgebreide handel in kinderen plaats te vinden waarbij kinderen waarvan de ouders nog leefden als wees worden betiteld en verhandeld via één van de bijna duizend weeshuizen die vaak speciaal voor dat doel zijn opgericht. Een fenomeen dat wordt aangeduid als 'weeshuistoerisme'.

Rol overheid en bemiddelaars

Het ministerie stelt daarop in 2012 een stop in voor adopties uit Oeganda en stuurt een delegatie van de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) naar het land om poolshoogte te nemen. De IND-delegatie concludeert dat de oorsprong en achtergrond van de adoptiekinderen niet goed is onderzocht. Sommige geïnterviewde ouders zijn zich niet bewust van het feit dat hun kind voor adoptie is opgegeven. Hier hebben zij meestal ook geen toestemming voor gegeven: zij denken dat hun kind naar een kostschool wordt gebracht. Er bestaat derhalve een groot risico dat de ouders vals zijn voorgelicht over de consequenties van de interlandelijke adoptie. Ook blijkt dat bijstandsmogelijkheden onvoldoende zijn benut en dus het subsidiariteitsprincipe is geschonden.

Het adoptiesysteem in Oeganda vertoont signalen van fraude, zoals ondertekening van documenten door personen die handelingsonbekwaam waren bevonden en betrokkenen die geld vragen om de vereiste rapporten op te stellen. In het adoptiesysteem gaan naar Oegandese begrippen grote geldbedragen om, veelal bestemd voor de gerechtelijke procedure en de advocatuur. Het ministerie van Justitie gelast een nader onderzoek naar de individuele dossiers van 22 Oegandese kinderen die al waren voorgesteld aan Nederlandse ouders. Het advies is om veertien adopties door te zetten, een viertal aan te houden voor nadere informatie en vier adopties stop te zetten.³⁰² Ook in het geval van Oeganda traden dezelfde mechanismen op als in de hiervoor uiteengezette landen. De casuïstiek komt overeen, ondanks verschillende sociale, culturele en politieke contexten.

302 M. Chirwa, 'Children's rights, domestic alternative care frameworks and judicial responses to restrictions on inter-country adoption: A case study of Malawi and Uganda', *African Human Rights Law Journal* 16 (2016) 117-144; K. Cheney, 'Blood binds: Confronting the moral and political economies of orphanhood and adoption in Uganda', *Childhood* 23, 2 (2016) 192-206; interviews door commissie; 'Kids for Sale: 'My mom was tricked'', CNN, 14 oktober 2017; JenV Verslag werkbezoek aan Oeganda, maart 2012.

Bijlage H
CBS-onderzoek Interlandelijke adoptie
in Nederland

Centraal Bureau
voor de Statistiek

Rapport

Interlandelijke adoptie in Nederland

Leefsituatie, welzijn en zoekgedrag
van geadopteerde volwassenen

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Inlichtingen

Tel. 088 570 70 70
Via contactformulier: www.cbsl.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2021.
Vereenvoudigen is toegestaan, mits CBS als bron wordt vermeld.

Inhoud

Samenvatting.....	4
1. Inleiding	9
1.1 Doel van het onderzoek.....	9
1.2 Opzet onderzoek	9
1.3 Leeswijzer.....	13
2. Jeugd: het opgroeien in een adoptiegezin in Nederland (versus in een gezin met biologische ouders)	15
2.1 Woonsituatie tijdens de jeugd	15
2.2 De band met de (adoptie)ouders tijdens de jeugd	17
2.3 Beleving jeugd in het algemeen	20
2.4 Schooltijd	23
3. Volwassenheid: leefsituatie en welzijn van geadopteerden (versus niet-geadopteerden)	31
3.1 Huidige band met ouders.....	31
3.2 Huidige gezinssamenstelling	39
3.3 Gezondheid en welzijn	42
3.4 Zorggebruik psychisch welzijn	43
3.5 Psychisch welzijn	44
3.6 'Special need' adoptie.....	46
4. Houding tegenover adoptie	48
4.1 Houdingen ten aanzien van adoptie algemeen	48
4.2 Houding ten aanzien van biologische relaties	56
4.3 Houdingen ten aanzien van eigen adoptie.....	58
4.4 Verbondenheid Nederland en geboorteland	63
5. Op zoek naar de 'roots'	67
5.1 Informatie van adoptieouders.....	67
5.2 Eigen zoektocht naar informatie	69
5.3 Onjuiste informatie.....	74
5.4 Resultaten zoektocht	76
6. De zoektocht per adoptieland.....	80
6.1 Adoptielanden	80
6.2 Houding ten aanzien van eigen adoptie per adoptieland	80
6.3 Ondernemen zoektocht per adoptieland.....	81
6.4 Resultaat zoektocht per adoptieland.....	82
6.5 Onjuiste informatie per adoptieland	84
7. Adoptie en de zoektocht: een meer gedetailleerd beeld	88
7.1 Invloed van leeftijd waarop men is geadopteerd	88
7.2 Welzijn en zoekgedrag	92
8. Samenvatting en conclusie	96
8.1 Samenvatting	96
8.2 Conclusie.....	100
Gebruikte bronnen	103
Bijlagen.....	104
B.1 Verdeling controlevariabelen.....	104
B.2 Betrouwbaarheid schalen	107
B.3 Medewerkers	108

Samenvatting

Aanleiding

Op verzoek van de Commissie onderzoek interlandelijke adoptie in het verleden heeft het CBS in de eerste helft van 2020 een onderzoek uitgevoerd onder geadopteerde personen in Nederland. Deze commissie is door de minister voor Rechtsbescherming ingesteld om onderzoek te doen naar de rol en verantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid bij interlandelijke adoptie in de periode 1967 – 1998 en mogelijke misstanden daarbij. Tijdens dit onderzoek heeft de Commissie tientallen geadopteerde personen gesproken. Naar aanleiding van deze gesprekken ontstond de behoefte om op een breder terrein van leefsituatie, welzijn en zoekgedrag een representatief beeld te verkrijgen van geadopteerde volwassenen. Dit om goede conclusies te kunnen trekken en valide aanbevelingen te kunnen doen aan de minister. Het doel van dit onderzoek is dan ook om een representatief beeld te kunnen schetsen van wat er leeft onder (interlandelijk) geadopteerde personen in Nederland.

Opzet onderzoek

Er bestaat in Nederland geen register van geadopteerde personen. Het CBS heeft dus geen directe informatie over welke personen in Nederland wel en welke niet zijn geadopteerd. Om geadopteerde personen toch te kunnen benaderen voor onderzoek is gewerkt met een zogenaamd afgeleid kader. Dat houdt in dat er een kader is opgesteld met daarin personen die geboren zijn in landen waarvan bekend is dat er veel personen uit geadopteerd zijn naar Nederland terwijl (minimaal één van de) ouders in Nederland geboren zijn (is). Verder mocht de geboortedatum van het kind niet gelijk zijn aan de ingang van het juridische ouderschap van de ouders. Vervolgens is uit dit kader een random steekproef getrokken. Dit betekent dat door middel van toeval bepaald wordt of een persoon al dan niet geselecteerd wordt voor het onderzoek. Dit is essentieel om een representatieve steekproef te kunnen trekken. Indien personen bijvoorbeeld zichzelf (kunnen) aanmelden voor een onderzoek bestaat de kans dat er een vertekend beeld ontstaat. Het doel was om gegevens van minimaal 3.000 geadopteerde personen te verzamelen. Uiteindelijk was de respons hoger dan verwacht en hebben bijna 3.500 personen meegewerkt aan het onderzoek. Om de antwoorden van geadopteerde personen beter te kunnen kaderen, zijn voor dit onderzoek ook niet-geadopteerde personen bevroegd. Omdat de focus van het onderzoek ligt op geadopteerde personen (en deze groep ook in meer detail is bestudeerd in dit rapport – op sommige plekken is bijvoorbeeld onderscheid gemaakt naar geboorteland) kon de steekproef voor niet-geadopteerde personen kleiner zijn dan voor geadopteerde personen. Er hebben iets meer dan 400 niet-geadopteerde personen meegewerkt.

Voor het onderzoek is deels gebruik gemaakt van een vragenlijst die eerder toegepast is in het onderzoek Ouders en Kinderen in Nederland (OKiN). Thema's die in het onderzoek aan bod zijn gekomen zijn 'jeugd' (feitelijke woonsituatie tijdens de jeugd, de band met de ouders, de beleving van de jeugd in het algemeen en de schooltijd), 'het volwassen leven' (de huidige band met ouders, huidige gezinssamenstelling en gezondheid en welzijn), 'houding tegenover adoptie' (houdingen ten aanzien van interlandelijke adoptie in het algemeen en houdingen ten aanzien van eigen adoptie plus verbondenheid met Nederland en het geboorteland) en de 'zoektocht' (naar meer informatie over de adoptie en achtergrond). Personen hebben de vragenlijst op internet in kunnen vullen. Indien

verschillen tussen geadopteerde en niet-geadopteerde volwassenen gerapporteerd zijn in dit rapport, is altijd rekening gehouden met achtergrondkenmerken (leeftijd, geslacht, burgerlijke staat, opleiding, inkomen, stedelijkheid en opleiding en sociaaleconomische status van de ouders). In het rapport staan enkel verschillen weergegeven die statistisch significant zijn.

Jeugd

In het eerste inhoudelijke hoofdstuk wordt ingegaan op de jeugd van personen. Vierenzeventig procent van de adoptieouders kon financieel (zeer) gemakkelijk rondkomen in vergelijking met 53% van de ouders van niet-geadopteerde personen. Iets meer dan de helft van de geadopteerde personen (51%) geeft aan een hechte band te hebben gehad met de adoptievader tijdens de jeugd en 61% geeft aan een hechte band te hebben gehad met de adoptiemoeder. Voor niet-geadopteerden waren deze percentages respectievelijk 55% en 80%. Twee op de tien geadopteerde personen (22%) heeft regelmatig tot vaak spanningen en/of conflicten gehad met de adoptievader en drie op de tien met de adoptiemoeder. Voor niet-geadopteerden zijn deze aantallen vooral lager voor conflicten met de moeder (16% met de biologische vader en 11% met de biologische moeder). Bijna 70% van de geadopteerde personen kijkt in het algemeen met plezier terug op hun jeugd. Voor niet-geadopteerde personen ligt dit percentage 10 procentpunt hoger. Geadopteerde volwassenen hebben vaker dan niet-geadopteerde volwassenen de volgende gedachte weleens gehad: 'was ik maar in een andere familie opgegroeid' (20% versus 8%). Geadopteerde personen geven significant iets vaker aan gepest te zijn als kind dan niet-geadopteerde personen (34% versus 33%) en geven ook vaker aan zelf andere kinderen gepest te hebben tijdens hun jeugd (19% versus 12%). Verder rapporteerden geadopteerde personen vaker dan niet-geadopteerde personen probleemgedrag tijdens de schooltijd (spijbelen (21% versus 15%), weglopen van huis (15% versus 3%), schorsingen op school (11% versus 7%) en gaven ze vaker aan in aanraking te zijn gekomen met de politie en/of justitie (14% versus 8%). Tot slot rapporteerde 5% van de geadopteerde personen een klas te hebben overgeslagen tijdens zijn/haar schooltijd en 46% gaf aan weleens te zijn blijven zitten. Voor niet-geadopteerden is dit respectievelijk 3% en 38%. Samenvattend was voor veel geadopteerde personen de jeugd in Nederland goed. Zij geven aan een goede band te hebben gehad met de adoptieouders en met plezier terug te kijken op de jeugd. Wel is er vaker sprake geweest van probleemgedrag tijdens de jeugd indien dit vergeleken wordt met volwassenen die niet geadopteerd zijn.

Volwassen leven

Net als tijdens de jeugd, is ook in het volwassen leven de band met de adoptieouders gemiddeld genomen goed bij geadopteerde personen: 58% van de geadopteerde volwassenen geeft aan een (hele) hechte band te hebben met de adoptievader en 67% heeft een (hele) hechte band met de adoptiemoeder. Voor niet-geadopteerde personen liggen deze percentages respectievelijk 4 en 14 procentpunten hoger. Zes procent van de geadopteerde personen ervaart hedendaags regelmatig tot vaak spanningen en/of conflicten met de adoptievader en een kleine 10% met de adoptiemoeder. Voor niet-geadopteerden zijn deze percentages: 6% met de biologische vader en 3% met de biologische moeder. Ondanks het ontbreken van de biologische banden, geeft ongeveer 6 op de 7 geadopteerde personen aan de adoptievader en adoptiemoeder te beschouwen als de (echte) ouders. Tachtig procent geeft aan dat zijn/haar adoptievader zich gedraagt als echte vader en 85%

geeft aan dat zijn/haar adoptieouder zich gedraagt als echte moeder. Geadopteerde personen hebben iets minder vaak een vaste partner dan niet-geadopteerde personen (61% versus 69%). Geadopteerde personen geven in vergelijking met niet-geadopteerde personen minder vaak aan een (heel) hechte relatie te hebben met hun partner (89% versus 95%), geven vaker aan regelmatig tot vaak spanningen en/of conflicten te hebben met hun partner (13% versus 7%) en minder vaak (heel) veel vertrouwen in de toekomst van de relatie te hebben (84% versus 91%). Geadopteerde personen hebben minder vaak zelf biologische kinderen in vergelijking met niet-geadopteerde personen (42% versus 51%). Er is verder in het onderzoek veel aandacht geweest voor het welzijn van personen. Eénentachtig procent van de geadopteerde personen ervaart zijn/haar algemene gezondheid als (zeer) goed. Dit ligt 4 procentpunt lager dan voor niet-geadopteerde personen. Verder geeft 64% van de geadopteerde personen aan psychologische hulp te hebben ontvangen ten opzichte van 48% van de niet-geadopteerde personen. Uit de toelichtingen die personen aan het einde van het onderzoek konden geven, komt de behoefte naar voren aan meer gespecialiseerde psychologische hulp voor geadopteerde personen. Er wordt aangegeven dat het beter zou zijn om hulp te kunnen krijgen van deskundigen op het gebied van adoptie in plaats van de reguliere psychologische zorgverleners. Tot slot blijkt dat geadopteerde personen op een vijfpuntschaal vaker gevoelens van eenzaamheid (gemiddeld 1,48 versus 1,35) en neerslachtigheid (gemiddeld 2,50 versus 2,38) ervaren dan niet-geadopteerde personen. Dit wordt door sommige respondenten gekoppeld aan het feit dat zij geadopteerd zijn.

Houding ten aanzien van adoptie

Geadopteerde personen zijn gemiddeld genomen overwegend positief over interlandelijke adoptie. Zo geeft 84% aan dat adoptie hen meer kansen heeft gegeven en geeft 70% aan blij te zijn dat hij/zij geadopteerd is. Eénendertig procent geeft aan met gemengde gevoelens terug te kijken op zijn/haar adoptie en 25% heeft soms het gevoel in de steek te zijn gelaten door zijn/haar biologische moeder/vader. Ruim 40% van de geadopteerde personen geeft aan dat het feit dat hij/zij uit een ander land komt een belangrijke rol in zijn/haar leven speelt. Wat betreft de mening over interlandelijke adoptie: bijna de helft (47%) van de geadopteerde personen geeft aan het (helemaal) eens te zijn over het feit dat interlandelijke adoptie altijd beter is dan kinderen in slechte omstandigheden in het geboorteland te laten opgroeien in vergelijking met iets meer dan helft van de niet-geadopteerde personen (53%). Zevenenvijftig procent van de geadopteerden vindt dat de Nederlandse overheid meer hulp moet bieden bij het achterhalen van de afkomst tegenover 41% van de niet-geadopteerde personen. Verder vindt zowel 82% van de geadopteerde volwassenen als niet-geadopteerde volwassenen dat een persoon altijd zijn/haar achtergrond moet kunnen achterhalen en bijna 70% van beide groepen dat interlandelijke adoptie altijd mogelijk moet blijven. Geadopteerde personen geven vaker dan niet-geadopteerde personen aan dat er in de media te negatief geschreven wordt over interlandelijke adoptie (30% versus 13%) en dat zij zelf nooit een kind zouden adopteren (26% versus 24%). Verder geeft 27% van de geadopteerde volwassenen aan dat de band die een kind met zijn/haar biologische ouder heeft door niemand kan worden vervangen. Voor niet-geadopteerde volwassenen is dit percentage 67%. Van de geadopteerde volwassenen geeft 45% aan dat het voor een kind niet uit maakt of hij/zij door een adoptieouder of door een biologische ouder wordt opgevoed. Achtentwintig procent van de niet-geadopteerde volwassenen is het hier (helemaal) mee eens. Tot slot blijkt dat geadopteerde personen zich sterker verbonden

voelen met Nederland (85%) dan met het geboorteland (28%), 60% is wel geïnteresseerd in de taal en cultuur van het geboorteland en 56% geeft aan dat zijn/haar karakter kenmerken van de cultuur van het geboorteland heeft.

[Zoektocht naar meer informatie over adoptie en achtergrond](#)

Bijna 9 op de 10 geadopteerde volwassenen geeft aan dat de ouders open zijn geweest over de adoptie. De meeste geadopteerde volwassenen (70%) geven aan dat de ouders uit zichzelf informatie gedeeld hebben over hun adoptie en nog eens bijna 20% geeft aan dat de ouders dergelijke informatie gedeeld hebben op het moment dat zij erom vroegen. Informatie of documenten die personen relatief vaak van hun ouders ontvangen hebben zijn naam van het kindertehuis of het ziekenhuis waar ze geboren zijn (69%) en het paspoort van geboorteland (67%). De helft van de geadopteerde volwassenen is zelf op zoek gegaan naar meer informatie over hun adoptie en achtergrond (51%). Van de personen die dit niet gedaan hebben geeft 35% aan (misschien of zeker) wel op zoek te gaan in de toekomst. De meeste geadopteerde personen gingen of gaan dus op zoek naar meer informatie over hun adoptie en achtergrond. De meest voorkomende redenen waarom mensen zelf op zoek zijn gegaan, zijn als volgt: meer willen weten over waar men vandaan komt (82%), over de biologische familie (69%), of ze op familie lijken qua uiterlijk en karakter (61%) en of men broers of zussen heeft (56%). Van de geadopteerde volwassenen die aangeven niet zelf op zoek te zijn gegaan, geeft 73% aan hier geen behoefte aan te hebben. Geadopteerde personen hebben de meeste hulp bij hun zoektocht ontvangen van hun adoptieouders (61%). Deze hulp vond men ook heel nuttig en vaak nuttiger dan de hulp van verschillende organisaties. De zoektocht naar meer informatie kan echter een moeizaam proces zijn. Ongeveer een vijfde van de personen die op zoek zijn geweest geeft aan dat zij alle informatie hebben gevonden die zij zochten. Net zo veel mensen geven echter aan dat zij (nog) niets gevonden hebben en ook bijna een vijfde geeft aan dat zij de zoektocht moesten staken omdat ze niet verder kwamen met de zoektocht. Bovendien blijkt dat er tijdens de zoektocht relatief vaak informatie of documenten naar boven komen die niet kloppen. Ongeveer een derde van alle personen die op zoek zijn geweest, geeft aan dat alle informatie die zij tegen zijn gekomen juist was. Bij alle andere personen is er informatie naar boven gekomen die niet juist bleek te zijn. Het soort informatie dat niet juist blijkt zijn is heel uiteenlopend, bijvoorbeeld de geboorteakte en de naam van de biologische ouders. Uit de toelichtende opmerkingen blijkt dat ook de reden dat personen ter adoptie zijn aangeboden meermaals niet bleek te kloppen. Ruim 70% van de geadopteerde volwassenen waarvan tijdens de zoektocht informatie onjuist bleek te zijn, geeft aan dat ook de adoptieouders niet op de hoogte waren dat er informatie of documenten niet juist waren. In de toelichtingen die respondenten aan het einde van de vragenlijst konden geven, klinkt een oproep door naar één goed informatiepunt waar geadopteerde personen met alle vragen of problemen terecht kunnen. Het zou een informatiepunt moeten zijn waar personen altijd met alle vragen terecht zouden moeten kunnen indien zij meer begeleiding nodig hebben bij hun zoektocht. Ook wordt gesteld dat de overheid de verantwoordelijkheid heeft om meer hulp te bieden bij deze zoektocht en dat de overheid de plicht heeft geadopteerden financieel te ondersteunen bij deze zoektocht.

Zoektocht per adoptieland

Omdat er veel geadopteerde personen hebben meegewerkt aan dit onderzoek kon ook worden gekeken naar verschillen tussen de geadopteerde volwassenen (in plaats van enkel te kijken naar geadopteerden als één groep en naar verschillen tussen geadopteerde en niet-geadopteerde personen). Zo is in dit onderzoek ook bekeken of het voor de zoektocht naar informatie uitmaakt uit welk land personen zijn geadopteerd. Er is zowel gekeken naar de landen waarvan de Commissie de opdracht kreeg om die in ieder geval te onderzoeken (Bangladesh, Brazilië, Colombia, Indonesië en Sri Lanka) als naar andere landen waaruit veel personen in Nederland geadopteerd zijn (China, India en Zuid-Korea). Er blijken grote verschillen te zijn tussen de landen wat betreft de mate waarin personen op zoek gaan en de uitkomst van deze zoektocht. Ruim een kwart van de geadopteerde personen uit China geeft aan op zoek te zijn gegaan naar meer informatie over hun adoptie en achtergrond. Voor de overige onderzochte landen ligt dit percentage tussen de 48% en 56%. Van de geadopteerde personen uit Bangladesh en China die op zoek zijn gegaan naar meer informatie geeft 8% aan alle informatie te hebben gevonden die zij zochten. Voor de overige onderzochte landen lagen deze percentages tussen de 15% en 23%. Gemiddeld genomen geeft 5% van de geadopteerde personen aan tijdens hun zoektocht te zijn tegengewerkt door instellingen in Nederland. Geadopteerde personen uit India of Bangladesh geven vaker aan te zijn tegengewerkt door instellingen in Nederland (respectievelijk 10% en 20%). Van de personen die uit Bangladesh, Zuid-Korea of India geadopteerd zijn, geeft respectievelijk 10%, 11% en 20% aan tegengewerkt te zijn door instellingen uit het geboorteland. Voor de overige onderzochte landen lagen deze percentages tussen de 2% en 4%. Geadopteerde personen uit Brazilië en Colombia geven het vaakst aan (respectievelijk 44% en 34%) dat alle informatie die zij gevonden hebben tijdens hun zoektocht juist is. Personen die geadopteerd zijn uit Bangladesh geven het minst vaak aan dat alle informatie die zij gevonden hebben klopte (3%).

Adoptie en de zoektocht: een meer gedetailleerd beeld

Naast dat onderzocht is of het uitmaakt uit welk land personen geadopteerd zijn, is ook onderzocht of het uitmaakt of personen in hun eerste levensjaar geadopteerd zijn of daarna. Drieënvijftig procent van de personen is in het eerste levensjaar geadopteerd. In vergelijking met personen die na het eerste levensjaar zijn geadopteerd, geven personen die tijdens hun eerste levensjaar geadopteerd zijn vaker aan een gelukkige jeugd te hebben gehad (69% versus 56%), vaker aan gelukkig te zijn in hun volwassen leven (81% versus 76%), minder vaak aan psychologische hulp te hebben gehad (63% versus 66%) en vaker aan positief te zijn over hun adoptie (73% versus 66%). Tot slot is aandacht besteed aan de relatie tussen welzijn en de zoektocht. Geadopteerde personen die aangeven gelukkig te zijn, zijn ook vaker positief over hun adoptie (82% versus 48%) en gaan minder vaak op zoek naar meer informatie over hun adoptie en achtergrond (47% versus 60%). Geadopteerde personen die aangeven gelukkig te zijn geven minder vaak aan gestuit te zijn op foute of onvolledige informatie tijdens hun zoektocht dan personen die aangeven minder gelukkig te zijn (28% versus 44%). Ook geven geadopteerde personen die onjuiste informatie tegengekomen zijn tijdens hun zoektocht minder vaak aan blij te zijn geadopteerd te zijn dan personen die geen onjuiste informatie tegengekomen zijn tijdens deze zoektocht (46% versus 69%).

1. Inleiding

1.1 Doel van het onderzoek

Door de minister voor Rechtsbescherming (J&V) is de Commissie onderzoek interlandelijke adoptie in het verleden ingesteld. Deze commissie is gevraagd onderzoek te doen naar de feitelijke gang van zaken rondom adopties vanuit het buitenland in de periode 1967-1998 en de rol en verantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid hierbij. Aanleiding is informatie die wijst op mogelijke misstanden bij de adoptie van kinderen in de jaren zeventig en tachtig waarbij Nederlandse overheidsfunctionarissen betrokken zouden zijn geweest.

In het onderzoek naar de feitelijke gang van zaken rondom adopties vanuit het buitenland en de rol van de Nederlandse overheid daarbij, heeft de Commissie tientallen geadopteerde volwassenen gesproken. Naast vragen over de feitelijke gang van zaken, waaronder mogelijk opgetreden misstanden, is daarbij ook steeds aan de orde geweest hoe het met hen gaat, hoe zij hun adoptie hebben ervaren, in hoeverre zij op zoek zijn naar hun herkomst en welke problemen zij daarbij ondervinden. Ook heeft de Commissie gevraagd wat hen zou helpen verder te komen.

De Commissie acht het voor haar onderzoek essentieel om een zo volledig mogelijk beeld te verkrijgen van interlandelijk geadopteerde personen in Nederland, maar kan in de gegeven tijd niet met alle geadopteerden spreken. Ze heeft daarom het CBS gevraagd aanvullend onderzoek te doen. Met dit onderzoek wil de Commissie nagaan in hoeverre het beeld dat uit de gesprekken naar voren is gekomen ook bij andere geadopteerde volwassenen leeft. Het helpt de Commissie om verantwoorde conclusies te trekken en aanbevelingen te doen aan de minister. Deze rapportage bevat de resultaten van dit aanvullende onderzoek.

1.2 Opzet onderzoek

Hieronder staat de belangrijkste informatie over de opzet van het onderzoek. Meer gedetailleerde informatie over de randvoorwaarden van het onderzoek, de steekproef, de vragenlijst, de benaderstrategie en de veldwerkresultaten is te vinden in de aparte onderzoeksdocumentatie (de Regt et al., 2021).

Onderzochte populatie/steekproef

De doelpopulatie van het onderzoek is personen die in Nederland wonen, geboren zijn in de periode van 1970¹ - 1998 en geadopteerd zijn vanuit het buitenland. Er is in Nederland géén adoptieregister. Om geadopteerde personen te kunnen onderzoeken moet daarom gewerkt worden met een afgeleid kader dat naar verwachting veel geadopteerde personen bevat. Hiertoe is een kader opgesteld met personen die tussen 1970 en 1998 geboren zijn in Bangladesh, Brazilië, Bolivia, Chili, China, Colombia, Costa Rica, Dominicaanse Republiek, Ecuador, Ethiopië, Filipijnen, Haïti, Honduras, India, Indonesië, Israël, Korea, Libanon, Mauritius, Nepal, Pakistan, Peru, Sierra Leone,

¹ De onderzoeksopdracht van de Commissie is om interlandelijke adoptie tussen 1967-1998 te onderzoeken. Het CBS is door de Commissie gevraagd om interlandelijk geadopteerden uit de periode 1970-1998 te onderzoeken. Dit omdat de aantallen in eerdere jaren klein(er) waren waardoor betrouwbare analyses bemoeilijkt werden.

Sri Lanka, Taiwan, Thailand of Vietnam en waarvan minimaal één ouder in Nederland is geboren, maar waar beide ouders niet in het geboorteland van het kind zijn geboren.² De genoemde geboortelands zijn landen waarvan uit bestaand onderzoek bekend is dat hier relatief veel kinderen uit werden geadopteerd in deze periode (Hoksbergen, 2006). Verder zijn alleen personen in dit (afgeleide) kader opgenomen indien de datum van de ingang van het juridische ouderschap niet gelijk was aan de geboortedatum van het kind.³ Voor de samenstelling van dit kader maakt het CBS gebruik van informatie in de Basisregistratie Personen (BRP) zoals bijgehouden door gemeenten.⁴ Vervolgens is een random steekproef getrokken. Dit houdt in dat personen door middel van toeval al dan niet uit het kader geselecteerd zijn om deel te nemen aan het onderzoek. Om een representatief beeld te kunnen krijgen van geadopteerde personen is het essentieel dat de steekproef op deze manier tot stand komt en niet door middel van bijvoorbeeld zelfselectie (dat personen zichzelf kunnen aanmelden voor het onderzoek). Om de antwoorden van de geadopteerde personen beter te kunnen begrijpen en te kaders zijn in dit onderzoek ook niet-geadopteerde personen (geboren tussen 1970 en 1998) bevraagd. Ook hier zijn mensen door middel van toeval geselecteerd voor het onderzoek en niet door middel van bijvoorbeeld zelfselectie zodat een representatief beeld kan ontstaan.⁵ Alle benaderde personen, hebben zelf in de vragenlijst aangegeven of zij wel of niet geadopteerd zijn.⁶

Vragenlijst

Voor de vragenlijst is deels gebruik gemaakt van de vragenlijst die eerder is gebruikt voor het door het CBS uitgevoerde onderzoek Ouders en Kinderen in Nederland (OKiN, zie (Kalmijn et al., 2018) voor meer informatie).⁷ Dit is aangevuld met vragen die belangrijk zijn voor dit specifieke onderzoek voor verzoek van de Commissie. Thema's die in de vragenlijst aan bod zijn gekomen zijn:

- 1) De jeugd, het opgroeien in een adoptiegezin in Nederland (versus in een gezin met biologische ouders). Meer specifiek gaat het over de feitelijke woonsituatie tijdens de jeugd, de band tussen

² Personen zijn dus enkel in het kader opgenomen indien minimaal één ouder in Nederland is geboren en beide ouders niet in het geboorteland van het kind geboren zijn. Het is mogelijk dat personen kinderen adopteren uit het land waar zij zelf geboren zijn. Bij de opzet van dit onderzoek is ervoor gekozen om deze personen niet mee te nemen in het onderzoek/in het kader. Dit omdat de kans op ka derfouten dan te groot werd geacht. Met andere woorden er zouden dan waarschijnlijk te veel personen aangeschreven worden voor het onderzoek die niet geadopteerd zouden zijn.

³ Met andere woorden er wordt een kader gemaakt met personen waarvan verwacht kan worden dat een groot deel geadopteerd is. Het geboorteland van het kind in combinatie met het geboorteland van de ouders én de datum van de ingang van het juridische ouderschap die niet gelijk is aan de geboortedatum van het kind zijn indicatoren dat het mogelijk om geadopteerde personen gaat. Een aanvullende eis was verder dat de ingang van het juridische ouderschap voor beide ouders tegelijkertijd moest zijn zodat bijvoorbeeld mensen uitgesloten worden waarvan een nieuwe partner een kind adopteert.

⁴ Het CBS ontvangt informatie uit de BRP uitsluitend ten behoeve van de verrichting van zijn wettelijke taak 'het verrichten van statistisch onderzoek ten behoeve van praktijk, beleid en wetenschap en het openbaar maken van de op grond van zodanig onderzoek samengestelde statistieken'. Zie de website <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/privacy-en-persoonsgegevens/vraag-en-antwoord/wie-krijgen-mijn-persoonsgegevens-uit-brp> voor een overzicht van organisaties die gemachtigd zijn informatie uit de BRP te verkrijgen, om welke gegevens dat gaat en waarvoor ze mogen worden gebruikt. Het CBS is opgenomen onder Overige organisaties. Ook alle autorisatiebesluiten staan daar vermeld, zodat tevens zichtbaar is voor welke doel of welke doelen een organisatie gegevens verkrijgt. Gegevens uit het BRP zoals de namen en de adresgegevens zijn enkel gebruikt om personen aan te schrijven/uit te nodigen voor het onderzoek. Deze informatie is ontkoppeld van de antwoorden die personen gegeven hebben. Ook de onderzoekers binnen het CBS die de gegevens geanalyseerd hebben, hadden dus geen toegang tot persoonsgegevens zoals de namen en adressen. Het was voor de onderzoekers dus onmogelijk om te achterhalen wie de personen zijn geweest die deelgenomen hebben aan het onderzoek.

⁵ Zie de onderzoeksdocumentatie voor meer informatie over de steekproef.

⁶ Het is dus onmogelijk dat personen door dit onderzoek en de daarmee samenhangende communicatie erachter zijn gekomen dat zij geadopteerd zijn.

⁷ Meer informatie over dit onderzoek is te vinden op de website www.familycomplexity.eu.

- (geadopteerde) personen en hun (adoptie)ouders tijdens hun jeugd, de beleving van de jeugd in het algemeen en de schooltijd.
- 2) Volwassenheid, levenssituatie en welzijn van geadopteerden (versus niet-geadopteerden). Onderwerpen die hierbij aan bod komen zijn de huidige band met ouders, huidige gezinssamenstelling en gezondheid en welzijn.
 - 3) Houding tegenover adoptie. Hieronder vallen de houding ten aanzien van (interlandelijke) adoptie in het algemeen en de houding ten aanzien van eigen adoptie. Ook komt verbondenheid met Nederland en het geboorteland aan bod.
 - 4) Op zoek naar de 'roots'. In dit deel van de vragenlijst wordt meer informatie verzameld over de zoektocht die geadopteerde personen al dan niet hebben afgelegd naar meer informatie over hun achtergrond en adoptie.

Aan het einde van de vragenlijst hebben personen de ruimte gekregen om gegeven antwoorden nader toe te lichten en om eventuele opmerkingen over hun adoptie weer te geven.⁸ Het is belangrijk te realiseren dat doorgaans de personen met de sterkste gevoelens over bepaalde onderwerpen gebruik maken van de ruimte om antwoorden en gevoelens toe te lichten. Aangezien niet iedereen gebruik heeft gemaakt van deze optie zijn deze antwoorden dan ook niet per se representatief voor de hele groep geadopteerde personen. Wel geven ze goed inzicht in zaken die er spelen. Daarom zijn inhoudelijke opmerkingen en toelichtingen die meermaals gegeven zijn door de respondenten in dit rapport verwerkt.

Benaderstrategie⁹

Het onderzoek is uitgevoerd via online waarneming. Dit houdt in dat personen online de vragenlijst in konden vullen.¹⁰ Men is door middel van een aanschrijfbrief uitgenodigd om deel te nemen aan het onderzoek. Bij deze aanschrijfbrief is een onderzoekspecifieke folder toegevoegd met meer informatie over het onderzoek en de onderzoekscommissie. Er zijn maximaal drie rappels/herinneringen verstuurd door middel van brieven/kaartjes.

⁸ Iets meer dan 1.000 personen (op een totaal van ongeveer 4.000 respondenten) hebben iets ingevuld op de vraag 'Tot slot. Als u nog opmerkingen heeft over de vragenlijst of zaken wilt toelichten, kunt u deze hieronder noteren.' en ongeveer 1.500 personen hebben iets ingevuld op de vraag 'Heeft u verder nog vragen of opmerkingen over uw adoptie, dan horen we deze graag. U kunt deze hieronder invullen.' Onder deze antwoorden vallen ook personen die 'nee' of 'niet van toepassing' ingevuld hebben. Een deel van de opmerkingen ging specifiek over het onderzoek en/of de vragenlijst. Sommige van deze opmerkingen waren negatief (bijvoorbeeld enkel gesloten vragen zond er ruimte voor toelichting, dat de vragen confronterend of lastig konden zijn of opmerkingen over de lay-out) en andere opmerkingen waren positief (dankbaar dat het onderzoek uitgevoerd werd en/of dat ze mee mochten werken, goed onderzoek en interesse naar de uitkomsten van het onderzoek). Er waren ook meerdere personen die hun contactgegevens achterlieten omdat ze graag mee wilden werken aan eventuele vervolgonderzoeken of beschikbaar waren voor nadere toelichting. Inhoudelijke opmerkingen en toelichtingen die meermaals gegeven zijn door de respondenten zijn in dit rapport verwerkt.

⁹ Het veldwerk voor dit onderzoek vond plaats van 17 april tot en met 14 juni 2020. Dit was tijdens de *lockdown* als gevolg van de verspreiding van het COVID-19 virus. Dit heeft natuurlijk (potentieel) een grote impact (gehad) op het (dagelijks) leven van mensen. Na beraad is besloten het veldwerk wel door te laten gaan. Ook het veldwerk van andere belangrijke onderzoeken van het CBS is doorgelopen tijdens deze periode. Alle personen hebben bij de brief die zij ontvingen een speciaal kaartje gekregen waarop uitgelegd staat waarom het CBS (juist) in deze periode doorging met het verzamelen van gegevens. Ook werden de personen en hun naasten gezondheid en sterkte toegewenst. Ook in de brieven is ingegaan op de coronacrisis. Aangegeven is dat sommige vragen over onderwerpen gaan die men nu mogelijk anders ervaart dan eerder. Respondenten wordt gevraagd bij het beantwoorden van de vragen terug te denken aan hoe zij zich voelden voor de coronacrisis. Dit om het effect van corona op de beantwoording van de vragen af te vlakken.

¹⁰ Gemiddeld hebben personen 25,7 minuten gedaan over het invullen van de vragenlijst. Voor geadopteerde personen is dit gemiddeld 26,6 minuten en voor niet-geadopteerde personen 17,2 minuten (de vragenlijst voor geadopteerde personen was uiteraard langer dan voor niet-geadopteerde personen aangezien deze laatste groep geen vragen voorgelegd heeft gekregen over hun adoptie). Indien gewenst kan de vragenlijst worden opgevraagd bij het CBS door het sturen van een e-mail naar ads@cbs.nl, met verwijzing naar dit onderzoeksrapport.

Respons geadopteerde en niet-geadopteerde personen

Het doel van het onderzoek was om gegevens van minimaal 3.000 geadopteerde personen te verzamelen. In totaal zijn in dit onderzoek uiteindelijk van 3.454 geadopteerde personen gegevens verzameld.¹¹ Er hebben dus meer geadopteerde personen meegewerkt aan dit onderzoek dan initieel verwacht.¹² Daarnaast hebben 436 niet-geadopteerde personen meegewerkt aan het onderzoek.¹³ Omdat de focus van het onderzoek ligt op geadopteerde personen is de steekproef van (potentieel) geadopteerde personen groter geweest dan de steekproef van (potentieel) niet-geadopteerde personen. Geadopteerde personen zijn in dit onderzoek in meer detail onderzocht dan niet-geadopteerde personen. Zo zijn bij geadopteerde personen bijvoorbeeld uitsplitsingen gemaakt naar geboorteland (zie hoofdstuk 6). Dit is de reden dat voor dit onderzoek meer geadopteerde personen zijn benaderd dan niet-geadopteerde personen.¹⁴

Privacy

De resultaten die in dit rapport weergegeven zijn, zijn gebaseerd op vragenlijsten die personen ingevuld hebben. De privacy van deze personen heeft in het hele onderzoeksproces te allen tijde centraal gestaan. Zo zijn alle herleidbare persoonsgegevens (denk aan namen en adressen) direct ontkoppeld¹⁵ nadat de vragenlijst ingestuurd is door de respondenten. Ook zijn andere persoonsgegevens (zoals emailadressen) die in de open antwoorden gegeven zijn, verwijderd voordat het bestand voor analyses opgeleverd is aan de onderzoekers.¹⁶ Verder publiceert het CBS nooit informatie waarin individuele personen die meegewerkt hebben aan het onderzoek herkenbaar of herleidbaar zijn. Ook levert het CBS nooit herkenbare persoonsgegevens aan derden. De Commissie heeft deze data dus ook niet ontvangen. Meer informatie over privacy en bescherming van gegevens is te lezen op de volgende website: <https://www.cbs.nl/nl-nl/over-ons/organisatie/privacy>.

¹¹ Personen konden aan het begin van de vragenlijst aangeven of zij al dan niet geadopteerd zijn. Er zijn 239 personen uit het afgeleide 'adoptiekader' die aangegeven hebben niet geadopteerd te zijn (in totaal hebben uit dit kader dus 3.693 personen meegewerkt aan het onderzoek). Deze 239 personen zijn verder niet meegenomen in het onderzoek. Deze zijn voor dit onderzoek dus ook niet toegevoegd aan de groep niet-geadopteerden. Dit omdat niet met zekerheid vastgesteld kan worden dat deze personen daadwerkelijk niet geadopteerd zijn (mogelijk is een deel van deze personen wel geadopteerd, maar weet men dit zelf niet, of wil men dit niet zeggen). Ook had deze groep zeer specifieke kenmerken, deels overlappend met de geadopteerde personen aangezien ze uit hetzelfde kader kwamen. Hierdoor was het voor dit onderzoek niet mogelijk om deze bij de groep niet-geadopteerde volwassenen te voegen aangezien dit een verstoring effect zou hebben op de representativiteit van de onderzochte groep niet-geadopteerden.

¹² Het responspercentage bij personen uit het kader voor geadopteerden was meer dan 30%. Dit is hoger dan verwacht. Het is hoger dan bij andere onderzoeken die enkel gebruik maken van cawi-waarneming (online waarneming). Het is ook hoger dan het responspercentage bij het eerder genoemde OKIN. Dit is opvallend aangezien bij het huidige onderzoek, vanwege de gevoeligheid van het onderwerp, geen gebruik werd gemaakt van responsverhogende incentives. Het responspercentage voor niet-geadopteerde personen was 24%. Het is gezien het onderwerp en de daarmee samenhangende communicatie begrijpelijk dat de respons bij deze groep lager was. Ook voor deze groep zijn de antwoorden op basis van dit onderzoek representatief. Zie de onderzoeksdocumentatie (de Regt et al., 2021) voor meer informatie over de respons en de weging.

¹³ In totaal hebben uit het kader voor niet-geadopteerde personen 437 personen gerespondeerd/meegewerkt aan het onderzoek. Eén persoon uit deze groep heeft echter aangegeven wel geadopteerd te zijn. Deze persoon is verder niet meegenomen in de analyses die weergegeven zijn in dit rapport aangezien het hier niet om een interlandelijk geadopteerd persoon gaat, maar om een persoon die in Nederland geboren is.

¹⁴ In het eerdergenoemde OKIN-onderzoek is een grotere groep niet-geadopteerde personen onderzocht. De resultaten die uit dit onderzoek naar voren kwamen, waren grotendeels vergelijkbaar met de resultaten die naar voren kwamen uit het huidige onderzoek. Met andere woorden ook al was de groep niet-geadopteerde personen in dit onderzoek relatief klein, op basis van de vergelijking met de OKIN-data kan geconcludeerd worden dat er waarschijnlijk geen andere resultaten gevonden zouden worden indien meer niet-geadopteerde personen meegewerkt zouden hebben aan het onderzoek (zie de onderzoeksdocumentatie voor meer informatie).

¹⁵ Uit de database halen zodat deze niet zichtbaar zijn voor onderzoekers.

¹⁶ Het was vanuit privacy-oogpunt dan ook niet mogelijk dat de onderzoekers contact opnamen met personen naar aanleiding van informatie die zij gegeven hadden op de open vragen.

1.3 Leeswijzer

In de volgende hoofdstukken worden de onderzoeksresultaten per thema beschreven. In Hoofdstuk 2 staat het thema jeugd centraal. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de woonsituatie tijdens de jeugd, de band met de (adoptie)ouders tijdens de jeugd, de beleving van de jeugd in het algemeen en de schooltijd. Hoofdstuk 3 gaat over de band met ouders, gezinssamenstelling en gezondheid en welzijn in het volwassen leven. Hoofdstuk 4 gaat in op de houdingen ten aanzien van adoptie. Hier wordt zowel ingegaan op houdingen ten aanzien van adoptie in het algemeen en houdingen ten aanzien van de eigen adoptie. In hoofdstuk 5 wordt het zoeken van geadopteerde personen naar meer informatie over hun achtergrond en adoptie beschreven. In hoeverre zijn geadopteerde personen op zoek gegaan en waarom, door wie zijn zij geholpen bij hun zoektocht en wat was het resultaat van deze zoektocht? In dit hoofdstuk wordt ook ingegaan op welke mate personen tijdens het zoeken informatie of documenten tegenkwamen die niet bleken te kloppen. In hoofdstuk 6 staat per adoptieland weergegeven in hoeverre personen op zoek zijn gegaan naar meer informatie over hun achtergrond en adoptie en wat het resultaat van deze zoektocht was. Dit is het grootste representatieve onderzoek onder geadopteerde personen in Nederland. Hierdoor kan in meer detail gekeken worden naar de groep geadopteerde personen en onderzocht worden of er binnen deze groep verschillen zijn. In hoofdstuk 7 wordt daarom gekeken of de leeftijd waarop men geadopteerd is (binnen het eerste levensjaar of na het eerste levensjaar) invloed heeft op het welzijn tijdens de jeugd en in het volwassen leven, hoe men aankijkt tegen adoptie en of men al dan niet op zoek is gegaan. In dit hoofdstuk wordt ook ingegaan op de relatie tussen welzijn en (het resultaat van) de zoektocht. In het laatste hoofdstuk worden de belangrijke resultaten in samenhang en bredere context beschouwd.

In elk hoofdstuk wordt de situatie van geadopteerde personen beschreven. Waar mogelijk wordt aangegeven of, en zo ja hoe, de situatie verschilt van niet-geadopteerde personen. In het rapport staan enkel verschillen genoemd indien deze statistisch significant zijn. Statistisch significant betekent dat ervan uitgegaan kan worden dat het gevonden verschil in de steekproeven/data niet gebaseerd is op toeval, maar dat de populaties (geadopteerde versus niet-geadopteerde personen) ook daadwerkelijk van elkaar verschillen. Voor alle verschillen tussen geadopteerde en niet-geadopteerde personen die in dit rapport vermeld staan is onderzocht of deze verschillen ook statistisch significant zijn indien rekening gehouden wordt met verschillende achtergrondkenmerken: leeftijd, geslacht, burgerlijke staat, opleiding, inkomen, stedelijkheid en opleiding en sociaaleconomische status van de ouders.^{17,18} Dit zijn kenmerken waarvan bekend is dat ze samenhangen met de uitkomstvariabelen die in dit rapport beschreven zijn (bijvoorbeeld ervaren gezondheid). Door deze kenmerken op te nemen in de analyses wordt getoetst in hoeverre mogelijk geconstateerde (en beschreven) verschillen tussen geadopteerde personen en niet-geadopteerde personen wat betreft de uitkomstvariabelen in dit onderzoek overeind blijven (nog steeds statistisch significant zijn) nadat rekening is gehouden met deze achtergrondkenmerken.

¹⁷ In Bijlage 1 staat per achtergrondkenmerk de verdeling voor zowel geadopteerde als niet-geadopteerde volwassenen weergegeven.

¹⁸ Bij alle analyses is gebruik gemaakt van gewogen data. Dit houdt in dat aan ieder persoon in de data een bepaald gewicht toegekend wordt zodat de resultaten meer representatief zijn voor de populatie. Meer informatie over de weging is te lezen in de onderzoeksdocumentatie (de Regt et al., 2021).

Uitdrukkelijk wordt niet gesuggereerd dat er een (eenduidig) causaal verband bestaat tussen de adoptie-ervaring en bepaalde uitkomstmaten. Blijken verschillen tussen geadopteerde en niet-geadopteerde personen statistisch significant, dan nog is niet uit te sluiten dat deze (deels) ook kunnen zijn veroorzaakt door niet gemeten factoren. Ook kunnen op basis van de data die voor dit rapport zijn gebruikt geen uitspraken worden gedaan over de richting van de relatie tussen twee kenmerken. Zo zou bijvoorbeeld iemands algemene welzijn invloed kunnen hebben op de kans dat hij of zij op zoek gaat naar meer informatie over zijn of haar achtergrond en adoptie, maar de zoektocht zou ook juist invloed kunnen hebben op iemands welzijn. Met andere woorden: op basis van de data die voor dit rapport zijn gebruikt, kunnen wél uitspraken worden gedaan over in hoeverre bepaalde zaken met elkaar samenhangen, maar niet over oorzaak en gevolg.

2. Jeugd: het opgroeien in een adoptiegezin in Nederland (versus in een gezin met biologische ouders)

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de woonsituatie tijdens de jeugd (paragraaf 2.1), de band met de (adoptie)ouders tijdens de jeugd (paragraaf 2.2), de beleving van de jeugd in het algemeen (paragraaf 2.3) en de ervaringen tijdens de schooltijd (paragraaf 2.4).

2.1 Woonsituatie tijdens de jeugd

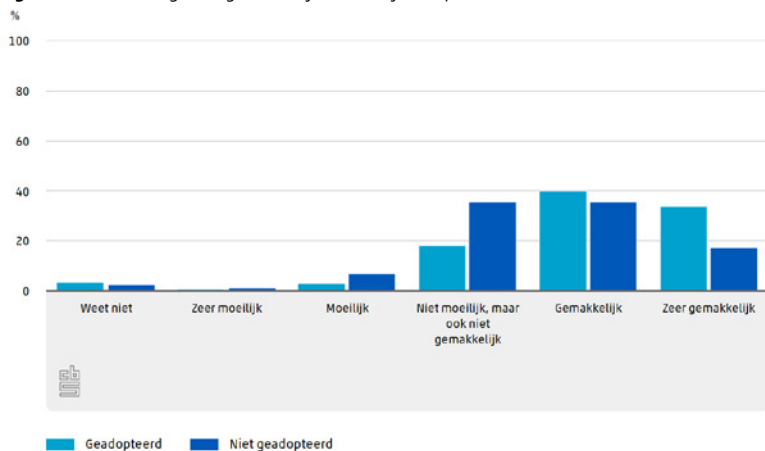
Om inzicht te krijgen hoe respondenten hun jeugd hebben doorgebracht is onderzocht hoe de woonsituatie van geadopteerde personen was tijdens de jeugd in hun adoptiegezin in Nederland, ten opzichte van niet-geadopteerden. Wat betreft de woonsituatie tijdens de jeugd heeft iedere geadopteerde respondent aangegeven met één of twee adoptieouders¹⁹ te hebben gewoond tijdens zijn/haar jeugd. Van de niet-geadopteerde volwassenen geeft 98% aan met één of twee van zijn/haar biologische ouders te hebben gewoond. Uit de resultaten komt verder naar voren dat minder dan 1% van de geadopteerden aangeeft ook een periode tijdens hun jeugd bij een andere verzorger dan hun adoptieouders te hebben gewoond. Dit percentage is bijna 2% voor niet-geadopteerden. Verder geeft 1% van de geadopteerden aan in een instelling te hebben gewoond tijdens hun jeugd. Van de niet-geadopteerden geeft minder dan 1% aan in een instelling te hebben gewoond tijdens hun jeugd. Tot slot geeft bijna 90% van de geadopteerde volwassenen aan dat zij 18 jaar of ouder waren toen ze voor het eerst uit huis gingen. Tien procent van de geadopteerde personen is dus uit huis gegaan toen ze jonger waren dan 18 jaar. Bij de niet-geadopteerde volwassenen was 92% volwassen (18 jaar of ouder) toen zij het huis verlieten.

In figuur 2.1.1 is te zien dat bijna 74% van de adoptieouders (zeer) gemakkelijk kon rondkomen in vergelijking met ruim 53% van ouders van niet-geadopteerde personen.

¹⁹ In dit onderzoek is de term adoptieouders gebruikt. Het was voor het onderzoek essentieel dat het altijd duidelijk was voor de respondent of de vragen gingen over de biologische ouders of over de ouders die de persoon geadopteerd hebben. De onderzoekers realiseren zich dat deze term mogelijk als kwetsend of ongepast kan worden ervaren, maar het was om onderzoekstechnische redenen (om de validiteit van de onderzoeksresultaten te waarborgen) nodig om dit zo aan te duiden.

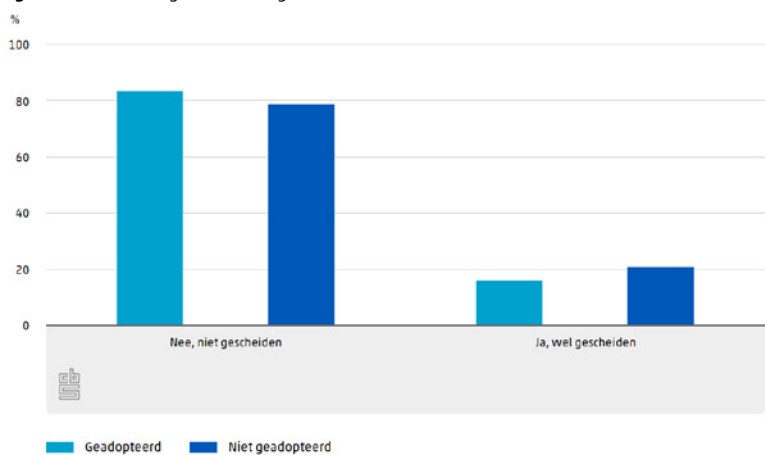

Figuur 2.1.1 Percentage hoe gemakkelijk of moeilijk (adoptie)ouders financieel konden rondkomen

In figuur 2.1.2 is te zien dat 16% van de adoptieouders is gescheiden of uit elkaar gegaan in vergelijking met 21% van de ouders van niet-geadopteerde personen.

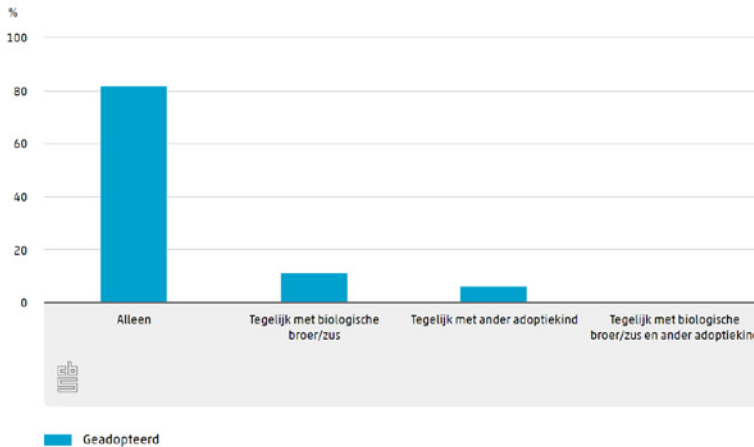
Figuur 2.1.2 Percentage al dan niet gescheiden ouders

Aan geadopteerde personen zijn nog aanvullende vragen gesteld over de samenstelling van het gezin tijdens de jeugd. Zo is gevraagd of ze alleen of tegelijk met andere kinderen geadopteerd zijn.

In figuur 2.1.3 blijkt dat de meeste geadopteerde personen (82%) aangeven alleen geadopteerd te zijn op het moment dat zij geadopteerd werden. Elf procent van de personen geeft aan dat zij tegelijk met een biologische broer of zus geadopteerd zijn en 6% van de personen is tegelijk met een ander adoptiekind (maar geen broer of zus) geadopteerd.

Figuur 2.1.3 Percentage dat alleen of met andere kinderen geadopteerd is

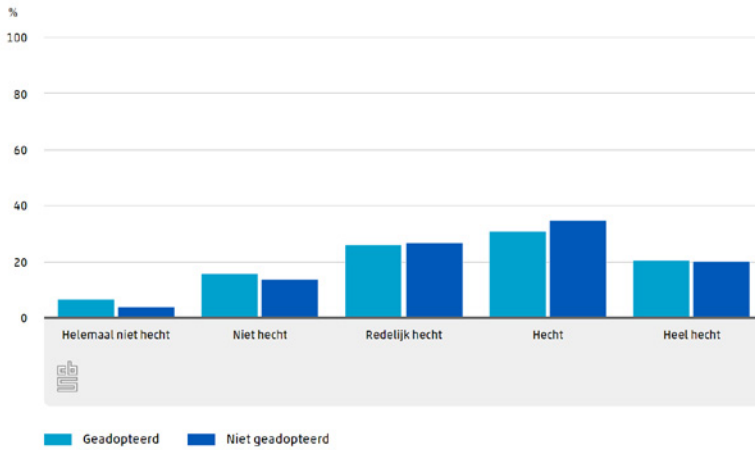

In het onderzoek is ook gevraagd of de adoptieouders nadat de respondent was geadopteerd, nog andere biologische kinderen hebben gekregen of andere kinderen hebben geadopteerd. Ongeveer 12% geeft aan dat hun adoptieouders nog biologische kinderen gekregen hebben en 38% geeft aan dat er nog één of meer kinderen geadopteerd zijn (nadat zij geadopteerd zijn in het gezin).

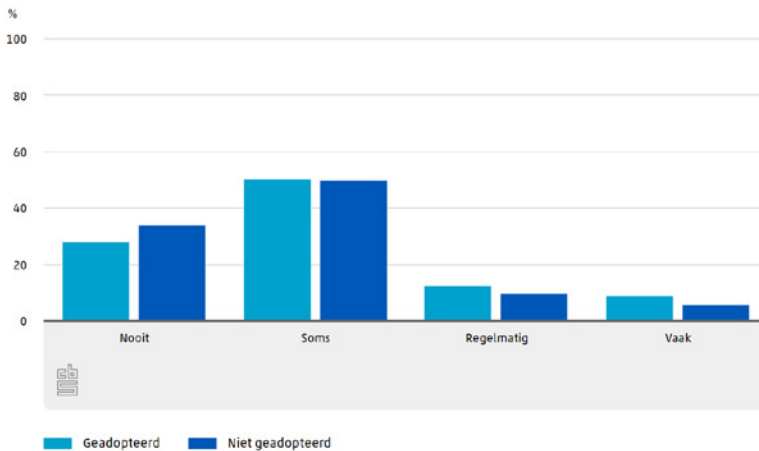
2.2 De band met de (adoptie)ouders tijdens de jeugd

In het onderzoek is de respondenten ook gevraagd naar de band met hun (adoptie)ouders tijdens hun jeugd. Uit figuur 2.2.1 blijkt dat ruim 51% van de geadopteerde personen een (hele) hechte band had met de adoptievader tijdens de jeugd. Voor de niet-geadopteerde personen geldt dat 55% een (hele) hechte band had met zijn/haar biologische vader tijdens de jeugd. Figuur 2.2.2 laat zien dat 22% van de geadopteerde volwassenen regelmatig tot vaak conflicten of spanningen had met zijn/haar adoptievader tijdens de jeugd. Van de niet-geadopteerde volwassenen geeft 16% aan regelmatig tot vaak conflicten of spanningen te hebben gehad met zijn/haar biologische vader tijdens de jeugd.

Figuur 2.2.1 Hechtheid van de band met adoptievader/biologische vader tijdens de jeugd

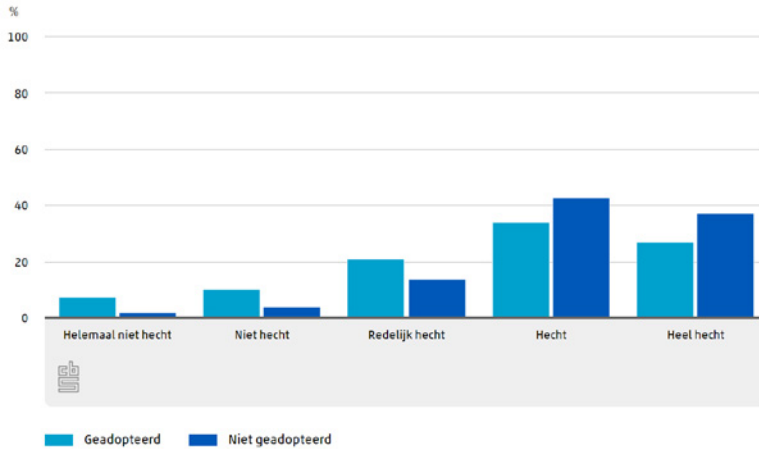
Figuur 2.2.2 Percentage spanningen en/of conflicten tussen kind en vader

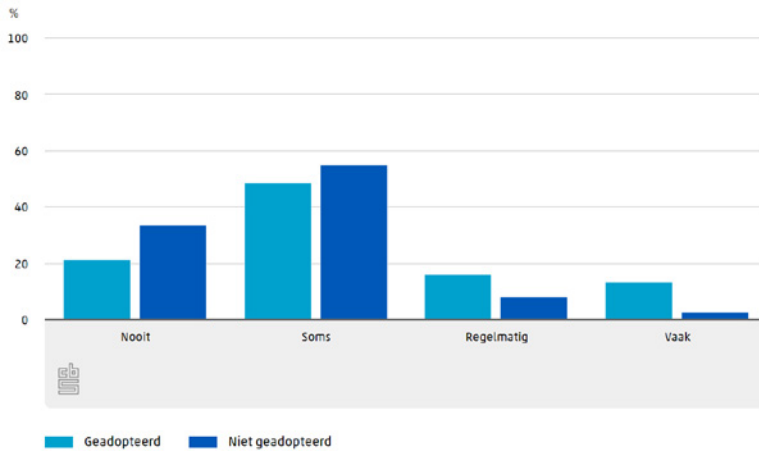
In figuur 2.2.3 is weergegeven dat 61% van de geadopteerden een (hele) hechte band had met de adoptiemoeder tijdens de jeugd. Voor de niet-geadopteerden geldt dat ruim 80% een (hele) hechte band had met de moeder tijdens de jeugd. Figuur 2.2.4 laat zien dat bijna 30% van de geadopteerde volwassenen aangeeft spanningen of conflicten te hebben gehad met zijn/haar adoptiemoeder

tijdens de jeugd. Van de niet-geadopteerde volwassenen geeft 11% aan deze spanningen of conflicten te hebben gehad met zijn/haar moeder.

Figuur 2.2.3 Hechtheid van de band met adoptiemoeder/biologische moeder tijdens de jeugd

Figuur 2.2.4 Percentage spanningen en/of conflicten tussen kind en moeder

Geadopteerde personen hebben gemiddeld genomen dus een goede band met zowel de adoptievader als de adoptiemoeder. Ze geven aan dat tijdens hun jeugd de band met de ouders

hecht was en er was niet heel vaak sprake van conflicten. Gemiddeld genomen is de relatie tussen geadopteerde personen en hun adoptieouders minder goed dan de relatie tussen niet-geadopteerde personen en hun ouders.

Zoals in de inleiding aangegeven was er aan het einde van de vragenlijst ruimte om gegeven antwoorden nader toe te lichten en om eventuele opmerkingen over de adoptie weer te geven. Het is gezien de aard van de data (uitgeschreven opmerkingen) niet mogelijk om statistische analyses te doen met deze gegevens en uitspraken te doen over de representativiteit van de opmerkingen. Wel geven ze inzicht in zaken die er spelen. Daarom zijn de open antwoorden die meermaals naar voren kwamen in de vragenlijst in dit rapport als aanvulling op de statistische analyses van de gesloten vragen toegevoegd. Er zijn meerdere geadopteerde personen die in deze ruimte ingegaan zijn op de vroegere thuissituatie en de relatie met de adoptieouders. Zo geven meerdere personen aan dat zij van mening zijn dat hun adoptieouders eigenlijk nooit kinderen hadden mogen adopteren, omdat zij hier niet toe in staat zouden zijn vanwege bijvoorbeeld psychische problemen, omdat zij reeds overspannen zouden zijn of omdat zij gewelddadig zouden zijn. Er klinkt ook de roep om een betere screening van de adoptieouders. Er wordt aangegeven dat er streng getoetst moet worden of ouders 'mentaal, emotioneel en financieel' in staat zijn om adoptiekinderen op te voeden alvorens toestemming voor adoptie gegeven wordt.²⁰

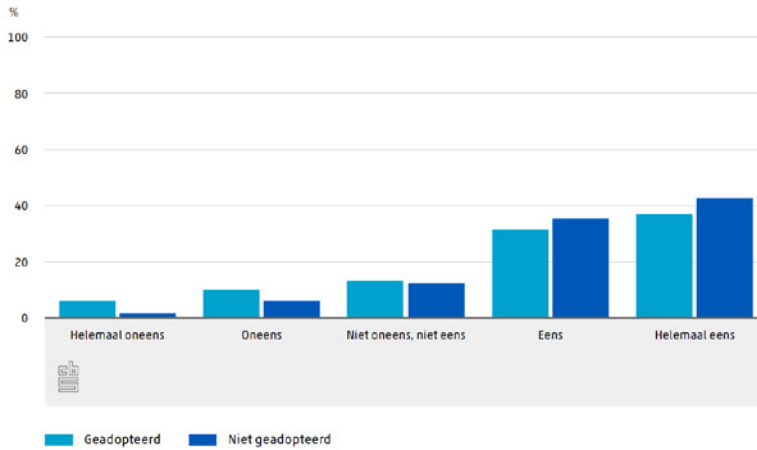
2.3 Beleving jeugd in het algemeen

De respondenten is verder gevraagd naar hoe zij hun jeugd hebben ervaren. In het onderzoek zijn enkele algemene stellingen voorgelegd aan de respondenten over de algemene jeugdbeleving: 1) Ik kijk meestal met plezier terug op mijn jeugd, 2) Ik denk weleens, was ik maar in een andere familie opgegroeid, 3) Ik heb al met al een gelukkige jeugd gehad, en 4) Ik was opgelucht toen ik uit huis ging. Respondenten konden aangeven in hoeverre ze het eens of oneens waren met deze stellingen.

Uit figuur 2.3.1 komt naar voren dat 69% van de geadopteerde volwassenen met plezier terugkijkt op zijn/haar jeugd. Voor de niet-geadopteerde volwassenen is dat 79%. Daarnaast kijkt 17% van de geadopteerde volwassenen niet met plezier terug op zijn/haar jeugd ten opzichte van 8% onder de niet-geadopteerden.

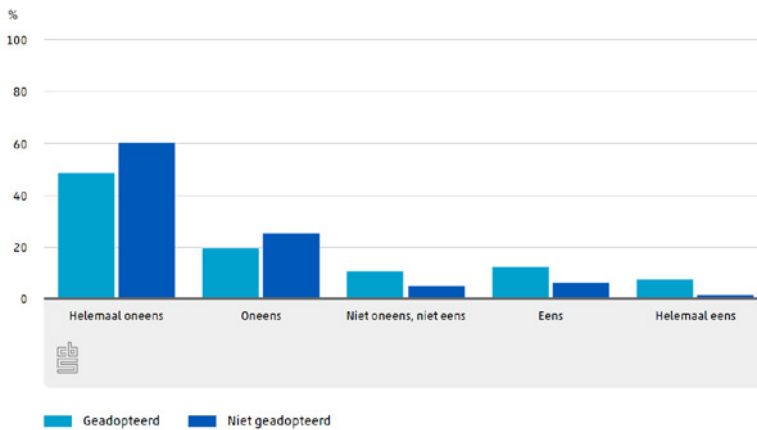
²⁰ Voor een beschrijving van de huidige adoptieprocedure in Nederland zie (ter Meulen, 2019).

Figuur 2.3.1 Percentage dat met plezier terugkijkt op zijn/haar jeugd

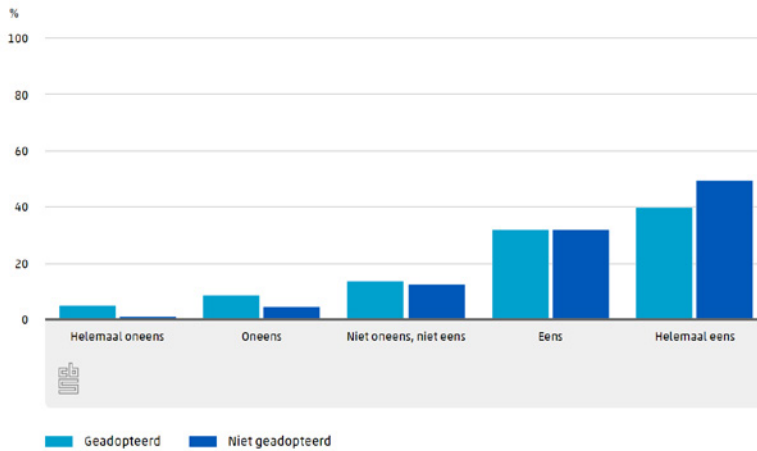
Uit figuur 2.3.2 blijkt dat ruim 20% van de geadopteerde volwassenen weleens de volgende gedachte heeft gehad: 'was ik maar in een andere familie opgegroeid'. Zij zijn het dus (helemaal) eens met deze stelling. Voor de niet-geadopteerde volwassenen is dat 8%. Van de geadopteerde volwassenen geeft 69% aan nooit deze gedachte te hebben gehad ten opzichte van 86% onder de niet-geadopteerden. Zij zijn het dus (helemaal) oneens met deze stelling.

Figuur 2.3.2 Percentage dat weleens denkt 'was ik maar in een andere familie opgegroeid'

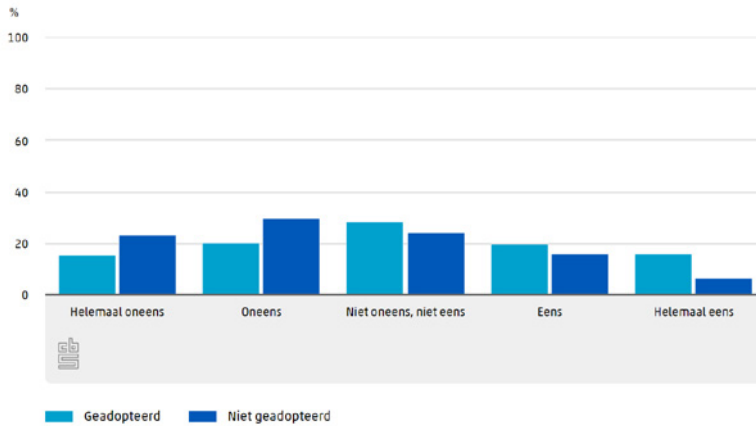
Figuur 2.3.3 laat zien dat 72% van de geadopteerde volwassenen aangeeft al met al een gelukkige jeugd te hebben gehad (zij zijn het (helemaal) eens met de stelling). Voor de niet-geadopteerde volwassenen is dat 82%. Van de geadopteerde volwassenen geeft 14% aan al met al geen gelukkige jeugd te hebben gehad ten opzichte van 6% onder de niet-geadopteerde volwassenen (zij zijn het (helemaal) oneens met de stelling).

Figuur 2.3.3 Percentage dat al met al een gelukkige jeugd heeft gehad

Uit figuur 2.3.4 komt naar voren dat 36% van de geadopteerde volwassenen aangeeft opgelucht te zijn geweest toen zij uit huis gingen. Voor niet-geadopteerde personen is dat bijna 23%. Bijna 36% van de geadopteerde volwassenen geeft aan dat ze niet opgelucht waren toen ze uit huis gingen ten opzichte van 53% onder de niet-geadopteerden.

Figuur 2.3.4 Percentage dat opgelucht was toen zij/hij uit huis ging tijdens zijn/haar jeugd

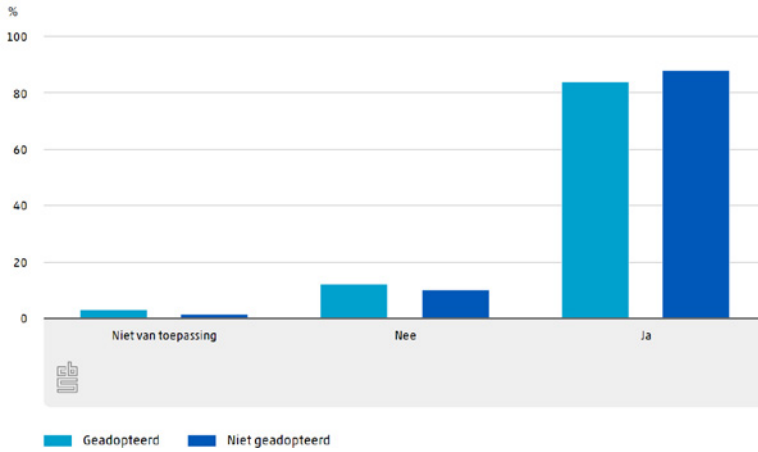
Samenvattend geven geadopteerde personen aan gemiddeld genomen een fijne jeugd te hebben gehad. De meeste geadopteerde personen kijken met plezier terug op hun jeugd en geven aan al met al een gelukkige jeugd te hebben gehad. Verder geven de meeste geadopteerde personen niet aan weleens te wensen dat ze in een andere familie opgegroeid zouden zijn. Gemiddeld genomen kijken geadopteerde personen met iets minder plezier terug op de jeugd dan niet-geadopteerde personen.

2.4 Schooltijd

Het laatste onderdeel van het hoofdstuk jeugd gaat in op de ervaring van de schooltijd. In het onderzoek zijn meerdere stellingen voorgelegd aan de respondenten over de ervaringen tijdens hun schooltijd. Er is ingegaan op de relaties van personen met docenten en leeftijdsgenoten, pestgedrag, prestaties op school en probleemgedrag tijdens de jeugd/op school.

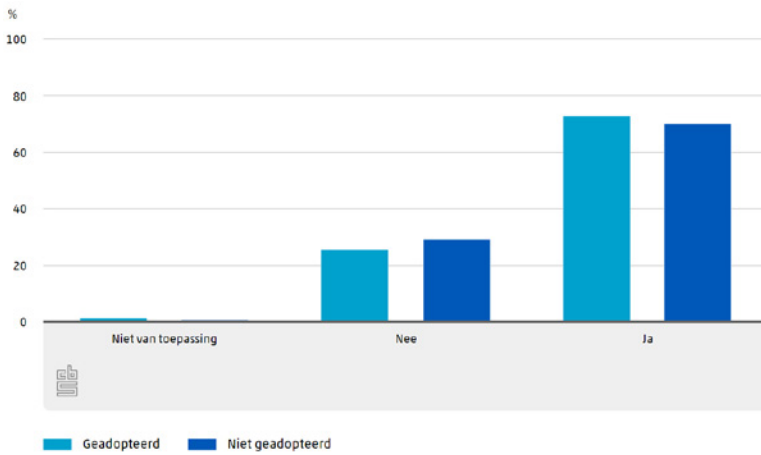
Uit figuur 2.4.1 komt naar voren dat bijna 84% van de geadopteerde volwassenen aangeeft het goed met leraren te kunnen vinden tijdens zijn/haar schooltijd. Voor niet-geadopteerden is dit bijna 90%.

Figuur 2.4.1 Percentage dat het goed kon vinden met leraren tijdens zijn/haar schooltijd

Uit figuur 2.4.2 komt naar voren dat 73% van de geadopteerden aangeeft veel vrienden te hebben gehad tijdens zijn/haar schooltijd. Voor niet-geadopteerden is dit 70%. Na controle voor de verschillende achtergrondkenmerken (zie bijlage 1) zijn de verschillen tussen geadopteerde personen en niet-geadopteerde personen niet statistisch significant.

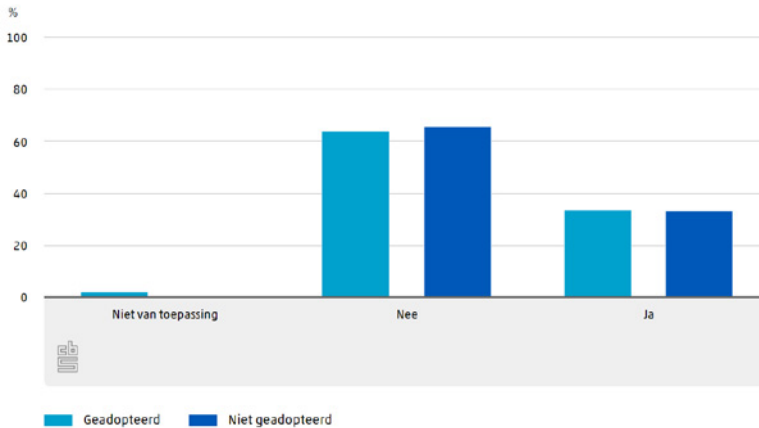
Figuur 2.4.2 Percentage dat veel vrienden had tijdens zijn/haar schooltijd

In het onderzoek is ook gevraagd naar pestgedrag: werden personen gepest op school en/of pestten zij zelf andere kinderen op school? Uit figuur 2.4.3 komt naar voren dat 34% van de geadopteerde

volwassenen aangeeft dat ze door andere kinderen gepest werden tijdens hun schooltijd. Voor niet-geadopteerde volwassenen is dit 33%.

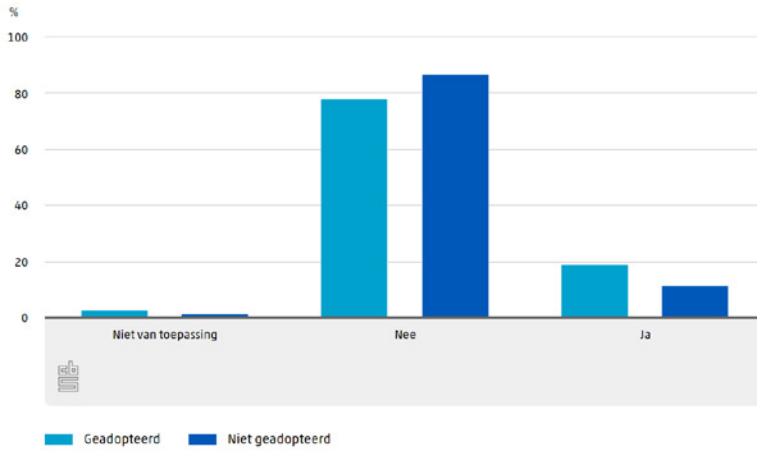
Figuur 2.4.3 Percentage dat werd gepest door andere kinderen tijdens zijn/haar schooltijd

Figuur 2.4.4 toont dat 19% van de geadopteerde personen aangeeft andere kinderen te hebben gepest tijdens zijn/haar schooltijd. Voor niet-geadopteerde personen is dit 12%. Kortom, geadopteerde volwassenen geven significant iets vaker aan gepest te zijn als kind. Zij geven ook vaker aan zelf andere kinderen gepest te hebben tijdens hun jeugd.²¹

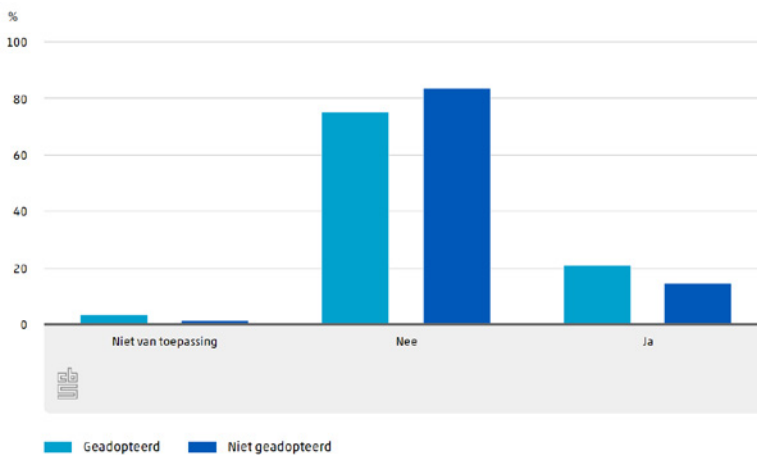
²¹ Uit eerder onderzoek is gebleken dat veel leerlingen die pesten, zelf ook gepest worden. Uit het Landelijk onderzoek pesten 2012 (van der Gaag en Duiven, 2013) blijkt dat op de basisschool 15% van de pesters zelf ook wordt gepest.

Figuur 2.4.4 Percentage dat andere kinderen heeft gepest tijdens zijn/haar schooltijd

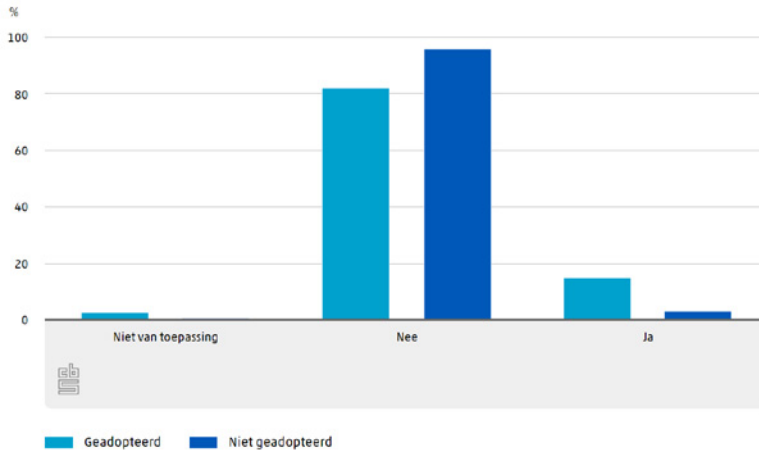
Voor probleemgedrag tijdens de jeugd/op school is gevraagd naar of personen al dan niet vaak gespijgeld hebben, of zij weleens zijn weggelopen van huis, of zij weleens van school gestuurd zijn of geschorst werden en of ze weleens in aanraking zijn gekomen met politie en/of justitie. Uit figuur 2.4.5 komt naar voren dat 21% van de geadopteerden aangeeft vaak te hebben gespijgeld tijdens zijn/haar schooltijd. Voor niet-geadopteerden is dit 15%.

Figuur 2.4.5 Percentage dat vaak gespijgeld heeft tijdens zijn/haar schooltijd

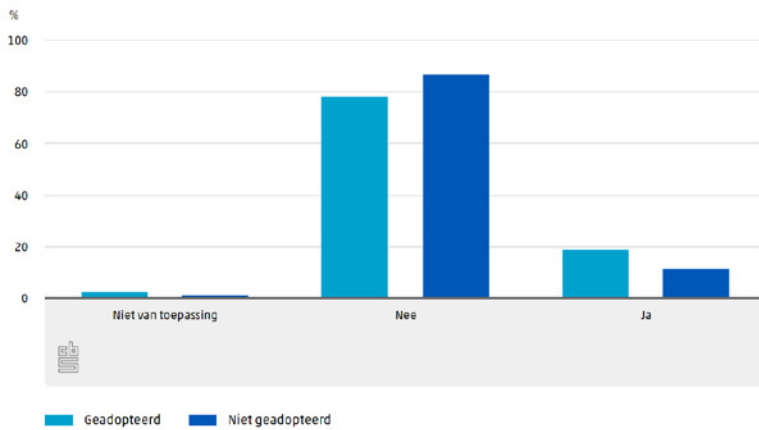
Zoals in figuur 2.4.6 te zien is geeft 15% van de geadopteerden aan weg te zijn gelopen van huis tijdens zijn/haar schooltijd. Voor niet-geadopteerden is dit 3%.

Figuur 2.4.6 Percentage dat weggelopen is van huis tijdens zijn/haar schooltijd

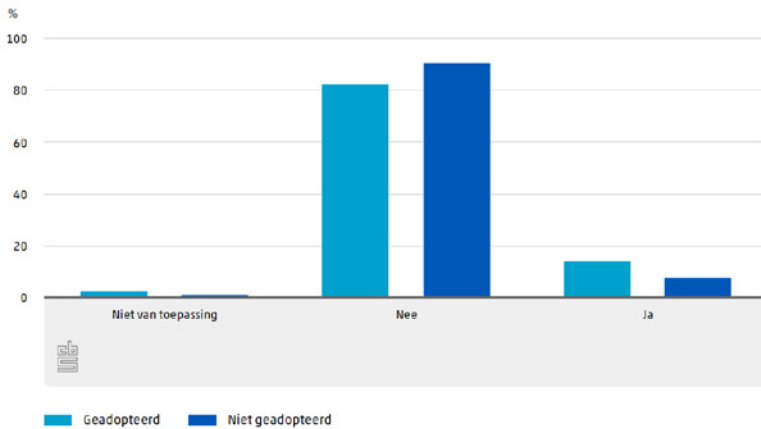
Uit figuur 2.4.7 komt naar voren dat 11% van de geadopteerde volwassenen aangeeft van school gestuurd te zijn of te zijn geschorst tijdens de schoolperiode. Voor niet-geadopteerden is dit 7%.

Figuur 2.4.7 Percentage dat van school gestuurd of geschorst is tijdens zijn/haar schooltijd

Figuur 2.4.8 toont dat 14% van de geadopteerden aangeeft in aanraking te zijn gekomen met politie en/of justitie tijdens zijn/haar schoolperiode. Voor niet-geadopteerden is dit 8%.

Figuur 2.4.8 Percentage dat in aanraking is gekomen met politie en/of justitie tijdens zijn/haar schooltijd

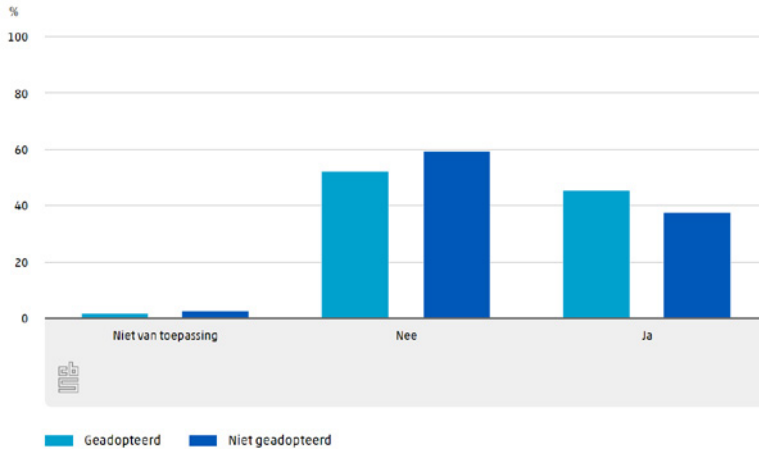

Er blijkt bij geadopteerde personen dus vaker sprake te zijn geweest van probleemgedrag tijdens de jeugd. Zij geven vaker aan veel gespijbeld te hebben, van huis te zijn weggelopen, van school te zijn gestuurd of geschorst en vaker in aanraking te zijn gekomen met politie en/of justitie dan niet-geadopteerde personen.

Zoals eerder aangeven was er in het onderzoek aan het einde van de vragenlijst de ruimte om bepaalde antwoorden toe te lichten en/of om meer informatie te geven over bijvoorbeeld de adoptie. Er zijn meerdere geadopteerde personen die in deze ruimte ingegaan zijn op de beleving van de jeugd en eventuele problemen vroeger thuis. Meerdere geadopteerde personen geven aan dat ze vinden dat er meer hulp geboden moet worden aan adoptiegezinnen. Dit zou standaard (meer) moeten gebeuren zo wordt beargumenteerd. Er wordt aangegeven dat er een betere voorlichting moet komen over de impact van adopteren. Er zijn ook geadopteerden die van mening zijn dat de adoptieouders zich meer zouden moeten verdiepen in de taal en cultuur van het geboorteland van het adoptiekind alvorens zij een kind adopteren. Verder zou er na de adoptie (dus tijdens de jeugd) standaard meer nazorg en pedagogische begeleiding moeten komen. Ook benoemen respondenten dat regelmatige controles bij adoptiegezinnen en gesprekken met direct betrokkenen (ouders en kinderen) waardevol zouden zijn. Dit om meer inzicht en begeleiding te geven aan adoptiegezinnen over bijvoorbeeld adoptie en hechting. De belangen van het adoptiekind, en niet van de adoptieouders, moeten altijd centraal staan, zo wordt opgemerkt.

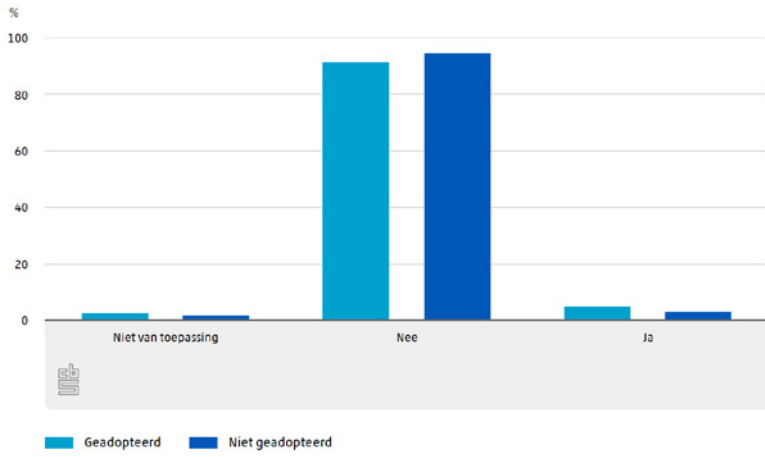
Tot slot is nog in het algemeen ingegaan op schoolprestaties. Meer specifiek is gevraagd of personen weleens zijn blijven zitten en of zij weleens een klas hebben overgeslagen. Uit figuur 2.4.9 komt naar voren dat 46% van de geadopteerde volwassenen aangeeft te zijn blijven zitten tijdens zijn/haar schooltijd. Voor niet-geadopteerden is dit 38%.

Figuur 2.4.9 Percentage dat is blijven zitten tijdens zijn/haar schooltijd

Uit figuur 2.4.10 komt naar voren dat 5% van de geadopteerden aangeeft een klas te hebben overgeslagen tijdens zijn/haar schooltijd. Voor niet-geadopteerden is dit 3%. Kortom, geadopteerde personen zijn op school vaker blijven zitten, maar hebben ook vaker een klas overgeslagen dan niet-geadopteerde personen.

Figuur 2.4.10 Percentage dat een klas heeft overgeslagen tijdens zijn/haar schooltijd

3. Volwassenheid: leefsituatie en welzijn van geadopteerden (versus niet-geadopteerden)

In het vorige hoofdstuk is ingegaan op verschillen tussen geadopteerde en niet-geadopteerde volwassenen wat betreft de woonsituatie en ervaringen in de jeugd. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de leefsituatie, relaties en ervaringen in het volwassen leven. Meer specifiek wordt gekeken naar de band die men nu heeft met de ouders (paragraaf 3.1), de huidige gezinssituatie (paragraaf 3.2) en gezondheid en welzijn (paragraaf 3.3, 3.4 en 3.5).

3.1 Huidige band met ouders

Als eerste wordt in dit hoofdstuk gekeken naar de relatie die personen tijdens hun volwassen leven hebben met de ouders. In het vorige hoofdstuk kwam naar voren dat geadopteerde personen in hun jeugd in het algemeen een goede relatie bleken te hebben met hun adoptieouders. Wel is de relatie met de ouders iets minder goed dan bij niet-geadopteerde personen. Hoe goed is de relatie met de (adoptie)ouders in het volwassen leven?

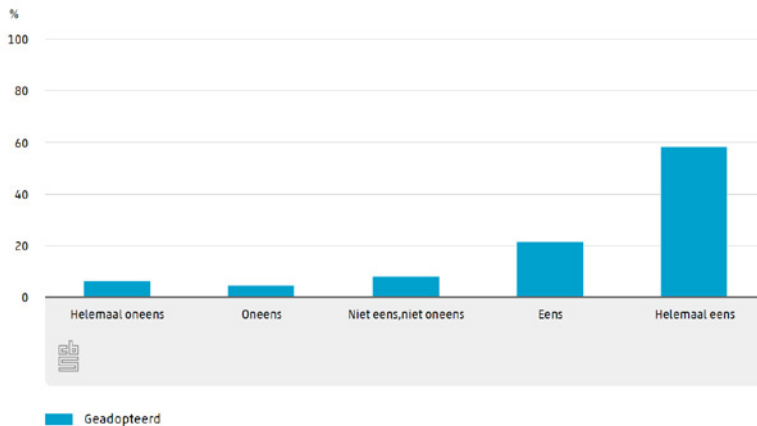
In het onderzoek zijn enkele algemene stellingen voorgelegd aan de respondenten over de band met de ouders: 1) Ik denk vaak aan mijn (adoptie)ouders, 2) Ik vertel mijn (adoptie)ouders veel over mijn leven, 3) Ik heb vaak dat bepaalde dingen me doen denken aan mijn (adoptie)ouders, 4) Ik ben geïnteresseerd in het leven van mijn (adoptie)ouders en 5) Ik voel me helemaal op mijn plek in mijn (adoptie)gezin. Respondenten kunnen aangeven in hoeverre ze het eens of oneens zijn met deze stellingen. De antwoorden op deze vijf stellingen zijn samengevoegd om de algemene band met de ouders te meten. Het kan robuuster (beter) zijn om een bepaald kenmerk, in dit geval de band van de ouders, te meten door middel van antwoorden op meerdere stellingen in plaats van door middel van één afzonderlijke stelling. Op deze manier ontstaat een meer dekkende meting van dit kenmerk. Door de antwoorden op de vijf afzonderlijke stellingen te combineren wordt een zogenoemde schaal gemaakt om de band met de ouders te meten. Samen vormen deze items een betrouwbare schaal om de globale band met de (adoptie)ouders te meten (zie bijlage 2 voor meer informatie hierover). Een hoge score op deze schaal (5) staat voor een goede band met de ouders en een lage score (1) voor een slechte band met de ouders. Gemiddeld genomen scoren geadopteerde volwassenen 3,69 op deze vijfpuntschaal. Dit geeft aan dat geadopteerde volwassenen gemiddeld genomen een redelijk goede band hebben met de adoptieouders. Niet-geadopteerde personen scoren gemiddeld genomen 3,93 op de schaal. Dit betekent dat niet-geadopteerde personen een iets betere, maar niet heel veel betere band met de ouders blijken te hebben in vergelijking met geadopteerde volwassenen.

Aan geadopteerde volwassenen uit adoptiegezinnen met ook biologische kinderen is ook nog de stelling voorgelegd 'Mijn ouders maken geen onderscheid tussen hun biologisch(e) kind(eren) en adoptiekind(eren)'. 3.1.1 laat zien dat een grote meerderheid (80%) van de personen die opgegroeid is in een gezin met zowel adoptiekinderen als biologische kinderen aangeeft het (helemaal) eens te zijn met de stelling dat hun ouders geen onderscheid maken tussen hun biologische kind(eren) en adoptiekind. Van de personen die opgegroeid zijn in een gezin met zowel adoptiekinderen als

biologische kinderen geeft 12% aan dat er wel een onderscheid gemaakt werd (zij zijn het (helemaal) oneens met de stelling).

Figuur 3.1.1 Percentage in hoeverre zijn/haar ouders geen onderscheid maken tussen hun biologisch(e) kind(eren) en adoptiekind(eren)

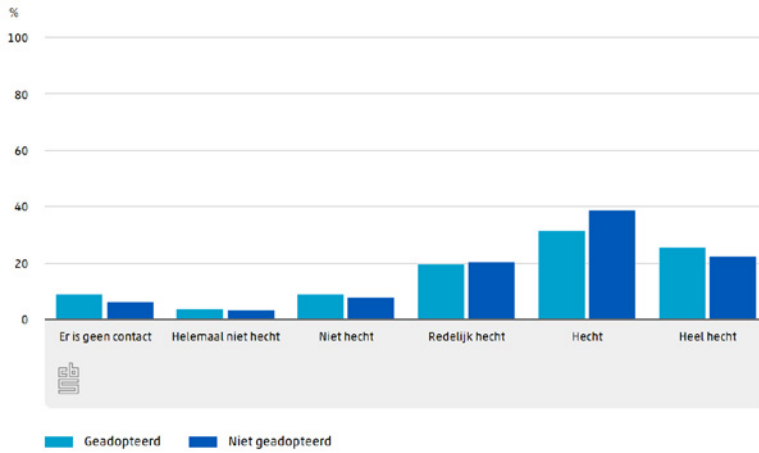

Relatie met de adoptievader

In het onderzoek zijn ook enkele vragen gesteld specifiek over de band met de vader. Zo is respondenten gevraagd hoe hecht de band met de vader is op het moment van het invullen van de vragenlijst.

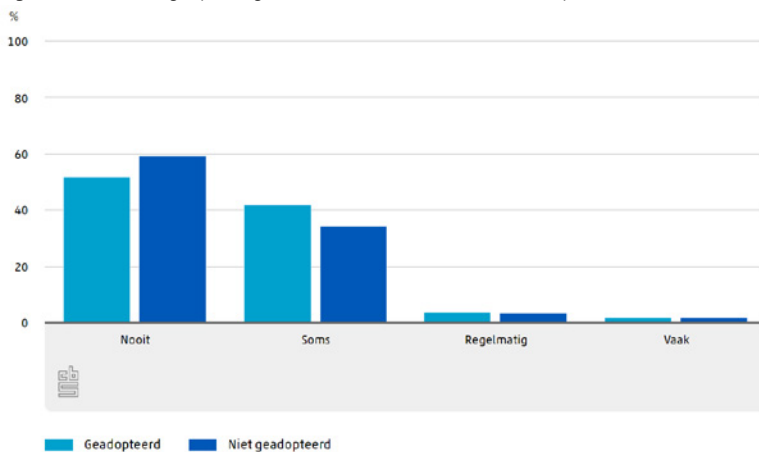
Uit figuur 3.1.2 komt naar voren dat de meeste geadopteerde volwassenen aangeven een goede band te hebben met de vader. Meer dan de helft (58%) van de geadopteerde volwassenen geeft aan een (hele) hechte band te hebben met de vader. In totaal heeft meer dan driekwart van de geadopteerde volwassenen een (redelijk tot heel) hechte band met de vader. Een minderheid (13%) geeft aan geen goede band te hebben met de vader. Minder dan 10% van de geadopteerde volwassenen geeft aan helemaal geen contact te hebben met de vader. Gemiddeld genomen is de band met de vader voor geadopteerde personen iets minder hecht dan voor niet-geadopteerde personen.

Figuur 3.1.2 Hechtheid van de band met adoptievader/biologische vader op dit moment.

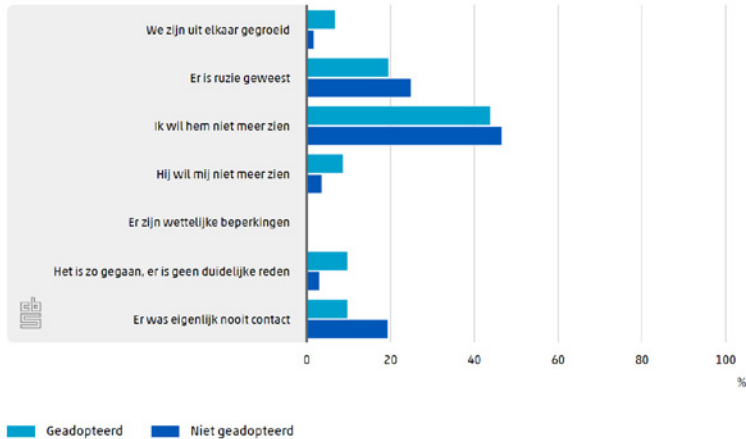
Figuur 3.1.3 laat zien dat meer dan de helft (52%) van de geadopteerde volwassenen aangeeft nooit conflicten en/of spanningen te ervaren met de vader en 42% geeft aan dat dergelijke conflicten en spanningen er soms zijn. Zes procent van de geadopteerde volwassenen geeft aan regelmatig of vaak conflicten te hebben met de vader. Niet-geadopteerde volwassenen geven ongeveer even vaak aan conflicten en/of spanningen te hebben met de vader dan geadopteerde volwassenen.

Figuur 3.1.3 Percentage spanningen en/of conflicten tussen kind en (adoptie)vader

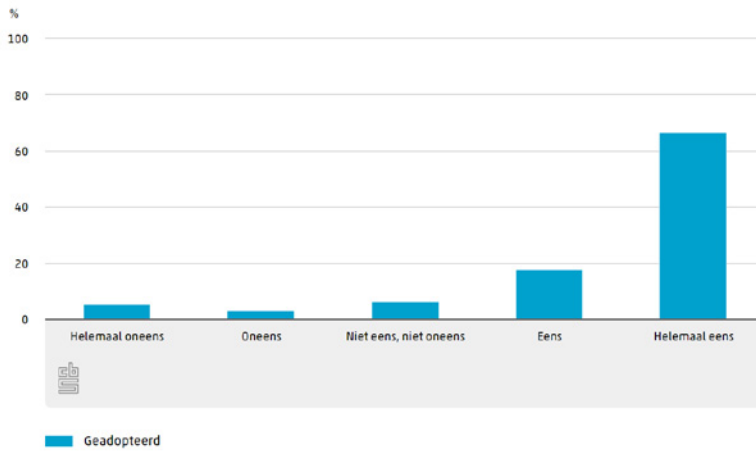
Zoals hierboven aangegeven heeft een deel van de volwassenen geen contact met de vader. In het onderzoek is ook gevraagd waarom er geen contact (meer) is. Figuur 3.1.4 laat zien dat de meest genoemde reden is dat geadopteerde personen de vader niet meer willen zien (44%). Ook voor niet-geadopteerde volwassenen is de vader niet meer willen zien de meest genoemde reden dat er geen contact meer is met de vader (47%).

Figuur 3.1.4 Percentage reden van geen contact meer met (adoptie)vader

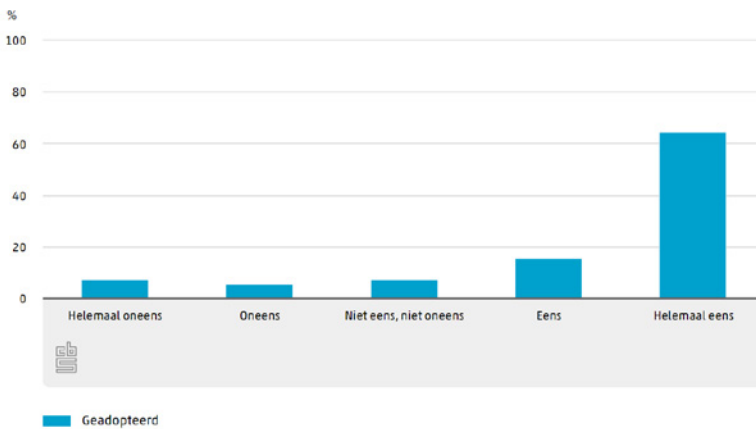

Tot slot zijn aan geadopteerde volwassenen nog twee stellingen voorgelegd over de adoptievader: 1) Ik beschouw hem als mijn vader en 2) Hij gedraagt zich tegenover mij als een echte vader. Respondenten konden op een 5-puntschaal aangeven in hoeverre ze het eens of oneens waren met deze stellingen. Uit figuur 3.1.5 komt naar voren dat 85% van de geadopteerde volwassenen aangeeft de adoptievader als hun vader te beschouwen. Bijna 70% geeft aan het hier helemaal mee eens te zijn. Ook geeft een grote meerderheid (80%) aan dat de adoptievader zich gedraagt als een echte vader (figuur 3.1.6).

Figuur 3.1.5 Percentage dat aangeeft dat zijn/haar adoptievader beschouwt als zijn/haar vader

Figuur 3.1.6 Percentage dat aangeeft dat zijn/haar adoptievader zich gedraagt als een echte vader

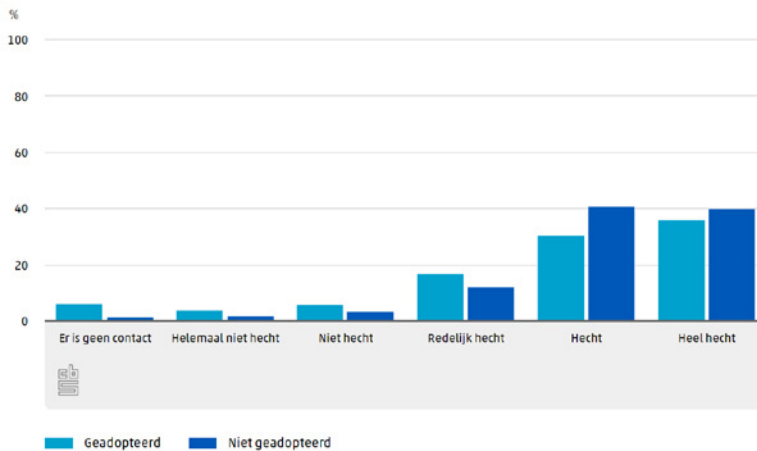
Samenvattend, is de relatie tussen geadopteerde volwassenen en hun adoptievader vaak goed. De meeste geadopteerde volwassenen geven aan een (hele) hechte band te hebben met de adoptievader, niet vaak conflicten te hebben met de adoptievader en hem te beschouwen als hun vader. De relatie met de vader blijkt bij geadopteerde volwassenen gemiddeld genomen iets minder goed te zijn dan bij niet-geadopteerde volwassenen.

Relatie met de adoptie moeder

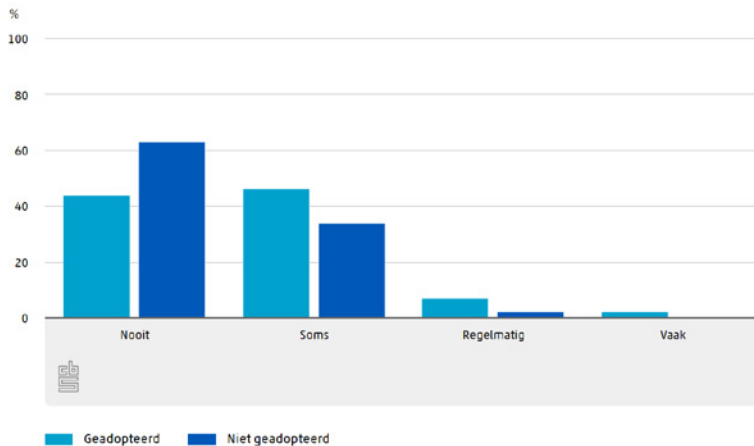
Bovenstaande vragen zijn ook gesteld met betrekking tot de moeder. De relatie met de adoptie moeder is in het algemeen (nog) beter dan met de adoptievader (figuur 3.1.7). Meer dan een derde van de geadopteerde volwassenen geeft aan een hele hechte band te hebben met de adoptie moeder en meer dan 30% geeft aan een hechte band te hebben. Ongeveer 6% van de geadopteerde volwassenen geeft aan geen contact te hebben met moeder. Niet-geadopteerde volwassenen hebben gemiddeld genomen een hechtere band met hun moeder dan geadopteerde volwassenen.

Figuur 3.1.7 Hechtheid van de band met adoptie moeder/biologische moeder op dit moment

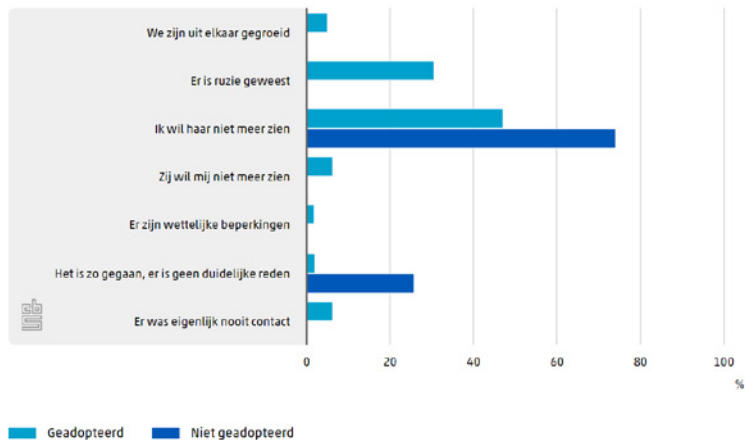
In figuur 3.1.8 staat weergegeven hoe vaak geadopteerde volwassenen conflicten hebben met hun moeder. Geadopteerde volwassenen geven vaker aan regelmatig tot vaak conflicten te hebben met hun adoptie moeder dan met hun adoptievader (10% versus 6%). Slechts een kleine minderheid heeft regelmatig of vaak conflicten met de moeder. Vergelijkbaar bij de adoptievader, geven niet-geadopteerde volwassenen minder vaak aan dat er spanningen en/of conflicten zijn met de moeder dan geadopteerde volwassenen. De verschillen tussen geadopteerde en niet-geadopteerde volwassenen lijken bij de moeder groter te zijn dan bij de vader. Ongeveer 63% van de niet-geadopteerde volwassenen geeft aan nooit conflicten en/of spanningen te hebben met de moeder tegenover 44% van de geadopteerde volwassenen (bij de vader was dit respectievelijk 60% en 52%).

Figuur 3.1.8 Percentage spanningen en/of conflicten tussen kind en (adoptie)moeder

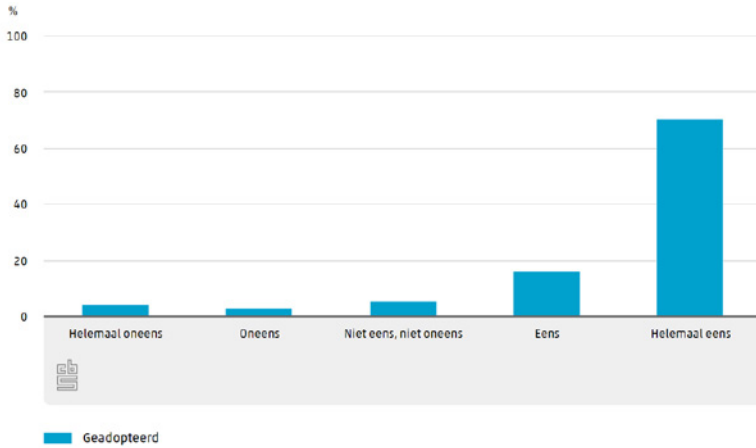
Ook voor de moeder is gevraagd waarom er geen contact meer is met de adoptiemoeder indien respondenten aangaven dat er geen contact meer is (figuur 3.1.9). Opnieuw is de reden 'ik wil haar niet meer zien' de meest voorkomende reden (47%). De aantallen voor de niet-geadopteerde volwassenen zijn in dit geval te klein om een betrouwbare vergelijking te kunnen maken tussen geadopteerde en niet-geadopteerde volwassenen.

Figuur 3.1.9 Percentage redenen van geen contact meer met (adoptie)moeder

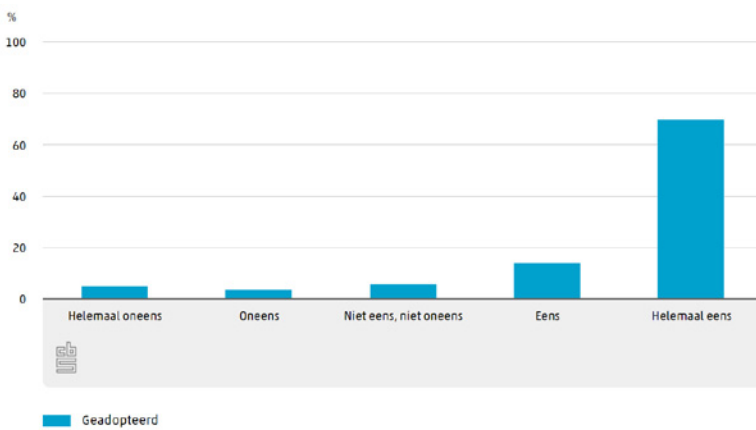

Tot slot hebben de geadopteerde volwassenen ook over hun adoptie moeder aangegeven in hoeverre zij haar beschouwen als hun moeder en in hoeverre zij zich gedraagt als een echte moeder. Ook in de figuren 3.1.10 en 3.1.11 zien we dat de 87% van de geadopteerde volwassenen aangeeft hun adoptie moeder als hun moeder te beschouwen en 85% geeft aan dat zij zich ook als een echte moeder gedraagt.

Figuur 3.1.10 Percentage dat aangeeft dat zijn/haar adoptie moeder beschouwt als zijn/haar moeder

Figuur 3.1.11 Percentage dat aangeeft dat zijn/haar adoptie moeder zich gedraagt als een echte moeder

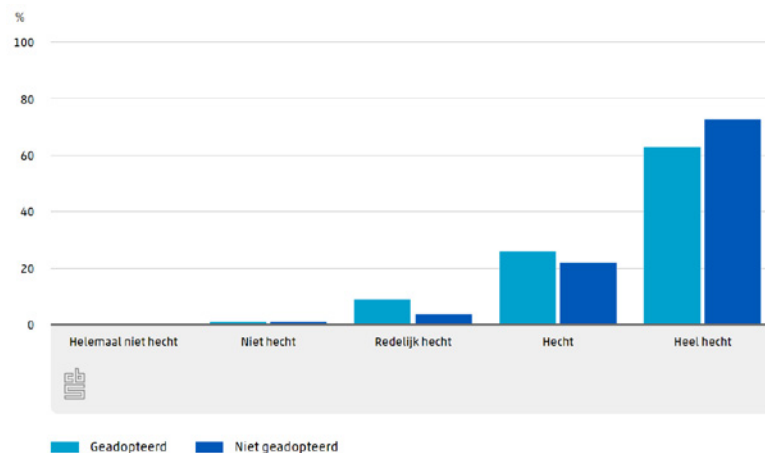
Net als bij de vader zien we ook voor de moeder dat de relatie tussen de adoptiemoeder en geadopteerde volwassenen vaak goed is. Ook hier geeft een meerderheid aan een hechte relatie met de moeder te hebben en dat er niet vaak conflicten en/of spanningen zijn. De relatie met de moeder blijkt voor geadopteerde volwassenen gemiddeld genomen iets minder goed dan voor niet-geadopteerde volwassenen. In het vorige hoofdstuk kwam naar voren dat geadopteerde volwassenen tijdens hun jeugd aangaven een minder hechte band te hebben gehad met hun ouders dan niet-geadopteerde personen. Deze verschillen zijn ook zichtbaar in het volwassen leven.

3.2 Huidige gezinssamenstelling

Hierboven is ingegaan op de relatie die volwassenen hebben met hun ouders. Hieronder wordt beschreven in hoeverre personen zelf een gezin, dat wil zeggen een partner en/of kinderen, hebben.²² Ook wordt ingegaan op de kwaliteit van de relatie met de partner.

Van de geadopteerde respondenten heeft 61% langer dan zes maanden een vaste partner. Dit is minder vaak dan de niet-geadopteerde volwassenen (in dezelfde leeftijdscategorie). Van de niet-geadopteerde volwassenen die deelgenomen hebben aan het onderzoek geeft 69% aan een vaste partner te hebben. In het onderzoek is ook gevraagd hoe hecht de band met de partner is. Figuur 3.2.1 laat zien dat de meeste personen aangeven dat de relatie met de partner (heel) hecht is (89% en 95%). Niet-geadopteerde personen geven vaker aan dat de relatie met de partner heel hecht is (73%) dan geadopteerde personen (63%).

Figuur 3.2.1 Hechtheid van de band met partner

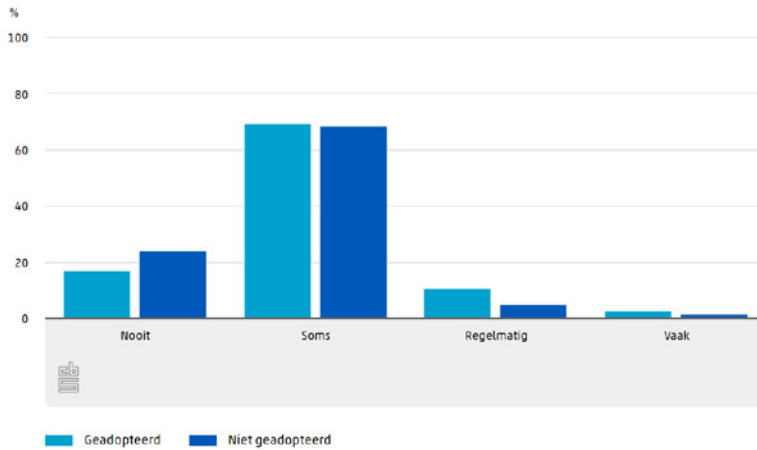

²² In dit blok zijn variabelen als burgerlijke staat vanwege de overlap met de uitkomstvariabelen niet meegenomen als controlevariabele (om te kijken of de gerapporteerde verschillen tussen geadopteerde niet-geadopteerde volwassenen nog steeds significant zijn nadat rekening wordt gehouden met achtergrondkenmerken).

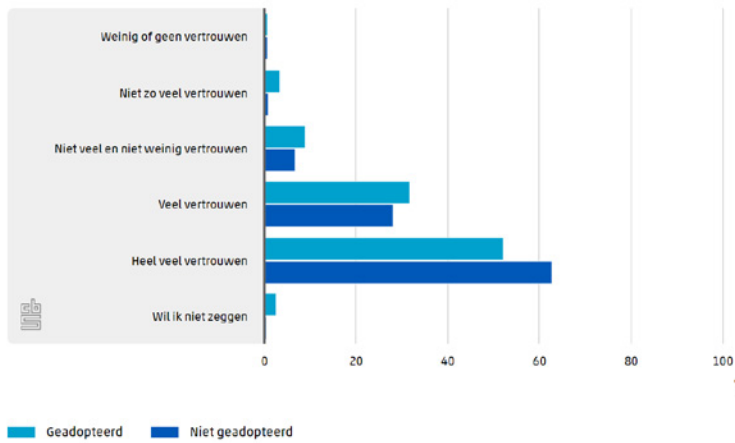
Indien gekeken wordt naar hoe vaak er conflicten en/of spanningen in de relatie zijn, is hetzelfde beeld te zien: de meeste mensen geven aan dat de relatie met de partner goed is in de zin dat er niet vaak sprake is van conflicten en/of spanningen (figuur 3.2.2). Niet-geadopteerde volwassenen geven vaker aan nooit spanningen en/of conflicten te hebben met de partner (24%) dan geadopteerde volwassenen (17%).

Figuur 3.2.2 Percentage spanningen en/of conflicten met de partner

Verder is in het onderzoek gevraagd in welke mate men vertrouwen heeft in de toekomst van de relatie met de partner. Figuur 3.2.3 laat zien dat in het algemeen de meeste personen aangeven veel of heel veel vertrouwen te hebben in de relatie. Dit geldt zowel voor geadopteerde als voor niet-geadopteerde volwassenen (84% en 91%). Ook hier geven niet-geadopteerde personen vaker aan heel veel vertrouwen te hebben in de toekomst van de relatie (63%) dan geadopteerde personen (52%).

Figuur 3.2.3 Percentages vertrouwen in de toekomst van de relatie met de partner

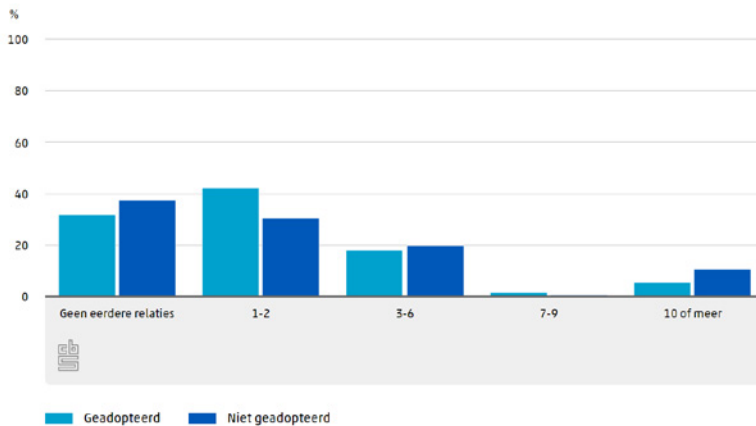
Door middel van een schaal (samenvoeging van antwoorden op meerdere stellingen) is aan personen gevraagd in hoeverre zij vertrouwen hebben in andere mensen. Meer specifiek is respondenten gevraagd in hoeverre zij het eens of oneens waren met de volgende stellingen: 1) De meeste mensen zijn wel te vertrouwen, 2) Als je anderen helpt kom je vaak bedrogen uit, 3) Ik vind/vond het in een relatie moeilijk om mijn partner te vertrouwen, 4) Het is riskant om je open te stellen voor anderen en 5) In relaties twijfel ik vaak of het wel goed zal blijven gaan. De antwoorden op deze vijf stellingen worden samengevoegd in één schaal om algemeen vertrouwen te meten (de items vormen een betrouwbare schaal, zie bijlage 2). Het eerste item is positief geformuleerd in de zin dat wanneer mensen het eens zijn met de stelling dit betekent dat ze veel vertrouwen hebben in mensen om hen heen. De andere items zijn negatief geformuleerd in de zin dat wanneer personen het eens zijn met deze stellingen dit duidt op weinig vertrouwen in mensen om hen heen. Door zowel positief als negatief geformuleerde items af te wisselen in een vragenlijst wordt de kans verkleind dat de respondenten routinematig de vragen beantwoorden (bijvoorbeeld door altijd eens aan te vinken) en wordt de kans vergroot dat respondenten beter nadenken over de stelling alvorens hun antwoord te geven. Om de items te kunnen combineren in één schaal om algemeen vertrouwen in mensen te meten, moeten de items in de analysefase gehercodeerd worden. Dit houdt in dat de antwoorden op alle items zo gecodeerd worden dat een hoge score op alle items hetzelfde betekent. In dit geval betekent een lage score op de schaal (1) dat personen veel moeite hebben om mensen te vertrouwen en een hoge score op de schaal (5) geeft aan dat personen in het algemeen veel vertrouwen hebben in mensen om hen heen. Op basis van deze analyses hebben geadopteerde personen meer moeite om mensen te vertrouwen dan niet-geadopteerde personen (gemiddelde is respectievelijk 3,33 en 3,63).

In de beschikbare ruimte aan het einde van de vragenlijst geven meerdere geadopteerde personen aan dat zij het gevoel hebben dat hun adoptie invloed heeft op de relaties die zij aangaan met mensen. Meer specifiek geven meerdere mensen aan verlatingsangst te hebben die zij koppelen aan het feit dat zij geadopteerd zijn.

In het onderzoek is ook gevraagd naar hoe vaak men in het verleden lange relaties gehad heeft. Iets meer dan 40% van de geadopteerde volwassenen heeft in het verleden 1 of 2 lange relaties gehad en iets meer dan 30% van de geadopteerde volwassenen geeft aan in het verleden geen lange relatie gehad te hebben (figuur 3.2.4).

Figuur 3.2.4 Percentage aantal relaties die in het verleden langer dan 6 maanden hebben geduurd

Tot slot is nog gevraagd of personen al dan niet kinderen hebben. Van de geadopteerde volwassenen geeft 42% aan biologische kinderen te hebben. Dit is minder vaak dan bij niet-geadopteerde volwassenen (51%). Het zelf adopteren van kinderen gebeurt iets vaker bij geadopteerde volwassenen (ongeveer 1%) dan bij niet-geadopteerde volwassenen, maar na controle voor de verschillende achtergrondkenmerken zijn deze verschillen tussen geadopteerde volwassenen en niet-geadopteerde volwassenen statistisch niet meer significant.

3.3 Gezondheid en welzijn²³

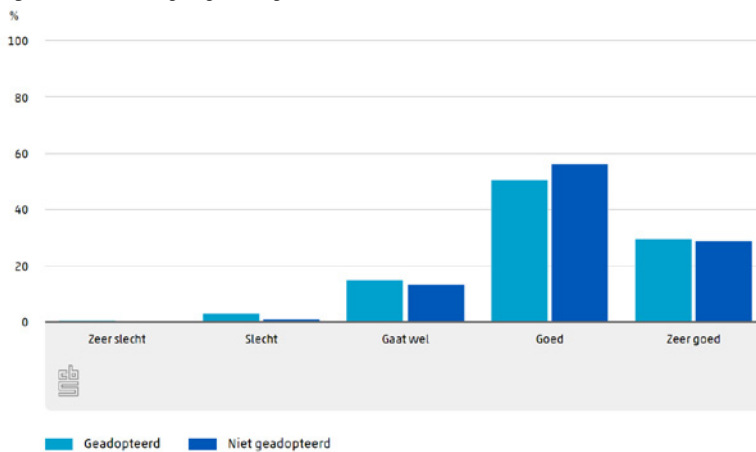
In het onderzoek is verder ingegaan op de gezondheid en welzijn van geadopteerde volwassenen. Om algemeen welzijn te onderzoeken zijn aan respondenten de volgende drie stellingen voorgelegd: 1) Mijn leven is ideaal in de meeste opzichten, 2) Mijn levensomstandigheden zijn uitstekend, en 3)

²³ Zoals aangegeven heeft het veldwerk/de dataverzameling van dit onderzoek plaatsgevonden tijdens de lockdown als gevolg van de verspreiding het coronavirus. Dit heeft mogelijk een invloed gehad op hoe mensen denken over zaken zoals gezondheid. Doorlopende onderzoeken van het CBS tonen echter aan dat er, gemiddeld genomen, geen drastische verschuivingen hebben plaatsgevonden door corona wat betreft ervaren gezondheid en psychische gesteldheid: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/35/in-tweede-kwartaal-2020-positiever-over-eigen-gezondheid>.

Ik ben tevreden met mijn leven, alles bij elkaar genomen. Hier is een schaal van gemaakt (door de antwoorden op bovengenoemde drie stellingen te combineren) waar een hoge score staat voor een hoger welzijn (1 = 'helemaal oneens' met alle stellingen en 5 = 'helemaal eens' met alle stellingen). Het welzijn onder geadopteerde personen is in het algemeen hoog (gemiddelde = 3,91 dus gemiddeld 'eens' met de stellingen). Wel zijn zij minder tevreden met het leven in het algemeen in vergelijking met niet-geadopteerde volwassenen (gemiddeld 4,02). Hoewel deze verschillen klein lijken, verschillen de twee groepen wel statistisch significant van elkaar voor wat betreft tevredenheid met het leven.

Verder is respondenten gevraagd hoe goed de gezondheid in het algemeen is (1 = 'zeer slecht' en 5 = 'zeer goed'). Figuur 3.3.1 toont dat de meeste geadopteerde volwassenen aangeven dat hun gezondheid in het algemeen goed is. Eénentachtig procent geeft aan dat de gezondheid (heel) goed is. Wel geven geadopteerde volwassenen iets minder vaak aan dat de gezondheid goed is in vergelijking met niet-geadopteerde volwassenen (85%). Dus in het algemeen vinden veel geadopteerde personen hun gezondheid goed, maar niet-geadopteerde personen geven statistisch significant vaker aan een goede gezondheid te hebben dan geadopteerde personen.

Figuur 3.3.1 Percentage algemene gezondheid

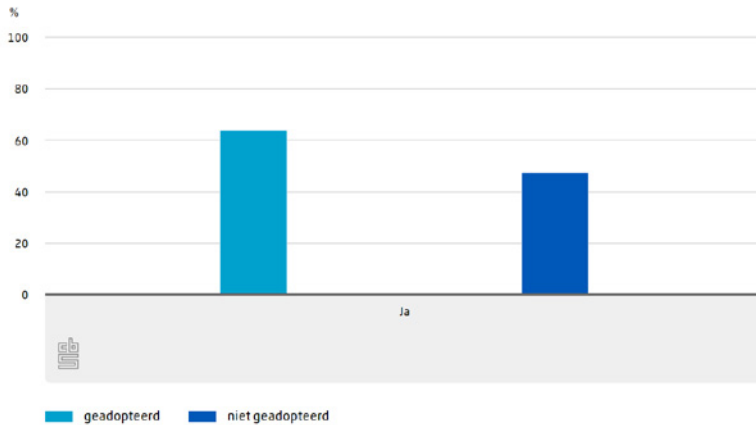

3.4 Zorggebruik psychisch welzijn

In het onderzoek is uitgebreid aandacht geweest voor het psychisch welzijn van (geadopteerde) volwassenen. Er is onder andere gevraagd of men zelf weleens contact heeft gehad met een psycholoog, psychiater of psychotherapeut. Hier zijn duidelijke verschillen te zien tussen geadopteerde volwassenen en niet-geadopteerde volwassenen. Figuur 3.4.1 toont dat van de niet-geadopteerde volwassenen minder dan de helft aangeeft weleens contact te hebben gehad met een psycholoog, psychiater of psychotherapeut (48%). Bij geadopteerde volwassenen is dit 64%.

Figuur 3.4.1 Percentage dat weleens contact heeft gehad met een psycholoog, psychiater of psychotherapeut

Meerdere geadopteerde personen schrijven in het open veld aan het einde van de vragenlijst ook over de psychologische hulpverlening. Er wordt aangegeven dat de standaard (GGZ-)hulp niet altijd volstaat en dat meer specifieke hulp gericht op geadopteerde personen gewenst is. Het gevaar bestaat, zo wordt aangegeven, dat er bij de reguliere psychologische zorgverlening verkeerde diagnoses worden gesteld, omdat er niet voldoende begrip en kennis over interlandelijke adoptie aanwezig is bij de zorgverleners. Geadopteerde personen geven aan dat zij hierdoor mogelijk juist extra schade op kunnen lopen door de behandeling. Er zouden meer adoptiespecialisten en adoptiecoaches beschikbaar moeten zijn voor psychologische hulp en vragen (mogelijk ook in de vorm van ervaringsdeskundigen). Ook wordt gesteld dat er een budget beschikbaar zou moeten zijn waaruit dergelijke hulp standaard gefinancierd zou moeten worden.

In het onderzoek is verder gevraagd of personen ooit professionele hulp hebben gekregen voor een verslaving, bijvoorbeeld voor een alcohol-, drugs- of gokverslaving. Ook hier zijn er verschillen tussen geadopteerde en niet-geadopteerde volwassenen. Van de geadopteerde personen geeft 6% aan weleens professionele hulp te hebben gekregen voor een verslaving terwijl dit bij niet-geadopteerde volwassenen 2% is.

3.5 Psychisch welzijn

In deze paragraaf worden achtereenvolgend verschillen in persoonlijkheidskenmerken, eenzaamheidsgevoelens en depressieve gevoelens tussen geadopteerde volwassenen en niet-geadopteerde volwassenen weergegeven. In Tabel 3.5.1 zijn de verschillen in persoonlijkheidskenmerken gepresenteerd. Hieruit valt op te maken dat de meerderheid van de geadopteerde volwassenen zichzelf ziet als een persoon die sociaal/op de omgeving gericht is,

kritisch is op anderen en geïnteresseerd is in anderen. In vergelijking met niet-geadopteerde volwassenen geven geadopteerde volwassenen vaker aan zichzelf terughoudend/gereserveerd te vinden en snel nerveus en onzeker te zijn. Ook geven geadopteerde volwassenen minder vaak aan dan niet-geadopteerde personen andere personen makkelijk te vertrouwen/te geloven in het goede van mensen. Na controle voor de verschillende achtergrondkenmerken (zie bijlage 1) verschillen de groepen niet statistisch significant van elkaar op het persoonlijkheidskenmerk: 'ontspannen zijn en niet te snel gestrest worden'.

Tabel 3.5.1 Persoonlijkheidskenmerken geadopteerde en niet-geadopteerde volwassenen

Persoonlijkheidskenmerken, %	Geadopteerd	Niet geadopteerd
Terughoudend/gereserveerd	41,7	39,3
Anderen gemakkelijk vertrouwen/geloven in het goede van mensen	48,9	53,8
Ontspannen/niet snel gestrest	53,2	52,2
Sociaal/op de omgeving gericht zijn	79,1	78,8
Kritisch op anderen zijn	53,3	51,1
Snel nerveus/onzeker	29,6	21,3
Geïnteresseerd zijn in anderen	84,8	78,8

Verder is in het onderzoek, door middel van twee schalen, ook ingegaan op gevoelens van eenzaamheid en depressie. Om gevoelens van eenzaamheid in kaart te brengen zijn aan respondenten de volgende zes stellingen voorgelegd: 1) Ik ervaar een leegte om me heen, 2) Er zijn genoeg mensen waarop ik in geval van narigheid kan terugvallen, 3) Ik heb veel mensen op wie ik volledig kan vertrouwen, 4) Er zijn voldoende mensen met wie ik mij nauw verbonden voel, 5) Ik mis mensen om me heen, 6) Vaak voel ik me in de steek gelaten. Respondenten konden aangeven in hoeverre deze uitspraken van toepassing waren op hoe zij zich de laatste tijd voelden (ja, min of meer of nee). Alle items zijn in de analysefase gehercodeerd zodat een hoge score staat voor (meer) gevoelens van eenzaamheid. De antwoorden op de zes stellingen zijn vervolgens samengevoegd in één schaal om gevoelens van eenzaamheid te meten. Op de uiteindelijke schaal (1 = 'niet eenzaam' en 3 = 'heel eenzaam') scoorden geadopteerde volwassenen gemiddeld een 1,48 en niet-geadopteerde volwassenen gemiddeld een 1,35. Met andere woorden, geadopteerde volwassenen zijn gemiddeld genomen niet heel eenzaam. Wel geven zij vaker aan gevoelens van eenzaamheid te hebben dan niet-geadopteerde volwassenen.

Tot slot is door middel van een schaal onderzocht in welke mate personen zich de afgelopen (vier) weken neerslachtig hebben gevoeld.²⁴ Meer specifiek zijn respondenten de volgende vragen voorgelegd over de laatste weken: 1) Voelde u zich erg zenuwachtig?, 2) Zat u zo erg in de put dat niets u kon opvrolijken?, 3) Voelde u zich kalm en rustig?, 4) Voelde u zich neerslachtig en somber?, 5) Voelde u zich gelukkig? en 6) Had u veel energie? Respondenten konden aangeven hoe vaak zij deze gevoelens hadden. Ook hier zijn de antwoorden op deze vragen samengevoegd om een

²⁴ Zoals eerder aangegeven lijkt de coronacrisis geen drastische invloed te hebben gehad op het gemiddelde gerapporteerde welzijn. Het percentage psychisch ongezonde mensen was dit jaar hetzelfde als een jaar eerder: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/35/in-tweede-kwartaal-2020-positiever-over-eigen-gezondheid>.

robuuste meting te krijgen van gevoelens van neerslachtigheid (zie bijlage 2 voor meer informatie over de betrouwbaarheid van de schaal). Voor de analyses zijn de items zo gehercodeerd dat een hoge score staat voor meer sombere gevoelens van neerslachtigheid (1 = 'geen neerslachtige gevoelens' en 6 = 'heel veel neerslachtige gevoelens'). Gemiddeld genomen blijken geadopteerde personen dus geen hele sterke gevoelens van neerslachtigheid te hebben. Wel blijken geadopteerde volwassenen vaker sombere gevoelens van neerslachtigheid te hebben (gemiddelde is 2,50) dan niet-geadopteerde volwassenen (gemiddelde is 2,38).

In het open veld aan het einde van de vragenlijst om eerdere antwoorden toe te lichten of opmerkingen te plaatsen, zijn meerdere personen ingegaan op gevoelens van eenzaamheid. Zo zegt iemand 'mijn ervaring als geadopteerde is dat je altijd een leegte voelt'. Redenen voor deze gevoelens die genoemd worden zijn onder andere het niet kennen van de biologische ouders, het 'losgerukt' zijn van de biologische familie en de hoeveelheid onbeantwoorde vragen die mensen hebben. Een onderwerp dat in dit open veld regelmatig aan bod komt is ervaren discriminatie. Er zijn meerdere geadopteerde personen die aangeven te maken hebben gehad met discriminatie, in hun jeugd of tijdens het volwassen leven. Dit omdat zij bijvoorbeeld een andere huidskleur hebben (dan bijvoorbeeld de adoptieouders, collega's of buurtbewoners). Het zijn ook dergelijke uiterlijke kenmerken waardoor geadopteerden, zo wordt aangegeven, elke keer als 'anders' gezien of behandeld worden en waardoor zij er steeds (op een negatieve manier) aan herinnerd worden geadopteerd te zijn.

3.6 'Special need' adoptie

In dit onderzoek gaf bijna 8% van de geadopteerde personen aan dat er bij hun adoptie sprake was van een zogenoemde 'special need' adoptie. Dit houdt in dat kinderen een medische aandoening of een verhoogd risico op medische of andere beperkingen hebben. Dit kan uiteraard invloed hebben op de ervaren gezondheid en welzijn als volwassene. Daarom is in dit onderzoek in meer detail gekeken naar de relatie tussen 'special need' adoptie en gezondheid en welzijn. Personen die aangeven dat er bij hun adoptie sprake was van een 'special need' adoptie geven aan over het algemeen een slechtere gezondheid te hebben dan personen die aangeven dat hier bij hun adoptie geen sprake van was. Bij geadopteerden waar geen sprake is geweest van 'special need' geeft 83% aan een (zeer) goede gezondheid te ervaren, in vergelijking met 72% van geadopteerden waar hiervan wel sprake is geweest. Ook geven geadopteerde personen met een 'special need' adoptie vaker aan psychologische hulp (70% versus 64%) en professionele hulp voor een verslaving (11% versus 5%) te hebben gehad. Verder geven geadopteerde personen bij wie sprake was van een 'special need' adoptie op een vijfpuntschaal aan minder tevreden te zijn met hun leven (gemiddeld 3,70 versus 3,96, waarbij een hogere score een hogere mate van tevredenheid indiceert), vaker eenzaam te zijn (gemiddeld 2,66 versus 2,45, waarbij een hogere score een hogere mate van eenzaamheid indiceert) en vaker neerslachtig te zijn (gemiddeld 1,54 versus 1,46, waarbij een hogere score een hogere mate van neerslachtigheid indiceert) dan personen die aangeven dat er bij hun adoptie geen sprake was van een 'special need' adoptie.

Hierboven zijn verschillen tussen geadopteerde volwassenen en niet-geadopteerde volwassenen beschreven wat betreft gezondheid en welzijn. Gemiddeld genomen is de gezondheid en het welzijn

van geadopteerde personen lager dan van niet-geadopteerde personen. Dit kan deels veroorzaakt worden doordat er bij een deel van de geadopteerde personen sprake was van een 'special need' adoptie (aangezien de gezondheid en welzijn voor deze specifieke groep geadopteerden lager is). Daarom is in het onderzoek nogmaals gekeken of de gezondheid en het welzijn van geadopteerde personen lager is dan die van niet-geadopteerde personen indien de groep geadopteerden met een 'special need' adoptie buiten beschouwing wordt gelaten. Ook indien de groep geadopteerden bij wie sprake was van een 'special need' buiten beschouwing wordt gelaten ervaren geadopteerde personen, in vergelijking met niet-geadopteerde personen, hun gezondheid als minder goed, maken ze vaker gebruik van psychologische hulp en professionele hulp voor verslaving en zijn ze minder tevreden met hun leven en vaker eenzaam en neerslachtig.

4. Houding tegenover adoptie

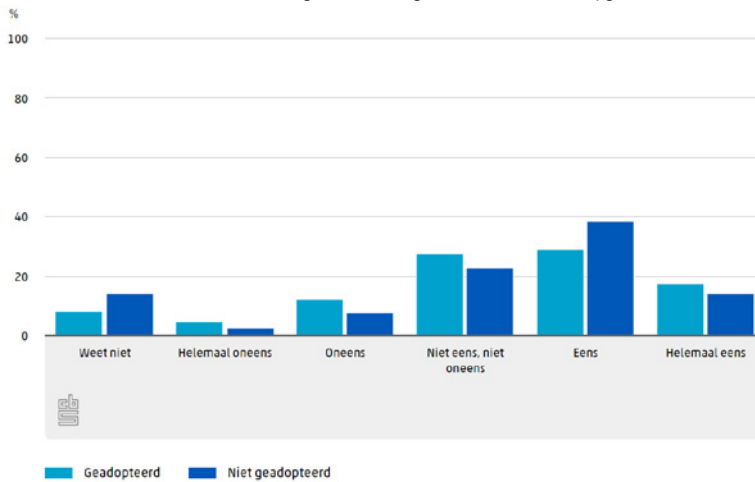
In het onderzoek is ook ingegaan op houdingen ten aanzien van (interlandelijke) adoptie. Dit is zowel voor geadopteerde als niet-geadopteerde volwassenen gedaan (paragraaf 4.1 en 4.2). Ook zijn houdingen van geadopteerde volwassenen ten aanzien van hun eigen adoptie in kaart gebracht (paragraaf 4.3 en 4.4).

4.1 Houdingen ten aanzien van adoptie algemeen

Om algemene gevoelens ten aanzien van interlandelijke adoptie te onderzoeken hebben geadopteerde en niet-geadopteerde personen de volgende zeven stellingen voorgelegd gekregen: 1) Interlandelijke adoptie is altijd beter dan kinderen in slechte omstandigheden in het geboorteland te laten opgroeien, 2) Een persoon moet altijd zijn of haar achtergrond kunnen achterhalen, 3) Er wordt in de media te negatief geschreven over interlandelijke adoptie, 4) Al met al zou het beter zijn om kinderen in het geboorteland en de eigen cultuur te laten opgroeien, 5) De Nederlandse overheid moet meer hulp bieden bij het achterhalen van de afkomst van geadopteerden, 6) Ik zou zelf nooit een kind adopteren en 7) Interlandelijke adoptie moet altijd mogelijk blijven. Respondenten konden aangeven in hoeverre ze het eens of oneens waren met de stellingen. Hieronder wordt per stelling aangegeven in hoeverre geadopteerde personen het eens of oneens waren met deze stelling en in hoeverre zij hierin verschillen van niet-geadopteerde personen.

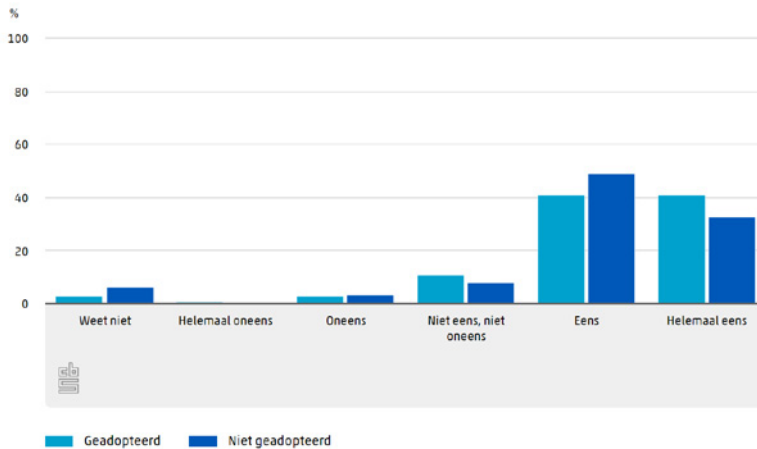
De eerste stelling was 'Interlandelijke adoptie is altijd beter dan kinderen in slechte omstandigheden in het geboorteland te laten opgroeien'. Figuur 4.1.1 laat zien dat 47% van de geadopteerde personen het (helemaal) eens is met deze stelling. Iets meer dan een kwart (28%) geeft aan het niet eens en niet oneens te zijn met de stelling. De minderheid van de geadopteerde personen geeft aan het (helemaal) oneens te zijn met de stelling dat interlandelijke adoptie beter is dan kinderen in slechte omstandigheden in het geboorteland te laten opgroeien (5%). Niet-geadopteerde personen geven vaker aan geen mening te hebben over deze stelling (14% versus 8%). In het algemeen zijn niet-geadopteerde personen het iets vaker (helemaal) eens met deze stelling dan geadopteerde personen (53% versus 47%).

Figuur 4.1.1 Percentage dat het eens of oneens is met de stelling: 'Interlandelijke adoptie is altijd beter dan kinderen in slechte omstandigheden in het geboorteland te laten opgroeien'

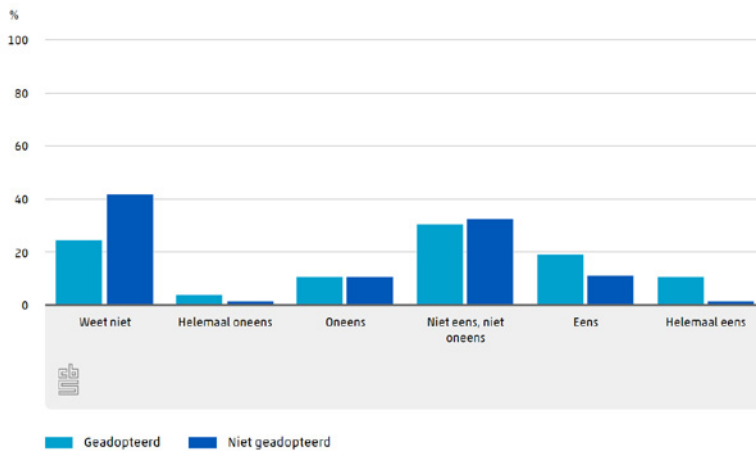
Vervolgens is respondenten gevraagd in hoeverre ze het eens of oneens waren met de stelling 'Een persoon moet altijd zijn of haar achtergrond kunnen achterhalen'. Geadopteerde personen zijn het veelal (helemaal) eens met deze stelling. Tweeëntachtig procent is het (helemaal) eens met de stelling dat personen altijd hun achtergrond moet kunnen achterhalen. Niet-geadopteerde personen geven iets vaker aan het niet te weten en waren het gemiddeld genomen minder vaak helemaal eens met deze stelling dan geadopteerde personen (figuur 4.1.2).

Figuur 4.1.2 Percentage dat het eens of oneens is met de stelling: 'Een persoon moet altijd zijn of haar achtergrond kunnen achterhalen'

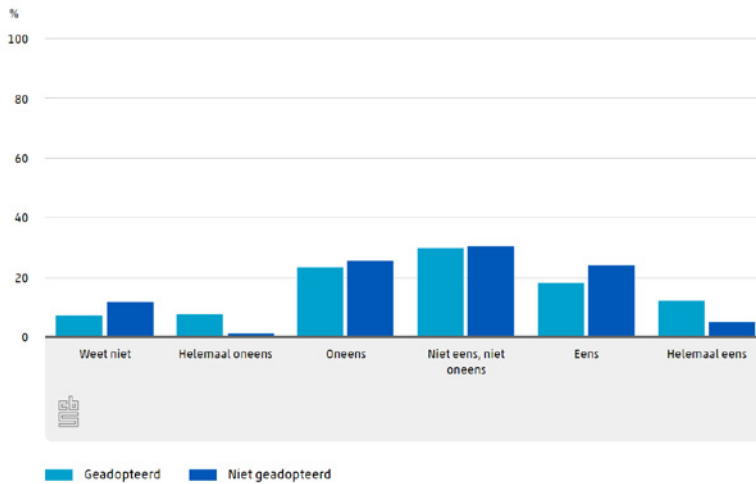
Vervolgens is respondenten gevraagd naar hun mening over de stelling 'Er wordt in de media te negatief geschreven over interlandelijke adoptie'. Figuur 4.1.3 laat zien dat de meningen over deze stelling verdeeld zijn. Dertig procent van de geadopteerde personen geeft aan het (helemaal) eens te zijn met de stelling dat er in de media te negatief geschreven wordt over interlandelijke adoptie. Verder geven geadopteerde personen het meest aan het niet eens of oneens te zijn met de stelling (31%). Er zijn grote verschillen tussen geadopteerde personen en niet-geadopteerde personen. Vooral het grote aantal niet-geadopteerde personen dat aangeeft niet te weten of ze het eens of oneens zijn met deze stelling valt op (42% versus 25%). Indien 'weet niet' buiten beschouwing wordt gelaten zijn geadopteerde personen gemiddeld genomen het vaker eens met deze stelling dan niet-geadopteerde personen.

Figuur 4.1.3 Percentage dat het eens of oneens is met de stelling: 'Er wordt in de media te negatief geschreven over interlandelijke adoptie'

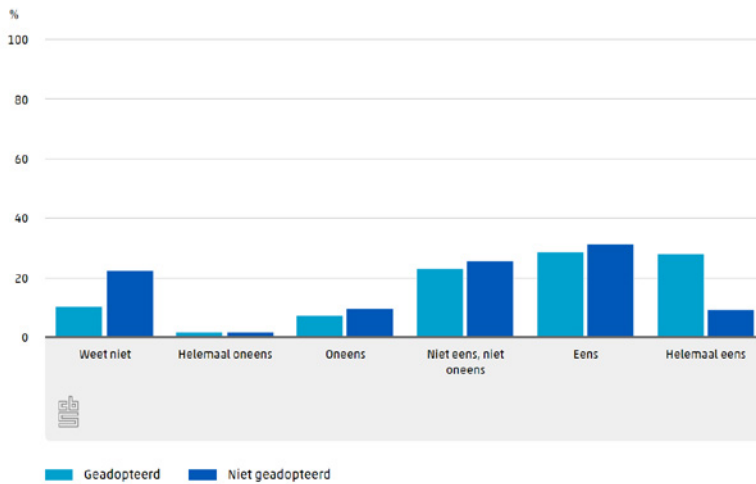
'Al met al zou het beter zijn om kinderen in het geboorteland en de eigen cultuur te laten opgroeien' was de volgende stelling die personen voorgelegd hebben gekregen in het onderzoek. Ook bij deze stelling zien we dat geadopteerde personen sterk verdeeld zijn (figuur 4.1.4). Ruim 30% is het (helemaal) eens met deze stelling, 30% is het niet eens en niet oneens met de stelling en nog eens ruim 30% is het (helemaal) oneens met de stelling. Niet-geadopteerde personen geven vaker 'weet niet' als antwoord op deze stelling en waren het minder vaak helemaal eens met de stelling dan geadopteerde volwassenen.

Figuur 4.1.4 Percentage dat het eens of oneens is met de stelling: 'Al met al zou het beter zijn om kinderen in het geboorteland en de eigen cultuur te laten opgroeien'

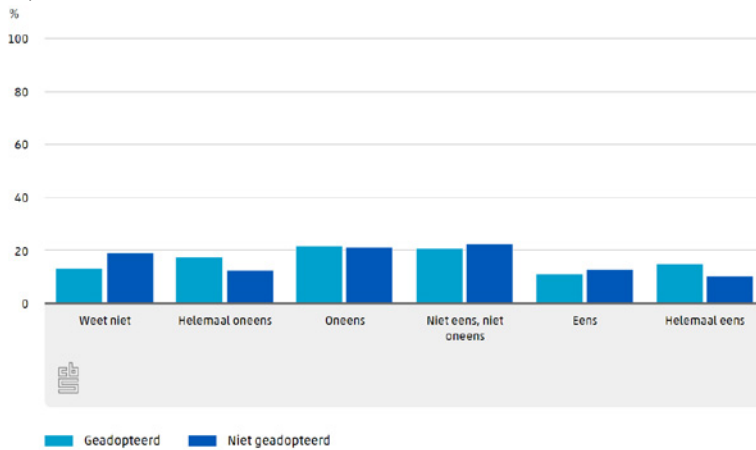
Over de rol van de overheid hebben de respondenten de volgende stelling voorgelegd gekregen 'De Nederlandse overheid moet meer hulp bieden bij het achterhalen van de afkomst van geadopteerden'. Uit figuur 4.1.5 komt naar voren dat 57% van de geadopteerde volwassenen het (helemaal) eens is met deze stelling, bijna een kwart is neutraal en 9% van de geadopteerde personen is het niet eens met de stelling. Geadopteerde personen zijn het vaker helemaal eens met deze stelling dan niet-geadopteerde personen (respectievelijk 28% en 9%). Niet-geadopteerde personen geven vaker aan niet te weten of ze het eens of oneens zijn met de stelling dan geadopteerde personen (10% versus 22%).

Figuur 4.1.5 Percentage dat het eens of oneens is met de stelling: 'De Nederlandse overheid moet meer hulp bieden bij het achterhalen van de afkomst van geadopteerden'

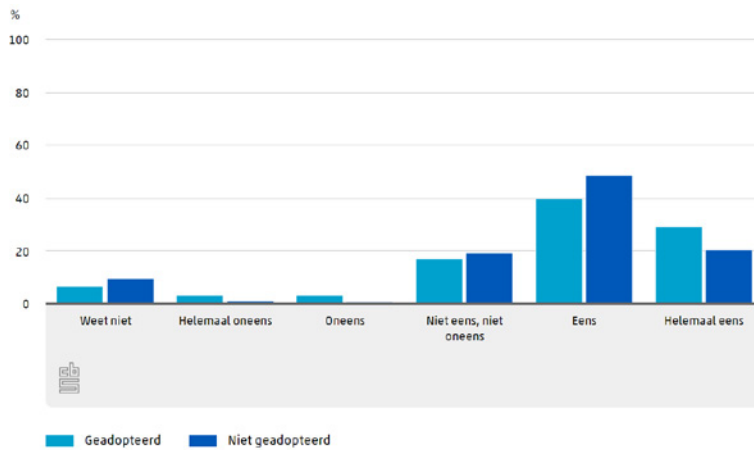
De een-na-laatste stelling over adoptie die zowel geadopteerde als niet-geadopteerde personen voorgelegd hebben gekregen is 'Ik zou zelf nooit een kind adopteren'. Geadopteerde personen zijn verdeeld, maar het eerder oneens dan eens. Bijna 40% van de geadopteerde volwassenen geeft aan het (helemaal) oneens te zijn met de stelling zelf nooit een kind te adopteren ten opzichte van 34% van niet-geadopteerde volwassenen. Ook hier is te zien dat niet-geadopteerde personen vaker aangeven het niet te weten en het iets minder vaak helemaal eens waren met de stelling (figuur 4.1.6).

Figuur 4.1.6 Percentage dat het eens of oneens is met de stelling: 'Ik zou zelf nooit kinderen adopteren'

De laatste stelling die personen voorgelegd hebben gekregen om algemene attitudes ten aanzien van adoptie te onderzoeken is 'Interlandelijke adoptie moet altijd mogelijk blijven'. Figuur 4.1.7 laat zien dat geadopteerde volwassenen het overwegend eens waren met deze stelling. Bijna 70% van de geadopteerde en niet-geadopteerde volwassenen was het (helemaal) eens met de stelling dat interlandelijke adoptie mogelijk moet blijven. Indien 'weet niet' buiten beschouwing wordt gelaten (dus wanneer enkel gekeken wordt naar respondenten die in het in bepaalde mate eens of oneens zijn met de stelling en niet naar de respondenten die geen mening hebben) zijn niet-geadopteerde volwassenen het niet statistisch significant vaker eens of oneens met deze stelling. Na controle voor de verschillende achtergrondkenmerken verschillen de groepen niet statistisch significant van elkaar op deze stelling.

Figuur 4.1.7 Percentage dat het eens of oneens is met de stelling: 'Interlandelijke adoptie moet altijd mogelijk blijven'

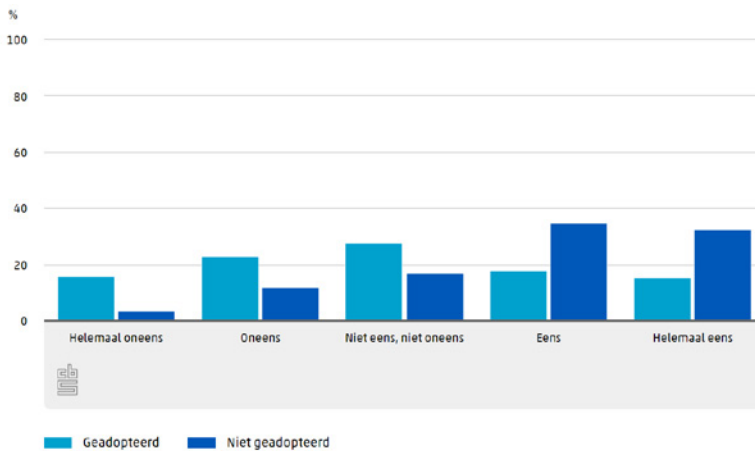
Samengevat zijn geadopteerde volwassenen gemiddeld genomen overwegend positief over adoptie. Zo vinden de meeste geadopteerde personen dat interlandelijke adoptie altijd beter is dan kinderen in slechte omstandigheden in het geboorteland te laten opgroeien en vindt de meerderheid dat interlandelijke adoptie altijd mogelijk moet blijven. Wel vinden geadopteerde personen dat een persoon altijd zijn of haar achtergrond moet kunnen achterhalen en verwachten zij meer hulp van de overheid bij het achterhalen van de achtergrond van geadopteerde personen. Niet-geadopteerde personen hebben vaker geen mening over stellingen over interlandelijke adoptie, maar verder zijn de verschillen tussen geadopteerde en niet-geadopteerde personen wat betreft algemene houding ten aanzien van adoptie inhoudelijk relatief beperkt.

4.2 Houding ten aanzien van biologische relaties

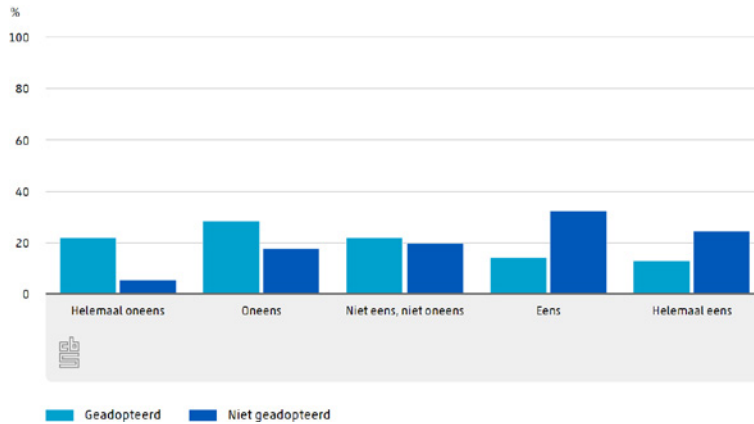
Geadopteerde en niet-geadopteerde personen hebben ook drie stellingen voorgelegd gekregen over biologische relaties. De eerste stelling was 'Relaties kunnen komen en gaan, maar biologische banden zijn voor altijd'. Respondenten konden aangeven in hoeverre ze het eens of oneens waren met deze stelling. Figuur 4.2.1 laat zien dat geadopteerde volwassenen verdeeld zijn over deze stelling, maar het iets vaker oneens dan eens zijn met deze stelling. Hierin verschillen zij duidelijk van niet-geadopteerde personen waar 67% van de personen aangeeft het (helemaal) eens te zijn met de stelling ten opzichte van 33% van de geadopteerde personen.

Figuur 4.2.1 Percentage dat het eens of oneens is met de stelling: 'Relaties kunnen komen en gaan, maar biologische banden zijn voor altijd'

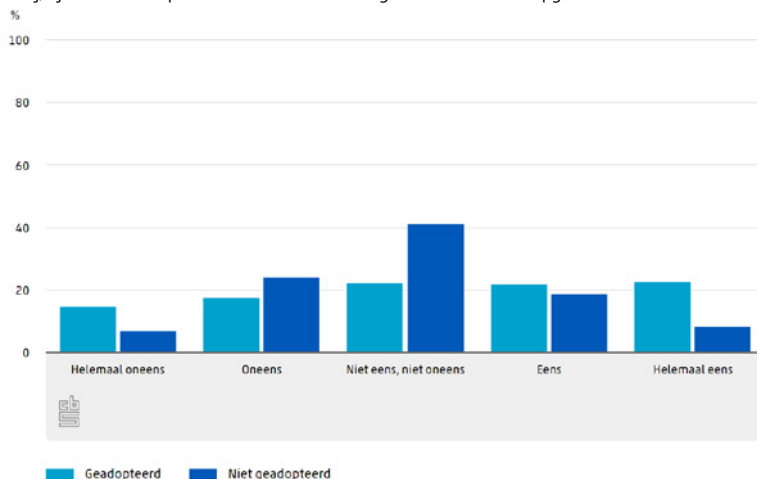
De tweede stelling die personen voorgelegd hebben gekregen, is 'De band die een biologische ouder met zijn/haar kind heeft kan niemand vervangen'. Figuur 4.2.2 toont dat 27% van de geadopteerde personen het (helemaal) eens is met deze stelling. Ongeveer de helft van de geadopteerde volwassenen is het (helemaal) oneens met deze stelling. Van de niet-geadopteerde personen geeft 57% aan dat de band met een biologische ouder niet kan worden vervangen door iemand anders.

Figuur 4.2.2 Percentage dat het eens of oneens is met de stelling: 'De band die een biologische ouder met zijn/haar kind heeft kan niemand vervangen'

De laatste stelling over biologische banden is 'Voor een kind maakt het niet uit of hij/zij door een adoptieouder of door een biologische ouder wordt opgevoed'. Geadopteerde personen zijn verdeeld over deze stelling, maar zijn het iets vaker (helemaal) eens (45%) dan (helemaal) oneens (33%) met de stelling. Voor niet-geadopteerde personen zijn deze percentages respectievelijk 27% en 31%. Niet-geadopteerde personen geven relatief vaak (41%) aan het niet eens of oneens te zijn met deze stelling (figuur 4.2.3). Geadopteerde personen zijn dus verdeeld over het exacte belang van biologische relaties. In het algemeen hechten zij hier minder waarde aan dan niet-geadopteerde personen.

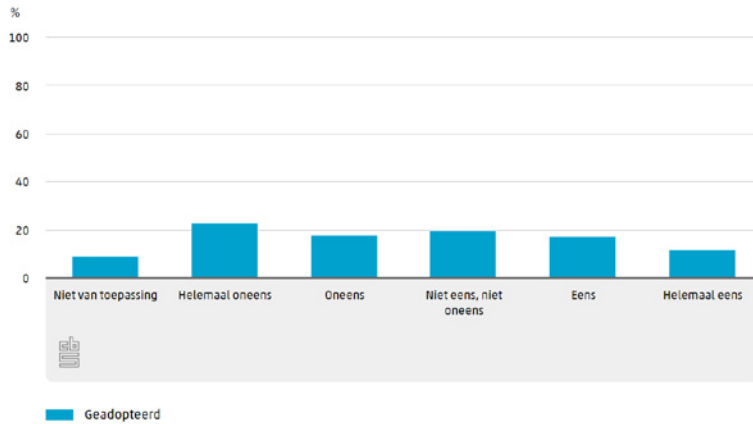
Figuur 4.2.3 Percentage dat het eens of oneens is met de stelling: 'Voor een kind maakt het niet uit of hij/zij door een adoptieouder of door een biologische ouder wordt opgevoed'

4.3 Houdingen ten aanzien van eigen adoptie

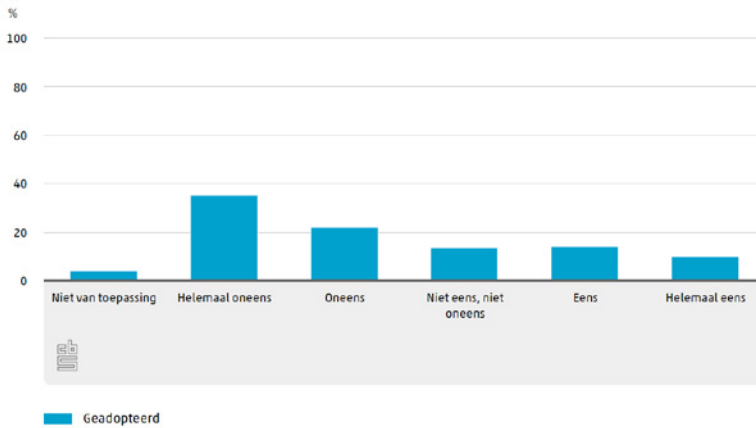
Hierboven zijn de houdingen van zowel geadopteerde als niet-geadopteerde personen ten aanzien van adoptie in het algemeen beschreven. Hieronder wordt ingegaan op houdingen van geadopteerde personen ten aanzien van hun eigen adoptie. De eerste stelling die aan geadopteerde volwassenen is voorgelegd is 'Het is heel jammer dat ik geen (hechte) band heb met mijn biologische moeder/vader'. Figuur 4.3.1 laat zien dat geadopteerde personen verdeeld reageren op deze stelling. Gemiddeld genomen geven zij vaker aan het (helemaal) oneens dan (helemaal) eens te zijn met de stelling het jammer te vinden geen hechte band te hebben met de biologische ouders (41% versus 30%).

Figuur 4.3.1 Percentage dat het jammer vindt geen (hechte) band te hebben met zijn/haar biologische moeder/vader

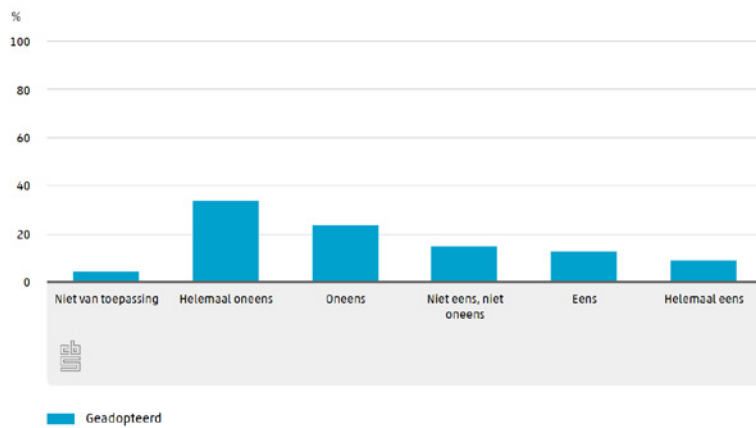
De tweede stelling met betrekking tot de eigen adoptie die voorgelegd is aan geadopteerde volwassenen is: 'Het voelt soms alsof ik in de steek gelaten ben door mijn biologische moeder/vader'. Bij deze stelling is duidelijk te zien dat geadopteerde personen het vaker (helemaal) oneens dan (helemaal) eens zijn. Achtenvijftig procent van de geadopteerde personen is het (helemaal) oneens en 25% is het (helemaal) eens met de stelling dat zij zich in de steek gelaten voelen door de biologische vader/moeder (figuur 4.3.2).

Figuur 4.3.2 Percentage dat soms het gevoel heeft in de steek gelaten te zijn door zijn/haar biologische moeder/vader

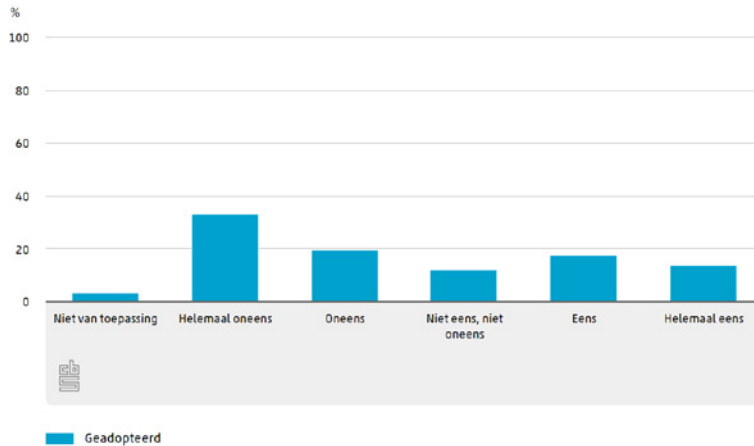
De derde stelling is 'Zonder de band met mijn biologische moeder/vader ontbreekt er iets in mijn leven'. In figuur 4.3.3 is hetzelfde patroon te zien: geadopteerde volwassenen zijn het vaker (helemaal) oneens dan (helemaal) eens met deze stelling. Bijna 60% van de geadopteerde personen geeft aan het (helemaal) oneens te zijn met de stelling dat er zonder de band met de biologische moeder/vader iets ontbreekt in zijn/haar leven.

Figuur 4.3.3 Percentage dat aangeeft dat zonder de band met zijn/haar biologische moeder/vader er iets in zijn/haar leven ontbreekt

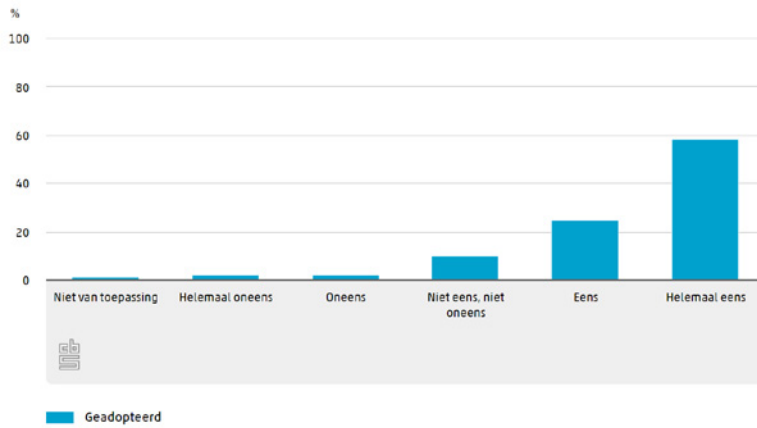
'Ik kijk met gemengde gevoelens terug op mijn adoptie' is de volgende stelling die personen hebben beantwoord. Ook hier is te zien dat geadopteerde volwassenen het vaker (helemaal) oneens zijn met deze stelling in plaats van (helemaal) eens. De meerderheid (53%) van de geadopteerde volwassenen geeft aan niet met gemengde gevoelens terug te kijken op hun adoptie, minder dan een derde (31%) doet dit wel (figuur 4.3.4).

Figuur 4.3.4 Percentage dat met gemengde gevoelens terugkijkt op zijn/haar adoptie

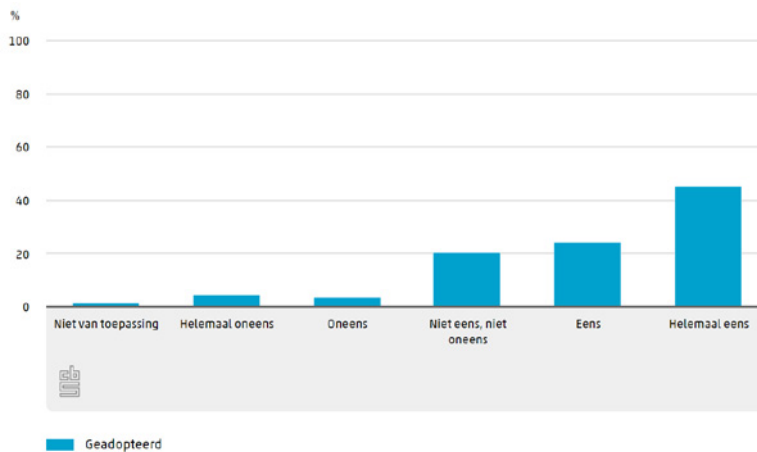
De een-na-laatste stelling met betrekking tot de eigen adoptie is 'Mijn adoptie heeft mij meer kansen gegeven in mijn leven'. Figuur 4.3.5 laat zien dat 84% van de geadopteerde volwassenen het (helemaal) eens is met de stelling. Bijna 60% is het helemaal eens met de stelling dat adoptie hen meer kansen heeft gegeven in het leven. Minder dan 5% is het (helemaal) oneens met deze stelling.

Figuur 4.3.5 Percentage dat aangeeft dat adoptie hem/haar meer kansen in zijn/haar leven heeft gegeven

De laatste stelling was 'Ik ben blij dat ik geadopteerd ben'. Figuur 4.3.6 toont dat ook hier de meerderheid van de personen het eens is met de stelling: 70% van de geadopteerde personen is het (helemaal) eens met de stelling 'Ik ben blij dat ik geadopteerd ben'.

Figuur 4.3.6 Percentage dat blij is geadopteerd te zijn

De meerderheid van de geadopteerde personen staat in het algemeen positief ten aanzien van hun eigen adoptie. Zo geeft de meerderheid van de geadopteerde volwassenen aan meer kansen te hebben gekregen door de adoptie en blij te zijn geadopteerd te zijn. Verder vindt de meerderheid van de geadopteerde volwassenen dat het niet hebben van een band met de biologische ouders niet zorgt voor het gevoel dat er iets ontbreekt in hun leven en geven de meeste geadopteerde volwassenen aan zich niet in de steek gelaten te voelen door hun biologische ouders.

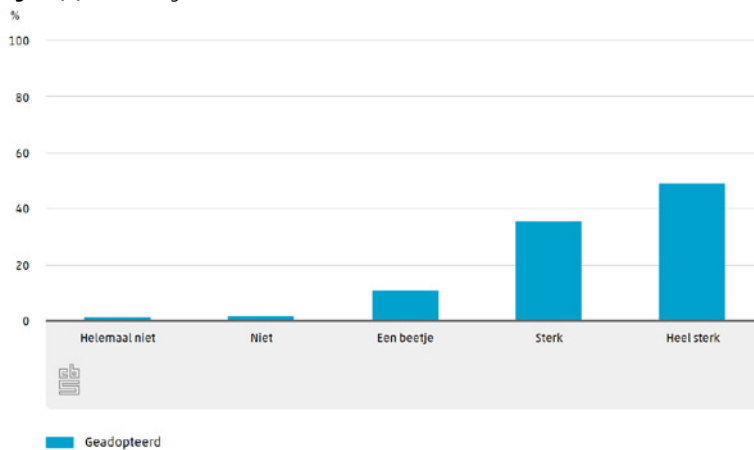
In de open antwoorden die respondenten konden geven aan het einde van de vragenlijst zijn meerdere personen ingegaan op gevoelens ten aanzien van hun eigen adoptie. Zoals eerder aangegeven zijn er meerdere geadopteerde personen die problemen samenhangend met hun adoptie beschreven hebben in deze open ruimte (bijvoorbeeld dat ze niet in goede gezinnen terecht zijn gekomen en problemen met de (standaard) psychologische hulpverlening). Er zijn echter ook meerdere geadopteerde personen die expliciet hebben aangegeven te vinden dat er vaak te negatief wordt gesproken over adoptie.

4.4 Verbondenheid Nederland en geboorteland

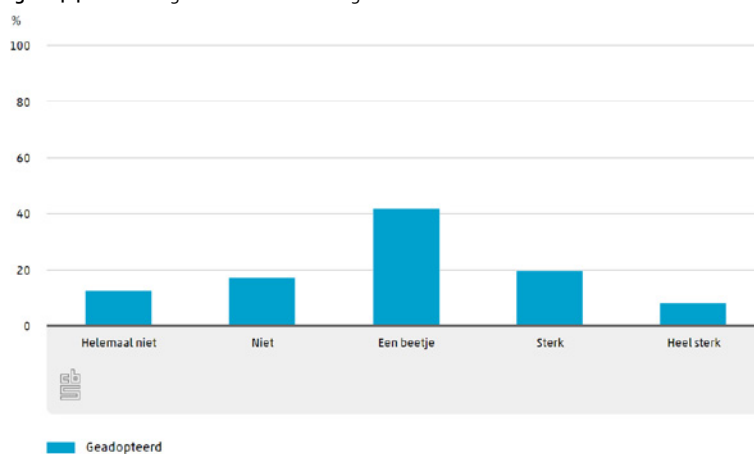
Tot slot is er nog een aantal vragen voorgelegd aan geadopteerde volwassenen over de mate waarin zij zich verbonden voelen met Nederland en hun geboorteland. Vijfentachtig procent van de geadopteerde personen geeft aan zich (heel) sterk verbonden te voelen met Nederland (figuur 4.4.1). Minder dan 5% geeft aan zichzelf (helemaal) niet verbonden te voelen met Nederland. De verbondenheid met Nederland is hiermee groter dan de verbondenheid met het geboorteland (figuur 4.4.2). Achtentwintig procent van de geadopteerde volwassenen geeft aan zich (heel) sterk verbonden te voelen met zijn/haar geboorteland en 42% geeft aan zich een beetje verbonden te voelen met zijn/haar geboorteland. Dertig procent geeft aan zich (helemaal) niet verbonden te voelen met zijn/haar geboorteland.

Figuur 4.4.1 Percentage verbondenheid met Nederland

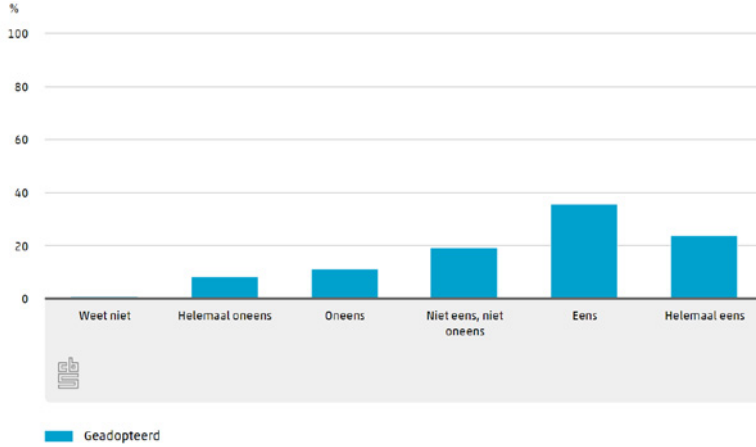
Figuur 4.4.2 Percentage verbondenheid met geboorteland

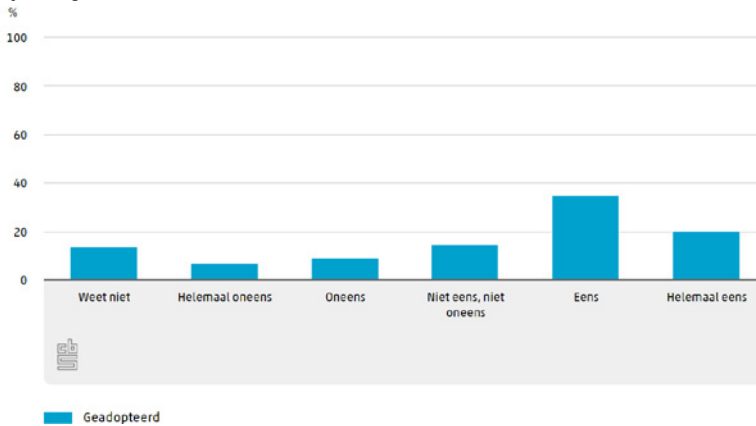
Door middel van drie aanvullende items is meer in detail in kaart gebracht welke rol het geboorteland speelt in het leven van geadopteerde volwassenen in Nederland. Figuur 4.4.3 laat zien dat geadopteerde personen in het algemeen geïnteresseerd zijn in de taal en cultuur van het geboorteland (60%). Ook geeft 56% van de geadopteerde personen aan dat zijn/haar karakter kenmerken heeft van de cultuur van hun geboorteland (figuur 4.4.4). Over de vraag of het een

belangrijke rol speelt in hun leven dat ze uit een ander land komen, zijn de meningen verdeeld (figuur 4.4.5).

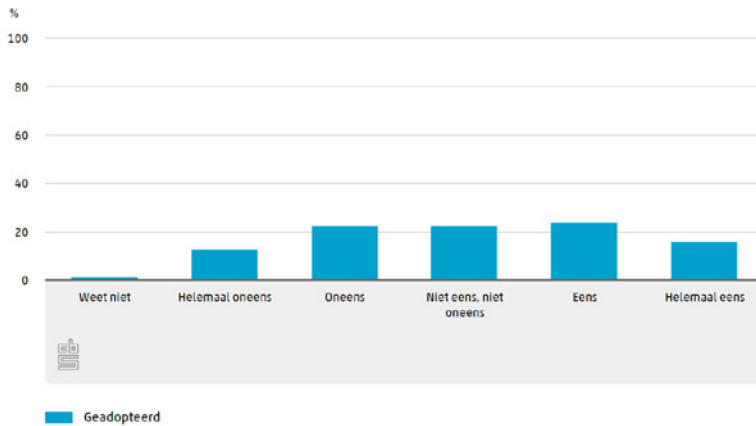
Figuur 4.4.3 Percentage dat aangeeft geïnteresseerd te zijn in de taal en cultuur van zijn/haar geboorteland

Figuur 4.4.4 Percentage dat aangeeft dat zijn/haar karakter kenmerken heeft van de cultuur van zijn/haar geboorteland

Figuur 4.4.5 Percentage dat aangeeft dat uit een ander land komen een belangrijke rol in zijn/haar leven speelt.

Samenvattend, de verbondenheid die geadopteerde personen met Nederland voelen is groot. De meeste geadopteerde personen geven aan zich (heel) sterk verbonden te voelen met Nederland. De verbondenheid met het geboorteland is minder groot. Toch is er ook enige verbondenheid met het geboorteland. Er is interesse in de taal en cultuur van het geboorteland en geadopteerde personen hebben het idee dat hun karakter kenmerken heeft van de cultuur van hun geboorteland. De opmerking die een respondent gaf in het open veld aan het einde van de vragenlijst 'de wortels liggen daar, maar de boom staat hier' sluit goed aan bij deze conclusie.

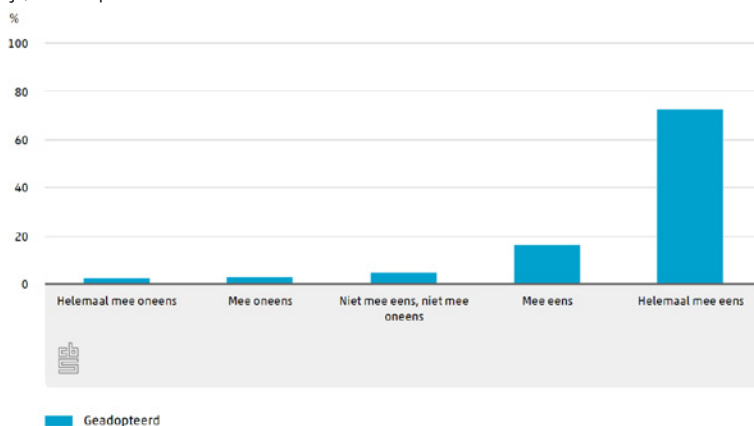
5. Op zoek naar de 'roots'

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de mogelijke zoektocht van geadopteerde volwassenen naar meer informatie over hun achtergrond en adoptie. Meer specifiek wordt in dit hoofdstuk beschreven welke informatie geadopteerde volwassenen hebben over hun adoptie (paragraaf 5.1), of zij zelf op zoek gaan/zijn gegaan naar meer informatie over hun verleden en waarom wel of niet, van wie zij hulp gekregen hebben bij de zoektocht en in hoeverre deze hulp nuttig was (paragraaf 5.2), in welke mate verkregen informatie juist was (paragraaf 5.3) en wat de uitkomst van de zoektocht was (paragraaf 5.4).

5.1 Informatie van adoptieouders

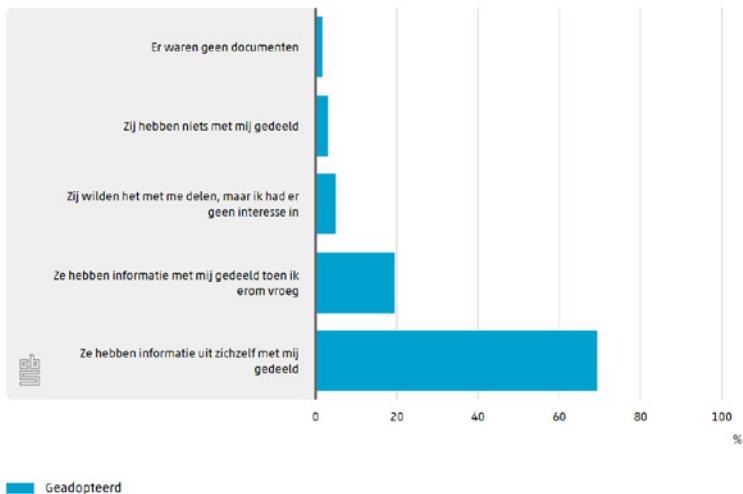
Als eerste is geadopteerde volwassenen gevraagd in welke mate de adoptieouders open zijn geweest over de adoptie. De meerderheid van de geadopteerde volwassenen geeft aan dat de ouders open zijn geweest over de adoptie. Bijna 9 op de 10 geadopteerde volwassenen is het (helemaal) eens met de stelling dat ouders open zijn geweest over de adoptie (figuur 5.1.1).

Figuur 5.1.1 Percentage dat aangeeft dat zijn/haar adoptieouders altijd heel open zijn geweest over zijn/haar adoptie

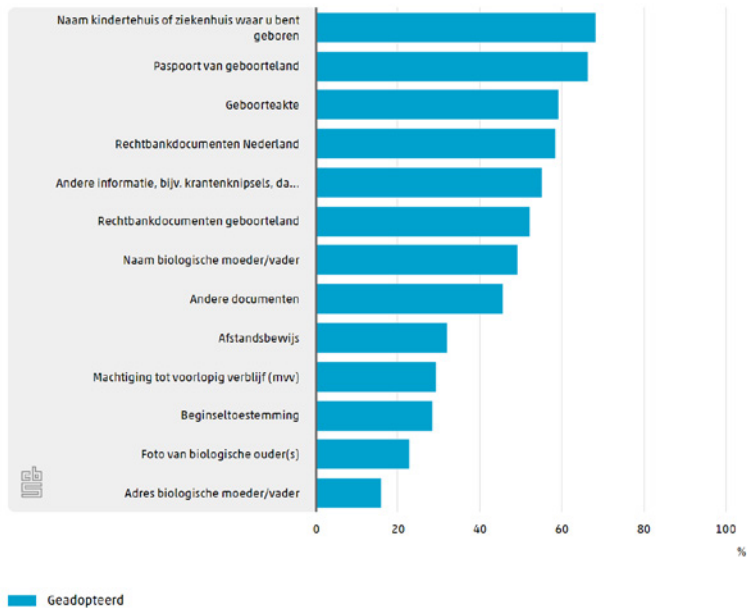
De meerderheid van de geadopteerde volwassenen geeft ook aan dat de adoptieouders informatie en/of documenten over de adoptie gedeeld hebben. Figuur 5.1.2 laat zien dat de meeste geadopteerde volwassenen (70%) aangeven dat de ouders deze informatie uit zichzelf gedeeld hebben en nog eens bijna 20% geeft aan dat de ouders dergelijke informatie gedeeld hebben op het moment dat zij erom vroegen.

Figuur 5.1.2 Percentages hoe informatie en documenten zijn gedeeld door adoptieouders

In het onderzoek is ook gevraagd naar welke informatie of documenten de ouders gedeeld hebben. De naam van het kindertehuis of ziekenhuis waar men geboren is (69%), het paspoort van het geboorteland (67%), de geboorteakte (59%), de rechtbankdocumenten van Nederland (59%), andere informatie (zoals krantenknipsels, dagboekjes, bonnetjes, kleertjes, voorwerpen, namen) (55%) en de rechtbankdocumenten van het geboorteland (52%) worden het meest gedeeld (figuur 5.1.3). Meer dan de helft van de geadopteerde volwassenen geeft aan deze informatie gekregen te hebben van hun adoptieouders. Ook de naam van de biologische vader of moeder is relatief vaak gedeeld (49%). Geadopteerde personen ontvingen het minst vaak een foto (23%) en het adres van de biologische ouder(s) (16%).

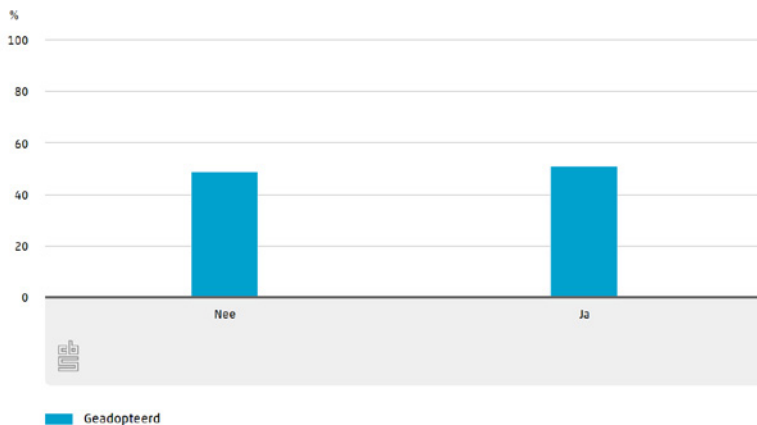
Figuur 5.1.3 Percentages welke informatie is gedeeld door de adoptieouders

5.2 Eigen zoektocht naar informatie

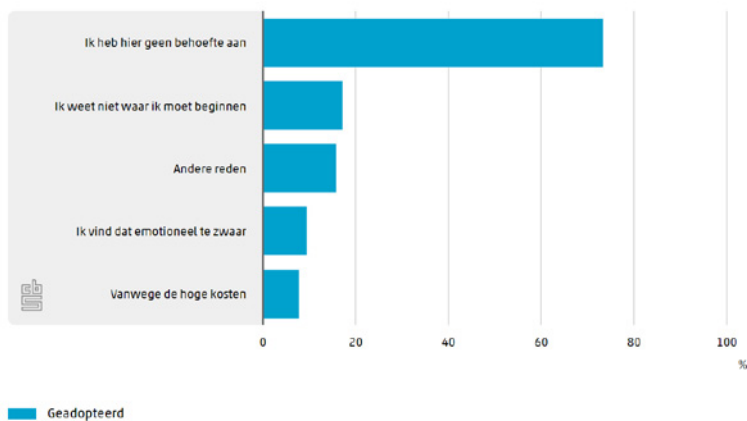
Veel geadopteerde volwassenen geven aan informatie te hebben gekregen van hun adoptieouders. In het onderzoek is ook aan bod gekomen of personen zelf op zoek zijn gegaan naar meer informatie over hun achtergrond. Figuur 5.2.1 toont dat ongeveer de helft van de geadopteerde volwassenen aangeeft wel op zoek te zijn gegaan naar informatie over hun achtergrond en ongeveer net zo veel mensen geven aan niet zelf op zoek te zijn gegaan naar meer informatie (51% versus 49%).

Figuur 5.2.1 Percentage dat zelf op zoek is gegaan naar meer informatie over zijn/haar achtergrond

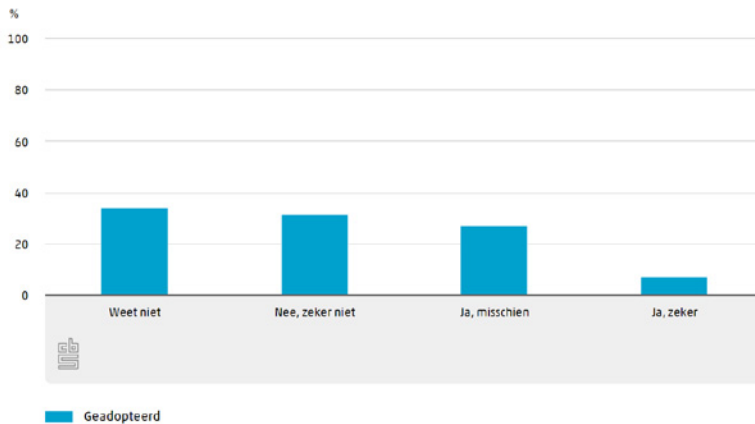
In het onderzoek is ook aan bod gekomen waarom geadopteerde volwassenen wel of niet op zoek zijn gegaan naar meer informatie over hun achtergrond. Onder geadopteerde personen die niet op zoek gingen is gevraagd wat de reden is geweest dat ze niet op zoek zijn gegaan. De meest genoemde reden om niet op zoek te gaan naar meer informatie is dat personen daar geen behoefte aan hebben (73%). Bijna driekwart van de geadopteerde volwassenen geeft dit als reden om niet op zoek te gaan (figuur 5.2.2).

Figuur 5.2.2 Percentage reden om niet op zoek te willen gaan naar meer informatie over zijn/haar achtergrond onder geadopteerden die niet op zoek zijn gegaan

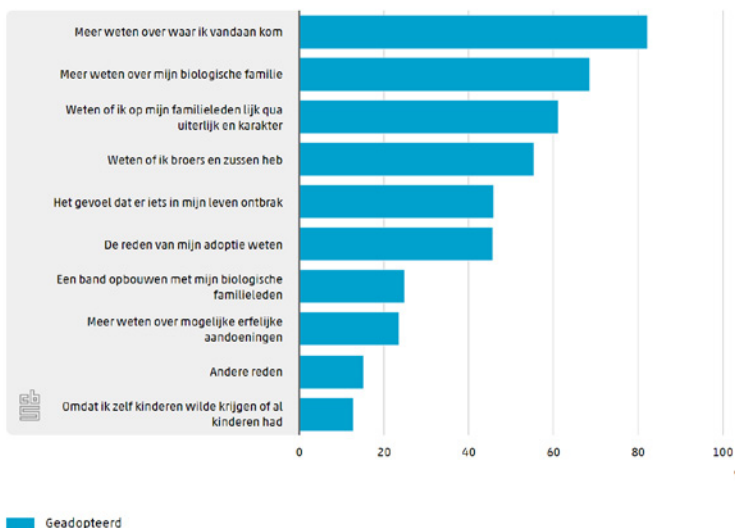
Uit figuur 5.2.3 komt naar voren dat, van de geadopteerde personen die hebben aangegeven niet op zoek te zijn gegaan naar meer informatie, 35% aangeeft in de toekomst (zeker of misschien) wel op zoek te gaan naar informatie, 31% geeft aan van niet en 34% geeft aan het niet te weten.

Figuur 5.2.3 Percentage dat denkt dat hij/zij in de toekomst wel op zoek zal gaan naar informatie over zijn/haar achtergrond

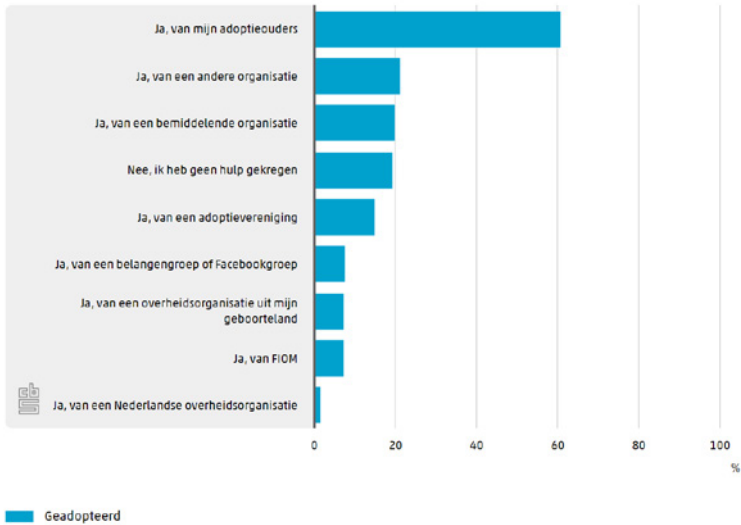
Zoals aangegeven, is ongeveer de helft van de geadopteerde volwassenen wel op zoek gegaan naar meer informatie over hun achtergrond. Zij hadden verschillende redenen om dit te doen (figuur 5.2.4). De reden die geadopteerde volwassenen het meest geven om op zoek te gaan naar hun 'roots' is dat zij graag meer wilden weten over waar ze vandaan komen. Tweeëntachtig procent van de geadopteerde volwassenen die zelf op zoek is gegaan naar meer informatie over hun achtergrond geeft dit als reden. Andere relatief vaak genoemde redenen zijn meer te willen weten over de biologische familie (69%), of ze op hun familie lijken wat betreft uiterlijk en karakter (61%) en of ze broers of zussen hebben (56%). Een band opbouwen met de biologische familie (25%), meer informatie over mogelijke erfelijke aandoeningen (24%) en het willen krijgen of hebben van kinderen (13%) wordt het minst vaak genoemd als reden om op zoek te zijn gegaan naar meer informatie over de achtergrond.

Figuur 5.2.4 Percentage reden om wel op zoek te gaan naar meer informatie over zijn/haar achtergrond.

Aan de personen die op zoek zijn gegaan naar meer informatie over hun achtergrond is gevraagd of zij hierbij hulp hebben gekregen en zo ja, van wie. De meeste personen geven aan inderdaad hulp te hebben gekregen. Ongeveer 1 op de 5 geadopteerde volwassenen die zelf op zoek zijn gegaan naar hun 'roots' geeft aan geen hulp te hebben gekregen. Bijna de helft van de personen die geen hulp hebben gekregen, geeft aan wel behoefte te hebben aan hulp. De personen die wel hulp hebben gekregen, hebben dit meestal van hun adoptieouders ontvangen. Eénenzestig procent geeft aan hulp van zijn/haar adoptieouders te hebben ontvangen. Ook bemiddelende organisaties en adoptieverenigingen hebben relatief vaak geholpen bij de zoektocht (respectievelijk 20% en 15%). Minder dan 2% geeft aan hulp te hebben gekregen van een Nederlandse overheidsorganisatie (figuur 5.2.5).

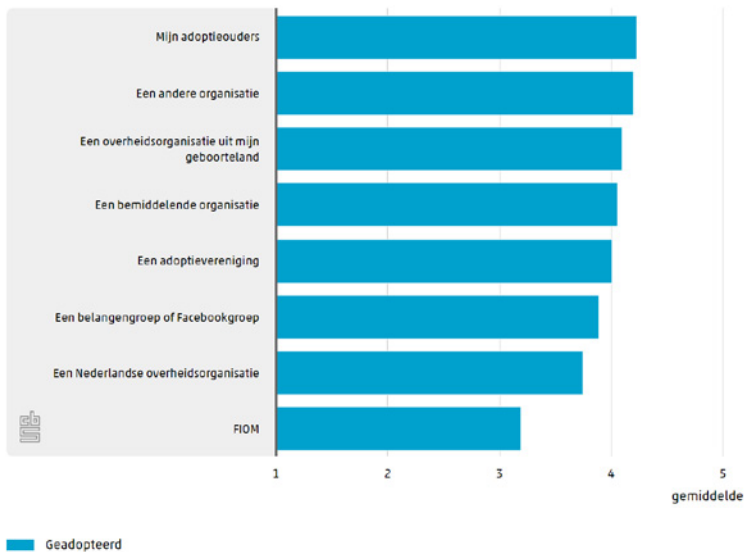
Figuur 5.2.5 Percentage dat aangeeft hulp te hebben gekregen bij het op zoek gaan naar meer informatie over zijn/haar achtergrond

Vervolgens is in kaart gebracht hoe nuttig personen deze hulp gevonden hebben (1 = 'helemaal niet nuttig' en 5 = 'heel nuttig'). In het algemeen zijn personen tevreden over de hulp die zij ontvangen hebben bij hun zoektocht. Meestal wordt deze hulp als (heel) nuttig ervaren. Het minst tevreden is men over de hulp van Fiom.²⁵ Hoewel ook hier meer mensen de hulp wel dan niet nuttig vonden. Ook over de hulp van een belangengroep of Facebookgroep en de hulp van een Nederlandse overheidsorganisatie is men relatief minder tevreden. Over de hulp van de adoptieouders en overige organisaties is men het meest tevreden (figuur 5.2.6).

²⁵ Organisatie die informatie en hulp biedt bij afstemmingsvragen: <https://fiom.nl>.

Figuur 5.2.6 Mate waarin men de hulp nuttig vond

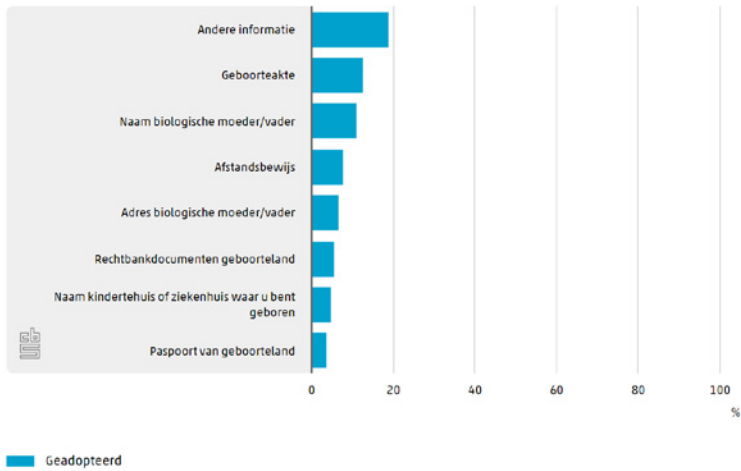
In de toelichtingen die respondenten aan het einde van de vragenlijst konden geven, klinkt een oproep door naar één goed informatiepunt waar geadopteerde personen met alle vragen of problemen terecht kunnen. Het zou een informatiepunt moeten zijn waar personen altijd met alle vragen terecht moeten kunnen indien zij meer begeleiding nodig hebben bij hun zoektocht. Men vindt dat deze hulp/een dergelijk informatiepunt op dit moment niet beschikbaar is. Ook wordt geopperd dat de overheid de verantwoordelijkheid heeft om meer hulp te bieden bij hun zoektocht en dat de overheid de plicht heeft geadopteerden daarbij financieel te ondersteunen .

5.3 Onjuiste informatie

Ongeveer de helft van de geadopteerde volwassenen is op zoek gegaan naar informatie over hun achtergrond en adoptie. De vraag is in hoeverre zij tijdens die zoektocht erachter zijn gekomen dat bepaalde informatie of documenten over hun adoptie niet kloppen. Uit dit onderzoek komt naar voren dat het regelmatig voorkomt dat bepaalde informatie en/of documenten niet juist zijn. Ongeveer 1 op de 3 personen die op zoek is gegaan naar meer informatie over de eigen achtergrond en adoptie geeft aan dat alle informatie juist is. Bij andere personen is er informatie naar boven gekomen tijdens de zoektocht die niet juist bleek te zijn. Figuur 5.3.1 laat zien dat 13% aangeeft dat de geboorteakte niet bleek te kloppen. De naam van de biologische ouders bleek bij 11% niet te kloppen. Ongeveer 1 op de 5 geadopteerde personen heeft aangegeven dat 'andere informatie' niet juist bleek te zijn. Zij konden vervolgens aangeven welke informatie niet juist bleek te zijn. De antwoorden die hier gegeven werden waren zeer uiteenlopend. Voorbeelden zijn informatie over de

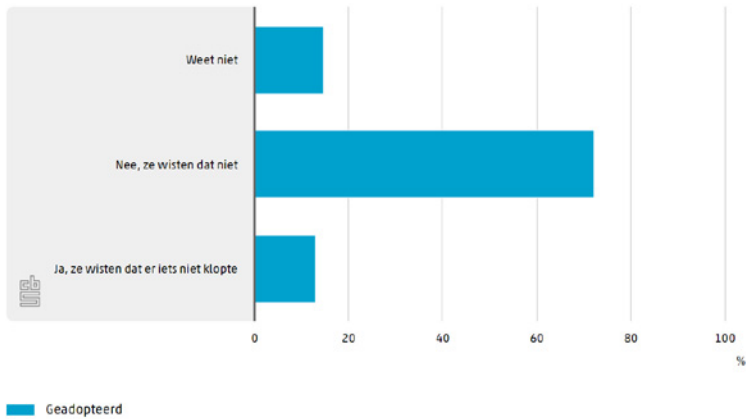
geboorteplaats, de datum van vertrek uit het geboorteland, de gezondheidstoestand op het moment van adoptie, gegevens over broers/zussen, grootouders en contactpersonen/tussenpersonen, het beroep van de biologische ouders, de huwelijkse staat van de biologische ouders en of de biologische ouders nog in leven waren. Ook noemen relatief veel geadopteerde personen dat de geboortedatum niet bleek te kloppen waardoor zij niet weten hoe oud zij exact zijn. Ten slotte zijn er vrij veel geadopteerden die aangeven dat de reden waarom zij ter adoptie zijn aangeboden niet bleek te kloppen, bijvoorbeeld omdat de biologische ouders misleidend zijn of dat het verhaal was dat zij te vondeling gelegd waren terwijl dit niet zo bleek te zijn.

Figuur 5.3.1 Percentage dat aangeeft dat bepaalde informatie niet bleek te kloppen tijdens de zoektocht naar meer informatie over zijn/haar achtergrond

Het komt dus regelmatig voor dat er tijdens de zoektocht van geadopteerde personen informatie of documenten naar boven zijn gekomen die onjuist bleken te zijn. Ook voor de adoptieouders blijkt dit als een verrassing te komen volgens de meeste geadopteerden. Tweeënzeventig procent van de geadopteerde personen geeft aan dat hun adoptieouders niet wisten dat bepaalde informatie of documenten niet juist zouden zijn (figuur 5.3.2).

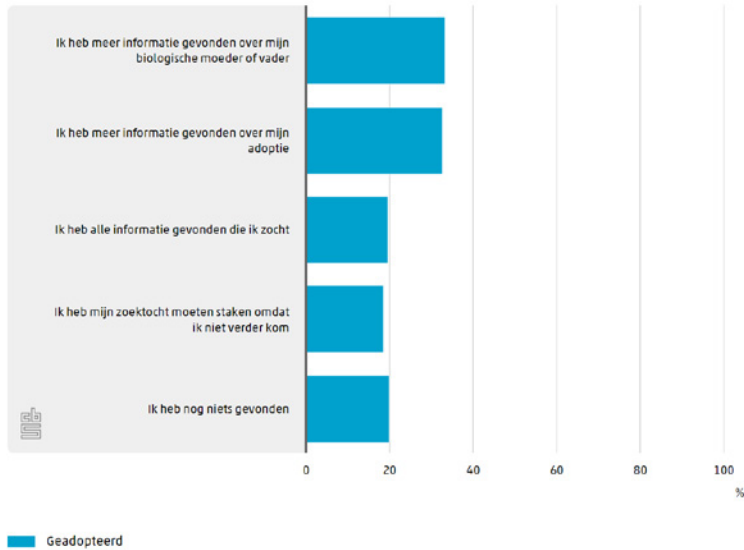
Figuur 5.3.2 Percentage dat zegt dat adoptieouders op de hoogte waren dat deze informatie/documenten niet klopte(n)

5.4 Resultaten zoektocht

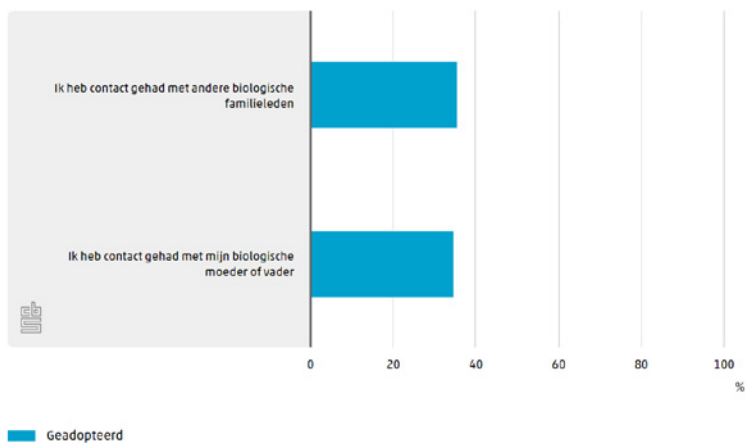
Tot slot zijn in het onderzoek meerdere vragen gesteld over hoe de zoektocht is verlopen. Ongeveer een derde van de geadopteerde volwassenen die op zoek zijn gegaan geeft aan meer informatie te hebben gevonden over hun adoptie en/of over hun biologische vader of moeder. Eén op de vijf personen die op zoek zijn gegaan, geeft aan (nog) niets te hebben gevonden en ongeveer net zoveel personen geven aan alle informatie te hebben gevonden die zij zochten. Negentien procent van de geadopteerde volwassenen geeft aan dat zij de zoektocht hebben moeten staken, omdat zij niet verder kwamen (figuur 5.4.1).

Figuur 5.4.1 Percentage dat aangeeft (niet) meer informatie te hebben gevonden

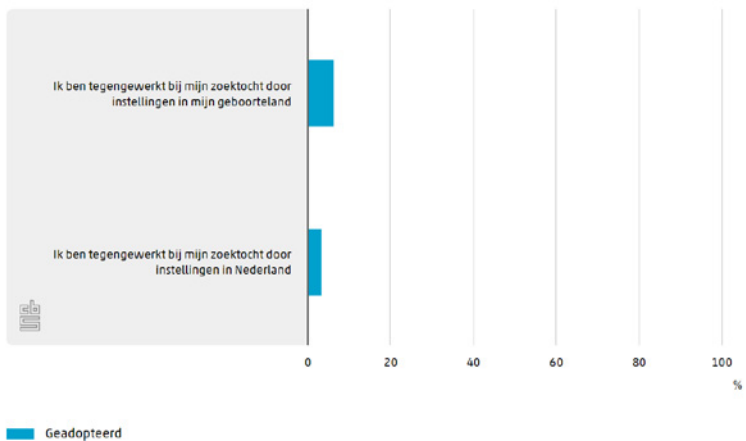
Figuur 5.4.2 toont aan dat iets meer dan een derde van de geadopteerde volwassenen die op zoek is gegaan naar meer informatie over hun achtergrond aangeeft contact te hebben gehad met hun biologische vader of moeder (35%) en met overige biologische familieleden (36%).

Figuur 5.4.2 Percentage dat contact heeft gehad met zijn/haar biologische familie

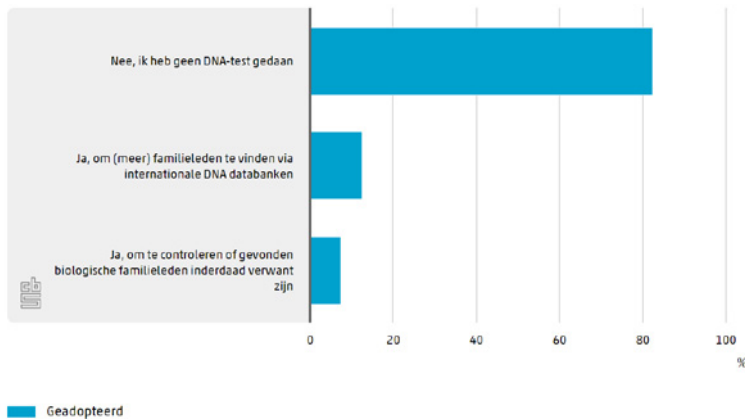
Figuur 5.4.3 laat zien dat er relatief weinig geadopteerde volwassenen zijn die aangeven te zijn tegengewerkt tijdens hun zoektocht. Van de personen die op zoek zijn gegaan naar meer informatie over hun 'roots' geeft 7% aan te zijn tegengewerkt door instellingen in hun geboorteland en 4% geeft aan tegen te zijn gewerkt door instellingen in Nederland.

Figuur 5.4.3 Percentage dat aangeeft te zijn tegengewerkt tijdens de zoektocht

Tot slot is aan personen die op zoek zijn geweest naar meer informatie over hun achtergrond gevraagd of zij ooit DNA afgestaan hebben voor een verwantschapsonderzoek. De meeste personen (82%) geven aan dit nooit gedaan te hebben. Dertien procent geeft aan dit gedaan te hebben om (meer) familieleden te vinden via internationale DNA-databanken en 7% geeft aan dit gedaan te hebben om te controleren of biologische familieleden inderdaad verwant waren (figuur 5.4.4).

Figuur 5.4.4 Percentage dat een DNA test heeft gedaan tijdens de zoektocht naar meer informatie

Samengevat geeft ongeveer de helft van de geadopteerde personen aan wel op zoek te zijn geweest naar meer informatie over hun adoptie en/of achtergrond en ongeveer de helft geeft aan dit niet gedaan te hebben. Het is duidelijk dat de adoptieouders een belangrijke rol hebben gespeeld indien personen wel op zoek zijn gegaan. De meerderheid van de geadopteerde personen geeft aan dat hun adoptieouders heel open zijn geweest over hun adoptie en dat zij, al dan niet gevraagd, informatie met hun gedeeld hebben over de adoptie. Het zijn ook de adoptieouders die het meest geholpen hebben indien geadopteerde personen op zoek zijn gegaan naar meer informatie over hun adoptie en/of achtergrond. Geadopteerde personen geven ook aan de hulp van de adoptieouders nuttig te vinden, vaak nuttiger dan de hulp van verschillende organisaties. De zoektocht naar meer informatie over de adoptie of de achtergrond blijkt een moeizaam proces te kunnen zijn. Slechts een derde van de personen die op zoek zijn gegaan geeft aan dat alle informatie die zij gevonden hebben juist bleek te zijn. De overige personen zijn informatie of documenten (zoals de geboorteacte) tegengekomen die niet bleken te kloppen. De meeste geadopteerde personen geven aan dat ook hun adoptieouders niet op de hoogte waren dat deze informatie en documenten niet juist waren.

6. De zoektocht per adoptieland

In het vorige hoofdstuk is ingegaan op de zoektocht van geadopteerde volwassenen naar meer informatie over hun adoptie en achtergrond. In dit hoofdstuk wordt dieper ingegaan op deze zoektocht. Meer specifiek wordt per adoptieland in kaart gebracht hoe personen tegen hun eigen adoptie aankijken (paragraaf 6.1). Verder wordt bekeken of het voor de zoektocht uitmaakt uit welk land personen geadopteerd zijn. Heeft het adoptieland invloed op de mate waarin personen op zoek zijn gegaan (paragraaf 6.2) en wat het resultaat van deze zoektocht was (paragraaf 6.3 en 6.4)?

6.1 Adoptielanden

Zoals in de inleiding aangegeven hebben 3.454 geadopteerde personen aan dit onderzoek meegedaan. Deze zijn uit verschillende landen geadopteerd. De Commissie heeft de opdracht gekregen om in ieder geval onderzoek te doen naar Bangladesh, Brazilië, Colombia, Indonesië en Sri Lanka. Daarom wordt in dit hoofdstuk in meer detail gekeken hoe personen uit deze landen tegen hun adoptie aankijken, of zij al dan niet op zoek zijn gegaan naar meer informatie over hun adoptie en wat het resultaat van deze zoektocht was. Naast deze landen zijn China, India en Zuid-Korea landen waar veel geadopteerde personen vandaan kwamen (relatief veel personen uit deze landen hebben meegewerkt aan dit onderzoek).²⁶ Daarom worden ook deze landen apart onderzocht in dit rapport. In Tabel 6.1.1 staat weergegeven hoeveel personen uit deze adoptielanden exact meegewerkt hebben aan het onderzoek.

Tabel 6.1.1 Aantal respondenten per adoptieland

Land	Aantal
Zuid-Korea	555
Colombia	551
Sri Lanka	470
Indonesië	443
India	402
China	276
Brazilië	147
Bangladesh	61

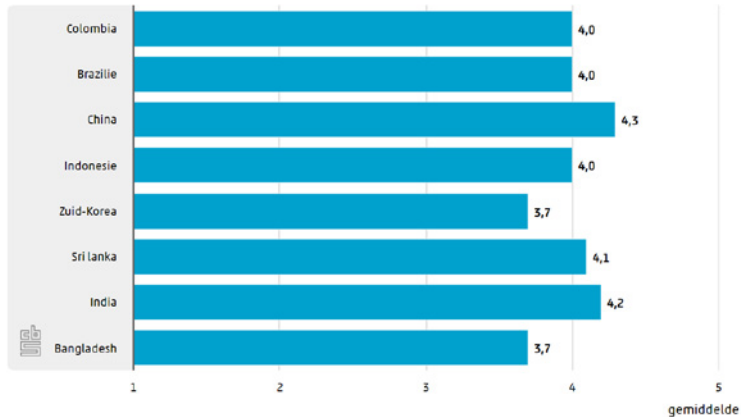
6.2 Houding ten aanzien van eigen adoptie per adoptieland

Als eerste wordt in kaart gebracht of het uitmaakt uit welk land personen zijn geadopteerd wat betreft hoe zij tegen hun eigen adoptie aankijken. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van het item 'Ik ben blij dat ik geadopteerd ben'. Voor deze analyses staat een lage score voor helemaal oneens met de stelling (1) en een hoge score voor helemaal eens (5). In de figuur 6.2.1 staat de gemiddelde score op deze stelling per adoptieland weergegeven. Er zijn kleine verschillen zichtbaar tussen de adoptielanden in de mate waarin personen blij zijn dat zij geadopteerd zijn. Voor alle landen geldt

²⁶ Als grens is meer dan 250 personen gehanteerd.

dat personen gemiddeld genomen aangeven blij te zijn dat ze geadopteerd zijn. Personen die uit China (4,29) en India (4,19) geadopteerd zijn geven gemiddeld genomen het vaakst aan blij te zijn met hun adoptie. Personen uit Bangladesh (3,67) en Zuid-Korea (3,70) geven het minst vaak aan blij te zijn met hun adoptie.

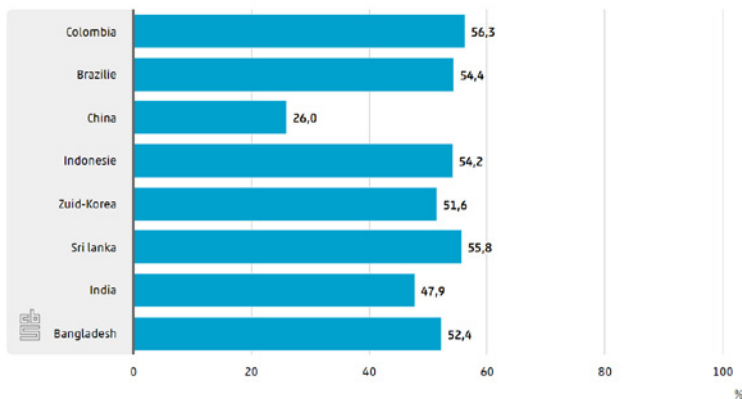
Figuur 6.2.1 'Ik ben blij dat ik geadopteerd ben' uitgesplitst naar landcode (gemiddelde)

6.3 Ondernemen zoektocht per adoptieland

De volgende vraag is in hoeverre personen op zoek zijn gegaan naar meer informatie over hun adoptie en achtergrond en in hoeverre dit afhankelijk is van het land waaruit men geadopteerd is. Zoals in het vorige hoofdstuk staat beschreven, gaf van alle geadopteerde volwassenen gemiddeld ongeveer de helft aan wel op zoek te zijn geweest naar meer informatie en de andere helft gaf aan niet op zoek te zijn geweest naar meer informatie over de adoptie. In figuur 6.3.1 staat weergegeven of het wel of niet op zoek zijn geweest samenhangt met uit welk land men geadopteerd is. Het figuur toont dat vooral personen die uit China geadopteerd zijn aangeven niet zelf op zoek te zijn gegaan naar meer informatie over hun achtergrond. Waar uit andere landen ongeveer de helft aangeeft op zoek te zijn geweest, is dit uit China ongeveer een kwart. Personen die uit China geadopteerd zijn geven dus beduidend minder vaak aan op zoek te zijn geweest naar meer informatie over hun adoptie en achtergrond dan personen die uit andere landen geadopteerd zijn.

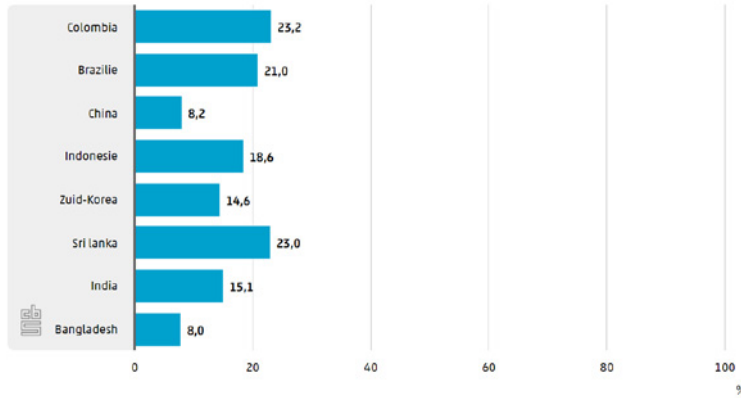
Figuur 6.3.1 Percentage dat zelf op zoek is gegaan naar meer informatie over zijn/haar achtergrond, uitgesplitst naar geboorteland

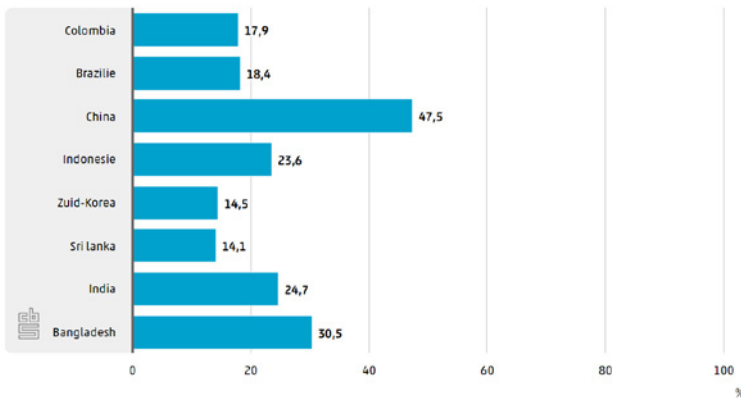
6.4 Resultaat zoektocht per adoptieland

Ook indien gekeken wordt naar het resultaat van de zoektocht springen personen die uit China geadopteerd zijn eruit. Gemiddeld genomen geeft ongeveer 1 op de 5 geadopteerde volwassenen aan alle informatie gevonden te hebben en ongeveer evenveel personen geven aan nog niets gevonden te hebben (figuur 6.4.1 en 6.4.2). Personen die uit China geadopteerd zijn geven minder vaak aan alle informatie gevonden te hebben die zij zochten (8%) en vaker aan nog niets gevonden te hebben (bijna de helft). Naast China valt ook Bangladesh op indien gekeken wordt naar het resultaat van de zoektocht. In vergelijking met de andere adoptielanden geven personen die uit Bangladesh geadopteerd zijn ook relatief weinig aan dat zij alle informatie gevonden hebben die zij zochten (net als bij China is dit 8%).

Figuur 6.4.1 Percentage dat aangeeft alle informatie te hebben gevonden die men zocht, uitgesplitst naar geboorteland

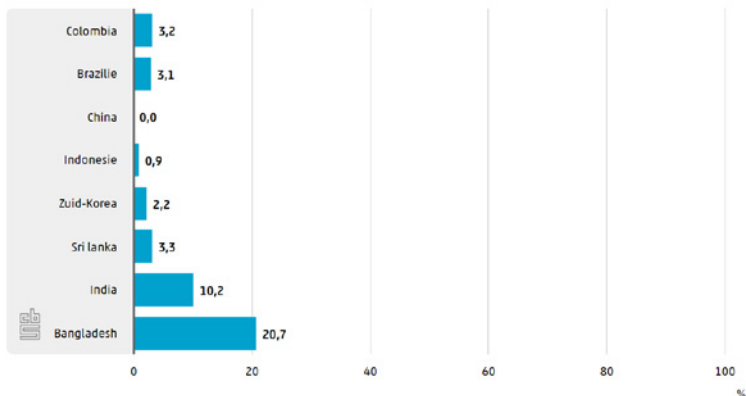
Figuur 6.4.2 Percentage dat aangeeft nog niets te hebben gevonden aan informatie, uitgesplitst naar geboorteland

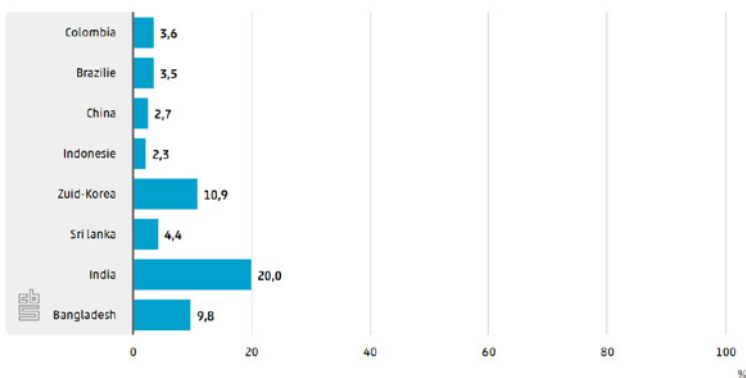
Zoals in het vorige hoofdstuk te lezen is, geven relatief weinig personen aan tijdens hun zoektocht te zijn tegengewerkt door instellingen in Nederland of door instellingen uit het geboorteland. In de figuren 6.4.3 en 6.4.4 staat per adoptieland aangegeven in hoeverre personen tijdens hun zoektocht tegengewerkt zijn door instellingen in Nederland of door instellingen in hun geboorteland. Personen die geadopteerd zijn uit Bangladesh en India geven relatief vaak aan dat zij tijdens hun zoektocht zijn tegengewerkt door instellingen in Nederland. Verder geeft één op de vijf personen die uit India

geadopteerd zijn aan te zijn tegengewerkt door instellingen uit het geboorteland. Ook voor personen die uit Bangladesh en Zuid-Korea geadopteerd zijn, ligt dit percentage relatief hoog (rond de 10%).

Figuur 6.4.3 Percentage dat aangeeft tegengewerkt te zijn in zijn/haar zoektocht door instellingen in Nederland, uitgesplitst naar geboorteland

Figuur 6.4.4 Percentage dat aangeeft tegengewerkt te zijn in zijn/haar zoektocht door instellingen in zijn/haar geboorteland, uitgesplitst naar geboorteland

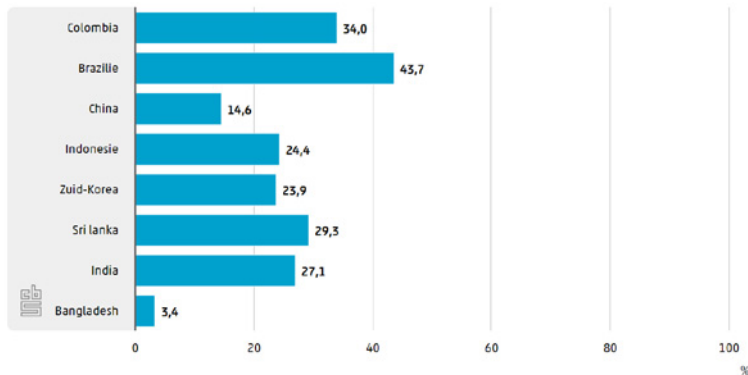

6.5 Onjuiste informatie per adoptieland

In het vorige hoofdstuk werd duidelijk dat er regelmatig onjuiste informatie naar boven kwam tijdens de zoektocht. In deze paragraaf wordt weergegeven of er verschillen zijn tussen de adoptielanden wat betreft de mate waarin foute documenten naar boven komen tijdens de zoektocht. In figuur 6.5.1 is te zien dat relatief weinig personen die uit Bangladesh of China zijn geadopteerd (en op zoek

zijn geweest) aangeven dat alle informatie die zij gevonden hebben juist is (respectievelijk 3 en 15%). Bij personen die geadopteerd zijn uit Colombia of Brazilië is dit percentage relatief hoog. Meer dan een derde van de personen die uit Colombia zijn geadopteerd geeft aan dat zij tijdens hun zoektocht niet gestuit zijn op onjuiste informatie en voor Brazilië is dit meer dan 40%. Dit is vaker dan bij personen die uit de andere landen geadopteerd zijn.

Figuur 6.5.1 Percentage dat aangeeft dat alle informatie klopt die hij/zij gevonden of ontvangen heeft tijdens de zoektocht, uitgesplitst naar geboorteland

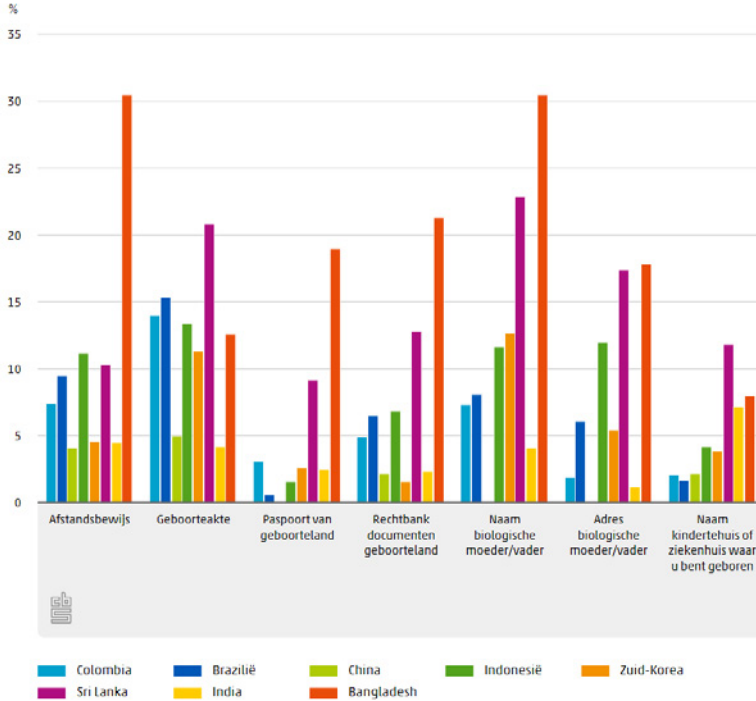

Indien per adoptieland gekeken wordt welke onjuiste informatie personen tegen zijn gekomen tijdens hun zoektocht zijn de verschillen tussen landen vrij groot.²⁷ Figuur 6.5.2 laat zien dat vooral personen die uit Bangladesh zijn geadopteerd relatief vaak aangeven dat verschillende documenten en informatie die zij tegen zijn gekomen tijdens hun zoektocht onjuist bleken te zijn. Zo geeft meer dan 30% van de personen die geadopteerd zijn uit Bangladesh dat het afstandsbewijs onjuist bleek te zijn. Ook de naam van de biologische ouders blijkt bij 1 op de 3 personen die geadopteerd zijn uit Bangladesh en op zoek zijn gegaan niet te kloppen. Ook bij Sri Lanka blijken documenten die gevonden zijn tijdens de zoektocht relatief vaak niet te kloppen. Zo geeft ongeveer 1 op de 5 personen, die uit Sri Lanka geadopteerd is en op zoek is gegaan naar meer informatie, aan dat de geboorteakte niet juist blijkt te zijn. Ook de naam van de biologische ouder en het adres van de biologische ouders blijken relatief vaak onjuist. Hierbij dient opgemerkt te worden dat in het onderzoek gevraagd is aan alle personen die op zoek zijn gegaan naar meer informatie over hun adoptie en achtergrond of zij foutieve informatie of documenten tegen zijn gekomen in hun zoektocht. Des te vaker documenten zijn opgespoord, des te groter is in het algemeen de kans dat informatie niet blijkt te kloppen. Met andere woorden, bovenstaande cijfers tonen niet per se aan dat documenten uit Bangladesh en Sri Lanka vaker onjuist zijn (mogelijk zijn deze simpelweg vaker gevonden tijdens de zoektocht). Dit kan ook een reden zijn dat personen die uit China geadopteerd zijn relatief niet vaak aangeven foutieve informatie tegen te zijn gekomen. Zoals eerder in dit

²⁷ Afwijkende schaal in verband met de leesbaarheid van de figuur.

hoofdstuk beschreven, hebben personen uit China überhaupt minder vaak informatie over de adoptie gevonden.

Figuur 6.5.2 Welke onjuiste informatie, uitgesplitst naar adoptieland, zijn personen tegengekomen?

Samenvattend blijken er dus verschillen te zijn tussen adoptielanden indien de zoektocht van geadopteerden naar meer informatie over de adoptie en de achtergrond in meer detail bestudeerd wordt. Zo wordt duidelijk dat personen die uit China geadopteerd zijn minder vaak op zoek gaan naar meer informatie over hun adoptie en achtergrond dan personen die uit andere landen geadopteerd zijn. Ook indien gekeken wordt naar het resultaat van de zoektocht zijn er verschillen tussen de landen. Indien personen op zoek gaan, geven personen uit China minder vaak aan alle informatie gevonden te hebben die zij zochten. Dit geldt ook voor personen die uit Bangladesh geadopteerd zijn. In het algemeen zijn er weinig geadopteerde personen die aangeven tijdens hun zoektocht te zijn tegen gewerkt door overheidsinstellingen. Personen die uit Bangladesh, India of Zuid-Korea geadopteerd zijn geven relatief vaak aan tegengewerkt te zijn tijdens hun zoektocht door instellingen uit het geboorteland. Tot slot blijken er ook verschillen te zijn tussen de landen wat betreft de mate waarin documenten die gevonden worden tijdens de zoektocht onjuist blijken te zijn. Personen die geadopteerd zijn uit Brazilië of Colombia komen relatief minder vaak informatie

tegen tijdens hun zoektocht die onjuist blijkt te zijn. Personen die geadopteerd zijn uit Bangladesh en China geven juist minder vaak aan dat alle informatie die zij gevonden hebben tijdens de zoektocht bleek te kloppen.

7. Adoptie en de zoektocht: een meer gedetailleerd beeld

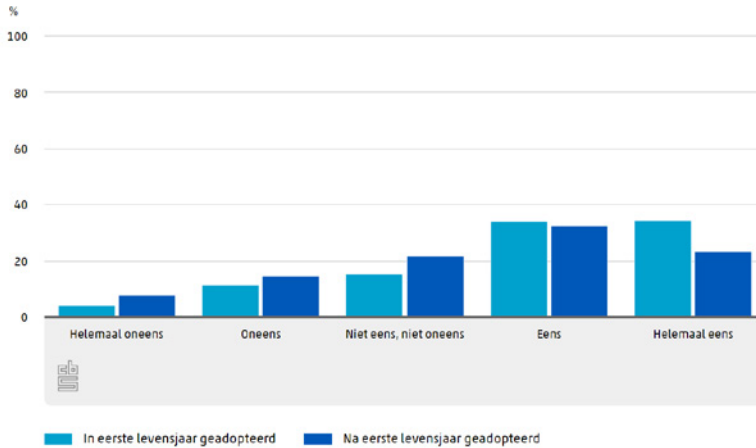
Dit is tot op heden het meest grootschalige onderzoek in Nederland onder interlandelijk geadopteerde volwassenen ooit. In totaal hebben bijna 3.500 geadopteerde personen aan dit onderzoek meegewerkt. Doordat er veel, en veel verschillende, geadopteerde personen hebben meegewerkt aan dit onderzoek (die door middel van een aselechte steekproef zijn geselecteerd voor deelname), is het mogelijk om een meer gedetailleerd beeld te krijgen van geadopteerde personen in Nederland. In de eerste hoofdstukken zijn geadopteerde personen steeds als groep beschreven en vergeleken met niet-geadopteerde personen. In het vorige hoofdstuk is meer gedetailleerd gekeken naar geadopteerde personen in Nederland. Meer specifiek is gekeken in hoeverre het voor hun adoptie en zoektocht uitmaakt uit welk land personen geadopteerd zijn. In dit hoofdstuk wordt nog naar enkele andere aspecten gekeken om een meer gedetailleerd beeld te krijgen van geadopteerde personen in Nederland. Zo wordt gekeken of de leeftijd waarop iemand is geadopteerd van invloed is op het welzijn tijdens de jeugd en in het volwassen leven, hoe men aankijkt tegen de eigen adoptie en of men al dan niet op zoek is gegaan naar meer informatie over de eigen achtergrond. Aan het einde van het hoofdstuk wordt ingegaan op de relatie tussen welzijn en houding ten aanzien van de eigen adoptie en de zoektocht naar meer informatie over de achtergrond.

7.1 Invloed van leeftijd waarop men is geadopteerd

Van alle personen die meegedaan hebben aan het onderzoek is net iets meer dan de helft in het eerste levensjaar geadopteerd (53%). Net iets minder dan de helft (47%) is na het eerste levensjaar geadopteerd. In deze paragraaf wordt gekeken of al dan niet in het eerste levensjaar geadopteerd zijn invloed heeft op hoe gelukkig men was tijdens de jeugd en hoe gelukkig men in het volwassen leven is en in hoeverre dit de houding ten aanzien van de eigen adoptie en zoekgedrag beïnvloedt.

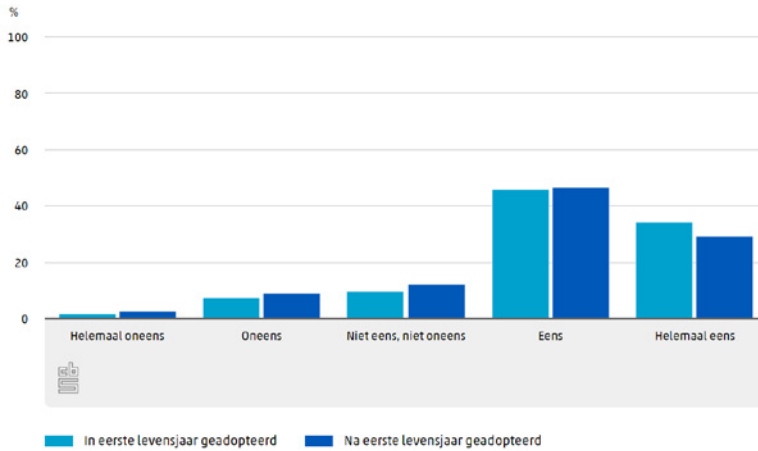
Om te kijken naar hoe gelukkig men in het algemeen in de jeugd was wordt gebruik gemaakt van het item 'ik heb al met al een gelukkig jeugd gehad'. Er blijkt een duidelijke relatie tussen de leeftijd waarop personen geadopteerd zijn en de mate waarin men aangeeft een gelukkige jeugd te hebben gehad. Personen die in het eerste levensjaar geadopteerd zijn, geven vaker aan dat zij een gelukkige jeugd gehad hebben dan personen die na hun eerste levensjaar geadopteerd zijn (figuur 7.1.1). Bijna 70% van de geadopteerde volwassenen die in hun eerste levensjaar geadopteerd zijn geeft aan een gelukkige jeugd te hebben gehad. Voor geadopteerde volwassenen die na hun eerste levensjaar zijn geadopteerd was dit 56%.

Figuur 7.1.1 Percentage dat een gelukkige jeugd heeft gehad, uitgesplitst naar of men geadopteerd is in het eerste levensjaar of daarna

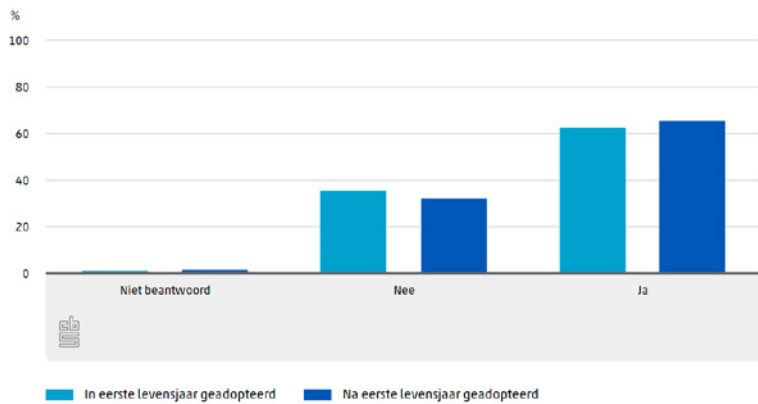
Verder is onderzocht in hoeverre er ook een relatie is tussen de leeftijd waarop men geadopteerd is en hoe gelukkig men is tijdens het volwassen leven. Hiervoor wordt gekeken naar het item 'Ik ben tevreden met mijn leven alles bij elkaar genomen'. Figuur 7.1.2 laat zien dat, net als bij geluk tijdens de jeugd, de leeftijd waarop men geadopteerd is (al dan niet in het eerste levensjaar) invloed heeft op hoe gelukkig men tijdens het volwassen leven is. Personen die in het eerste levensjaar geadopteerd zijn, geven vaker aan tevreden te zijn met hun leven dan personen die na het eerste levensjaar geadopteerd zijn (81% versus 76%).

Figuur 7.1.2 Percentage dat tevreden is met zijn/haar leven, uitgesplitst naar of men geadopteerd is in het eerste levensjaar of daarna

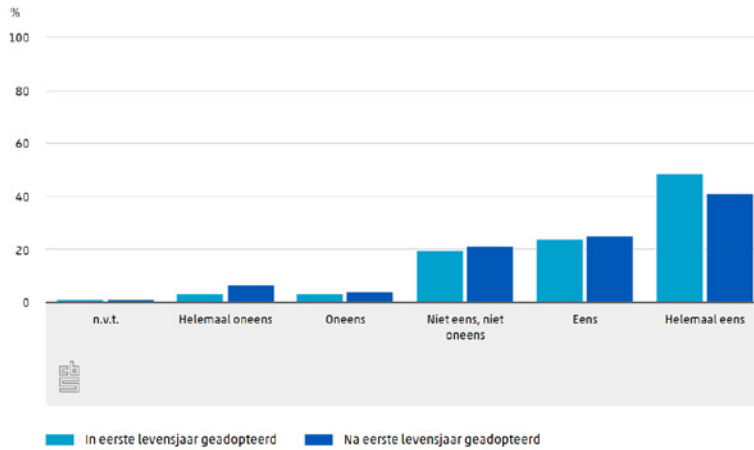
In lijn met deze bevindingen is er ook een relatie tussen leeftijd waarop men geadopteerd is en de mate waarin men ooit contact heeft gehad met een psycholoog, psychiater of psychotherapeut. Personen die na het eerste levensjaar geadopteerd zijn, hebben vaker psychologische hulp gehad (66%) dan personen die in het eerste levensjaar geadopteerd zijn (63%).

Figuur 7.1.3 Percentage dat ooit psychologische hulp gehad heeft, uitgesplitst naar of men geadopteerd is in het eerste levensjaar of daarna

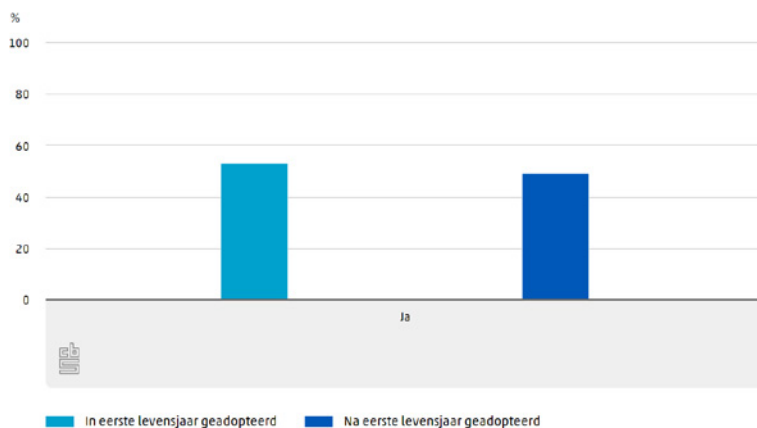
Er is ook duidelijk een relatie tussen de leeftijd waarop men geadopteerd is en hoe blij men is dat hij/zij geadopteerd is. Figuur 7.1.4 laat zien dat geadopteerde personen die in het eerste levensjaar geadopteerd zijn vaker aangeven het (helemaal) eens te zijn met de stelling blij te zijn dat ze geadopteerd zijn dan personen die na het eerste levensjaar geadopteerd zijn (73% versus 66%).

Figuur 7.1.4 Percentage dat blij is geadopteerd te zijn, uitgesplitst naar of men geadopteerd is in het eerste levensjaar of daarna

De relatie tussen de leeftijd waarop men geadopteerd is en of men wel of niet op zoek is gegaan naar meer informatie over de achtergrond is kleiner (figuur 7.1.5). Personen die in het eerste levensjaar geadopteerd zijn, geven iets vaker aan zelf op zoek te zijn gegaan naar meer informatie over zijn/haar achtergrond (53% versus 49%).

Figuur 7.1.5 Percentage dat zelf op zoek is gegaan naar meer informatie over zijn/haar achtergrond, uitgesplitst naar of men geadopteerd is in het eerste levensjaar of daarna

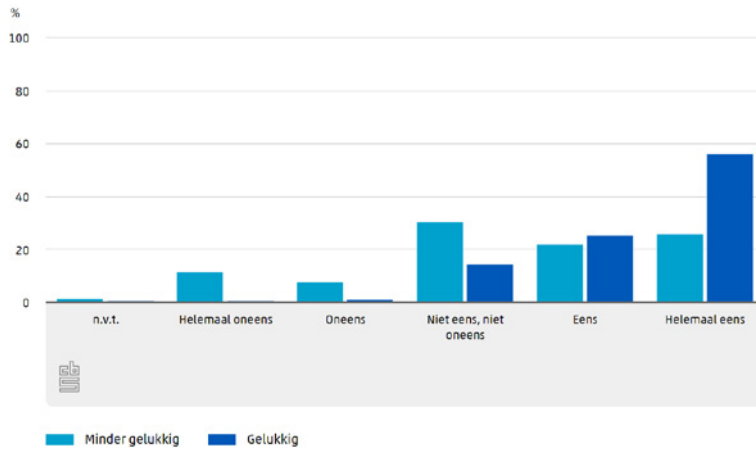

7.2 Welzijn en zoekgedrag

Uit hoofdstuk 3 komt naar voren dat het welzijn van geadopteerde personen in Nederland in het algemeen hoog is en dat geadopteerde volwassenen in het algemeen positief staan ten opzichte van hun eigen adoptie (hoofdstuk 4). Tegelijkertijd is duidelijk dat veel geadopteerde personen op zoek zijn naar hun 'roots' en dat veel personen hier problemen bij ondervinden doordat zij foute documenten tegenkomen tijdens hun zoektocht (hoofdstuk 5). Tot slot wordt in dit onderzoek nog ingegaan op de relatie tussen algemeen welzijn en houding ten aanzien van hun eigen adoptie en de zoektocht naar meer informatie. Mensen die het eens of helemaal eens zijn met de volgende drie items: 1) Mijn leven is ideaal in de meeste opzichten, 2) Mijn levensomstandigheden zijn uitstekend, en 3) Ik ben tevreden met mijn leven alles bij elkaar genomen, worden gekenmerkt als gelukkig (63%) en de overige personen als minder gelukkig (37%).

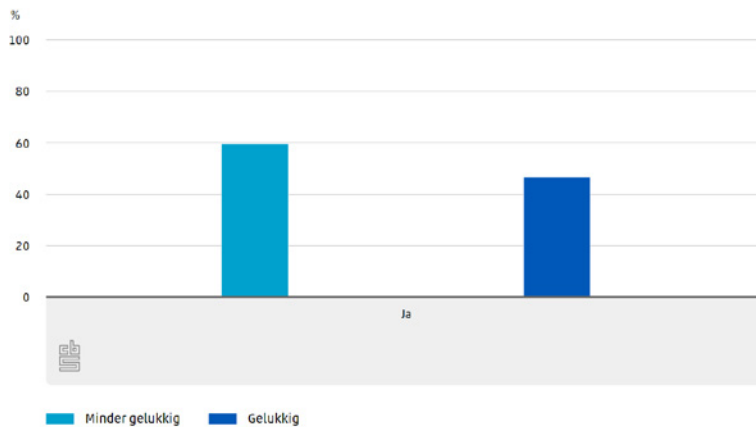
Het is duidelijk dat algemeen welzijn hand in hand gaat met een positieve houding ten aanzien van de eigen adoptie. Figuur 7.2.1 laat zien dat personen die aangegeven hebben in het algemeen gelukkig te zijn, vaker aangeven blij te zijn geadopteerd te zijn dan personen die minder gelukkig zijn (82% versus 48%).

Figuur 7.2.1 Percentage dat blij is geadopteerd te zijn, uitgesplitst naar of men gelukkig of minder gelukkig is

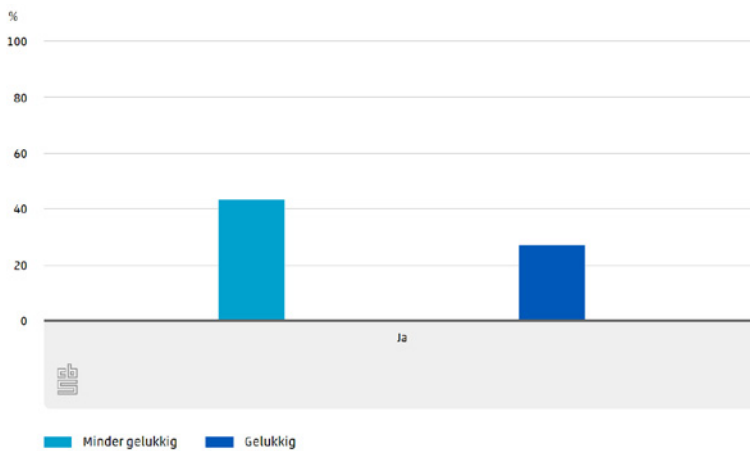
Er is ook duidelijk een relatie tussen de mate waarin geadopteerde personen gelukkig zijn en de mate waarin zij op zoek zijn gegaan naar meer informatie over hun adoptie en achtergrond. Van de geadopteerde personen die aangegeven hebben gelukkig te zijn met hun leven is minder dan de helft (47%) op zoek gegaan naar meer informatie over hun adoptie en achtergrond. Van de geadopteerde personen die minder gelukkig zijn met hun leven is dit bijna 60% (figuur 7.2.2).

Figuur 7.2.2 Percentage dat zelf op zoek is gegaan naar meer informatie over zijn/haar achtergrond, uitgesplitst naar of men gelukkig of minder gelukkig is

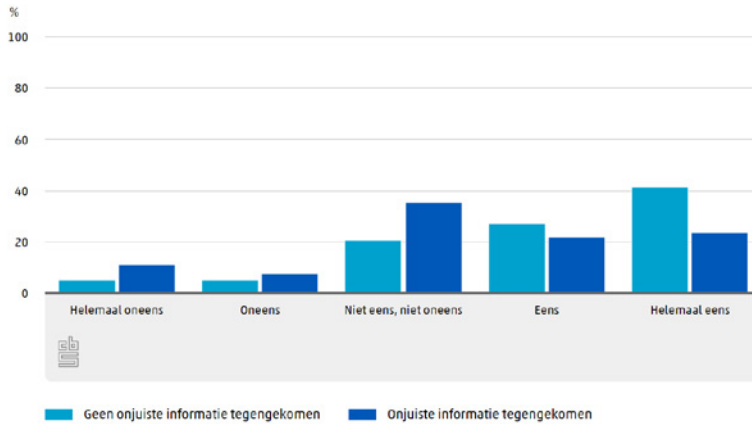
Tot slot wordt in dit onderzoek gekeken of er een relatie is tussen algemeen welzijn en of personen tijdens hun zoektocht foute informatie tegen zijn gekomen. Figuur 7.2.3 laat duidelijk een relatie zien tussen hoe gelukkig geadopteerde personen zijn met hun leven en of zij tijdens hun zoektocht informatie tegen zijn gekomen die onjuist bleek te zijn. Achtentwintig procent van de geadopteerde personen die op zoek zijn gegaan en aangeven gelukkig te zijn met hun leven is informatie tegengekomen die onjuist bleek te zijn. Bij personen die aangeven minder gelukkig te zijn met hun leven is 44% informatie tegen gekomen die niet bleek te kloppen. Geadopteerde personen die aangeven foute informatie tegen te zijn gekomen, geven dus significant vaker aan minder gelukkig te zijn.

Figuur 7.2.3 Percentage dat tijdens de zoektocht onjuiste informatie is tegengekomen, uitgesplitst naar of men gelukkig of minder gelukkig is

Ook is er duidelijk een relatie tussen het tegengekomen zijn van foute documenten tijdens de zoektocht en de mate waarin men blij is geadopteerd te zijn. Figuur 7.2.4 laat zien dat personen die aangeven geen foute documenten tegengekomen te zijn tijdens hun zoektocht duidelijk vaker aangeven blij te zijn geadopteerd te zijn dan personen die wel foute documenten tegen zijn gekomen tijdens hun zoektocht (69% versus 46%).

Figuur 7.2.4 Percentage dat blij is geadopteerd te zijn, uitgesplitst naar of men tijdens de zoektocht onjuiste informatie is tegengekomen

De resultaten in dit hoofdstuk tonen dat er binnen de groep interlandelijk geadopteerde personen in Nederland ook verschillen zijn. Zo maakt het uit voor het welzijn vroeger en nu, de houding ten aanzien van de eigen adoptie en de zoektocht of iemand al dan niet in het eerste levensjaar geadopteerd is. Personen die in het eerste levensjaar geadopteerd zijn, blijken in de jeugd en nu gelukkiger te zijn, positiever te zijn over hun adoptie en iets vaker op zoek te zijn gegaan. Verder is duidelijk dat hoewel het welzijn van interlandelijk geadopteerde personen in Nederland gemiddeld genomen hoog is, er een duidelijke relatie is tussen welzijn en de zoektocht en de resultaten van de zoektocht. Geadopteerde personen die gelukkig zijn gaan minder vaak op zoek dan geadopteerde personen die minder gelukkig zijn. Verder geven geadopteerde personen die tijdens hun zoektocht gestuit zijn op onjuiste informatie aan minder gelukkig te zijn dan geadopteerde personen die tijdens hun zoektocht geen foute informatie tegengekomen zijn. Ook zijn zij minder positief over hun eigen adoptie.

8. Samenvatting en conclusie

8.1 Samenvatting

Hieronder staan puntsgewijs de belangrijkste kenmerken en resultaten van dit onderzoek weergegeven.

1. Aanleiding en opzet onderzoek

- Het onderzoek is in 2020 uitgevoerd op verzoek van de Commissie onderzoek interlandelijke adoptie in het verleden.
- Doel van het onderzoek is om te kijken in hoeverre het beeld dat naar voren kwam uit gesprekken die de Commissie met geadopteerde personen voerde, bij een grote(re) groep geadopteerden leeft.
- Om een steekproef van geadopteerde volwassenen te kunnen trekken is gewerkt met een afgeleid kader. Er is in Nederland geen register van geadopteerden.
- De steekproef is tot stand gekomen door middel van *random* selectie (selectie op basis van toeval) en niet door middel van bijvoorbeeld zelfselectie (dat personen zichzelf kunnen aanmelden voor het onderzoek). Dit is belangrijk om tot een representatieve steekproef te komen.
- Het doel was om gegevens van minimaal 3.000 geadopteerde personen te verzamelen. Uiteindelijk hebben bijna 3.500 geadopteerde personen meegewerkt aan het onderzoek.
- Om de antwoorden van geadopteerde volwassenen beter te kunnen kaderen en begrijpen, zijn voor dit onderzoek ook niet-geadopteerde volwassenen bevestigd. Er hebben iets meer dan 400 niet-geadopteerde personen meegewerkt.
- Voor dit onderzoek is deels gebruik gemaakt van een vragenlijst die eerder toegepast is in het onderzoek Ouders en Kinderen in Nederland (OKiN). Hierdoor was reeds informatie beschikbaar over de betrouwbaarheid van de schalen die gebruikt worden in deze vragenlijst. Ook is ervaring opgedaan met het onderzoeken van deze populatie over dit thema.
- Personen hebben de vragenlijst op internet in kunnen vullen.
- Indien verschillen tussen geadopteerde en niet-geadopteerde volwassenen in kaart gebracht zijn, is altijd rekening gehouden met verschillen in achtergrondkenmerken (leeftijd, geslacht, burgerlijke staat, opleiding, inkomen, stedelijkheid en opleiding en sociaaleconomische status van de ouders).

2. Jeugd

- Vierenzeventig procent van de adoptieouders kon financieel (zeer) gemakkelijk rondkomen in vergelijking met 53% van de ouders van niet-geadopteerden.
- Van de adoptieouders is 16% gescheiden of uit elkaar gegaan in vergelijking met 21% van de ouders van niet-geadopteerden.
- De meerderheid van de geadopteerde personen is alleen geadopteerd geweest (82%) en niet samen met andere kinderen.

- Ruim de helft van de geadopteerde personen (51%) heeft een goede band met de adoptievader tijdens hun jeugd. In 22% van de gevallen is regelmatig tot vaak sprake van spanningen en/of conflicten. Voor niet-geadopteerden zijn deze cijfers respectievelijk 55% en 16%.
- Hetzelfde beeld is zichtbaar voor de moeder. Van de geadopteerde personen geeft 61% aan een (hele) hechte band met de adoptiemoeder te hebben gehad en 30% geeft aan spanningen en/of conflicten te hebben gehad met zijn/haar adoptiemoeder. Voor niet-geadopteerden zijn deze cijfers respectievelijk 80% en 11%.
- Negentig procent van de geadopteerde personen kijkt over het algemeen met plezier terug op hun jeugd. Voor niet-geadopteerde personen betreft dit 79%.
- Geadopteerde volwassenen hebben ten opzichte van niet-geadopteerde volwassenen vaker de volgende gedachte weleens gehad: 'was ik maar in een andere familie opgegroeid' (20% versus 8%).
- Geadopteerde personen geven iets vaker aan dan niet-geadopteerde personen gepest te zijn als kind (34% versus 33%). Van de geadopteerde personen geeft 19% aan andere kinderen te hebben gepest in vergelijking met 12% van de niet-geadopteerden.
- Geadopteerde personen gaven vaker dan niet-geadopteerde personen aan probleemgedrag te hebben vertoond tijdens de schoolperiode: spijbelen (21% versus 15%), weglopen van huis (15% versus 3%), schorsingen op school (11 versus 7%) en in aanraking gekomen met de politie en/of justitie (14% versus 8%).
- Vijf procent van de geadopteerde personen heeft een klas overgeslagen tijdens zijn/haar schooltijd en 46% is weleens blijven zitten. Voor niet-geadopteerden zijn deze cijfers respectievelijk 3% en 38%.

3. Volwassenheid

- Ook in het volwassen leven hebben geadopteerde personen een hechte band met de vader. Meer dan de helft (58%) van de geadopteerde volwassenen geeft aan een (hele) hechte band te hebben met de adoptievader. Bijna 6% ervaart regelmatig tot vaak spanningen en/of conflicten met de vader. Voor niet-geadopteerden zijn deze cijfers respectievelijk 62% en bijna 6%. Bijna 85% van de geadopteerde personen geeft aan zijn/haar adoptievader te beschouwen als zijn/haar vader en 80% geeft aan dat de vader zich ook gedraagt als een echte vader.
- Bijna 67% van de geadopteerde personen beschrijft een (hele) hechte band met de moeder. Voor de niet-geadopteerden is dit bijna 81%. Bijna 1 op de 10 geadopteerde personen geeft aan dat er weleens spanningen en/of conflicten zijn met zijn/haar moeder. Voor niet-geadopteerde volwassenen is dit bijna 3%. Bijna 87% van de geadopteerde personen geeft aan zijn/haar adoptiemoeder te beschouwen als zijn/haar moeder en 85% geeft aan dat de moeder zich ook gedraagt als een echte moeder.
- Indien geadopteerde personen een relatie hebben is deze in het algemeen goed. Geadopteerde personen hebben iets minder vaak een vaste partner dan niet-geadopteerde personen (61% versus 69%). Verder geven geadopteerde personen in vergelijking met niet-geadopteerde personen minder vaak aan een hechte relatie te hebben met hun partner (89% versus 95%), vaker spanningen en/of conflicten te hebben met hun partner (13% versus 7%)

en iets minder vertrouwen in de toekomst van de relatie te hebben (4% versus 2% heeft hierin geen tot niet zo veel vertrouwen).

- Geadopteerde personen hebben minder vaak zelf biologische kinderen in vergelijking met niet-geadopteerde personen (42% versus 51%).
- Bijna 81% van de geadopteerde personen ervaart zijn/haar algemene gezondheid als (zeer) goed. Dit ligt vier procentpunt lager dan voor niet-geadopteerde personen.
- Het welzijn onder geadopteerde personen is in het algemeen hoog. Wel zijn zij minder tevreden met het leven in het algemeen in vergelijking met niet-geadopteerde volwassenen (gemiddeld 3,91 versus 4,02).
- Verder geeft 64% van de geadopteerde personen aan psychologische hulp te hebben ontvangen ten opzichte van 48% van de niet-geadopteerde personen.
- Gemiddeld genomen hebben geadopteerde personen niet hele sterke gevoelens van eenzaamheid of neerslachtigheid. Op een vijfpuntschaal blijkt dat geadopteerde personen gemiddeld meer sombere gevoelens van eenzaamheid (1,48 versus 1,35) en neerslachtigheid (2,50 versus 2,38) ervaren dan niet-geadopteerde personen.

4. Houding tegenover adoptie

- Bijna de helft van de geadopteerde personen geeft aan het (helemaal) eens te zijn met de stelling dat interlandelijke adoptie altijd beter is dan kinderen in slechte omstandigheden in het geboorteland te laten opgroeien en dit geldt voor iets meer dan helft van de niet-geadopteerden (47% versus 53%). Zeventig procent van de geadopteerden vindt dat de Nederlandse overheid meer hulp moet bieden bij het achterhalen van de afkomst en dit geldt voor 40% van de niet-geadopteerden.
- Zowel 82% van de geadopteerde als niet-geadopteerde personen vinden dat een persoon altijd zijn/haar achtergrond moet kunnen achterhalen en 69% geeft aan dat interlandelijke adoptie altijd mogelijk moet blijven.
- Geadopteerde personen geven vaker dan niet-geadopteerde personen aan dat er in de media te negatief geschreven wordt over interlandelijke adoptie (30% versus 13%) en dat zij zelf nooit een kind zouden adopteren (26% versus 24%).
- Verder geeft 27% van de geadopteerde volwassenen aan dat de band die een kind met zijn/haar biologische ouder heeft niemand kan vervangen. Voor niet-geadopteerde volwassenen is dit percentage 57%.
- Van de geadopteerde volwassenen geeft 45% aan dat het voor een kind niet uitmaakt of hij/zij door een adoptieouder of door een biologische ouder wordt opgevoed. Ruim 27% van de niet-geadopteerde volwassenen is het hier (helemaal) mee eens.
- Geadopteerde personen kijken in het algemeen positief naar hun eigen adoptie. Zo geeft de meerderheid (84%) aan dat adoptie hen meer kansen heeft gegeven en geeft de meerderheid (70%) aan blij te zijn men geadopteerd is.
- Ruim 31% geeft aan met gemengde gevoelens terug te kijken op zijn/haar adoptie en bijna 25% heeft soms het gevoel in de steek te zijn gelaten door zijn/haar biologische moeder/vader. Ruim 40% van de geadopteerde personen geeft aan dat het feit dat hij/zij uit een ander land komt een belangrijke rol in zijn/haar leven speelt.

- Geadopteerde personen blijken zich sterker verbonden te voelen met Nederland (85%) dan met het geboorteland (28%). Zestig procent is wel geïnteresseerd in de taal en cultuur van het geboorteland.

5. Op zoek naar de 'roots'

- Bijna 9 op de 10 geadopteerde volwassenen geeft aan dat de ouders open zijn geweest over de adoptie.
- De meeste geadopteerde volwassenen (70%) geven aan dat de ouders uit zichzelf informatie over de adoptie gedeeld hebben en nog eens bijna 20% geeft aan dat de ouders dergelijke informatie gedeeld hebben op het moment dat zij erom vroegen.
- Top drie van meest ontvangen documenten zijn de naam van het kindertehuis of het ziekenhuis waar men geboren is (69%), het paspoort van het geboorteland (67%) en de geboorteakte (59%).
- Geadopteerde personen ontvangen minder vaak het adres (16%) en/of een foto van de biologische ouder(s) (23%).
- De helft van de geadopteerden is zelf op zoek gegaan naar meer informatie over hun adoptie en achtergrond. Van de personen die dit niet gedaan hebben, geeft 35% aan (misschien of zeker) wel op zoek te gaan in de toekomst.
- De meeste voorkomende redenen waarom mensen zelf op zoek zijn gegaan zijn als volgt: meer willen weten over waar men vandaan komt (82%), over de biologische familie (69%), of men op familie lijkt qua uiterlijk en karakter (61%) en of men broers of zussen heeft (56%).
- Ongeveer een vijfde van de personen die op zoek zijn geweest geeft aan dat zij alle informatie hebben gevonden die zij zochten. Net zo veel mensen geven echter aan dat zij (nog) niets gevonden hebben en een bijna even grote groep dat zij de zoektocht moesten staken omdat ze niet verder kwamen met de zoektocht.
- Van de geadopteerde volwassenen die aangaven niet zelf op zoek te zijn gegaan, geeft 73% aan dit niet te doen omdat hij/zij hier geen behoefte aan heeft.
- Geadopteerde personen hebben de meeste hulp bij hun zoektocht ontvangen van hun adoptieouders (61%). Deze hulp vindt men heel nuttig en over het algemeen nuttiger dan de hulp van verschillende organisaties.
- Bij 2/3^e van de geadopteerde personen die op zoek is gegaan naar informatie over hun achtergrond blijkt dat er informatie niet juist is zoals de geboorteakte of de naam van de biologische moeder/vader. Ruim 72% van de geadopteerden waar informatie over hun achtergrond niet juist bleek te zijn, geeft aan dat de adoptieouders niet hebben geweten dat bepaalde documenten niet juist zijn.

6. Zoektocht per adoptieland

- Ruim een kwart van de geadopteerde personen uit China geeft aan niet zelf op zoek te zijn gegaan naar meer informatie over hun adoptie en achtergrond. Voor de overige onderzochte landen ligt dit percentage tussen de 48% en 56%.
- Van de geadopteerde personen uit Bangladesh en China die wel op zoek zijn gegaan naar meer informatie geeft 8% aan alle informatie te hebben gevonden die zij zochten. Voor de overige onderzochte landen lagen deze percentages tussen de 15% en 23%.

- Gemiddeld genomen over de onderzochte landen geeft 5% van de geadopteerde personen aan tijdens hun zoektocht te zijn tegengewerkt door instellingen in Nederland. Geadopteerde personen uit India of Bangladesh geven vaker aan te zijn tegengewerkt door instellingen in Nederland (respectievelijk 10% en 20%).
- Van de personen die uit Bangladesh, Zuid-Korea of India geadopteerd zijn, geeft respectievelijk 10%, 11% en 20% aan tegengewerkt te zijn door instellingen uit het geboorteland. Voor de overige onderzochte landen lagen deze percentages tussen de 2% en 4%.
- Van de geadopteerde personen uit Brazilië of Colombia geeft respectievelijk 44% en 34% aan dat alle informatie die zij gevonden hebben tijdens hun zoektocht juist is. Personen die geadopteerd zijn uit Bangladesh geven het minst vaak aan dat alle informatie die zij hebben gevonden klopt (3%).

7. Adoptie en de zoektocht: een meer gedetailleerd beeld

- Bijna 53% van de geadopteerde personen is in het eerste levensjaar geadopteerd.
- In vergelijking met personen die na het eerste levensjaar zijn geadopteerd, geven personen die tijdens hun eerste levensjaar geadopteerd zijn vaker aan een gelukkige jeugd te hebben gehad (69% versus 56%), vaker aan gelukkig te zijn in hun volwassen leven (81% versus 76%), minder vaak aan psychologische hulp te hebben gehad (63% versus 66%) en vaker aan positief te zijn over hun adoptie (73% versus 66%).
- Geadopteerde personen die aangeven gelukkig te zijn, zijn ook vaker positief over hun adoptie (82% versus 48%) en gaan minder vaak op zoek naar meer informatie over hun adoptie en achtergrond (47% versus 60%).
- Geadopteerde personen die aangeven gelukkig te zijn geven minder vaak aan gestuit te zijn op foute of onvolledige informatie tijdens hun zoektocht dan personen die aangeven minder gelukkig te zijn (28% versus 44%). Ook zijn geadopteerde personen die onjuiste informatie tegengekomen zijn tijdens hun zoektocht minder positief over hun adoptie dan personen die geen onjuiste informatie tegengekomen zijn tijdens deze zoektocht (46% versus 69%).

8.2 Conclusie

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van vragenlijsten (surveyonderzoek) om een beeld te krijgen van interlandelijk geadopteerde personen in Nederland. Dit type onderzoek leent zich, in vergelijking met bijvoorbeeld diepte-interviews, minder goed om de achterliggende motivaties, gevoelens, gedachten en verwachtingen van personen in kaart te brengen. Surveyonderzoek is echter wel bij uitstek geschikt om een representatief beeld te krijgen van de onderzoekspopulatie (in dit geval interlandelijk geadopteerde personen in Nederland). Zoals eerder aangeven heeft de Commissie in het kader van haar onderzoekopdracht tientallen diepte-interviews met geadopteerde personen afgenomen. Om te kijken of het beeld dat hieruit naar voren kwam representatief is voor alle geadopteerde personen in Nederland achtte de Commissie het van belang om dit onderzoek aan te vullen met surveyonderzoek zoals in dit document beschreven. Er waren bijvoorbeeld reeds sterke aanwijzingen dat er in het verleden fouten gemaakt zijn tijdens adoptieprocedures (dit is immers de aanleiding voor de onderzoekopdracht van de Commissie), maar hoeveel procent van de geadopteerde personen is daadwerkelijk foute informatie tegengekomen? Met andere woorden,

hoe groot (in de zin van vaak voorkomend) is dit probleem? En komen bij personen uit het ene adoptieland meer problemen naar voren dan bij personen die uit een ander land geadopteerd zijn?

Om dergelijke vragen te kunnen beantwoorden is grootschalig surveyonderzoek bij uitstek geschikt. Deze inzichten zijn niet mogelijk om te verkrijgen op basis van diepte-interviews, simpelweg omdat er dan te weinig personen bevraagd worden om representatieve uitspraken te kunnen doen. Op basis van dit onderzoek is dus meer inzicht verkregen in de zoektocht van geadopteerde personen in Nederland en de mate waarin dit een moeizaam proces is omdat men bijvoorbeeld op informatie stuitte die onjuist is. Vragen over welzijn tijdens de jeugd en het volwassen leven zijn op verzoek van de Commissie gesteld om meer kennis en inzicht te krijgen van geadopteerde personen in Nederland om zo meer afgewogen aanbevelingen te kunnen doen aan de minister.

Er is in Nederland eerder onderzoek uitgevoerd naar welzijn van geadopteerde personen in Nederland (ter Meulen et al., 2019). Er zat echter altijd mogelijk een bepaalde mate van selectie in de totstandkoming van de steekproeven van deze onderzoeken, bijvoorbeeld doordat de respondenten geworven werden via organisaties die bemiddelen bij adoptie. De representativiteit van de onderzoeksresultaten heeft in het huidige onderzoek daarom altijd centraal gestaan. Zoals aangeven, is dit de reden dat ervoor is gekozen om surveyonderzoek uit te voeren in plaats van verdiepende interviews. Ook bij de totstandkoming van de steekproef is representativiteit het centrale uitgangspunt geweest. Zo is in de eerste plaats een kader opgesteld waarin potentieel alle geadopteerde personen uit een bepaalde periode en geboorteland zaten en waaruit vervolgens op basis van random selectie (toeval) bepaald is welke personen uitgenodigd werden voor het onderzoek. Op deze manier komt een representatieve steekproef tot stand. In de onderzoeksfase is vervolgens getracht zo veel mogelijk mensen mee te laten werken aan het onderzoek door middel van passende communicatie. Zo is bij alle uitnodigingen een folder toegevoegd met meer uitleg over de inhoud en het belang van het onderzoek. Er is altijd getracht begrijpelijk taalgebruik te hanteren (b1-taal) in alle communicatie om (letterlijk en figuurlijk) zoveel mogelijk mensen aan te spreken. Dit geldt ook voor de formulering van de vragenlijst. Door veel aandacht te besteden aan het passend en begrijpelijk formuleren van vragen voorkom je dat mensen stoppen met het invullen van de vragenlijst en dat daardoor vertekening van de resultaten ontstaat. De respons van dit onderzoek onder geadopteerde personen was uiteindelijk ook boven verwachting. Het doel was om gegevens van 3.000 geadopteerde personen in Nederland te verzamelen, maar vanwege de (boven verwachting) goede respons hebben uiteindelijk bijna 3.500 geadopteerde personen meegewerkt aan dit onderzoek. Het is onvermijdelijk dat er in de responsfase toch een bepaalde mate van selectiviteit optreedt. Het is bekend vanuit wetenschappelijke literatuur dat bepaalde (groepen) mensen eerder geneigd zijn om mee te werken aan onderzoeken. Dit was logischerwijs ook het geval bij dit onderzoek. Er heeft echter een uitgebreide responsanalyse plaatsgevonden om te kijken in welke mate er mogelijk sprake was van selectiviteit van de respons.²⁸ Vervolgens is door middel van een proces van weging gezorgd dat voor deze selectiviteit zo goed mogelijk werd gecorrigeerd. Dit gebeurt door een technisch proces wat inhoudt dat personen die ondervertegenwoordigd zijn in de respons (groepen die minder vaak meegewerkt hebben aan het onderzoek) een groter gewicht

²⁸ Zie de onderzoeksdocumentatie (de Regt et al., 2021) voor een uitgebreide analyse.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Inlichtingen

Tel. 088 570 70 70
Via contactformulier: www.cbsl.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2021.
Vereenvoudigen is toegestaan, mits CBS als bron wordt vermeld.

Gebruikte bronnen

Gaag, M. van der & Duiven, R. (2013). *Landelijk onderzoek Pesten 2012. Primair onderwijs*. Zwolle: School & Innovatie Groep.

Hoksbergen, R. (2006). *Vijftig jaar adoptie in Nederland. Een historisch-statistische beschouwing*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Kalmijn, M., Ivanova, K., Gaalen, R.I.A. van, Leeuw, S.G. de, Houdt, K. van, Spijker, F. van & Hornstra, M. (2018). A Multi-Actor Study of Adult Children and their Parents in Complex Families: Design and Content of the OKiN Survey. *European Sociological Review*, 34(4), 452-470.

Meulen, G., ter (2019). *Adoption in the Netherlands. Preparation and post-care of adoptees, biological parents, adoption applicants and adoptive families in the Dutch adoption practice*. Deutsches Jugendinstitut e.V.

Meulen, G. ter, Smeets, D. & Juffer, F. (2019). The relation between adult adoptees' feelings about relinquishment, adoption and satisfaction with life. *Adoption & Fostering*, 43(2), 192-209.

Regt, S.J.S. de & Wingen, M. (2021). *Interlandelijke Adoptie Survey 2020. Onderzoeksdocumentatie*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Bijlagen

B.1 Verdeling controlevariabelen

Op verzoek van de Commissie heeft het CBS naast geadopteerde personen ook niet-geadopteerde personen onderzocht. Dit om de antwoorden van de geadopteerde personen beter te kunnen kaderen. Het is belangrijk om te realiseren dat een vergelijking tussen geadopteerde personen en niet-geadopteerde personen methodologisch gezien nooit 100% zuiver is. Om een methodologisch 100% zuivere vergelijking te kunnen maken zou een experiment noodzakelijk zijn waarin op basis van toeval bepaald wordt dat een deel van de gezinnen wel een kind adopteert en een ander gedeelte niet. Enkel dan zijn de gezinnen waarin wel kinderen geadopteerd worden en gezinnen waarin geen kinderen geadopteerd worden methodologisch 100% vergelijkbaar. Dit is in de praktijk uiteraard niet het geval. Het is dus onvermijdelijk dat geadopteerde personen en de gezinnen waarin zij geadopteerd zijn op meerdere kenmerken verschillen van niet-geadopteerde personen (en hun gezinnen). Het is essentieel om hier in de analyses rekening mee te houden. Dit om te voorkomen dat geconcludeerd wordt dat er verschillen zijn tussen geadopteerde en niet-geadopteerde personen in uitkomstvariabelen zoals gezondheid of de relatie met de ouders die eigenlijk het gevolg zijn van verschillen in dergelijke achtergrondkenmerken en niet van of men al dan niet geadopteerd is. Alvorens in dit rapport aan te geven dat er verschillen zijn tussen geadopteerde personen en niet-geadopteerde personen is daarom rekening gehouden met een groot aantal achtergrondvariabelen. Meer specifiek is rekening gehouden met leeftijd, geslacht, burgerlijke staat, beroepsstatus, opleiding, inkomen, stedelijkheid, het opleidingsniveau van de ouders en of ouders makkelijk rond konden komen (sociaal economische status). Enkel indien de verschillen tussen geadopteerde personen en niet-geadopteerde personen in uitkomstvariabelen statistisch significant waren nadat rekening is gehouden met al deze kenmerken zijn de verschillen in dit rapport gerapporteerd. In onderstaande tabel staat per kenmerk weergegeven hoe deze voor geadopteerde en niet-geadopteerde personen verdeeld waren.

Tabel B.1.1 Achtergrondkenmerken geadopteerde en niet-geadopteerde volwassenen

Achtergrondkenmerken	Geadopteerd	Niet geadopteerd
Leeftijd in jaren, gemiddelde	34,91	35,23
Geslacht man, %	44,6	50,2
Burgerlijke staat		
Gehuwd incl. geregistreerd partnerschap	27,8	38,7
Voor de wet gescheiden	5,8	5,2
Nooit getrouwd geweest	66,2	55,6
Hoogopgeleid (HBO & WO), % ³⁰	29,0	31,2
Gestandaardiseerd inkomen		
Eerste kwintiel	19,6	14,5
Tweede kwintiel	16,4	13,6
Derde kwintiel	19,8	19,5
Vierde kwintiel	21,4	22,7
Vijfde kwintiel	20,5	23,1
Stedelijkheid		
(Zeer) sterk stedelijk	65,1	52,1
Matig stedelijk	14,1	17,6
Weinig stedelijk	15,3	20,2
Niet stedelijk	5,6	10,1
Hoogopgeleide adoptievader/biologische vader, %	40,8	33,4
Hoogopgeleide adoptiemoeder/biologische moeder, %	34,3	27,6
Hoe goed konden uw (adoptie)ouders rondkomen?		
Zeer moeilijk	0,7	1,3
Moeilijk	3,2	7,0
Niet moeilijk, maar ook niet gemakkelijk	18,5	35,7
Gemakkelijk	40,1	35,9
Zeer gemakkelijk	33,9	17,4
Weet niet	3,5	2,6

Van een aantal van deze variabelen kan beargumenteerd worden dat het ook uitkomstvariabelen zijn in de zin dat wel of niet geadopteerd zijn invloed heeft op de waarde van deze variabele, namelijk van burgerlijke staat, inkomen en opleiding. Dit is niet het geval bij geslacht, leeftijd, opleiding van de ouders en hoe makkelijk ouders rond konden komen. Alle analyses in het rapport zijn daarom nogmaals uitgevoerd met enkel deze laatste 'exogene' variabelen als controlevariabelen. Exogene variabelen kennen een waarde die onafhankelijk is van de uitkomstvariabelen. Op basis van deze analyses komt hetzelfde beeld naar voren zoals gerapporteerd is in dit rapport. Enkel de verschillen wat betreft het persoonlijkheidskenmerk 'ontspannen zijn en niet te snel gestrest worden' en de mening over of interlandelijke adoptie altijd mogelijk moet blijven blijken na controle voor enkel de 'exogene' variabelen wel significant, terwijl deze verschillen niet significant zijn indien rekening gehouden wordt met alle achtergrondkenmerken.

³⁰ Op basis van registerdata is berekend of men hoogopgeleid is.

Door leeftijd op te nemen als controlevariabele wordt rekening gehouden met verschillen binnen de leeftijdsgroepen, aangezien er verschillen kunnen bestaan tussen personen die in de jaren zeventig zijn geadopteerd en personen die in de jaren negentig zijn geadopteerd.

Tot slot is het goed om te realiseren, zoals eerder aangeven, dat met de analyses die in dit rapport vermeld staan geen uitspraken gedaan kunnen worden over de richting (causaliteit) van het verband. Denk bijvoorbeeld aan de relatie tussen zoekgedrag en welzijn. Enerzijds kan de mate van gelukkig zijn invloed hebben gehad op wel of niet op zoek gaan, anderzijds kan de zoektocht weer effect hebben gehad op welzijn. Dit is met veel relaties/verbanden het geval die weergegeven zijn in dit rapport. Op basis van dit rapport kan dus enkel worden vastgesteld dat er een relatie is tussen twee aspecten (dat deze variabelen statistisch gezien significant met elkaar samenhangen, ook na controle voor meerdere kenmerken), maar over de *richting* van de relatie kan met deze data geen uitspraken worden gedaan. Daarvoor is longitudinale data nodig waarin dezelfde personen op meerdere momenten worden ondervraagd (in plaats van cross-sectionele data zoals in dit geval waarbij personen één keer zijn ondervraagd).

B.2 Betrouwbaarheid schalen

In Tabel B.2.1 staat de Cronbachs α van de schalen die gebruikt zijn in dit rapport weergegeven. De Cronbachs α zegt iets over de betrouwbaarheid van de schaal. Hoe dichter de α bij 1, hoe betrouwbaarder de schaal is. Een vaak gehanteerd minimum voor de α is 0,7. Indien de waarde hoger is dan 0,7 kan de schaal als betrouwbaar worden aangemerkt.

Tabel B.2.1 Cronbachs α van de gebruikte schalen

Schaal	Paragraaf	Cronbachs α
Band ouders	3.1	0,84
Vertrouwen	3.2	0,77
Algemeen welzijn	3.3	0,85
Eenzaamheid	3.3	0,84
Neerslachtig	3.3	0,85

B.3 Medewerkers

Auteurs

Sabrina de Regt
Lucienne Reichardt

Opmaak figuren

Karen Dijkstra

Projectleiding

Heike Goudriaan

Advies

Ruben van Gaalen

Bijlage I

CBS-onderzoeksdocumentatie

Interlandelijke adoptie in Nederland

Onderzoeksdocumentatie

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Inlichtingen

Tel. 088 570 70 70
Via contactformulier: www.cbsl.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2021.
Vereenvoudigen is toegestaan, mits CBS als bron wordt vermeld.

Inhoud

Inhoud.....	3
1. Inleiding.....	4
1.1 Doel, achtergrond en geschiedenis van het onderzoek	4
1.2 Leeswijzer	4
2. Onderzoeksontwerp en veldwerk.....	5
2.1 Steekproef	5
2.2 Benaderingsstrategie	8
2.3 Vragenlijst	10
3. Resultaten.....	16
3.1 Verstuurde brieven	16
3.2 Veldwerkresultaten	16
4. Verwerkingsproces.....	22
4.1 Inleiding	22
4.2 Invoerdata	22
4.3 Verrijken	23
4.4 Afleidingen	24
5. Respons- en plausibiliteitsanalyse.....	25
5.1 Selectiviteit van de respons	25
5.2 Andere kwaliteitsindicatoren	28
5.3 Plausibiliteitsanalyse aan de hand van eerder onderzoek	30
6. Weging.....	31
6.1 Inleiding	31
6.2 Insluitgewichten	31
6.3 Weegmodel	32
6.4 Resultaten van de weging	34
Gebruikte bronnen.....	40
Bijlagen.....	41
B.1 Afbakening adoptiekader	41
B.2 Brieven en folder	42
B.3 Kaartje Corona	50
B.4 Categorie-indeling van de weegvariabelen	51
B.5 Medewerkers	52

1. Inleiding

1.1 Doel, achtergrond en geschiedenis van het onderzoek

Door de minister voor Rechtsbescherming (J&V) is de commissie onderzoek interlandelijke adoptie in het verleden ingesteld. Deze commissie is gevraagd onderzoek te doen naar de rol en verantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid bij interlandelijke adoptie in de periode 1967 – 1998 en mogelijke misstanden daarbij. In het onderzoek naar de feitelijke gang van zaken rondom adopties vanuit het buitenland en de rol van de Nederlandse overheid daarbij heeft de commissie in 2019 en 2020 tientallen geadopteerden gesproken. Naast vragen over misstanden is daarbij ook steeds aan de orde geweest hoe het met geadopteerden gaat, hoe zij hun adoptie hebben ervaren, in hoeverre zij op zoek zijn naar hun herkomst en welke problemen zij daarbij ondervinden. Ook heeft de commissie deze personen gevraagd wat hen zou helpen verder te komen. De commissie vindt het essentieel om een zo volledig mogelijk beeld van interlandelijk geadopteerden in Nederland te hebben, maar kan in de gegeven tijd niet met alle geadopteerden spreken. Ze heeft daarom het CBS gevraagd aanvullend onderzoek te doen. Met dit onderzoek wil de commissie nagaan in hoeverre het beeld dat uit de gesprekken naar voren is gekomen ook bij andere geadopteerden leeft. Het helpt de commissie om verantwoorde conclusies te trekken en aanbevelingen te doen aan de minister.

1.2 Leeswijzer

De inhoudelijke resultaten van dit onderzoek staan weergegeven in het rapport 'Interlandelijke adoptie in Nederland. Leefsituatie, welzijn en zoekgedrag van geadopteerde volwassenen' (de Regt.et al., 2021). In het voorliggende rapport wordt ingegaan op de technische aspecten van het onderzoek. Er wordt meer informatie gegeven over hoe de data zijn verzameld en wat de kwaliteit ervan is. In hoofdstuk 2 wordt ingegaan op de opzet van het onderzoek. Hierin staat beschreven welk ontwerp voor dit onderzoek vooraf is uitgewerkt. In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op het veldwerk van het onderzoek. Hierin wordt onder andere aangegeven hoeveel responsen er met dit onderzoek zijn behaald. In hoofdstuk 4 wordt de dataverwerking beschreven. In hoofdstuk 5 wordt weergegeven wat de kwaliteit van de verzamelde data is en in hoeverre sprake is van selectiviteit in de respons. Ook worden andere kwaliteitsindicatoren besproken zoals een plausibiliteitsanalyse. In hoofdstuk 6 wordt meer informatie gegeven over de weging die voor dit onderzoek is ontwikkeld. Door middel van wegen wordt gezorgd dat de onderzoeksresultaten representatief zijn voor de doelpopulatie van het onderzoek.

2. Onderzoeksontwerp en veldwerk

In dit hoofdstuk wordt informatie gegeven over het ontwerp van het onderzoek. Meer specifiek wordt in dit hoofdstuk ingegaan op het steekproefontwerp (paragraaf 2.1), de benaderingsstrategie (paragraaf 2.2) en de vragenlijst (paragraaf 2.3).

2.1 Steekproef

Voor het adoptieonderzoek zijn twee steekproeven getrokken. De eerste steekproef is getrokken uit een afgebakende groep volwassenen die een grote waarschijnlijkheid hebben te zijn geadopteerd, de tweede steekproef betreft een controlegroep van personen die juist een hele kleine waarschijnlijkheid hebben te zijn geadopteerd. Deze tweede groep is geselecteerd om de antwoorden van geadopteerde personen beter te kunnen plaatsen. Deze paragraaf gaat in op alle aspecten rond de steekproef: het afleiden van het steekproefkader, het maken van een steekproefontwerp, het trekken van de steekproef en het bewerken van de steekproef.

Steekproefkader en steekproef geadopteerde personen

De doelpopulatie van dit onderzoek – oftewel de populatie/personen waar dit onderzoek uitspraken over beoogt te doen – betreft personen die in Nederland wonen, geboren zijn in de periode 1970-1998¹ en geadopteerd zijn vanuit het buitenland. Om een goede steekproef te kunnen trekken uit deze doelpopulatie, is eerst een steekproefkader samengesteld. Er bestaat in Nederland geen adoptieregister. Hierdoor is er geen directe informatie beschikbaar over zowel binnenlandse als interlandelijke adopties. Daarom is gewerkt met een zogenaamd afgeleid adoptiekader: op basis van registergegevens die aanwezig zijn bij het CBS is een kader gemaakt van mensen van wie het waarschijnlijk is dat zij geadopteerd zijn. Ten eerste is een lijst gemaakt van landen waarvan op basis van eerder onderzoek bekend is dat uit deze landen (relatief veel) kinderen zijn geadopteerd (Hoksbergen, 2006). Dit zijn: Bangladesh, Brazilië, Bolivia, Chili, China, Colombia, Costa Rica, Dominicaanse Republiek, Ecuador, Ethiopië, Filipijnen, Haïti, Honduras, India, Indonesië, Israël, Zuid-Korea, Libanon, Mauritius, Nepal, Pakistan, Peru, Sierra Leone, Sri Lanka, Taiwan, Thailand en Vietnam. Vervolgens zijn personen geselecteerd die tussen 1970 en 1998 in één van deze landen zijn geboren, waarvan beide juridische ouders bekend zijn, waarvan minimaal één ouder in Nederland is geboren, en waarvan geen van beide ouders in het geboorteland van het kind geboren is. Daarnaast is als criterium gebruikt dat de ingang van het juridisch ouderschap niet gelijk is aan de geboortedatum van het kind, en moet de ingang van het juridisch ouderschap voor beide ouders gelijk zijn.² Het steekproefkader dat op deze manier is afgeleid, wordt in dit rapport voorts aangeduid als het 'adoptiekader'.

¹ De onderzoeksopdracht van de commissie is om interlandelijke adoptie tussen 1967-1998 te onderzoeken. In overleg met de commissie is besloten onderhavig onderzoek te richten op personen geboren tussen 1970-1998, omdat de aantallen in eerdere jaren klein(er) waren.

² De ingang van het juridische ouderschap moest voor beide ouders gelijk zijn zodat er bijvoorbeeld geen mensen werden opgenomen in het kader waarbij een nieuwe partner een kind van iemand uit een eerdere relatie adopteert. Overigens was de ingangsdatum van het juridisch ouderschap voor 60% van de potentieel geadopteerde kinderen bekend. Niet alle gemeenten leverden deze informatie aan bij de start van de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA, voorloper van de BRP) in 1994. Daar waar deze informatie ontbrak is deze vereiste om opgenomen te worden in het steekproefkader losgelaten.

Voor de samenstelling van dit adoptiekader heeft het CBS gebruik gemaakt van informatie in de Basisregistratie Personen (BRP) zoals bijgehouden door gemeenten. Het CBS ontvangt informatie uit de BRP uitsluitend ten behoeve van de verrichting van zijn wettelijke taak, te weten 'het verrichten van statistisch onderzoek ten behoeve van praktijk, beleid en wetenschap en het openbaar maken van de op grond van zodanig onderzoek samengestelde statistieken'. Zie de website <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/privacy-en-persoonsgegevens/vraag-en-antwoord/wie-krijgen-mijn-persoonsgegevens-uit-brp> voor een overzicht van organisaties die gemachtigd zijn informatie uit de BRP te verkrijgen, om welke gegevens dat gaat en waarvoor ze mogen worden gebruikt. De persoonsgegevens uit het BRP zoals namen en adressen zijn enkel gebruikt om personen uit te nodigen deel te nemen aan het onderzoek. Deze informatie is verder in het onderzoeksproces niet meer gebruikt, niet zichtbaar geweest voor de onderzoekers en ook niet geleverd aan de commissie (zie de laatste alinea in dit hoofdstuk voor meer informatie over privacy).

Het CBS heeft in 2018, in samenwerking met de Universiteit van Amsterdam (UvA) een vergelijkbaar onderzoek uitgevoerd, namelijk het OKiN-onderzoek (Ouders en Kinderen in Nederland), dat een steekproefgrootte had van 1.000 personen (Kalmijn et al., 2018). Omdat dit nog niet zo lang geleden is, was het wenselijk om personen die in de steekproef van het OKiN-onderzoek zaten, buiten het huidige onderzoek te houden. Het OKiN-steekproefkader verschilde van het huidige adoptiekader, omdat de leeftijdsgrenzen van de doelpopulatie anders waren, en omdat er andere afleidingsregels zijn gebruikt. Dat betekent dat sommige, maar niet alle, personen in het huidige adoptiekader eveneens voorkwamen in het eerdere OKiN-kader. En dus ook dat sommige, maar niet alle, personen in het huidige adoptiekader in potentie in de steekproef van het OKiN-onderzoek hebben kunnen zitten. En dat betekent tot slot, dat het verwijderen van de personen die in de OKiN-steekproef zaten per definitie alleen voor sommige, maar niet alle, personen in het huidige adoptiekader zou kunnen optreden. Wanneer de personen die in de OKiN-steekproef zaten simpelweg uit het adoptiekader verwijderd zouden worden en er zou vervolgens een enkelvoudige aselechte steekproef uit de overgebleven personen in het adoptiekader worden getrokken, dan zou deze steekproef selectief zijn naar (en dus niet representatief zijn voor) bijvoorbeeld leeftijd vanwege dit verschil in samenstelling van de beide steekproefkaders. Daarom is het huidige adoptiekader onderverdeeld in twee strata (groepen). Stratum 1 bestond uit alle personen in het huidige adoptiekader die eveneens waren opgenomen in het OKiN-steekproefkader en stratum 2 bestond uit de overige personen. Om er voor te zorgen dat beide groepen personen even goed zouden zijn vertegenwoordigd in de uiteindelijke steekproef, werd de totale steekproef naar rato van de omvang van de beide strata verdeeld. Vervolgens zijn alle personen uit de OKiN-steekproef uit stratum 1 verwijderd en is uit beide strata een enkelvoudig aselechte steekproef getrokken met de reeds berekende omvang.

[Steekproef niet-geadopteerde personen](#)

De steekproef voor niet-geadopteerde personen (de zogenaamde controlegroep) is getrokken uit het standaard-steekproefkader dat het CBS voor steekproeftrekkingen onder personen in 2020 gebruikt. Alle steekproeven die uit dit kader worden getrokken zijn zelfwegend, wat betekent dat alle personen in de doelpopulatie van het onderzoek dezelfde kans hebben om in de steekproef te komen. Alle steekproeven uit dit kader zijn zelfwegende tweetrapssteekproeven. Hierbij wordt in de

eerste trap een naar Corop-gestratificeerde steekproef van gemeenten getrokken.³ In de tweede trap wordt binnen de geselecteerde gemeenten een enkelvoudig aselechte steekproef van – in dit geval – personen die zijn geboren tussen 1970 en 1998 getrokken. Uit de steekproef van deze controlegroep zijn vervolgens personen die ook voorkwamen in het adoptiekader verwijderd, zodat een steekproef resteerde van personen die met grote waarschijnlijkheid niet zijn geadopteerd.

Steekproefontwerp

Het streven was om 3.000 responsen van geadopteerde personen te realiseren. De responskans werd op basis van historische gegevens geschat op 27%. De steekproefomvang is zodanig gekozen dat de ondergrens van het 95%-betrouwbaarheidsinterval van het verwachte aantal respondenten gelijk is aan 3.000. Wanneer de steekproefomvang wordt genoteerd met n en de responskans met p dan wordt de linkergrens van het 95%-betrouwbaarheidsinterval van het verwachte aantal respondenten gegeven door:

$$np - 1,96\sqrt{np(1-p)}.$$

Dit leidde tot een uit te zetten steekproef⁴ uit het adoptiekader van 11.456 personen. Voor de niet-geadopteerde personen was de gewenste responsomvang gelijk aan 500 en werd de responskans geschat op 30%. Dit leidde met eenzelfde berekening tot een uit te zetten steekproef van 1.794 personen.

Steekproefbewerking

Voor zowel de geadopteerde als de niet-geadopteerde personen is in eerste instantie een grotere steekproef getrokken dan volgens de berekening moest worden uitgezet. Voor de niet-geadopteerde personen was deze steekproef 15% groter en voor de geadopteerden 27% groter. Na de trekking worden steekproeven in het algemeen namelijk nog bewerkt (zie hieronder) en hierbij vallen nog personen af. Door in eerste instantie een ruimere steekproef te trekken, kan er voor worden gezorgd dat uiteindelijk de daadwerkelijk benodigde omvang kan worden uitgezet. Na de bewerking is er doorgaans nog steeds een te grote steekproef over die vervolgens aselekt wordt verkleind tot de gewenste uit te zetten steekproefomvang.

In de bewerking kunnen personen uitvallen om één van de volgende redenen:

- De adresinformatie van de persoon is niet volledig. Dit betekent in de meeste gevallen dat de betreffende persoon in de BRP heeft aangegeven dat zijn/haar adres niet aan derden mag worden geleverd. Het CBS is geen derde, maar respecteert deze wens en houdt deze personen buiten de steekproef. Daarnaast is er een klein aantal personen dat recent is geëmigreerd of overleden.
- De persoon woont op een adres dat de afgelopen twaalf maanden al een keer eerder is geselecteerd in een regulier onderzoek van het CBS. Deze persoon wordt uit het bestand gehaald om de enquêtedruk zoveel mogelijk over de bevolking te spreiden.

³ Nederland is ingedeeld in verschillende regionale gebieden. Deze worden Corop-gebieden genoemd.

⁴ De uit te zetten steekproef is de totale groep van personen uit een steekproefkader dat voor deelname aan een onderzoek zal worden benaderd.

- De persoon woont op een adres van een instelling, inrichting of tehuis.⁵ In lijn met het CBS-beleid worden deze institutionele huishoudens niet waargenomen (tenzij zij expliciet tot de doelpopulatie van een specifiek onderzoek behoren).

In het overzicht in tabel 2.1.1 is weergegeven hoeveel personen er in dit onderzoek in deze fase zijn uitgevallen en om welke reden. Het valt op dat er bij de adoptiesteekproef relatief meer uitval is doordat het adres van de steekproefpersoon in de afgelopen 12 maanden in een ander CBS-onderzoek heeft gezeten. Dit is eenvoudig te verklaren. Het CBS heeft twee reguliere steekproefkaders: 1) een kader van personen en 2) een kader van adressen/huishoudens. Deze zijn op elkaar afgestemd, op een zodanige manier dat personen in het personenkader niet wonen op adressen die in het adressenkader voorkomen. Een adres van een persoon in de steekproef van de niet-geadopteerde personen, dat is getrokken uit het reguliere kader van personen, heeft hierdoor zelden tot nooit de afgelopen maanden in een adressensteekproef gezeten. Het adoptiekader is niet op dit adressenkader afgestemd, en heeft daardoor een grotere uitval. Dit zorgt echter niet voor selectiviteit in de steekproef.

Tabel 2.1.1 Verantwoording steekproefbewerking totale steekproef

	Steekproef geadopteerden	Steekproef niet-geadopteerden
Getrokken	14.893	2.064
Niet beschikbaar voor uitzet, waarvan:	2.648	206
in eerdere CBS-steekproef	2.119	148
geen bruikbaar adres; in instelling/inrichting/tehuis	529	58
Aselect uit bestand gehaald	789	64
Beschikbaar voor uitzet	11.456	1.794

2.2 Benaderingsstrategie

Steekproefpersonen ontvingen op 17 april 2020 een aanschrijfbrief met het verzoek om deel te nemen aan het onderzoek. Hierin werd uitgelegd waar het onderzoek over ging, werd het belang van deelname benadrukt en werd uitgelegd op welke wijze men mee kon werken. De brief bevatte een link naar de vragenlijst en een uniek gebruikersnummer en inlogcode. Verder werd toegelicht hoe het CBS omgaat met privacy en gegevensbeveiliging en werd aangegeven waar personen terecht konden met vragen. In de brieven werd ook aangegeven met welke bij het CBS beschikbare informatie de respons verrijkt kon worden (welke achtergrondkenmerken uit registers later aan de verzamelde data gekoppeld konden worden).⁶ Personen konden via een speciale website (<https://www.cbs.nl/ads20>) meer informatie krijgen over het onderzoek. Op deze pagina stond informatie over waarom het onderzoek werd uitgevoerd en waarom men werd benaderd. De link naar deze website was opgenomen in de brief. Bij deze aanschrijfbrief werd ook een onderzoeksspecifieke folder toegevoegd. In deze folder stond meer uitleg over de inhoud en het belang van het onderzoek. Zowel de brieven als de folder zijn samengesteld op basis van eerdere

⁵ Denk hierbij aan verzorgingstehuizen of penitentiaire inrichtingen.

⁶ In dit onderzoek ging het om gegevens over bevolking, inkomens, werksituatie, gezondheid en veiligheid. Zie hoofdstuk 4 voor informatie voor de uiteindelijke verrijkingen.

ervaringen en experimenten en waren opgesteld in de CBS-huisstijl. Zie bijlage B. 2 voor voorbeelden van de brieven en folder.

Twee weken na de verzending van de aanschrijfbrief is een rappelbrief verstuurd naar degenen die op dat moment nog niet hadden gerespondeerd en die ook niet via het *Contact Centre Inbound* van het CBS hadden aangegeven niet te willen of kunnen deelnemen aan het onderzoek. Deze brief is rond 1 mei bij deze personen bezorgd. Weer twee weken later (15 mei) gebeurde hetzelfde: personen die nog niet hadden meegewerkt aan het onderzoek, maar niet doorgegeven hadden niet mee te willen werken, kregen nogmaals een brief met de vraag om mee te werken aan het onderzoek. Omdat de respons onder niet-geadopteerde personen op dat moment achterbleef, is de inhoud van de tweede rappelbrief aangepast om deze meer toe te spitsten op personen die niet zijn geadopteerd (zie hoofdstuk 3). Personen in deze roep hebben bovendien een extra rappelbrief toegestuurd gekregen. Dit derde rappel is uitgestuurd in de vorm van een kaartje in een enveloppe, 2 weken na de vorige rappel. De veldwerkperiode heeft hierdoor gelopen tot 14 juni.

Het veldwerk van dit onderzoek heeft dus plaatsgevonden tussen half april en half juni 2020. Dit betekent dat het veldwerk van dit onderzoek grotendeels plaatsvond tijdens de zogenoemde intelligente *lock down* die het gevolg was van de verspreiding van COVID-19 virus. Rond eind maart is uitvoerig overlegd (zowel binnen het CBS als tussen het CBS en de commissie) over de vraag of het wenselijk was dit onderzoek op dat moment door te laten gaan. Uiteindelijk is besloten het onderzoek niet uit te stellen. Ook ander veldwerk van CBS-onderzoeken liep in deze periode waar mogelijk door en eerste analyses hierop lieten geen negatieve effecten op de respons zien. Bovendien was het onzeker of uitstellen nut zou hebben, omdat onduidelijk was (en is) hoe de uitbraak zich verder zou ontwikkelen. In verband met COVID-19 is aan de aanschrijfbrief wel een kaartje toegevoegd. Op dit kaartje stond uitgelegd waarom het CBS ook tijdens de coronapandemie door ging met het verzamelen van betrouwbare cijfers. Verder werden personen en hun naasten gezondheid en sterkte toegewenst (zie bijlage B.3).

De responsverwachtingen voor personen in de adoptiesteekproef waren gebaseerd op de behaalde respons bij het eerder genoemde en eveneens door het CBS uitgevoerde OKiN-onderzoek. Zie www.familycomplexity.eu voor meer informatie over dit onderzoek naar familierelaties. Bij dit eerdere OKiN-onderzoek is een onconditionele *incentive* van 5 euro ingezet (dit houdt in dat bij de aanschrijfbrief 5 euro werd gevoegd), terwijl bij het huidige onderzoek geen gebruik is gemaakt van *incentives*. Bekend is dat het toevoegen van een dergelijke *incentive* responsverhogend werkt. De vragenlijstduur bij het OKiN-onderzoek was meer dan een half uur. Dit is langer dan de vragenlijstduur die voor dit onderzoek was berekend (zie paragraaf 2.3). In het algemeen geldt: hoe langer de vragenlijstduur, hoe lager de respons. De verwachting was dat het effect van de langere vragenlijstduur en de *incentive* bij het OKiN-onderzoek tegen elkaar wegstreept konden worden en dat in het huidige onderzoek min of meer dezelfde responspercentages gerealiseerd zouden kunnen worden.

Verwacht werd voorts dat de uiteindelijke respons voor het huidige onderzoek onder geadopteerde personen iets lager zou liggen dan onder niet-geadopteerde personen (respectievelijk 27% en 30%),

mede omdat een onbekend percentage van personen in de adoptiesteekproef (die is getrokken uit het afgeleide steekproefkader) naar verwachting niet is geadopteerd. De totale bruikbare respons van daadwerkelijk geadopteerde personen (dus personen in het adoptiekader die aangeven geadopteerd te zijn) werd daardoor verwacht iets lager liggen. Zie paragraaf 3.2 voor de daadwerkelijk gerealiseerde respons.

Voor dit onderzoek is gewerkt met een *Computer-Assisted Web Interviewing* (CAWI)-benaderstrategie. Dit houdt in dat personen de vragenlijst zelf online konden invullen. De aanname is dat bij online waarneming personen eerder geneigd zijn dan bij telefonische waarneming of bij *face-to-face* interviews de vragen eerlijk te beantwoorden, omdat dan minder sprake is van zogenaamde *social desirability bias* (Krumpal, 2011). Ofwel: wanneer iemand anders (een interviewer) de vragen stelt, zouden personen sociaal wenselijker antwoorden en sociaal onwenselijke meningen en gedragingen minder uitten.

2.3 Vragenlijst

Als basis voor de vragenlijst is gebruik gemaakt van het vragenlijstontwerp van OKiN2 (Ouders en Kinderen in Nederland – 2018). Om er voor te zorgen dat vragen en schalen zo betrouwbaar en valide mogelijk zijn, is het – naast te zorgen voor gebalanceerde vragen en antwoordopties (zie verderop in deze paragraaf) – ook van belang om waar mogelijk gebruik te maken van vragenlijsten die eerder succesvol zijn toegepast in andere onderzoeken. Aan dit vragenlijstontwerp zijn vervolgens vragen toegevoegd die voor dit specifieke onderzoek van belang waren en omgekeerd zijn niet-relevante onderdelen verwijderd. In tabel 2.3.1 staat een overzicht van alle blokken in de vragenlijst voor onderhavig onderzoek.⁷

Tabel 2.3.1 Overzicht blokken in vragenlijst

Blokken in Adoptievragenlijst	
1	Over uzelf
2	Woonsituatie tijdens jeugd
3	Ouders tijdens de jeugd
4	Uw levensstijl en opvattingen
5	Relaties tussen ouders en kinderen
6	Uw partner en kinderen
7	Adoptie
8	Werving en afsluiting

Hieronder wordt per blok in meer detail ingegaan op de vragen die zijn gesteld.

Blok 1. Over uzelf

Dit deel van de vragenlijst bevat allereerst enkele vragen over het geslacht en de geboortedatum van de respondent om te controleren of de gegevens die het CBS beschikbaar heeft van de steekproefpersoon correct zijn en zeker te zijn dat de vragenlijst wordt ingevuld door de juiste

⁷ De gehele vragenlijst is opvraagbaar bij CBS. Neem hiervoor contact op via asd@cbs.nl, met verwijzing naar deze publicatie.

persoon (de persoon die is geselecteerd voor het onderzoek). Vervolgens wordt gevraagd naar de opleiding. Dit eerste blok van de vragenlijst bevat ook enkele vragen over hoe men in het leven staat (bijvoorbeeld in hoeverre men tevreden is met zijn/haar leven) en hoe men zichzelf zou omschrijven (bijvoorbeeld terughoudend of ontspannen).

Blok 2. Woonsituatie tijdens jeugd

Het tweede blok gaat in op de jeugd van de respondent. Aan het begin van dit blok wordt gevraagd waar men tijdens diens basisschoolperiode woonde. Hier wordt de respondent ook gevraagd of hij of zij bij biologische ouders is opgegroeid of bij adoptieouders. Op basis van deze vraag wordt bepaald of de respondent al dan niet verdere vragen krijgt over diens adoptie (zowel in dit blok als verder in de vragenlijst).⁸ Indien een respondent aangeeft bij adoptieouders te hebben gewoond, krijgt men vragen over waar men is geboren, hoe oud men was toen men werd geadopteerd, of men tegelijk met andere kinderen is geadopteerd en of de ouders daarna nog andere kinderen hebben geadopteerd of biologische kinderen hebben gekregen. Alle respondenten krijgen enkele vragen over de (adoptie)ouders, zoals het geboortjaar van de ouders, of de ouders nog in leven zijn, of de ouders ooit gescheiden zijn of uit elkaar zijn geweest, en zo ja op welke leeftijd. Indien de ouders niet meer leven of indien de ouders uit elkaar zijn gegaan, wordt gevraagd hoe goed de respondenten de ouders kennen. Dit om te voorkomen dat er verdere vragen worden gesteld over de ouders aan respondenten die hun ouders niet (goed) gekend (kunnen) hebben. Tot slot wordt gevraagd hoe goed de ouders tijdens de jeugd rond konden komen.

Blok 3. Ouders tijdens de jeugd

Dit blok bevat vragen over de (adoptie)ouders tijdens de jeugd (tenzij niet meer in leven of geen contact). Denk hierbij aan hoe hecht de relatie met de ouders tijdens de jeugd was en of er vaak sprake was van conflicten. Dit wordt zowel voor de moeder als voor de vader gevraagd. Ook wordt in dit gedeelte van de vragenlijst gevraagd of personen al dan niet met plezier terugkijken op hun jeugd. Ook het opleidingsniveau van de ouders komt in dit blok aan bod.

Blok 4. Levensstijl en opvattingen

In dit blok worden vragen gesteld over de schooltijd, welzijn en meningen. Over schooltijd wordt onder andere gevraagd of de respondent al dan niet goede contacten met de leraren en leeftijdsgenoten had en er worden vragen gesteld over schoolprestaties (blijven zitten en/of klas overgeslagen), probleemgedrag (spijbelen, weggelopen van thuis, geschorst zijn en in aanraking geweest zijn met politie) en pestgedrag (of men andere kinderen heeft gepest hebben en/of men zelf is gepest). Vervolgens wordt gevraagd hoe de gezondheid van de respondent in het algemeen is, of men weleens psychische hulp heeft gehad en of men weleens professionele hulp heeft ontvangen voor een verslaving. Vervolgens worden er vragen gesteld over eenzaamheid en neerslachtige gevoelens. Het blok gaat verder met vragen over de betekenis van biologische relaties en de mate waarin men vertrouwen heeft in andere mensen.

Blok 5. Relaties tussen ouders en kinderen

⁸ Zoals eerder aangegeven is er geen informatie beschikbaar of personen in Nederland al dan niet geadopteerd zijn. Of men al dan niet als geadopteerd is gekenmerkt in dit onderzoek is vastgesteld op basis van het antwoord dat personen zelf gaven op deze vraag.

In dit blok wordt gevraagd hoe de relatie met de ouders is op het moment van het invullen van de vragenlijst. Ook wordt gevraagd naar hoe hecht deze relatie is (voor de moeder en vader apart) en in welke mate er sprake is van conflicten. Indien de respondent aangeeft geen contact meer te hebben met de ouders, wordt gevraagd naar de reden waarom er geen contact meer is. Aan personen die zijn geadopteerd wordt bovendien gevraagd in hoeverre men hun adoptieouder en adoptievader ziet als de echte ouders. Tot slot volgen er enkele aanvullende vragen om in kaart te brengen hoe belangrijk de rol is die de ouders in het leven van de respondent spelen.

Blok 6. Partner en kinderen

In dit gedeelte wordt gevraagd of de respondent momenteel een (vaste) partner heeft. Indien de respondent aangeeft dat dit het geval is, wordt gevraagd hoe hecht de relatie met deze partner is, of er weleens spanningen of conflicten zijn en hoeveel vertrouwen men heeft in de toekomst van deze relatie. Ook wordt gevraagd hoeveel partners men in het verleden heeft gehad. Tot slot wordt in dit blok gevraagd of men biologische kinderen en/of adoptiekinderen heeft.

Blok 7. Adoptie

Dit blok bevat diverse vragen over de eigen adoptie voor personen die zijn geadopteerd. Zo wordt hen gevraagd of de adoptieouders open zijn geweest over de adoptie, of zij informatie over de adoptie gedeeld hebben en zo ja, welke informatie dit was. Ook wordt hen in dit blok gevraagd of er bij de adoptie sprake was van *special need* adoptie (dat wil zeggen dat kinderen een medische aandoening of een verhoogd risico op medische of andere beperkingen hebben). Dan volgen enkele vragen over de zoektocht naar meer informatie over hun achtergrond. Gevraagd wordt of personen op zoek zijn gegaan, waarom wel of waarom niet, of men hulp heeft gekregen tijdens deze zoektocht (en indien men geen hulp heeft gekregen wordt gevraagd of men hier wel behoefte aan heeft gehad), hoe nuttig de hulp was die men heeft ontvangen, of men tijdens de zoektocht is gestuit op documenten die niet bleken te kloppen (en zo ja of de adoptieouders op de hoogte waren dat deze informatie niet juist bleek te zijn), wat het resultaat was van de zoektocht (bijvoorbeeld of men alles gevonden heeft wat men zocht) en of men al dan niet een DNA-test heeft laten uitvoeren. Vervolgens worden enkele vragen gesteld over de beleving van de eigen adoptie (bijvoorbeeld de mate waarin men blij is geadopteerd te zijn). Ook komt verbondenheid met Nederland en verbondenheid met het geboorteland aan bod. In dit blok wordt personen die zijn geadopteerd bovendien de ruimte gegeven om eventueel meer te delen over de adoptie door middel van een open veld waarin men vrij kan typen.⁹ Tot slot zijn in dit blok voor alle respondenten (zowel geadopteerd als niet-geadopteerd) meerdere vragen opgenomen over hoe men in het algemeen denkt over interlandelijke adoptie.

Blok 8. Werving en afsluiting

In lijn met andere onderzoeken van het CBS eindigt de vragenlijst met het blok werving. In dit blok wordt de respondent de mogelijkheid gegeven om opmerkingen over de vragenlijst te geven of bepaalde zaken toe te lichten. Ook wordt gevraagd of men in de toekomst voor vergelijkbaar onderzoek benaderd zou willen worden (dit is standaard bij CBS-onderzoeken). Indien men

⁹ Hier kunnen lange(re) opmerkingen geplaatst worden (het maximale aantal tekens ligt rond de 65.000).

bevestigend antwoordt op deze vraag dan wordt gevraagd diens emailadres in te vullen. Deze informatie wordt direct losgekoppeld van de inhoudelijke antwoorden op de survey en wordt enkel gebruikt indien er een opdracht is/komt voor een nieuw onderzoek. Deze informatie wordt nooit gedeeld met de onderzoekers.

Gebalanceerde vragen en antwoordopties

Bij het ontwikkelen van de vragenlijst is veel aandacht besteed aan de methodologie van goede, betrouwbare en valide surveyvragen (CBS, z.d.). Zo is gestreefd naar een neutrale, niet-sturende formulering. Er wordt bijvoorbeeld gevraagd 'In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende uitspraken?'. Door zowel 'eens' als 'oneens' te benoemen en niet enkel 'In hoeverre bent u het eens met deze uitspraken?', wordt gezorgd dat een vraagstelling minder sturend is. De survey bevat ook een aantal stellingen. Hierbij zijn positieve en negatieve stellingen afgewisseld. Zo wordt gestimuleerd dat respondenten stilstaan bij elk afzonderlijk item en de kans verkleind dat men routinematig aangeeft dat men het (on)eens is met alle items.

Ook bij de antwoordcategorieën is gestreefd naar neutraliteit. Zo kunnen personen op veel plekken op een 5-puntsschaal antwoorden in hoeverre ze het eens of oneens zijn met bepaalde stellingen uit het onderzoek (1. Helemaal eens, 2. Eens, 3. Niet eens, niet oneens, 4. Oneens en 5. Helemaal oneens). Het is van belang dat er evenveel 'positieve' (eens met de stelling) als 'negatieve' (oneens met de stelling) antwoordopties zijn om te voorkomen dat een vragenlijst sturend is. Dit worden gebalanceerde antwoordschalen genoemd. Bij sommige items is hiernaast de mogelijkheid opgenomen om 'weet niet' te antwoorden en bij andere items niet. Er bestaat discussie in de wetenschap over het nut en het nadeel van het gebruik van 'weet niet' als antwoordoptie. Aan de ene kant zijn er onderzoekers die het gebruik van 'weet niet' afraden, omdat respondenten geneigd zouden zijn om (te) snel dit als antwoord te geven. Dit terwijl indien men dieper over de vraag of stelling zou hebben nagedacht, men wel degelijk een valide antwoord zou hebben gegeven. Er bestaat echter ook literatuur op dit gebied waarin wordt beargumenteerd dat indien de 'weet niet'-optie wordt weggelaten, de kans bestaat dat respondenten een vraag of stelling (moeten) beantwoorden terwijl zij echt geen mening of idee hebben over de betreffende onderwerpen en dat het resultaat van deze meting een niet-valide antwoord zou zijn. Bij de ontwikkeling van vragenlijsten kiest het CBS op dit vlak in het algemeen voor de middenweg. Daar waar het aannemelijk is dat alle respondenten een valide antwoord kunnen geven op een vraag of stelling, is in dit onderzoek geen 'weet niet'-optie toegevoegd (denk bijvoorbeeld aan stellingen over de relatie met de ouders die alleen worden voorgelegd aan respondenten die aangeven hun ouders te kennen) en daar waar dit niet aannemelijk is, is de 'weet niet'-optie wel toegevoegd (denk bijvoorbeeld aan vragen aan niet-geadopteerde respondenten over de houding tegenover interlandelijke adoptie).

Betrouwbare schalen

Tabel 2.3.2 toont de betrouwbaarheid (de Cronbachs α) van de schalen die in deze vragenlijst zijn opgenomen. Het gaat hier om verschillende vragen in de vragenlijst, die tezamen een bepaald concept (bijvoorbeeld de band met de ouders) meten. De Cronbachs α is een maat voor de interne consistentie van de betreffende vragen, ofwel de mate waarin deze vragen hetzelfde meten. Hoe dichter de α bij 1, hoe betrouwbaarder de schaal is. Een vaak gehanteerd minimum voor de α is 0,7.

Indien de waarde hoger is dan 0,7 wordt de schaal als betrouwbaar aangemerkt. Uit de tabel valt af te lezen dat de in dit onderzoek gebruikte schalen voldoende betrouwbaar zijn gebleken.

Tabel 2.3.2 Betrouwbaarheid schalen

Schaal	Cronbachs α
Band ouders	,84
Vertrouwen	,77
Algemeen welzijn	,85
Eenzaamheid	.84
Neerslachtig	.85

Gebruikte terminologie

Los van wat methodologisch de beste manier is om bepaalde vragen te stellen, is de terminologie die in een vragenlijst wordt gebruikt van belang. Ook hier is vooraf goed naar gekeken en bij twijfel zijn keuzes vooraf getest. In dit onderzoek is er bijvoorbeeld voor gekozen om de termen 'adoptieouder(s)' en 'biologische ouder(s)' te gebruiken, terwijl vooraf bekend was dat geadopteerde personen zelf vaak niet met de term 'adoptieouders' verwijzen naar de ouders door wie zij zijn opgevoed en dat deze term voor sommigen beladen is of zelfs kwetsend. Omdat in dit onderzoek aan geadopteerde personen zowel vragen over de biologische ouders als over (adoptie)ouders werden gesteld, is er toch voor gekozen deze termen te gebruiken om het onderscheid helder te maken. Verwarring hierover bij respondenten zou negatieve gevolgen hebben voor de validiteit van het onderzoek. De vragenlijst is vooraf getest door enkele geadopteerden om eventuele gevoeligheid van het gehanteerde woordgebruik in de vragenlijst na te gaan. Hieruit kwamen geen bijzonderheden naar voren.

Vragenlijstduur

De verwachte vragenlijstduur (hoeveel tijd personen nodig hebben om de gehele vragenlijst in te vullen) is vooraf ingeschat op gemiddeld 22,5 minuten (voor de gerealiseerde vragenlijstduur wordt verwezen naar paragraaf 3.2). Deze inschatting is gemaakt op basis een tweetal aspecten. Ten eerste op basis van het soort vragen. Zo kosten open vragen vaak meer tijd om in te vullen dan meerkeuzevragen. En vragen met slechts ja/nee als antwoordoptie vergen gemiddeld genomen minder invultijd dan vergelijkbare vragen met meerdere antwoordopties. Ten tweede is rekening gehouden met het aantal mensen dat verwacht wordt bepaalde vragen onder ogen te krijgen. Niet-geadopteerde personen kregen in dit onderzoek bijvoorbeeld een deel van de vragen (over adoptie) niet gesteld. Dit beïnvloedt de verwachte gemiddelde invulduur. De verwachte gemiddelde invulduur wordt vooraf berekend, omdat het uitgangspunt is dat de vragenlijst zo bondig mogelijk moet zijn om zo min mogelijk tijd van respondenten te vragen.

Privacy

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van antwoorden die personen hebben gegeven op de vragenlijst. De privacy van deze personen heeft in het gehele onderzoeksproces te allen tijde centraal gestaan. Zo zijn alle herleidbare persoonsgegevens (denk aan namen en adressen) direct ontkoppeld

nadat de vragenlijst is ingestuurd door respondenten.³⁰ Ook zijn andere persoonsgegevens (zoals emailadressen en telefoonnummers) die door respondenten zelf in de open velden zijn ingevuld, verwijderd voordat het bestand is opgeleverd aan de onderzoekers.³¹ Verder publiceert het CBS nooit informatie waarin individuele personen die meegewerkt hebben aan het onderzoek herkenbaar of herleidbaar zijn. Ook levert het CBS nooit herkenbare persoonsgegevens aan derden. De commissie heeft in dit geval deze data dus ook niet ontvangen. Meer informatie over privacy en bescherming van gegevens is te lezen op de volgende website: <https://www.cbs.nl/nl-nl/over-ons/organisatie/privacy>.

³⁰ Uit de database verwijderd, zodat deze niet zichtbaar zijn voor onderzoekers.

³¹ Het was voor respondenten mogelijk om in de open velden van de vragenlijst persoonlijke gegevens in te vullen, zoals naam en contactgegevens. Een aantal respondenten heeft dit daadwerkelijk gedaan, vanwege de wens om gecontacteerd te worden om antwoorden toe te lichten, om extra informatie te geven over de adoptieprocedure of vanwege bepaalde vragen of frustraties omtrent de adoptie. Het is vanwege de privacywetgeving echter niet toegestaan dat deze contactgegevens worden ingezien en gebruikt door onderzoekers. Het is dus voor het CBS niet mogelijk contact op te nemen met respondenten die op deze wijze hun gegevens hebben gedeeld.

3. Resultaten

In het vorige hoofdstuk is het ontwerp van het onderzoek besproken. In dit hoofdstuk wordt meer informatie gegeven over de resultaten van het veldwerk, zoals het aantal personen dat heeft meegewerkt aan het onderzoek.

3.1 Verstuurde brieven

Er zijn voor de adoptiesurvey 13.250 aanschrijfbrieven (uitnodigingen voor het onderzoek) verstuurd. Tabel 3.1.1 toont hoeveel rappelbrieven (herinneringsbrieven) er in totaal zijn verstuurd. Het derde rappel is enkel verstuurd aan personen in de steekproef van niet-geadopteerde personen.

Tabel 3.1.1 Aantal verstuurde rappelbrieven (%)

Rappel	Totaal	Steekproef geadopteerden	Steekproef niet-geadopteerden
1 ^e	11.783 (88,9%)	10.123 (76,6%)	1.660 (92,5%)
2 ^e	10.154 (76,6%)	8.635 (75,4%)	1.519 (84,7%)
3 ^e	1.418	-	1.418 (79,0%)

Uiteindelijk heeft 89% een eerste rappelbrief gekregen en 77% een tweede rappelbrief. De derde rappelbrief is zoals eerder aangegeven alleen verstuurd naar steekproefpersonen uit de controlegroep van niet-geadopteerde personen (79% van de personen in de deze groep). In het algemeen zijn er relatief meer rappelbrieven verstuurd naar personen in deze controlegroep dan naar personen in de adoptiesteekproef. Dit omdat de respons in onder niet-geadopteerde personen achterbleef (zie volgende paragrafen).

3.2 Veldwerkresultaten

Veldwerkresultaten globaal

In totaal zijn 13.250 personen aangeschreven voor de adoptiesurvey: 11.456 personen in de 'adoptiesteekproef' (personen geselecteerd uit het afgeleide adoptiekader) en 1.794 in de 'controlegroep' (personen geselecteerd uit het kader voor niet-geadopteerde personen), zoals te zien valt in tabel 3.2.1. In totaal hebben in de adoptiesteekproef 3.693 personen gerespondeerd. Doordat gebruik werd gemaakt van een afgeleid adoptiekader, was ook sprake van zogenaamde kaderfouten: personen in het adoptiekader die niet geadopteerd zijn, maar die bijvoorbeeld het biologische kind zijn van Nederlandse ouders die ten tijde van de geboorte van de persoon tijdelijk woonachtig waren in het buitenland. Personen die de vragenlijst invulden gaven zelf aan het begin van de vragenlijst aan of zij al dan niet geadopteerd zijn (of zij bij adoptieouders opgegroeid zijn of bij biologische ouders). Van de 3.693 respondenten uit de adoptiesteekproef die hebben gerespondeerd, hebben 3.454 personen aangegeven geadopteerd te zijn en 239 personen hebben aangegeven niet te zijn geadopteerd. De meerderheid (94%) van de personen in het adoptiekader, bleek dus geadopteerd te zijn, maar dit gold niet voor alle respondenten uit deze groep. In de controlegroep hebben 437 personen gerespondeerd (waarvan 1 persoon heeft aangegeven

geadopteerd te zijn). Hiermee komt de respons in de adoptiegroep voor geadopteerden uit op 30,2% en in de controlegroep voor niet-geadopteerden op 24,3%.

Tabel 3.2.1 Responsaantallen (%)

	Steekproef geadopteerden	Steekproef niet-geadopteerden
Uitzet	11.456	1.794
Respons totaal, waarvan:	3.693 (32,2%)	437 (24,4%)
respons adoptie	3.454 (30,2%)	1 (0,1%)
respons geen adoptie	239 (2,1%)	436 (24,3%)

De 239 respondenten uit de adoptiesteekproef die aangegeven hebben niet te zijn geadopteerd, zijn niet toegevoegd aan de controlegroep en zijn buiten beschouwing gelaten bij de analyses voor de inhoudelijke rapportage. Er kan niet met zekerheid worden vastgesteld dat al deze personen daadwerkelijk niet zijn geadopteerd (mogelijk is een deel van deze personen wel geadopteerd, maar weet men dit niet, of wil men dit niet zeggen). Bovendien heeft deze groep specifieke kenmerken (bijvoorbeeld zelf geboren buiten Nederland, met ouders met een Nederlandse nationaliteit), deels overlappend met de geadopteerde personen. Het zou een verstoring effect hebben op de representativiteit van de onderzochte groep niet-geadopteerden als deze personen aan de groep niet-geadopteerde volwassenen zouden zijn toegevoegd. Ook de persoon uit de controlegroep die aangegeven heeft geadopteerd te zijn, is buiten beschouwing gelaten bij de inhoudelijke analyses van het onderzoek. Het betreft hier niet een interlandelijk geadopteerd persoon (de betreffende persoon is in Nederland geboren) en deze persoon behoort daardoor niet tot de doelpopulatie van geadopteerden van dit onderzoek. De resultaten zoals beschreven in de inhoudelijke onderzoeksrapportage zijn dus gebaseerd op 3.454 geadopteerde personen uit de adoptiesteekproef en 436 niet-geadopteerde personen uit de controlegroep.

In de responsanalyse en de weging in onderhavig rapport (zie hoofdstuk 5 en 6) zijn deze personen wel opgenomen, aangezien het wel degelijk om responsen gaat.

Responsverloop

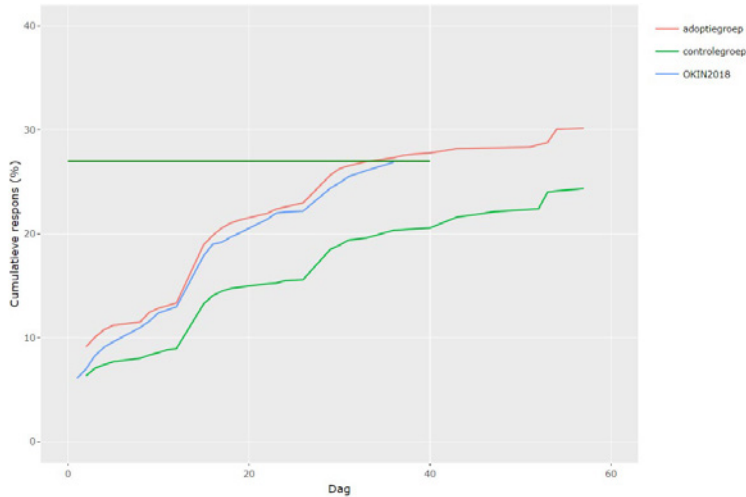
Figuur 3.2.2 toont het responsverloop gedurende de veldwerkperiode. De respons uit het adoptiekader (voor personen die aangeven hebben geadopteerd te zijn) is weergegeven met de rode lijn en de respons voor niet-geadopteerde personen met de groene lijn. Zoals eerder aangegeven zijn de responsverwachtingen voor dit onderzoek (weergegeven middels een horizontale groene lijn in figuur 3.2.2) gebaseerd op het OKiN-onderzoek. Daarom is ter vergelijking ook het responsverloop van OKiN-adoptie weergegeven (de blauwe lijn). De veldwerkperiode bij het OKiN-onderzoek was korter dan bij het huidige onderzoek, zoals te zien is in de figuur.

De respons bij geadopteerde personen lag hoger dan de respons onder niet-geadopteerde personen (de rode lijn ligt duidelijk boven de groene lijn). Ook lag deze respons (iets) hoger dan in het OKiN-onderzoek. Verder is in het responsverloop duidelijk het effect van de rappelbrieven terug te zien. Zowel het eerste als het tweede rappel zorgden voor een stijging van de respons (na respectievelijk twee weken en een maand). Het derde rappel is enkel verstuurd aan niet-geadopteerde personen.

Het effect van dit rappel op de respons was kleiner dan het effect van het eerste en het tweede rappel.

Figuur 3.2.2 Responsverloop adoptiesurvey

Gedetailleerde veldwerkresultaten

In vergelijking met *Computer-Assisted Telephone Interviewing* (CATI, telefonisch interviewen) en *Computer-Assisted Personal Interviewing* (CAPI, huis-aan-huis interviewen) is bij *Computer-Assisted Web Interviewing* (CAWI, online vragenlijsten) minder goed te achterhalen waarom personen niet responderen. Zo is het niet mee kunnen werken aan het onderzoek vanwege een taalbarrière makkelijker te achterhalen indien de persoon telefonisch of huis-aan-huis wordt benaderd dan wanneer deze persoon via CAWI wordt benaderd. In veel gevallen is bij dit onderzoek dus niet te achterhalen waarom personen niet mee willen of kunnen werken aan het onderzoek. De enige manier waarop het CBS bij CAWI-onderzoek - zonder hiernaar aanvullend onderzoek te verrichten - informatie verkrijgt over waarom personen niet mee willen of kunnen werken is wanneer deze personen contact opnemen met het *Contact Centre Inbound*. De contactgegevens van het *Contact Centre Inbound* worden in alle aanschrijfbrieven vermeld. Tabel 3.2.3 toont waarom personen – die hierover contact met het CBS opnamen – niet mee konden of wilden werken aan het onderzoek.

Tabel 3.2.3 Kaderfouten en redenen nonrespons (%)

	Steekproef geadopteerden	Steekproef niet-geadopteerden
Kaderfouten	2 (0,0%)	0 (0,0%)
Nonrespons, waarvan:	166 (1,4%)	16 (0,9%)
weigering	93 (0,8%)	8 (0,4%)
geen gelegenheid, niet in staat	18 (0,2%)	0 (0,0%)
taalbarrière	0 (0,0%)	2 (0,1%)
voorkeur andere modus	1 (0,0%)	0 (0,0%)
overig	54 (0,5%)	6 (0,3%)

Kaderfouten zijn bijvoorbeeld teruggekomen brieven omdat de persoon naar het buitenland is verhuisd of overleden personen (die door nabestaanden naar aanleiding van de brieven zijn gemeld). Zoals in tabel 3.2.3 is te zien komt dit niet vaak voor. Bij de categorie nonrespons gaat het over steekproefpersonen die contact hebben opgenomen met het *Contact Centre Inbound* (met uitzondering van de categorie overig – zie verderop). Hierdoor is voor deze personen, die overigens slechts een paar procent uitmaken van het totale aantal non-respondenten (ruim 2% in het adoptiekader en ruim 1% in de controlegroep), inzicht verkregen in waarom men niet mee wilde of kon werken aan het onderzoek. Van verreweg de meeste mensen is dit dus niet bekend. Van de personen waar het wel van bekend is, gaat het voornamelijk om weigeringen. Dit zijn er onder geadopteerden relatief meer dan onder niet-geadopteerden. Het percentage weigeringen is met minder dan 1% van de totale steekproef in het adoptiekader echter laag; dit is vergelijkbaar met andere onderzoeken. Verder heeft een aantal mensen aangegeven geen gelegenheid te hebben of niet in staat te zijn om deel te nemen aan het onderzoek. Dit is bijvoorbeeld vanwege ziekte. In de categorie overig vallen voornamelijk personen die binnen Nederland zijn verhuisd (hiervan zijn de brieven retour gekomen). Hoewel steekproeven zo kort mogelijk voor aanvang van de waarneemperiode zijn getrokken, is niet te voorkomen dat sommige personen die kort voor of tijdens de veldwerkperiode zijn verhuisd niet konden worden bereikt omdat het adres in de BRP nog niet juist bleek te zijn. Tijdens de waarneemperiode zijn verhuisde personen niet opnieuw benaderd omdat de waarneemperiode van dit onderzoek daarvoor te kort was (Goris, 2012). In hoofdstuk 5 is de nonrespons verder onderzocht en hieruit blijkt dat de selectiviteit van dit onderzoek vergelijkbaar is met andere onderzoeken. Na weging is duidelijk te zien dat de cijfers gecorrigeerd zijn voor selectiviteit.

Vragenlijstduur

Voor dit onderzoek was, zoals in het vorige hoofdstuk vermeld, een gemiddelde invultijd van 22,5 minuten beoogd (zie paragraaf 2.3). In tabel 3.2.4 wordt weergegeven hoe lang de invultijd daadwerkelijk was. Hier is te zien dat personen langer hebben gedaan over het invullen van de vragenlijst dan vooraf geschat. Gemiddeld genomen heeft de respondent 25,7 minuten gedaan over het invullen van de vragenlijst. Dit is iets meer dan 3 minuten langer dan vooraf verwacht. Het is onder andere vanwege routings in de vragenlijst lastig exact te voorspellen hoe lang personen gaan doen over het invullen van de vragenlijst en het is dan ook niet uitzonderlijk dat de gemiddelde vragenlijstduur enkele minuten afwijkt van de beoogde invulduur. De invulduur voor de

geadopteerde personen ligt hoger dan de gemiddelde invulduur voor de niet-geadopteerden. Dit is logisch want geadopteerden hebben ook meer (aanvullende) vragen over de adoptie (bijvoorbeeld zoekgedrag, zie paragraaf 2.3) voorgelegd gekregen.

Tabel 3.2.4 Gemiddelde vragenlijstduur

	Totaal	Geadopteerd	Niet geadopteerd
Aantal minuten	25,7	26,6	17,2
<i>n</i> ²²	3.744	3.382	362

Afbrekers

Er zijn altijd mensen die wel starten met het invullen van een vragenlijst, maar deze niet in het geheel invullen (zogenaamde afbrekers). Er kunnen meerdere redenen zijn waarom mensen besluiten de vragenlijst niet geheel in te vullen. Zo kunnen mensen de vragen(lijst) niet aansprekend vinden of het invullen te lang vinden duren. Het is ook mogelijk dat personen tijdens het invullen van de vragenlijst gestoord worden en daarna vergeten de vragenlijst verder in te vullen of hier geen zin meer in hebben.

Zoals te lezen is in tabel 3.2.5 heeft gemiddeld 13% van de inloggers de vragenlijst niet volledig ingevuld. Dit is vergelijkbaar met andere onderzoeken. Het relatieve aantal afbrekers is in beide groepen even hoog. Op basis van de binnengekomen klachten en vragen (zie volgende alinea) kan het beeld ontstaan dat het aantal afbrekers onder geadopteerden hoger zou zijn dan onder niet-geadopteerden, bijvoorbeeld vanwege mogelijke emoties die de vragen bij sommige geadopteerde respondenten oproepen, maar dit bleek niet het geval.

Tabel 3.2.5 Aantal inloggers en afbrekers per groep, in %

	Totaal	Steekproef geadopteerden	Steekproef niet-geadopteerden
Ingelogd (% van de uitzet)	35,8	37,0	27,9
afgebroken (% van inloggers)	13,0	13,0	13,0
afgebroken (% van de uitzet)	4,6	4,8	3,6

Binnengekomen klachten en vragen

Vragen, reacties en eventuele klachten over dit onderzoek zijn, net als bij andere CBS-onderzoeken, behandeld door het *Contact Centre Inbound*. Meldingen kunnen via verschillende kanalen binnenkomen: per telefoon, mail, web en brief. Medewerkers van het *Contact Centre Inbound* zijn voor de start van het veldwerk getraind middels een instructievideo. Verder is zoals bij elk CBS-vragenlijstonderzoek gebruik gemaakt van een kennisbank om informatie te delen en die indien nodig tijdens het veldwerk word aangevuld. Er kwamen meer vragen en opmerkingen binnen over dit onderzoek dan doorgaans het geval is. Meer specifiek kwamen vooral vragen binnen over de volgende thema's:

²² De *n* is kleiner dan het totaal aantal personen dat heeft gerepsondeerd, omdat gecorrigeerd is voor uitschieters om vertekening in de resultaten te voorkomen.

1. Hoe komt het CBS aan mijn gegevens/is er een register met geadopteerden?
2. Wat is het doel van het onderzoek en wat is de relatie met de opdracht van de commissie?
3. Hoe wordt mijn privacy gewaarborgd?
4. Overige vragen; zoals vragen over inhoud van de vragenlijst of vragen van personen die niet in de steekproef zaten, maar die wel graag mee wilden werken aan het onderzoek.

In totaal zijn er 62 vragen/zorgen gericht aan het CBS geregistreerd die niet direct door het *Contact Centre Inbound* konden worden beantwoord of weggenomen. Deze zijn beantwoord door de onderzoekers, communicatiemedewerkers en/of projectleiders. Op al deze vragen is persoonlijk gereageerd. Afhankelijk van de aard van de vragen of zorgen en de beschikbare contactgegevens is dit telefonisch of per email gebeurd. In sommige gevallen zijn personen na toestemming in contact gebracht met de commissie. Daarnaast is op basis van de ontvangen reacties de informatie over het onderzoek op de website <https://www.cbs.nl/ads20> uitgebreid. Tot slot gebruikt het CBS informatie over ontvangen vragen en zorgen om toekomstige onderzoeken te verbeteren.

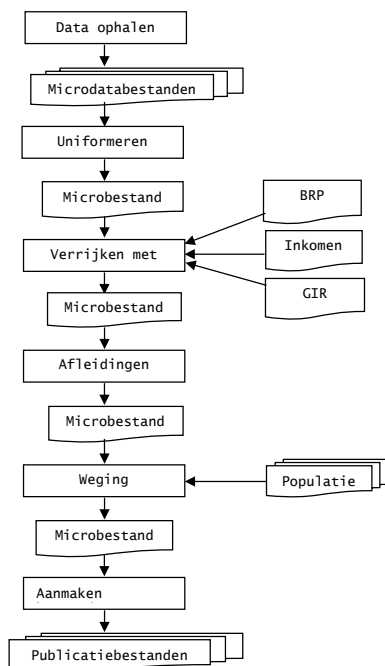
4. Verwerkingsproces

In dit hoofdstuk wordt het proces beschreven dat plaatsvond nadat personen hadden meegewerkt aan het onderzoek, oftewel nadat personen de vragenlijst hebben afgesloten en de data (de antwoorden) door het CBS zijn ontvangen.

4.1 Inleiding

Figuur 4.1.1 geeft dit verwerkingsproces van de onderzoeksdata in hoofdlijnen aan. De deelprocessen worden in de volgende paragrafen in meer detail beschreven.

Figuur 4.1.1. Procesmodel Verwerkingsproces ADS

4.2 Invoerdata

Gegevens die afkomstig zijn van enquêtes die zijn uitgezet via het internet worden elektronisch opgeslagen in het enquêtesysteem van het CBS. De range- en routingcontroles zijn vastgelegd in de vragenlijstschemas en zijn vervolgens ingebouwd in de elektronische vragenlijsten. Deze controles zijn automatisch uitgevoerd tijdens het afnemen van de enquête.

Rangecontroles zijn onder andere:

- het aantal posities dat de variabele inneemt;
- de variabele heeft juiste naam;
- waarde-bereik van een variabele is conform afspraak; en
- check op dubbele sleutels of personen (deze mogen niet voorkomen).

Routingcontroles zijn onder andere:

- indien een blok niet op de route ligt, mogen de variabelen ook geen waarde hebben; en
- indien een blok wel op de route ligt moeten de variabelen wel een waarde hebben.

Er zijn ook variabelen opgeleverd die (lange) teksten konden bevatten. Dit zijn zogenaamde open vragen waar respondenten vrij konden typen. Die zijn – zoals bij alle onderzoeken door het CBS – gecontroleerd op inhoud die mogelijk herleidbaar was tot personen en indien nodig geanonimiseerd, zodat het databestand dat is opgeleverd aan de CBS-onderzoekers geen gegevens bevatte waarmee personen identificeerbaar zijn. Dit om de privacy van respondenten te allen tijde te waarborgen. Na controle zijn circa 100 reacties op open vragen geanonimiseerd (zo zijn onder andere emailadressen en telefoonnummers verwijderd).

Er zijn in dit onderzoek in bovenstaand proces geen responsen verwijderd, bijvoorbeeld omdat er veel *missings* (ontbrekende antwoorden) zijn of omdat antwoorden niet logisch zijn. Tijdens de verwerking van de gegevens van dit onderzoek zijn geen responsen afgefallen. Het responsaantal is na verwerking dus hetzelfde als na dataverzameling.

4.3 Verrijken

Zoals aangegeven wordt altijd getracht de vragenlijst voor personen die meewerken aan een onderzoek zo bondig mogelijk te laten zijn, zodat er niet onnodig veel tijd of inspanning wordt gevraagd van personen. Dit is één van de redenen dat de data die verkregen wordt op basis van de ingevulde vragenlijsten aangevuld wordt met gegevens uit registers. Dit aanvullen met dergelijke gegevens wordt verrijken genoemd. De toegevoegde informatie kan bijvoorbeeld afkomstig zijn uit de Basisregistratie Personen (BRP), het GIR (gebiedsindelingen register) of uit inkomensgegevens van de Belastingdienst. Er wordt enkel informatie toegevoegd die nodig is voor het specifieke onderzoek. Dit kan gaan om informatie die wordt gebruikt voor het inhoudelijke onderzoek of om informatie die gebruikt wordt voor de responsanalyses en/of het weegmodel (zie hoofdstuk 5 en 6). De gegevens die uit dergelijke registers worden gehaald, zijn net als de onderzoeksgegevens gepseudonimiseerd zodat onderzoekers geen personen in het databestand kunnen identificeren.

In dit onderzoek zijn de BRP-gegevens van 2020 gebruikt voor verrijking. Hierbij is zo recent mogelijke informatie gebruikt. De meest recente inkomensgegevens die ten tijde van dit onderzoek voor het CBS beschikbaar waren, waren de (voorlopige) inkomensgegevens over 2018. Regionale gegevens zijn verrijkt met de enquêtedatum als peildatum.

In tabel 4.3.1 is weergegeven met welke registervariabelen in dit onderzoek verrijking heeft plaatsgevonden en wat de bron van deze variabelen was.

Tabel 4.3.1 Overzicht verrijkingsvariabelen

Variabele	Bron
Gemeentecode	GIR 2020
Landsdeel	GIR 2020
Provincie	GIR 2020
Stedelijkheid	GIR 2020
Type huishouden	BRP 2020
Herkomstgroepering	BRP 2020
Percentielgroepen gestandaardiseerd inkomen particuliere huishoudens	Inkomen 2018
Sociaaleconomische categorie op jaarbasis	Inkomen 2018
Zorgkosten	Vektis
Geboorteland (voor adoptiekader)	BRP 2020

4.4 Afleidingen

Naast registervariabelen zijn er ook afgeleide variabelen toegevoegd alvorens het bestand is opgeleverd aan de onderzoekers. Hiertoe zijn bijvoorbeeld vragen uit de vragenlijst samengevoegd of registervariabelen in categorieën ingedeeld. Deze zijn toegevoegd voor (respons)analyse en/of voor het gebruik in de weging (zie hoofdstuk 6). In tabel 4.4.1 is aangegeven om welke afgeleide variabelen het in dit onderzoek gaat.

Tabel 4.4.1 Overzicht afgeleide variabelen

Omschrijving
Indeling opleidingsniveau in niet hoog (lager dan HBO) en hoog (HBO of hoger)
Indeling gestandaardiseerd huishoudinkomen in kwintielen (laag naar hoog inkomen)
Indeling zorgkosten in tertielen (lage naar hoge kosten)
Indeling geboorteland

5. Respons- en plausibiliteitsanalyse

Om de kwaliteit van de behaalde respons te bepalen, is een (non)responsanalyse uitgevoerd. Hiermee kan worden vastgesteld of de respons een representatieve weerspiegeling is van de doelpopulatie van het onderzoek. Als de respons representatief is voor de doelpopulatie mogen de resultaten op basis van de binnengekomen respons/antwoorden gelden voor de gehele doelpopulatie. In hoofdstuk 3 is ingegaan op de totale respons in dit onderzoek. In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op in hoeverre bevolkingsgroepen verschillen in hun respons. Met andere woorden, doen bepaalde mensen vaker mee dan andere mensen? Dit verschaft inzicht in de mate van selectiviteit van de respons.

Zoals eerder vermeld (ook in hoofdstuk 3) zijn er 239 respondenten uit de adoptiesteekproef (die is getrokken uit het afgeleide adoptiekader) die aangaven niet te zijn geadopteerd. Deze respondenten zijn net als de ene persoon uit het kader voor niet-geadopteerde personen die aangegeven heeft wel geadopteerd te zijn, niet meegenomen in de inhoudelijke resultaten van het onderzoek (zie voor uitleg hoofdstuk 3). Daar het echter wel gaat om daadwerkelijke responsen, zijn deze personen wel meegenomen in de weging en ook in de responsanalyse. Uit het adoptiekader is een aselechte steekproef getrokken. Iedere persoon in deze steekproef die aangeeft niet geadopteerd te zijn, staat voor een aantal personen in het kader die niet in de steekproef zitten waarvoor dat ook geldt. Er wordt gewogen naar het adoptiekader om op die manier een schatting te kunnen maken voor het aantal van deze 'mismatches'. Oftewel: deze personen zijn om gegronde redenen niet meegenomen bij de inhoudelijke analyses voor dit onderzoek, maar om methodologische redenen moeten deze personen wel meegenomen worden in responsanalyses en analyses die zijn uitgevoerd ten behoeve van de weging.

5.1 Selectiviteit van de respons

In onderstaande tabellen staat in hoeverre de respons naar achtergrondkenmerken – die in de weging zijn gebruikt (zie hoofdstuk 6) – selectief is. Met andere woorden: in hoeverre verschillen respondenten (personen die wel hebben meegewerkt aan het onderzoek) van nonrespondenten (personen die niet hebben meegewerkt aan het onderzoek) op een aantal achtergrondkenmerken? De analyses zijn apart uitgevoerd en weergegeven voor personen uit het adoptiekader (tabel 5.1.1) en voor personen uit het niet-adoptiekader (tabel 5.1.2). Voor de analyse van de responscijfers is gebruik gemaakt van achtergrondinformatie die beschikbaar is voor alle personen in de steekproef. Hierbij is geperceenteerd op de netto steekproef (uitgezette steekproef minus kaderfouten). Er is informatie beschikbaar uit de BRP, zoals bijvoorbeeld geslacht en leeftijd. Ook is er regionale informatie beschikbaar, zoals over het landsdeel waar men woont. Voor elk steekproefpersoon is ook inkomensinformatie (van het huishouden) beschikbaar. Centraal staat hier dus de vraag of de personen die hebben meegewerkt aan het onderzoek verschillen wat betreft enkele kenmerken (geslacht, leeftijd, opleiding, type huishouden, inkomen, landsdeel en zorgkosten)²³ van de personen die niet hebben meegewerkt aan het onderzoek.

²³ En voor personen uit het adoptiekader ook geboorteland.

De respons voor personen uit het adoptiekader verschilt statistisch significant tussen verschillende bevolkingsgroepen (tabel 5.1.1). Zo is de respons (significant) hoger onder geadopteerde vrouwen, hoog-opgeleiden en in de leeftijdscategorie 46-50 jaar dan geadopteerde mannen, niet-hoog-opgeleiden en in de andere vijf leeftijdscategorieën. Paren met/zonder kinderen doen ook relatief vaker mee aan het onderzoek dan alleenstaanden en eenouderhuishoudens. Naarmate huishoudens een hoger besteedbaar inkomen hebben is de respons hoger. Dit responsbeeld is ook te zien bij personen uit het niet-adoptiekader (tabel 5.1.2) en is vergelijkbaar met eerdere onderzoeken die door het CBS zijn uitgevoerd.

Personen uit het adoptiekader die in de tweede tertiël (middelste categorie van kosten) van zorggebruik vallen, responderen significant vaker dan personen uit het adoptiekader in de andere twee tertielen van zorggebruik (tabel 5.1.1). Dit is anders dan bij de personen uit het niet-adoptiekader, hier is de respons in het tweede tertiël van zorggebruik juist het laagst (tabel 5.1.2). Daarnaast responderen personen uit het adoptiekader uit Korea bovengemiddeld vaker dan personen uit het adoptiekader uit andere hier onderscheiden geboortelanden. De respons bij geboorteland Brazilië en Colombia is juist weer lager dan de respons uit de andere geboortelanden.

Tabel 5.1.1 Respons adoptiekader naar achtergrondkenmerken²⁴

	Netto steekpr. (abs.)	Respons (abs.)	Respons (%)
Geslacht			
man	5.157	1.404	27,2
vrouw	6.278	2.289	36,5
Leeftijd			
21 - 25 jaar	1.773	541	30,5
26 - 30 jaar	1.642	482	29,4
31 - 35 jaar	2.223	706	31,8
36 - 40 jaar	2.609	854	32,7
41 - 45 jaar	2.167	718	33,1
45 - 50 jaar	1.021	392	38,4
Opleidingsniveau			
niet hoog opgeleid (< dan HBO)	7.921	2.123	26,8
wel hoog opgeleid (HBO of hoger)	3.514	1.570	44,7
Type huishouden			
Eenpersoonshuishouden	3.447	924	26,8
Paren zonder kinderen + overig	1.971	788	40,0
Paren met kinderen	4.881	1.725	35,3
Eenouderhuishouden	1.136	256	22,5
Huishoudinkomen			
Eerste (laagste) kwintiel	2.476	600	24,2
Tweede kwintiel	1.786	515	28,8
Derde kwintiel	2.304	748	32,5
Vierde kwintiel	2.454	897	36,6
Vijfde (hoogste) kwintiel	2.415	933	38,6
Landsdeel			
Noord-Nederland	1.334	413	31,0
Oost-Nederland	2.442	751	30,8
West-Nederland	6.010	2.010	33,4
Zuid-Nederland	1.649	519	31,5
Zorgkosten			
1e tertiel	3.046	923	30,3
2e tertiel	3.819	1.343	35,2
3e tertiel	4.570	1.427	31,2
Geboorteland			
Colombia	2.054	577	28,1
Sri Lanka	1.532	490	32,0
Korea	1.520	597	39,3
Indonesië	1.467	492	33,5
India	1.276	412	32,3
Brazilië	684	168	24,6
Overig	2.902	957	33,0

²⁴ Negentien nonrespondenten konden niet worden gekoppeld met de registrvariabelen. Derhalve n=11.435.

Tabel 5.1.2 Respons niet-adoptiekader naar achtergrondkenmerken¹⁵

	Netto steekpr. (abs.)	Respons (abs.)	Respons (%)
Geslacht			
man	925	197	21,3
vrouw	869	240	36,5
Leeftijd			
21 - 25 jaar	269	41	15,2
26 - 30 jaar	335	80	23,9
31 - 35 jaar	317	73	23,0
36 - 40 jaar	291	80	27,5
41 - 45 jaar	283	76	26,9
45 - 50 jaar	297	87	29,3
Opleidingsniveau			
niet hoog opgeleid (< dan HBO)	1.250	237	19,0
wel hoog opgeleid (HBO of hoger)	542	200	36,9
Type huishouden			
Eenpersoonshuishouden	343	73	21,3
Paren zonder kinderen + overig	357	98	27,5
Paren met kinderen	946	240	25,4
Eenouderhuishouden	146	26	17,8
Huishoudinkomen			
Eerste (laagste) kwintiel	310	45	14,5
Tweede kwintiel	267	62	23,2
Derde kwintiel	362	80	22,1
Vierde kwintiel	440	117	26,6
Vijfde (hoogste) kwintiel	413	133	32,2
Zorgkosten			
1e tertiel	616	154	25,0
2e tertiel	595	132	22,2
3e tertiel	581	151	26,0

Er is een zekere mate van selectiviteit in de respons. De personen die wel meegewerkt hebben aan het onderzoek hebben namelijk niet exact dezelfde waarden op de onderzochte achtergrondkenmerken als personen die niet hebben meegewerkt aan het onderzoek. Een dergelijke mate van selectiviteit in de respons is zeker niet ongebruikelijk en het wil ook niet zeggen dat de uiteindelijke resultaten van het onderzoek niet representatief kunnen zijn voor de populatie. Er wordt namelijk door middel van een wegingsproces gecorrigeerd voor (onvermijdelijke) selectiviteit in de respons. In hoofdstuk 6 wordt dit proces in detail beschreven. Hier wordt ook getoond in hoeverre na toepassing van de weging de resultaten representatief zijn.

5.2 Andere kwaliteitsindicatoren

Behalve door naar de respons en de verdeling van de respons naar achtergrondkenmerken te kijken, kan ook op andere manieren een indruk gekregen worden van de representativiteit cq. kwaliteit van

¹⁵ Twee nonrespondenten konden niet worden gekoppeld met alle registervariabelen. Derhalve n=1.792 voor opleidingsniveau, type huishouden, huishoudinkomen en zorgkosten.

de onderzoeksdata. Eén manier is de analyse van zogenaamde missende waarden ten gevolge van *item nonrespons*. Er is sprake van een *item nonrespons* indien een respondent een bepaalde vraag niet heeft beantwoord. Het optreden van *item nonrespons* kan onderzoekers iets leren over de kwaliteit van de vraagstelling en de uiteindelijke data. Dit was bij dit onderzoek technisch gezien echter niet mogelijk, aangezien respondenten alle vragen moesten beantwoorden om verder te kunnen naar de volgende vraag. Er was bij dit onderzoek dus geen sprake van missende waarden ten gevolge van het niet beantwoorden van vragen door respondenten.

Een ander aspect dat kan worden bestudeerd bij een responsanalyse (naast de eerder genoemde selectiviteit in de respons en de *item nonrespons*) is of alle gegeven antwoorden theoretisch gezien zinvol of mogelijk zijn. De vragenlijst van dit onderzoek is zo geprogrammeerd dat onlogische antwoorden niet gegeven konden worden door de respondent. Indien personen bijvoorbeeld een datum in de toekomst invulden als geboortedatum, werd de respondent teruggekoppeld dat dit niet kan en werd hij/zij gevraagd om het antwoord aan te passen. Een ander voorbeeld betreft een vraag als: 'Hebben uw adoptieouders, nadat u bent geadopteerd, kinderen gekregen of nog andere kinderen geadopteerd?' Respondenten konden hier meerdere antwoorden kiezen:

1. Ja, er zijn nog één of meer biologische kinderen geboren
2. Ja, er zijn nog één of meer kinderen geadopteerd
3. Nee
4. Anders

Bij deze vraag is, net als bij andere vragen van dit type, een zogeheten 'harde' controle ingebouwd bij het ontwikkelen en programmeren van de vragenlijst. Zo kon in dit voorbeeld het antwoord 'Nee' niet gekozen worden in combinatie met de andere antwoorden. Bij het ontwikkelen en programmeren van de vragenlijst van dit onderzoek zijn er waar mogelijk harde controles ingebouwd om te voorkomen dat personen onlogische/onmogelijke antwoorden gaven.

Tot slot kunnen in onderzoeken fouten ontstaan doordat de *routing* niet klopt. Een *routing* houdt in dat er een bepaalde 'route' ingesteld wordt in de vragenlijst waardoor sommige mensen bepaalde vragen wel en andere mensen deze vragen niet krijgen. Ook in dit onderzoek is (veelvuldig) gebruik gemaakt van dergelijke *routing*. Zo hebben personen die aangegeven hebben bij de biologische ouders te wonen tijdens hun jeugd geen vragen gesteld gekregen over (hun) adoptie. Ook werden vragen over bijvoorbeeld de relatie met de ouders enkel gesteld aan personen bij wie is vastgesteld dat de ouders nog leven en indien de ouders op jonge leeftijd uit elkaar zijn gegaan is eerst gevraagd of personen beide ouders goed kenden alvorens een dergelijke vraag te stellen. Op deze manier is er voor gezorgd dat personen enkel vragen voorgelegd kregen die op hen van toepassing zijn. Geen van de uitgevoerde controles en tellingen op de variabelen hebben in dit onderzoek aanwijzingen gegeven dat de *routing* in de vragenlijst ergens niet zou hebben geklopt.

Samenvattend hebben bij dit onderzoek zaken als *item nonrespons*, onlogische antwoorden en verkeerde *routing* geen (negatieve) invloed gehad op de kwaliteit van de data. Dit komt mede doordat in dit onderzoek gewerkt is met een online (dus digitale) vragenlijst, waardoor de vragenlijst

zo geprogrammeerd kon worden dat mensen altijd een antwoord in moesten vullen voordat zij verder konden gaan met de vragenlijst, dat alleen logische antwoorden en antwoordcombinaties gegeven konden worden én dat personen alleen die vragen voorgelegd hebben gekregen die voor hen van toepassing zijn. Wanneer vragenlijsten op papier worden afgenomen, zijn dergelijke harde checks veel minder gemakkelijk om (tijdens het invullen van de vragenlijst) uit te voeren.

5.3 Plausibiliteitsanalyse aan de hand van eerder onderzoek

Dit onderzoek is, zoals eerder aangegeven, deels gebaseerd op het eerder uitgevoerde OKiN-onderzoek. Een voordeel hiervan is dat voor aanvang van het onderzoek reeds bekend was dat bepaalde in dit onderzoek gebruikte schalen valide en betrouwbaar zijn. Ook was reeds informatie bekend over hoe het afnemen van deze vragen in de praktijk verloopt. Een ander groot voordeel is dat achteraf, als onderdeel van de responsanalyse, onderzocht kan worden in hoeverre uitkomsten in het huidige onderzoek vergelijkbaar zijn met uitkomsten uit dit eerdere onderzoek. In dit onderzoek is de onderzochte groep niet-geadopteerde personen (de controlegroep) relatief klein gehouden, omdat de focus van dit onderzoek lag op interlandelijke geadopteerde personen. Doordat een deel van de vragenlijst van dit onderzoek eerder was afgenomen bij een grote(re) groep niet-geadopteerde personen was het mogelijk om te onderzoeken of de antwoorden die verkregen werden op basis van de relatief kleine groep niet-geadopteerde personen uit dit onderzoek vergelijkbaar waren met de antwoorden die naar voren kwamen bij de grote(re) groep niet-geadopteerde personen in het eerdere onderzoek. Dit is voor veel aspecten die in beide onderzoeken aan bod kwamen onderzocht.¹⁶ Denk hierbij aan uiteenlopende aspecten als het inkomen, het opleidingsniveau van de ouders, de burgerlijke staat van de ouders (al dan niet gescheiden), de kwaliteit van de relatie met de ouders, probleemgedrag tijdens de jeugd, de kwaliteit van de relatie met huidige partner, de algemene gezondheid en houdingen ten aanzien van biologische relaties. Hieruit kwam naar voren dat de resultaten die verkregen zijn in het huidige onderzoek vergelijkbaar zijn met de resultaten in het eerdere OKiN-onderzoek. Hoewel de groep niet-geadopteerde personen in dit onderzoek dus relatief klein was, ondersteunt deze vergelijking de betrouwbaarheid van de uitkomsten.

¹⁶ Vanwege de hoeveelheid van de analyses in combinatie met de beperkte ruimte in deze onderzoeksdocumentatie zijn deze resultaten niet in detail weergegeven in dit rapport. Deze kunnen indien gewenst opgevraagd worden bij het CBS. Neem hiervoor contact op via asd@cbs.nl, met verwijzing naar deze publicatie.

6. Weging

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de wegingen beschreven die ontwikkeld zijn voor dit onderzoek. Zoals in het vorige hoofdstuk is beschreven, was er sprake van een bepaalde mate van selectiviteit in de respons. Sommige groepen personen hebben relatief vaker meegewerkt aan het onderzoek dan andere groepen personen. Dit is onvermijdelijk en komt bij onderzoeken altijd voor. Om de resultaten representatief te (kunnen) laten zijn voor de doelpopulatie (de personen waar dit onderzoek uitspraken over wil doen, zie paragraaf 2.1) is een weging ontwikkeld. Door weging worden de resultaten van bepaalde personen (personen uit groepen die relatief weinig hebben meegewerkt aan het onderzoek) statistisch gezien zwaarder meegeteld dan antwoorden van andere personen (personen uit groepen die relatief veel meegewerkt hebben aan het onderzoek). Er zijn twee wegingen uitgevoerd voor dit onderzoek: één weging voor de respondenten uit het kader voor geadopteerde personen en één voor de respondenten uit het kader voor niet-geadopteerde personen. Deze wegingen zijn uitgevoerd om populatieschattingen van doelvariabelen te kunnen maken op basis van de verzamelde data. Allereerst zal ingegaan worden op de insluitgewichten en de weegmodellen zelf. Daarna zullen de resultaten van de weging besproken worden. Opgemerkt moet worden dat dit hoofdstuk relatief technisch is.

6.2 Insluitgewichten

De steekproeven voor dit onderzoek zijn zelfwegend. Dat wil zeggen dat elke persoon die tot de doelpopulatie behoort, dezelfde kans heeft om in de steekproef terecht te komen (zie ook hoofdstuk 2). Deze kans is voor elke persoon in de doelpopulatie gelijk aan n/N , waarbij n de steekproefomvang is en N de populatieomvang. Het insluitgewicht voor respondent i kan dus berekend worden met:

$$d_i^{(1)} = \frac{N}{n}.$$

Als er geen nonrespons zou optreden, zou het aantal responsen r gelijk zijn aan n . De som van insluitgewichten $d_i^{(1)}$ over alle respondenten zou dan gelijk zijn aan N . Als er wel nonrespons optreedt, is r kleiner dan n en is de som van insluitgewichten $d_i^{(1)}$ over alle respondenten kleiner dan N .

Door het insluitgewicht van elke respondent te schalen met factor n/r , is de som van insluitgewichten over alle respondenten gelijk aan N , ook bij het optreden van nonrespons. Het insluitgewicht voor respondent i wordt dan:

$$d_i^{(2)} = \frac{N}{n} \times \frac{n}{r} = \frac{N}{r}.$$

Merk op dat $\frac{1}{d_i^{(2)}}$ geïnterpreteerd kan worden als de kans dat persoon i in de steekproef zit en respondeert. Die kans is namelijk gelijk aan de kans dat persoon i in de steekproef zit (n/N) vermenigvuldigd met de kans dat persoon i respondeert gegeven dat hij of zij in de steekproef zit

(r/n). Hierbij wordt dus aangenomen dat de responskans voor elke persoon in de steekproef gelijk is, en dus dat de nonrespons *missing completely at random*¹⁷ is.

Dat de insluitgewichten van de respondenten optellen tot de populatieomvang heeft verschillende voordelen. *Horvitz-Thompson*-schattingen van variabelen tellen dan op tot de populatieomvang en kunnen zo vergeleken worden met bekende verdelingen in de populatie. Ook zorgt het er voor dat de correctiegewichten rond de waarde 1 verdeeld zijn en dit maakt het eenvoudiger in te schatten hoe sterk de weging de correctiegewichten spreidt. Daarom worden bij dit onderzoek de insluitgewichten van respondenten berekend volgens de tweede variant:

$$d_i = d_i^{(2)}.$$

Bovenstaande is van toepassing op zowel de weging van de personen uit het adoptiekader als de weging van het niet-adoptiekader. De insluitgewichten voor geadopteerde respondenten zijn gelijk aan $\frac{21.617}{3.693} = 5,85$. De insluitgewichten voor respondenten uit de controlegroep zijn gelijk aan $\frac{6.247.356}{437} = 14.296,01$.

6.3 Weegmodel

Algemeen

Correctiegewichten corrigeren voor scheefheid als gevolg van nonrespons (zie het vorige hoofdstuk). Een reden om naar een bepaalde variabele te wegen, is dat bepaalde waarden op deze variabele over- of ondervertegenwoordigd zijn in de respons ten opzichte van de doelpopulatie. Om naar zo'n variabele te kunnen wegen, moet deze variabele wel bekend zijn voor iedere respondent en moet het totaal aantal personen in de doelpopulatie bekend zijn voor iedere categorie van de variabele. Bovendien is het gewenst dat de variabele correleert met één of meerdere doelvariabelen. Dan wordt namelijk de variantie van de schattingen kleiner. Een derde reden om naar een bepaalde variabele te wegen, is dat er naar deze variabele wordt uitgesplitst in publicatietabellen. Door de variabele in dezelfde categorieën op te splitsen in de weging als in de publicatietabellen, wordt er voor gezorgd dat de randtotalen overeenkomen met bekende populatietotalen. Dit derde argument is overigens niet van belang voor het huidige onderzoek.

Weegmodel kader geadopteerde personen

Het weegmodel dat is gebruikt bij de weging van de respondenten uit het adoptiekader is:

$$\text{Weegmodel adoptiekader} = \text{opleiding} + \text{type huishouden} + \text{geslacht} \times \text{leeftijdsklasse} + \text{inkomen} + \text{geboorteland} + \text{landsdeel} + \text{zorgkosten}$$

In de weging voor de personen uit het adoptiekader is dus rekening gehouden met de aspecten opleiding, type huishouden, geslacht*leeftijdsklasse, inkomen, geboorteland, landsdeel en zorgkosten. Dit zijn ook aspecten waarvan eerder te zien was dat de respons op deze aspecten selectief was. Zo was bijvoorbeeld te zien dat hoogopgeleiden vaker meededen aan het onderzoek

¹⁷ *Missing completely at random* (MCAR) houdt in dat de kans op missende data nergens mee samenhangt en geheel onsystematisch is.

dan laagopgeleiden. Op deze manier wordt voor deze selectiviteit in de respons gecorrigeerd zodat de uiteindelijk gerapporteerde resultaten representatief zijn voor alle personen waar het onderzoek uitspraken over wil doen. Zie bijlage B.4 voor de naamgeving en categorie-indeling van bovenstaande variabelen. Dit weegmodel is tot stand gekomen door eerst een verzameling kandidaat-weegvariabelen aan te wijzen. Deze verzameling bevatte alle beschikbare variabelen.³⁸ Bij elke weging is er sprake van een beperkt aantal vrijheidsgraden, daarom moet vrijwel altijd een keuze gemaakt worden uit de beschikbare kandidaat-weegvariabelen. Aan de ene kant is er de wens zoveel mogelijk te corrigeren voor selectiviteit in de respons. Aan de andere kant is er de wens grotere varianties³⁹ voor sommige doelvariabelen te vermijden. Daarnaast kan de opname van veel variabelen in het weegmodel leiden tot negatieve gewichten en/of een grote spreiding in de gewichten, hetgeen onwenselijk is. Er zal dus een gulden middenweg gevonden moeten worden tussen reductie van selectiviteit en het voorkomen van een vergroting van de varianties voor de doelvariabelen.

Welke variabele als eerste wordt toegevoegd hangt onder andere af van de mate van selectiviteit (in welke mate de respons voor dit aspect scheef verdeeld was). Bij het toevoegen van variabelen is steeds rekening gehouden met onder andere selectiviteit, spreiding van de gewichten en het designeffect (zie resultaten van de weging, weegmodel adoptiekader).

Weegmodel kader niet-geadopteerde personen

Het weegmodel dat is gebruikt bij de weging van de respondenten uit het niet-adoptiekader is:

$$\text{Weegmodel niet-adoptiekader} = \text{opleiding} + \text{type huishouden} + \text{geslacht} \times \text{leeftijdsklasse} + \text{inkomen} + \text{zorgkosten}$$

Zie bijlage B.4 voor de naamgeving en categorie-indeling van bovenstaande variabelen. Gezien de kleinere omvang van de respons in de steekproef van niet-geadopteerde personen (aangezien de focus van dit onderzoek op geadopteerde personen lag en niet op niet-geadopteerde personen) was het aantal vrijheidsgraden bij de ontwikkeling van het weegmodel voor deze controlegroep beperkter. Eerste uitgangspunt bij de ontwikkeling was de keuze van de kandidaat-weegvariabelen op basis van de weegvariabelen van het weegmodel voor geadopteerden. Vervolgens is, om tot bovenstaand model te komen, een vergelijkbare werkwijze gehanteerd als omschreven bij de respondenten uit het adoptiekader.

Er is dus van meerdere kenmerken onderzocht of deze al dan niet meegenomen moesten worden in de weging met als doel om de respons en de resultaten zo representatief mogelijk te maken voor de onderzoekspopulaties. Het is onmogelijk om alle kenmerken die theoretisch gezien mogelijk een effect zouden kunnen hebben mee te nemen. Dit omdat statistisch gezien niet te veel variabelen meegenomen kunnen worden in het weegmodel, maar ook omdat de gegevens beschikbaar moeten zijn voor het weegproces. Hierdoor kunnen kenmerken zoals persoonlijkheid of ontsprekend gedrag

³⁸ Totaal aantal personen in de doelpopulatie moet bekend zijn voor iedere categorie van de variabele.

³⁹ Dit kan gekwantificeerd worden door te kijken naar het designeffect, zie deze paragraaf.

bijvoorbeeld niet worden meegenomen in de analyses. Er is geen aanleiding om te veronderstellen dat er een grote mate van selectiviteit is op kenmerken die niet meegenomen zijn in dit weegmodel.

6.4 Resultaten van de weging

Weegmodel kader geadopteerde personen

De weging is uitgevoerd met het R-pakket Survey. Er zijn responsgegevens van 3.693 personen gebruikt. De lineaire weegmethode kan negatieve gewichten geven, maar dat is hier niet het geval: het kleinste eindgewicht is 1,07. Een eindgewicht kleiner dan 1 voor een respondent, zou betekenen dat deze respondent voor minder dan zichzelf meetelt. Dat komt hier dus niet voor. In tabel 6.4.1 staan enkele kenmerken van de verdeling van de correctie- en eindgewichten. De correctiegewichten liggen rond de 1. Dit betekent dat het weegmodel weinig hoeft te corrigeren voor selectiviteit van de variabelen in het model. Kish (1992) laat zien dat voor schatters van de populatietotalen van doelvariabelen die niet of nauwelijks samenhangen met de hulpvariabelen uit het weegmodel de variantie van de schatters toeneemt evenredig met de variantie van de eindgewichten. Daarom wordt bij een weging vaak de vuistregel gehanteerd dat het maximum van de eindgewichten niet groter moet zijn dan drieënhalve keer de mediaan van de eindgewichten. De getallen in tabel 6.4.1 laten zien dat dit voor de weging van de geadopteerden het geval is.

Tabel 6.4.1 Verdeling van de correctie- en eindgewichten geadopteerde personen

	Correctiegewicht	Eindgewicht
Minimum	0,18	1,07
Eerste kwartiel	0,71	4,17
Mediaan	0,97	5,67
Gemiddelde	1,00	5,85
Derde kwartiel	1,24	7,29
Maximum	2,20	12,87
Standaarddeviatie	0,37	2,17

Het designeffect is maximaal $1 + V_w^2$, waarbij V_w de variatiecoëfficiënt van de eindgewichten is. Deze coëfficiënt is het quotiënt van de standaarddeviatie van de eindgewichten en het gemiddelde van de eindgewichten. Voor het weegmodel voor het adoptiekader geldt: $1 + V_w^2 = 1,138$.

Door toepassing van de weging verandert de variantie van de regressieschatter voor doelvariabelen ongeveer met een factor $(1 + V_w^2)(1 - R^2)$, waarbij R een correlatiecoëfficiënt is tussen de betreffende doelvariabele en de hulpvariabelen van het weegmodel, met $|R| \leq 1$. Als er geen verband is tussen de doelvariabele en de hulpvariabelen van het weegmodel, dan is R gelijk aan nul. In dit geval neemt de variantie van de regressieschatter voor de doelvariabele toe met factor $1 + V_w^2 = 1,138$. De bijbehorende marge neemt toe met factor $\sqrt{1 + V_w^2} = 1,067$. Als er wel samenhang is tussen de doelvariabele en de hulpvariabelen van het weegmodel, dan is R niet gelijk aan nul. Hoe groter de samenhang, hoe groter $|R|$, en dus hoe kleiner de variantie van de regressieschatter. Bij doelvariabelen waarvoor $(1 + V_w^2)(1 - R^2)$ kleiner dan 1 is, leidt de weging tot variantiereductie.

Weegmodel kader niet-geadopteerde personen

De weging voor personen uit het kader voor niet-geadopteerde personen is ook uitgevoerd met het R-pakket Survey. Er zijn responsgegevens van 437 personen gebruikt. Er is geen sprake van negatieve gewichten, het kleinste eindgewicht is 601. In tabel 6.4.2 staan enkele kenmerken van de verdeling van de correctie- en eindgewichten. Ook hier liggen de correctiegewichten rond de 1. Ook hier wordt voldaan aan de vuistregel dat het maximum van de eindgewichten niet groter moet zijn dan drieënhalve keer de mediaan van de eindgewichten. Dit is af te leiden uit tabel 6.4.2. In geval van geen verband tussen doelvariabelen en hulpvariabelen dan geldt voor het weegmodel dat de marge toeneemt met factor 1,141.

Tabel 6.4.2 Verdeling van de correctie- en eindgewichten niet-geadopteerde personen

	Correctiegewicht	Eindgewicht
Minimum	0,04	601
Eerste kwartiel	0,59	8.379
Mediaan	0,93	13.232
Gemiddelde	1,00	14.296
Derde kwartiel	1,28	18.275
Maximum	3,12	44.538
Standaarddeviatie	0,55	7.850

Effect van de weging op de doelvariabelen

Na de ontwikkeling van de weegmodellen is van iedere respondent de grootte van het eindgewicht bekend. Op basis van dit eindgewicht wordt een persoon tijdens de analyses zwaarder of minder zwaar meegeteld, afhankelijk van of er veel personen met dezelfde kenmerken als de betreffende respondent meegewerkt hebben aan het onderzoek. Daarmee kunnen vervolgens schattingen van doelvariabelen worden gemaakt. Het doel van wegen is zorgen dat de resultaten representatief zijn voor de gehele doelpopulatie (alle personen waar het onderzoek uitspraken over beoogd te doen). Om het effect van de hier uitgevoerde weging te bestuderen, zijn enkele doelvariabelen voor het onderzoek geïdentificeerd. Doelvariabelen zijn centrale/belangrijke vragen in een onderzoek. Bij het bekijken van het effect van de weging op inhoudelijke onderzoeksresultaten, is voor dit onderzoek gekeken naar de volgende 5 doelvariabelen: 1) of het leven ideaal is in de meeste opzichten (gemeten op een schaal van 1 t/m 5), 2) of er sprake is van een gelukkige jeugd (schaal van 1 t/m 5), 3) of er contact is geweest met een psycholoog, psychiater of psychotherapeut, 4) de mening van de respondent over interlandelijke adoptie (schaal van 1 t/m 5) en 5) of de respondent zelf op zoek is gegaan naar meer informatie over de eigen achtergrond (niet van toepassing op weegmodel voor niet-adoptie). In tabel 6.4.3 is te zien wat voor beide groepen het effect van de weging is op deze doelvariabelen. Voor elke variabele is de procentuele verdeling van de verschillende antwoorδοpties weergegeven wanneer geen rekening is gehouden met de weging (de kolommen 'Ongew.') en wanneer dit wel is gedaan (de kolommen 'Gewogen'). De verschillen in de verdelingen zijn beperkt; ze zijn overal kleiner dan 2 procentpunt.

Tabel 6.4.3 Doelvariabelen ongewogen en gewogen

		Kader geadopteerden		Kader niet- geadopteerden	
		Ongew.	Gewogen	Ongew.	Gewogen
Mijn leven is ideaal in de meeste opzichten	Helemaal eens	26,8	24,9	25,4	22,8
	Eens	45,3	44,4	54,0	53,6
	Niet eens, niet oneens	15,9	17,0	14,2	16,1
	Oneens	9,1	10,3	5,7	6,6
	Helemaal oneens	2,8	3,3	0,7	0,9
Ik heb al met al een gelukkige jeugd gehad	Helemaal eens	43,6	42,0	56,7	57,2
	Eens	32,0	32,3	32,5	32,1
	Niet eens, niet oneens	12,5	12,8	6,7	7,0
	Oneens	7,4	8,0	3,1	2,7
	Helemaal oneens	4,5	4,9	1,1	1,0
Ooit voor mijzelf contact gehad met psycholoog, psychiater, of psychotherapeut	Nee	35,5	34,1	51,9	49,7
	Ja	62,9	64,2	46,5	47,8
	Geen antwoord	1,6	1,7	1,6	2,5
Interlandelijke adoptie is altijd beter dan kinderen in slechte omstandigheden in het geboorteland te laten opgroeien	Helemaal eens	17,1	17,0	13,0	14,1
	Eens	29,2	29,2	37,8	38,4
	Niet eens, niet oneens	27,6	27,6	24,3	22,7
	Oneens	12,8	12,4	8,7	7,8
	Helemaal oneens	5,0	5,0	2,7	2,6
Zelf op zoek gegaan naar meer informatie over mijn achtergrond	Weet niet	8,3	8,7	13,5	14,5
	Nee	49,4	48,9	-	-
	Ja	50,6	51,1	-	-

Effect van weging op selectiviteit

Naast de selectiviteit in de respons (zoals beschreven in hoofdstuk 5) kan de mate waarin de respondenten selectief zijn ook worden vastgesteld door een vergelijking te maken tussen de achtergrondkenmerken van de respondenten en die van de personen in de totale steekproef van het onderzoek. De achtergrondkenmerken zijn immers ook bekend voor degenen die niet hebben gerespondeerd. Ook kan de verdeling vergeleken worden met de populatieverdelingen van het adoptiekader en van de algehele populatie. In tabel 6.4.4 worden de populatieverdeling voor adoptiekader, de verdeling in de totale adoptie-steekproef en de verdeling van de respondenten uit deze groep weergegeven. In tabel 6.4.5 is ditzelfde gedaan voor het niet-adoptiekader.

Het ligt voor de hand dat de groepen met een hogere respons op de enquête (zie hoofdstuk 5), ook vaak iets oververtegenwoordigd zijn ten opzichte van de steekproef en de populatie. Dit zijn dus vrouwen, personen tussen 45 en 50 jaar, hoog opgeleiden, paren met/zonder kinderen en huishoudens met een hoger besteedbaar inkomen. Dit beeld is vergelijkbaar met andere

vragenlijstonderzoeken (door het CBS). Na weging is duidelijk te zien dat de cijfers gecorrigeerd zijn voor deze selectiviteit.

Het weegmodel zorgt er voor dat de resultaten representatief zijn voor de onderzoekspopulatie. Dit doordat de responsen van groepen die minder meegedaan hebben aan het onderzoek zwaarder wegen bij de analyses dan de antwoorden van groepen personen die relatief vaak hebben meegewerkt aan het onderzoek.

Tabel 6.4.4 Verdelingen adoptiekader, steekproef en respons, in %

	Kader geadopteerden	Netto steekproef	Respons (ongewogen)	Respons (gewogen)
Geslacht				
man	45	45	38	45
vrouw	55	55	62	55
Leeftijd				
21 - 25 jaar	16	16	15	16
26 - 30 jaar	14	14	13	14
31 - 35 jaar	19	19	19	19
36 - 40 jaar	23	23	23	23
41 - 45 jaar	19	19	19	19
45 - 50 jaar	9	9	11	9
Opleidingsniveau				
niet hoog opgeleid (< dan HBO)	70	69	58	70
wel hoog opgeleid (HBO of hoger)	30	31	43	30
Type huishouden				
Eenpersoonshuishouden	30	30	25	30
Paren zonder kinderen + overig	17	17	21	17
Paren met kinderen	43	43	47	43
Eenouderhuishouden	10	10	7	10
Huishoudinkomen				
Eerste (laagste) kwintiel	22	22	16	22
Tweede kwintiel	16	16	14	16
Derde kwintiel	20	20	20	20
Vierde kwintiel	21	22	24	21
Vijfde (hoogste) kwintiel	21	21	25	21
Landsdeel				
Noord-Nederland	11	12	11	11
Oost-Nederland	21	21	20	21
West-Nederland	53	53	54	53
Zuid-Nederland	15	14	14	15
Zorgkosten				
1e tertiel	27	27	25	27
2e tertiel	33	33	36	33
3e tertiel	40	40	39	40
Geboorteland				
Colombia	18	18	16	18
Sri Lanka	14	13	13	14
Korea	13	13	16	13
Indonesië	13	13	13	13
India	11	11	11	11
Brazilië	6	6	5	6
Overig	25	25	26	25

Tabel 6.4.5 Verdelingen niet-adoptiekader, steekproef en respons, in %

	Populatie	Netto steekproef	Respons (ongewogen)	Respons (gewogen)
Geslacht				
man	50	52	45	50
vrouw	50	48	55	50
Leeftijd				
21 - 25 jaar	16	15	9	16
26 - 30 jaar	18	19	18	18
31 - 35 jaar	17	18	17	17
36 - 40 jaar	16	16	18	16
41 - 45 jaar	16	16	17	16
45 - 50 jaar	16	17	20	16
Opleidingsniveau				
niet hoog opgeleid (< dan HBO)	69	70	54	69
wel hoog opgeleid (HBO of hoger)	31	30	46	31
Type huishouden				
Eenpersoonshuishouden	20	19	17	20
Paren zonder kinderen + overig	20	20	22	20
Paren met kinderen	52	53	55	52
Eenouderhuishouden	9	8	6	9
Huishoudinkomen				
Eerste (laagste) kwintiel	21	17	10	21
Tweede kwintiel	14	15	14	14
Derde kwintiel	19	20	18	19
Vierde kwintiel	23	25	27	23
Vijfde (hoogste) kwintiel	23	23	30	23
Zorgkosten				
1e tertiel	33	34	35	33
2e tertiel	33	33	30	33
3e tertiel	33	32	35	33

Gebruikte bronnen

CBS (z.d.). *Vragenlijstontwikkeling*. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/statistische-methoden/input/input/vragenlijstontwikkeling>, op 10 september 2020.

Goris, G. (2012). *Evaluatie strategie verhuizingen*, 11 mei 2012. Intern document. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Hoksbergen, R (2006). *Vijftig jaar adoptie in Nederland: een historisch-statistische beschouwing*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Kalmijn, M., Ivanova, K., Gaalen, R.I.A. van, Leeuw, S.G. de, Houdt, K. van, Spijker, F. van, & Hornstra, M. (2018). A Multi-Actor Study of Adult Children and their Parents in Complex Families: Design and Content of the OKiN Survey. *European Sociological Review*, 34(4), 452-470.

Kish, L. (1992). Weighting for unequal P_i . *Journal of Official Statistics*, 8(2), 183-200.

Krumpal, I. (2011). Determinants of social desirability bias in sensitive surveys: a literature review. *Qual Quant* 47, 2025-2047.

Regt, S.J.S. de & Reichardt, L.A. (2021). *Interlandelijke adoptie in Nederland. Leefsituatie, welzijn en zoekgedrag van geadopteerde volwassenen*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Bijlagen

B.1 Afbakening adoptiekader

Stap	Aantal personen resterend
Selecteren personen geboren tussen 1970-1998 in één van de landen op de lijst en met 2 juridische ouders	52.993
Verwijderen personen waarvan beide juridische ouders eveneens in hetzelfde land zijn geboren	38.841
Verwijderen personen waarvan één van beide juridische ouders eveneens in hetzelfde land is geboren	31.946
Verwijderen personen waarvan beide juridische ouders niet in Nederland zijn geboren	28.017
Verwijderen personen van wie de ingangsdatum van het juridisch ouderschap van de ouders bekend is en waarbij dit niet voor beide ouders tegelijk en/of binnen een maand na de geboorte in is gegaan. → <i>bruto steekproefkader</i>	24.131
Verwijderen personen die reeds voor het eerdere OKiN-onderzoek waren benaderd → <i>netto steekproefkader</i>	22.619

B.2 Brieven en folder

Aanschrijfbrief (naamgegevens zijn fictief)

1

Centraal Bureau voor de Statistiek
Postbus 24500 | 2490 HA Den Haag
Postbus 4481 | 6401 CZ Heerlen
www.cbs.nl

ons kenmerk DVZ-2020-S-H0025/ADS
onderwerp CBS-onderzoek
datum Heerlen, april 2020

De één groeit op bij zijn of haar biologische ouders. De ander bijvoorbeeld bij adoptieouders. Hoe was dat bij u? Hoe was het contact met uw opvoeders? Hoe kijkt u aan tegen uw situatie?

Om antwoord te krijgen op dit soort vragen, doet het Centraal Bureau voor de Statistiek onderzoek naar dit belangrijke onderwerp. Dit gebeurt in opdracht van de *Commissie Onderzoek Interlandelijke Adoptie in het verleden*. Zij is aangesteld door minister Dekker (Rechtsbescherming). Deze onafhankelijke commissie heeft het CBS gevraagd om de gezinssituaties van geadopteerde en niet-geadopteerde volwassenen in Nederland te vergelijken.

Voor dit onderzoek vraagt het CBS geadopteerde én niet-geadopteerde volwassenen om een vragenlijst in te vullen. U bent daar één van. U vertegenwoordigt veel andere inwoners in Nederland. Het is daarom belangrijk dat u aan dit onderzoek meedoet. U helpt ons daar enorm mee.

Dit onderzoek en de coronacrisis

De coronacrisis heeft grote invloed op het dagelijkse leven. Hoe dit voor u is hangt af van uw persoonlijke situatie thuis en mogelijk uw werk. In de vragenlijst gaan sommige vragen over onderwerpen die u nu misschien anders ervaart dan eerder. Wij vragen u om bij het beantwoorden van deze vragen terug te denken aan hoe u zich voelde vóór de coronacrisis.

Hoe doet u mee?

U kunt de vragenlijst invullen via internet. Om de gegevens te beschermen gebruiken we een beveiligde verbinding. U vindt de vragenlijst op het volgende internetadres:

<https://vragenlijst.cbs.nl/ads20>

Uw gebruikersnaam: **0198 - 344 - 220**

Uw wachtwoord: **731206**

Uw gegevens zijn veilig

Bij al onze onderzoeken zijn uw gegevens veilig. Onderaan deze brief leest u daar meer over.

RZ 4861

Z.O.Z.

Heeft u vragen?

Bel ons gerust op (045) 570 64 00. Wij zijn bereikbaar van maandag tot en met vrijdag tussen 9.00 en 17.00 uur. U kunt ook naar contactcenter@cbs.nl mailen.

Of kijk op www.cbs.nl/ads20 voor meer informatie.

U doet ons een groot plezier als u één van de komende dagen de vragenlijst invult.

Ik dank u alvast hartelijk voor uw tijd en medewerking.

Met vriendelijke groet,

Mevrouw dr. A. Boeijen
Hoofddirecteur Dataverzameling

Uw gegevens zijn bij al onze onderzoeken veilig. Dit is een verplichting van het CBS die in de wet is bepaald. Het CBS heeft verschillende maatregelen getroffen om uw gegevens te beschermen. Zo zorgt de wet ervoor dat uw gegevens alleen voor statistische doelen worden gebruikt. Geen enkele instelling kan toegang eisen tot de gegevens die het CBS verzamelt. In de statistische informatie van het CBS zijn persoonlijke gegevens nooit te herkennen.

Het CBS verzamelt zelf gegevens maar krijgt ook veel bestanden van andere instellingen. Hierin staan bijvoorbeeld gegevens over bevolking, inkomens, werksituatie, gezondheid en veiligheid. Die informatie voegen we samen. Het CBS maakt statistieken over de Nederlandse samenleving met die informatie. Zo werken we zo zuinig mogelijk.

Rappel 1

1

Centraal Bureau voor de Statistiek
Postbus 24500 | 2490 HA Den Haag
Postbus 4481 | 6401 CZ Heerlen
www.cbs.nl

ons kenmerk DVZ-2020-S-H0026/ADS
onderwerp CBS-onderzoek
datum Heerlen, april 2020

Twee weken geleden heb ik u gevraagd om mee te doen aan een onderzoek. In dit onderzoek worden de gezinssituaties van geadopteerde en niet-geadopteerde volwassenen vergeleken. Dit gebeurt in opdracht van de *Commissie Onderzoek Interlandelijke Adoptie in het verleden*. Zij is aangesteld door minister Dekker (Rechtsbescherming).

Veel geadopteerden en niet-geadopteerden hebben al gereageerd. Uw vragenlijst hebben wij helaas nog niet ontvangen. Misschien bent u er nog niet aan toegekomen. Ik zou het zeer op prijs stellen als u de vragenlijst alsnog wilt invullen. Zo helpt u ons een beter beeld te krijgen van de verschillende gezinssituaties. Heeft u de vragenlijst al ingevuld? Hartelijk dank! U hoeft niet meer te reageren.

Dit onderzoek en de coronacrisis

De coronacrisis heeft grote invloed op het dagelijkse leven. Hoe dit voor u is hangt af van uw persoonlijke situatie thuis en mogelijk uw werk. In de vragenlijst gaan sommige vragen over onderwerpen die u nu misschien anders ervaart dan eerder. Wij vragen u om bij het beantwoorden van deze vragen terug te denken aan hoe u zich voelde vóór de coronacrisis.

Hoe doet u mee?

U kunt de vragenlijst invullen via internet. Om de gegevens te beschermen gebruiken we een beveiligde verbinding. U vindt de vragenlijst op het volgende internetadres:

<https://vragenlijst.cbs.nl/ads20>

Uw gebruikersnaam: **0198 - 344 - 220**

Uw wachtwoord: **731206**

Uw gegevens zijn veilig

Bij al onze onderzoeken zijn uw gegevens veilig. Onderaan deze brief leest u daar meer over.

RZ 486Z

Z.O.Z.

Heeft u vragen?

Bel ons gerust op (045) 570 64 00. Wij zijn bereikbaar van maandag tot en met vrijdag tussen 9.00 en 17.00 uur. U kunt ook naar contactcenter@cbs.nl mailen.

Of kijk op www.cbs.nl/ads20 voor meer informatie.

U doet ons een groot plezier als u één van de komende dagen de vragenlijst invult.

Ik dank u alvast hartelijk voor uw tijd en medewerking.

Met vriendelijke groet,

Mevrouw dr. A. Boeijen
Hoofddirecteur Dataverzameling

Uw gegevens zijn bij al onze onderzoeken veilig. Dit is een verplichting van het CBS die in de wet is bepaald. Het CBS heeft verschillende maatregelen getroffen om uw gegevens te beschermen. Zo zorgt de wet ervoor dat uw gegevens alleen voor statistische doelen worden gebruikt. Geen enkele instelling kan toegang eisen tot de gegevens die het CBS verzamelt. In de statistische informatie van het CBS zijn persoonlijke gegevens nooit te herkennen.

Het CBS verzamelt zelf gegevens maar krijgt ook veel bestanden van andere instellingen. Hierin staan bijvoorbeeld gegevens over bevolking, inkomens, werksituatie, gezondheid en veiligheid. Die informatie voegen we samen. Het CBS maakt statistieken over de Nederlandse samenleving met die informatie. Zo werken we zo zuinig mogelijk.

Rappel 2

Centraal Bureau voor de Statistiek
Postbus 24500 | 2490 HA Den Haag
Postbus 4481 | 6401 CZ Heerlen
www.cbs.nl

1

ons kenmerk DVZ-2020-S-D0027/ADS
onderwerp CBS-onderzoek
datum Heerlen, mei 2020

Belangrijk: Misschien dacht u eerder dat u werd uitgenodigd voor een onderzoek dat alleen over adoptie gaat. Dat is niet het geval. Ook als u zelf niet geadopteerd bent, is uw medewerking erg belangrijk. Uw antwoord telt!

Vier weken geleden heb ik u gevraagd om mee te doen aan een onderzoek. Dit onderzoek gaat over levenssituatie, welzijn en opvattingen van geadopteerde én niet-geadopteerde volwassenen. Het CBS doet dit in opdracht van de onafhankelijke Commissie Onderzoek Interlandelijke Adoptie in het verleden.

Veel mensen hebben al gereageerd. Uw vragenlijst hebben wij helaas nog niet ontvangen. Misschien bent u er nog niet aan toegekomen.

Bent u niet geadopteerd? Ook in dat geval is uw medewerking erg belangrijk. Uw antwoord telt!

U kunt de vragenlijst nog tot en met **31 mei 2020** invullen.

Ik zou het zeer op prijs stellen als u de vragenlijst alsnog wilt invullen. Zo helpt u ons een goed beeld te krijgen. Heeft u de vragenlijst al ingevuld? Hartelijk dank! U hoeft niet meer te reageren.

Hoe doet u mee?

U kunt de vragenlijst invullen via internet. Om de gegevens te beschermen gebruiken we een beveiligde verbinding. U vindt de vragenlijst op het volgende internetadres:
<https://vragenlijst.cbs.nl/ads>

Uw gebruikersnaam: **0223 - 257 - 040**

Uw wachtwoord: **883422**

Dit onderzoek en de coronacrisis

De coronacrisis heeft grote invloed op het dagelijkse leven. Hoe dit voor u is hangt af van uw persoonlijke situatie thuis en mogelijk uw werk. In de vragenlijst gaan sommige vragen over onderwerpen die u nu misschien anders ervaart dan eerder. Wij vragen u om bij het beantwoorden van deze vragen terug te denken aan hoe u zich voelde vóór de coronacrisis.

RZ 4963

Z.O.Z.

Uw gegevens zijn veilig

Bij al onze onderzoeken zijn uw gegevens veilig. Onderaan deze brief leest u daar meer over.

De meest gestelde vragen over het onderzoek

Een aantal mensen heeft ons aanvullende vragen gesteld. Bijvoorbeeld over hoe het CBS aan hun gegevens komt, of wat de relatie is tussen dit onderzoek en de opdracht van de Commissie. De meest gestelde vragen én antwoorden hierop kunt u vinden onder het kopje 'Veelgestelde vragen' op www.commissieonderzoekinterlandelijkeadoptie.nl.

Heeft u nog vragen?

Bel ons gerust op (045) 570 64 00. Wij zijn bereikbaar van maandag tot en met vrijdag tussen 9.00 en 17.00 uur. U kunt ook naar contactcenter@cbs.nl mailen.

Of kijk op www.cbs.nl/ads20 voor meer informatie.

U doet ons een groot plezier als u één van de komende dagen de vragenlijst invult.

Ik dank u alvast hartelijk voor uw tijd en medewerking.

Met vriendelijke groet,

Mevrouw dr. A. Boeijen
Hoofddirecteur Dataverzameling

Uw gegevens zijn bij al onze onderzoeken veilig. Dit is een verplichting van het CBS die in de wet is bepaald. Het CBS heeft verschillende maatregelen getroffen om uw gegevens te beschermen. Zo zorgt de wet ervoor dat uw gegevens alleen voor statistische doelen worden gebruikt. Geen enkele instelling kan toegang eisen tot de gegevens die het CBS verzamelt. In de statistische informatie van het CBS zijn persoonlijke gegevens nooit te herkennen.

Het CBS verzamelt zelf gegevens maar krijgt ook veel bestanden van andere instellingen. Hierin staan bijvoorbeeld gegevens over bevolking, inkomens, werksituatie, gezondheid en veiligheid. Die informatie voegen we samen. Het CBS maakt statistieken over de Nederlandse samenleving met die informatie. Zo werken we zo zuinig mogelijk.

Rappel 3

Waarom meedoen zo belangrijk is!

Het onderzoek waar wij u eerder voor uitnodigden loopt ten einde. Nog één maal zou ik u willen vragen de vragenlijst in te vullen. Alleen als veel mensen meedoen, kunnen we de levenssituatie van geadopteerden en niet-geadopteerden goed vergelijken. Ook als u niet geadopteerd bent is uw medewerking daarom erg belangrijk.

Misschien heeft u nog geen tijd gehad. U kunt de vragenlijst nog tot en met 14 juni 2020 invullen.

Hoe doet u mee?

U kunt de vragenlijst invullen via internet. Om de gegevens te beschermen gebruiken we een beveiligde verbinding.

U vindt de vragenlijst op het volgende internetadres:
<https://vragenlijst.cbs.nl/ads>

Uw gebruikersnummer: 0223 - 258 - 460
Uw toegangscode: 486054

R74869

Vult u de vragenlijst in?
Uw antwoord telt!

Het CBS gebruikt uw informatie uitsluitend voor statistische doeleinden. De gegevens worden nooit aan derden verstrekt. Uw anonimiteit is strikt gewaarborgd.

Voor wat er feitelijk gebeurt

Waarom vraagt het CBS u?

Waarom vraagt het CBS u voor dit onderzoek?

Regelmatig vragen we inwoners van Nederland om mee te doen aan één van onze onderzoeken. Dit keer vragen we u! Het gaat om een bijzonder onderzoek in opdracht van de *Commissie Onderzoek Interlandelijke Adoptie in het Verleden*.

Voor dit onderzoek nodigen we niet alleen geadopteerde mensen uit. Ook niet-geadopteerde volwassenen wordt nadrukkelijk gevraagd mee te doen. Alleen dan kunnen we de groepen vergelijken!

Hieronder vindt u uitleg over het CBS en het onderzoek. Op de rechterpagina leest u meer over de *Commissie Onderzoek Interlandelijke Adoptie in het Verleden*.

Wat is het CBS?

Het CBS is het statistisch bureau van Nederland en verzamelt gegevens over personen en bedrijven. Zo kunnen we laten zien hoe het staat met het land.

En mijn privacy dan?

Uw privacy vinden wij heel belangrijk. Daarom zorgen we ervoor dat in onze gegevens nooit personen te herkennen zijn. Wij willen met dit onderzoek graag wat kunnen zeggen over de groep geadopteerden en de groep niet-geadopteerden, niet over individuele personen.

Wat vragen we van u?

We vragen u om een vragenlijst in te vullen. We stellen u vragen als:

- Hoe was de relatie met uw opvoeders tijdens uw jeugd?
- Hoe was uw schooltijd?
- Hoe zijn uw sociale contacten?
- Hoeervaart u uw gezondheid?
- Hoe denkt u over adoptie?

Wat doet de Commissie Onderzoek Interlandelijke Adoptie in het Verleden?

Deze commissie richt zich op adopties van kinderen die tussen 1947 en 1998 uit andere landen naar Nederland zijn gekomen. Zij onderzoekt wat de rol van de overheid en bemiddelaars bij deze adopties was. Aanleiding is informatie die wijst op mogelijke misstanden.

De commissie werkt in opdracht van minister Dekker (Rechtsbescherming). Op de website www.commissieonderzoekinterlandelijkeadoptie.nl leest u meer over haar werk.

Waarom is dit onderzoek belangrijk?

Door het werk van de commissie wordt duidelijk wat de rol van de overheid in adoptie zaken in het verleden is geweest. Het CBS-onderzoek helpt daarbij. Het is erg belangrijk dat veel geadopteerden én niet-geadopteerden meedoen aan dit onderzoek. Alleen als de groepen kunnen worden vergeleken, krijgen we een goed beeld. We hopen dat u ons wilt helpen door mee te doen.

De commissieleden aan u voorgesteld:

Mr. T.H.J. (Tjibbe) Jouta (1951) - Voorzitter was tot 1 mei 2019 voorzitter van de Onderzoekraad voor veiligheid.

Mr. G.J.H. (Bert-Jan) Houtzagers (1958) is staatsraad in de Afdeling Adviering van de Raad van State.

Prof. Dr. B.A. (Beatrix) de Graaf (1976) is hoogleraar History of International Relations & Global Governance aan de Universiteit Utrecht.

Uw deelname is belangrijk.
Uw antwoord telt.

B.3 Kaartje Corona

Betrouwbare cijfers over hoe we er als Nederland voor staan zijn in deze moeilijke tijden erg belangrijk. Juist nu hebben overheden, wetenschappers, bedrijven en burgers er behoefte aan om te weten hoe Nederland er voor staat. Denk alleen al aan cijfers over gezondheid, zorg en de economie.

Het CBS gaat daarom door met gegevens verzamelen. Misschien staat in de bijgevoegde brief dat een medewerker van het CBS u kan bezoeken. Maakt u zich daarover geen zorgen. Persoonlijke vraaggesprekken aan huis zullen niet plaatsvinden in deze periode. Wel vragen we u online deel te nemen. En als dat niet lukt, kan het zijn dat we u bellen in plaats van bezoeken.

Wij danken u voor uw begrip en hopen dat u ook in deze tijd zo vriendelijk bent uw medewerking te verlenen.

Het CBS wenst u en iedereen die u lief is veel gezondheid en sterkte toe de komende periode.

B.4 Categorie-indeling van de weegvariabelen

Variabele	Naamgeving in bestand	Waardes
opleiding	HOOGOPL2	0. Niet hoogopgeleid 1. Wel hoogopgeleid
type huishouden	TYPEHH4	1. Eenpersoonshuishouden 2. Paren zonder kinderen + overig 3. Paren met kinderen 4. Eenouderhuishouden
geslacht	Afl_geslacht_OP2	1. Man 2. Vrouw
leeftijdsklasse	LFT6	1. 21-25 2. 26-30 3. 31-35 4. 36-40 5. 41-45 6. 46-50
inkomen	INK5	1. 1 ^{ste} kwintiel 2. 2 ^{de} kwintiel 3. 3 ^{de} kwintiel 4. 4 ^{de} kwintiel 5. 5 ^{de} kwintiel
geboorteland	Geboorteland7	1. Colombia 2. Sri Lanka 3. Korea 4. Indonesië 5. India 6. Brazilië 7. Overig
landsdeel	Landsdl4	1. Noord 2. Oost 3. West 4. Zuid
zorgkosten	ZORGK3	1. 1 ^{ste} tertiel 2. 2 ^{de} tertiel 3. 3 ^{de} tertiel

B.5 Medewerkers

Auteurs

Sabrina de Regt
Marleen Wingen

Vragenlijst – ontwikkeling en bouw

Robby Martens
Loes Muijsers
Rachel Vis-Visschers

Steekproefexperts

Marko Budé
José Gouweleeuw
Annemarie Theulings

Monitoring en verwerking

Louis Lacon
Anouk Roberts
Joeri Roels

Communicatie & advies

Meindert Kappe
Linda Loog-Küstern

Analyse & advies

Judit Arends-Tóth
Ruben van Gaalen
Reinout Stoel

Projectleiding

Heike Goudriaan

Accountmanagement

Tirza König
Martine Mol
Pascal Peters

Commissie onderzoek
interlandelijke adoptie

